

R. GOTT

**LATİN-AMERİKA'DA
GERİLLA
HAREKETLERİ
II**

[KOLOMBİYA/PERU/BOLİVYA]

İLK
ERİŞ
YAYINLARI

LATİN-AMERİKA'DA
GERİLLA HAREKETLERİ
II

[KOLOMBİYA/PERU/BOLİVYA]

RICHARD GOTT

Latin-Amerika’da Gerilla Hareketleri II
Richard Gott
ISBN 978-605-4087-051
İlkeriş Yayınları / Tarihsel Kitaplar
Birinci baskı, Haziran 2009, Ankara
380 Sayfa

LATİN-AMERİKA'DA
GERİLLA HAREKETLERİ
II

[KOLOMBİYA/PERU/BOLİVYA]

RICHARD GOTT

Latin-Amerika'da Gerilla Hareketleri II
Richard Gott

ISBN 978-605-4087-051 (2.c)

Tarihsel Kitaplar-2
Birinci baskı
Haziran 2009, Ankara

Richard Gott'un
"*Guerrilla Movements in Latin America*"
kitabının Seagull 2008 baskısından Türkçe'ye çevrilmiştir.
Birinci Baskı: Verso, 1970
Tüm hakları saklıdır © Richard Gott 1970

Baskı: Kardelen Ofset, Ankara

İlkeriş Yayınları

www.ilkeris.com
iletisim@ilkeris.com

İÇİNDEKİLER

ÜÇÜNCÜ KISIM KOLOMBİYA'DA ŞİDDET

7

- 9 Birinci Bölüm – *La Violancia* ve Mirası
- 18 İkinci Bölüm – Komünistler ve Bağımsız Cumhuriyetler
- 30 Üçüncü Bölüm – MOEC ve FUAR
- 38 Dördüncü Bölüm – Marquetalia'nın Düşüşü
- 51 Beşinci Bölüm – Ulusal Kurtuluş Ordusu
- 66 Altıncı Bölüm – Camilo Torres ve Kilise
- 76 Yedinci Bölüm – Camilo Torres ve Birleşik Cephe
- 100 Sekizinci Bölüm – Camilo Torres ve Gerillalar
- 110 Dokuzuncu Bölüm – Halk Kurtuluş Ordusu

DÖRDÜNCÜ KISIM PERU FELAKETİ

115

- 117 Birinci Bölüm – Peru'nun Arkaplanı
- 126 İkinci Bölüm – Hugo Blanco ve *La Convención* Vadisi
- 146 Üçüncü Bölüm – Puerto Maldonado'da Javier Heraud'un Ölümü
- 154 Dördüncü Bölüm – Luís de la Puente ve MIR
- 173 Beşinci Bölüm – “Túpac Amaru” ve Guillermo Lobatón
- 190 Altıncı Bölüm – “Pachacutec” ve Luís de la Puente
- 197 Yedinci Bölüm – Héctor Béjar ve “Javier Heraud”
- 206 Sekizinci Bölüm – Komünistler ve Gerillalar
- 217 Dokuzuncu Bölüm – Gerillalar Hesap Çıkıyor

BEŞİNCİ KISIM BOLİVYA TRAJEDİSİ

225

- 227 Birinci Bölüm – Jorge Masetti ve Salta Gerillaları
- 232 İkinci Bölüm – Çin-Sovyet Ayrılığı

241	Üçüncü Bölüm – La Paz’daki Hazırlıklar
255	Dördüncü Bölüm – Ñancahuazú
263	Beşinci Bölüm – Yeni “ <i>Grito de Murillo</i> ”
282	Altıncı Bölüm – İhanet ve Eylem
294	Yedinci Bölüm – Régis Debray
301	Sekizinci Bölüm – Komünistler Kenarda Duruyor
311	Dokuzuncu Bölüm – Joaquín’in Yazgısı
321	Onuncu Bölüm – Che Guevara’nın Yakalanışı ve Ölümü

SONSÖZ
Devrimin Yenilgisi mi?
333

353	<i>EK: Che Guevara’nın Ölümünden Sonra Gerilla Hareketleri</i>
373	<i>Kaynakça</i>

ÜÇÜNCÜ KISIM KOLOMBİYA'DA ŞİDDET

“Kolombiya’da silahlı mücadele, ülkede devrimci durumun varlığından söz edilecek günlerin öncesinde bile köylü gerilla biçiminde sürdürülüyordu.”

Kolombiya Komünist Partisi,
X. Kongre, 1966

FARC lideri Manuel Marulanda ("Tiro-Fijo")

BİRİNCİ BÖLÜM LA VIOLANCIA VE MİRASI

“1948-53 yıllarındaki kanlı iç savaş sırasında, bir eşkiya grubu, zengin bir muhafazakar toprak sahibinin evini ateşe verdi, kahyasını ve iki oğlunu öldürdü, kızının ırzına geçti, ve onu yanan *hacienda*’sının* önünde şaşkın bir biçimde bıraktı. Adam dehşet içinde ‘ama niçin, niçin’ diye mırıldanıyordu.

Ve küçümseyen bir yanıt geldi:
‘Çünkü sen zengin ve beyazsın.’”

Vernon Lee Fluharty,
“*Dance of the Millions*”

1960’ların ortalarında Kolombiya’da faaliyet gösteren iki sol gerilla grubu vardı. Birincisi, *Fu-*

* *Hacienda*: Büyük çiftlik evi.

erzas Armadas Revolucionarias de Colombia (FARC/Kolombiya Devrimci Silahlı Kuvvetleri), Moskova yanlısı komünistler tarafından yönetiliyordu ve kökeni yirmi yıl öncesine dayanıyordu. İkinci grup, *Ejército de Liberación Nacional* (ELN/ Ulusal Kurtuluş Ordusu), yakın zamanda kurulmuş *fidelista* (Fidelci) gerilla grubuydu. Bu ikinci grup, rahip Camillo Torres'in –Gaitán'-dan sonra Kolombiya tarihinin en karizmatik kişisi ve ölümüyle birlikte ikinci bir Che Guevara gibi kıtasal bir şehit olarak kabul edildi– üyesi olduğu gruptu.

Kolombiya'da devrimci gerilla hareketine olanak tanıyan koşullar diğer Latin-Amerika ülkeleriyle aynıdır, ama Kolombiya'ya özgü iki durumu diğerlerinden ayırmak önemlidir. Ülkenin politik sürecinde gerçekten sonuçlar üreten çok ciddi hatalar yapıldı. Başkan Carlos Lleras Restrepo 1966'da seçildiği zaman, oyların sadece %20'sini almıştı ve seçmenlerin %65'i hiç oy kullanmamıştı. Birbirinin benzeri iki partiye izin veren seçim anlaşmasının yol açtığı bu durum, devrimcileri şiddet yoluyla mevcut düzeni yıkmaya yönelten nedenlerden biridir.

Bununla beraber çok daha can alıcı etmen, Latin-Amerika ülkeleri içinde tek olan Kolombiya'nın geçmişindeki şiddet ve iç savaştır. Amerikalı politik bilimci Richard S. Weinert, 1940'ların sonu ile 1950'lerin başlarındaki Kolombiya toplumunun durumunu şöyle özetler:

“1946'dan 1953'e kadar, fiziksel saldırılardan insanlık dışı vahşete kadar uzanan kırsal şiddet Kolombiya'yı kasıp kavurdu ve aileden kiliseye kadar tüm toplumsal kurumları etkiledi. Böylesine yaygın ve kapsamlı duruma en uygun isim Kolombiyalılar tarafından bulundu:

La Violencia (Şiddet). Şiddetin yoğunluğu bölgeler arasında çok farklı olmasına rağmen, iç bölgelerin tamamında egemendi; sadece Kolombiya'nın Atlantik ve Pasifik kıyıları, Venezüella, Ekvator ve Peru sınır bölgeleri bunun dışındaydı. Şiddetin yol açtığı yıkımı ve yaşamın kesintiye uğramasını abartmak bile olanaksızdır. 1949-1958 yılları arasında tahmini olarak 135 bin kişi yaşamını yitirmiştir.¹ Şiddetten kaçanların sığındığı Tolima kasabasında yapılan araştırmada, 509 ailenin 503'ünün yakınlarından birisini kaybetmenin acısını çekmekte olduğu saptanmıştır. Bu sığınmacı ailelerin üçte biri toprak sahipleri idi ve 1950'de kasabayı saran şiddette, dört kahve değirmeni ve beş demir atölyesi imha edilmiştir. Şüphesiz aynı koşullar diğer kasabalarda da benzer sonuçlar ortaya çıkarmıştır.

Şiddet, 1946-53 yılları arasında ortaya çıkmıştı; 1946-47'de, otuz yıllık Liberal Parti yönetiminden sonra Muhafazakar Parti'den birisinin başkanlığa seçilmesinden kısa bir süre sonra küçük ölçekli olarak başladı. Nisan 1947'de Liberal lider Jorge Eliécer Gaitán, on beş eyaletin on birindeki 56 kentte süren şiddeti protesto eden bir muhtıra verdi; Şubat 1948'de kamu düzenini harekete geçirmek için Bogotá'da 'Barış Söylevi' verdi. Şiddet, Nisan 1948'de Bo-

¹ Germán Guzmán Campos, "*La Violencia en Colombia*", Bogotá 1962, s. 192.

Guzmán kitabında aşağıdaki sayıları vermektedir:

Katledilen köylüler	85.144
Diğer siviller	39.856
Ordu	6.200
Polis ve devlet memurları	3.620
Toplam	134.820

Bu sayılara yaralandıktan sonra ölenler de dahil edildiğinde, 1949-62 döneminde yaşamını yitirenlerin sayısı 200 bini bulmaktadır.

gotazo'yla artarak sürdü ve 1949-53 yıllarında, Laureano Gómez'in başkanlık yıllarında doruk noktasına çıktı.”²

Belki şiddetin çapından daha dikkat çekici olan, onun beraberinde getirdiği şaşırtıcı vahşettir. Başka bir Amerikalı politik bilimci, Norman A. Bailey şöyle yazıyor:

“Yakın zamanda olan herşeyi ifade etmek için kullanılan ‘Şiddet’ (*La Violencia*), büyük olasılıkla öldürerek, sakat bırakarak ve uzuvları keserek yapılan akıl almaz vahşeti ifade etmeye yetmeyecektir. Öldürme ve işkence yapma teknikleri öylesine genel ve yaygındır ki, yaşayan kurbanın gövdesini küçük küçük parçalara ayırarak kesmeye ‘*picar para tamal*’ adı verilmesi gibi, her birisine bir başka ad verilmiştir. Ya da kurbanın kanamadan yavaş yavaş ölmesi için vücudunun yüzlerce yerinde delikler açma işleminin adı ‘*bocachiquiar*’dır. Kurbanı dört parçaya ayırmak ve kelle uçurmak gibi usta işi biçimler keşfedilmiştir. Bunlara ‘*corte de mica*’, ‘*corta de franela*’, ‘*corte de corbata*’ gibi isimler verilmiştir. Genel yerlerde çarmıha germe ve asma, politik tutsakların uçaktan atılması, bebeklerin süngülenmesi, sekiz yaşından küçük okul çocuklarının ırzına geçilmesi, doğmamış bebeklerin sezeryan yapar gibi çekip alınması, kulak kesme, kafa derisi yüzme vb.... Bunları anlatmaktan amacımız, şimdiye kadar en azından kendiliğinden ortaya çıkmış olan, çağdaş zamanlarda benzeri görülmemiş

² Richard S. Weinert, “*Violence in Pre-modern Societies: Rural Colombia*”, American Political Science Review, Haziran 1966. Ayrıca bkz. Ronald H. McDonald, “*Political Protest and Alienation in Voting: the Case of Colombia*”, Interamerican Economic Affairs, Güz 1967. Şöyle yazıyor: “Politik yabancılaşma, teslimiyet ve korkuyla karakterize olan şiddet (*La Violencia*), Kolombiya politik kültürüne damgasını vurmuştur.”

bu vahşet olgusunu göstermektedir.”³

Her ne kadar *Violencia*, 1946’da muhafazakar bir devlet başkanının seçilmesinden sonra küçük çaplı başladıysa da, 1948’de Liberal lider Gaitán’ın öldürülmesinden sonra çok büyük sıçrama yaptı.

Daha sonraki tüm Guatemala tarihini şekillendiren başkan Arbenz’in 1954’de devrilmesi gibi bir ana olay Kolombiya yakın tarihinde 1948’deki *Bogotazo*’dur – Gaitán’ın öldürülmesinden sonra başkenti harabeye çeviren üç gün süren halk ayaklanması. Bogotá’nın yağmalanması ve ardından kırsal alanlardaki şiddet, Kolombiya halkının içinde çok büyük duygu saklandığını gösterdi. Bu dinamik güçleri yaratıcı kanallara kanalizetmek için Gaitán –çok büyük ustalığa ve çekiciliğe sahip bir politikacı– yaşıyor olsaydı, Kolombiya’daki yirmi yıllık şiddet, geri kalmışlık ve düş kırıklığı çok farklı olabilirdi. İngiliz tarihçi Eric Hobsbawm (1963) şunu iddia ediyor:

“Kolombiya’nın son on beş yıllık tarihi, sadece klasik bir toplumsal devrimin düşük yapması ya da başarısızlığı olarak kavranabilir. 1930’lardan sonra Kolombiya’da mantıksal olarak *Fidelizm*’le (komünistlerle yakın işbirliği içindeki solcu rejim) benzeşen bazı özelliklere sahip toplumsal bir devrim, olağan bir tarihsel evrimle hazırlanmıştır. Gerçekten de, bu hareket, bir hareketin iktidarı almasını olanaklı kılacak açık bir ayaklanma durumuyla doğruya ulaştı. Nisan 1948’de ayaklanma kendiliğinden patlak verdi ve Bogotá polisi tarafından açıkça desteklendi. Ama ayaklanmayı yöneten ve örgütleyen kimse yoktu. Tümüyle örgüt-

³ Norman A. Bailey, “*La Violencia in Colombia*” *Journal of Inter-American Studies*, Ekim 1967.

süz olan Jorge Eliécer Gaitán'ın hareketi, liderleri öldürüldüğü için başsız kaldı; komünistler çok geç olana kadar ayaklanmayı onayladılar. Sonuçta ülke, on beş yıl boyunca iç savaş, yerel anarşi ve kargaşa içinde tükenmeye yüz tuttu.”⁴

Garip bir tarihsel tesadüfle, Ernesto Guevara, Arbenz'in son günlerinde Guatemala'da bulunurken, Fidel Castro da Gaitán öldürüldüğü sırada Bogotá'daydı ve olaydan sonra başlayan ayaklanmanın görgü tanığı oldu.⁵ Castro, 30 Mart 1948'de başlayan 9. Pan-Amerikan Konferansı'yla aynı zamana rastlayan anti-emperyalist öğrenci kongresine giden grupta yer alıyordu. Bu konferans soğuk savaşın başlangıcında yapıldı. Her ne kadar ABD parası Avrupa'yı ayakta tutmak için kullanılıyorsa da, Truman hükümetini “Amerika cumhuriyetlerinin kurumlarına, barışa ve güvenliğe karşı yönelmiş dış kaynaklı yıkıcı faaliyetler sorunu” çok kaygılandırıyordu. Avrupa turundan yeni

⁴ Eric Hobsbawm, “The Revolutionary Situation in Colombia”, *The World Today*, vol. xix, Haziran 1963.

Kolombiya iktidar partisi Liberaller, 1946'da Gaitán'ın başını çektiği sol kanat ile Gabriel Turbay'ın başını çektiği sağ kanat olarak ikiye ayrıldı. Bu durum Muhafazakar başkan Ospina Pérez'in seçilmesine yol açtı. Liberaller Pérez'in hükümetinde yer aldılar, ama Gaitán'ı partinin denetimini tümüyle ele geçirdikten sonra o güne kadar sürdürdüğü tarafsızlığını bozdu. Mart-Nisan 1948'de Bogotá'da yapılan Pan-Amerikan Konferansı'ndan kısa bir süre önce tüm Liberalleri hükümetten çekti. Eğer yaşasaydı 1949'da başkanlığa seçilebilirdi ve böylelikle Kolombiya tarihinde tümüyle yeni bir dönem başlayabilirdi. “Bir anlamda Jorge Gaitán, Kolombiya'nın Fidel Castro'su olabilirdi. Onun ölümü Kolombiya solu nitelikli bir popüler liderden mahrum bıraktı.” (Marcel Niedergang, *Le Monde*, 8 Şubat 1966.)

⁵ Jules Dubois, “Fidel Castro: rebelde, libertador o dictador?”, Editorial Grijalbo Argentina, Buenos Aires, 1959, s. 18-23, ve Herbert L. Matthews, “The Cuban Story”, New York, 1961, s. 140-44.

dönen ABD dışişleri bakanı George Marshall bu sorunu güney komşularına anlatmak için bu önemli konferansa geldi. Averell Harriman ve General Matthew Ridgway de aynı kaygıyı dile getiriyordu.

Konferansın gündeminde Latin-Amerika'da hala varlığını sürdüren Avrupalı güçlerin kolonile-ri konusu da vardı. Bu sırada Juan Peron'un elindeki Arjantin hükümeti, Falkland Adaları ve İngiliz Antarktikası konusunda Arjantin'in haklarına ilişkin bir kampanya yürütüyordu ve bu nedenle konferanstaki Arjantin temsilcileri Castro'nun katıldığı öğrenci kongresinin yürüttüğü anti-kolonyalist propagandaya karşı değillerdi.

Castro ve diğer öğrenci delegeleri, 9 Nisanda öğlen saatinde liberal gazete *El Tiempo*'nın bürosunda Gaitán'la bir görüşme ayarlamışlardı. Gaitán sabah saatlerini Pan-Amerikan Konferansı'nın yapıldığı yerin yakınındaki bürosunda geçirdi ve bu görüşme için gazete binasına doğru yürürken bilinmeyen bir kişi ateş etti. Ateş eden kişi toplanan kalabalık tarafından linç edildi.⁶

“Gaitán'a yapılan saldırıdan bir kaç dakika sonra silahlı kalabalıklar kent merkezindeki dükkanları ve kamu binalarını yağmalamaya ve yakmaya başladı. ABD büyükelçiliği saldırının hedeflerinden birisiydi; bir kaç saat içinde

⁶ “Gaitán yol kenarına yığıldığında, bir piyango bileti satıcısı suikastçıya doğru koştu. Yakın kafedeki başka biri de koştu ve sandalyeyi katilin kafasına geçirdi. Kalabalık suikastçının çevresini sardı ve onu ölene kadar dövdüler. Öylesine kötü dövülmüş-tü ki, katilin kimliği saptanamayacak haldeydi ve ancak üzerindeki belgelerden kimliği bulunabildi.” (Vernon Lee Fluharty, *Dance of the Millions: Military Rule and the Social Revolution in Colombia, 1930-1956*, University of Pittsburgh Press, 1957, s. 100.) Bu kitap çağdaş Kolombiya üzerine en iyi kitaptır ve Latin-Amerika tarihi konusundaki büyük klasiklerden birisidir.

elçilik binası da ateşe verildi... Pan-Amerikan Konferansı'na evsahipliği yapan Senato binası yıkıntıya döndü ve Konferans eşyaları ve kayıtları ya yağmalandı ya da yok edildi. Her ne kadar yabancı diplomatik görevliler ve Konferans delegeleri kentin değişik yerlerine sığınıp zarar görmedilerse de, bir kaç gün yanan Bogotá'da yiyecek, ısı ve enerji yokluğundan çok büyük ölçüde etkilendiler.”⁷

Lidersiz kalan Liberaller, 12 Nisanda Muhafazakar hükümete yeniden katılmayı kabul ettiklerinde, ABD Dışişleri Bakanı Marshall “uluslararası komünizm”i isyanı kışkırtmakla suçladı. Onun iddiasına göre, savaştan sonra batı yarım küredeki ilk büyük komünist girişimdi. O, “mevcut durumu göz önüne alarak, bu eylemleri sadece Kolombiya ya da Latin-Amerika olayı olarak değil, bir dünya olayı olarak kabul etmek zorundayız” diye uyardı. Ondan geri kalmayan İngiliz büyükelçisi Gilbert Mackereth de, isyanın komünizm telkin ve yönetiminin izlerini taşıdığını açıkladı.

Gerçekte ise, komünistler gafil avlanmışlardı ve onların geleneksel devrimi teşvik etme isteksizlikleri açıktı. Latin-Amerika komünizmi tarihçisi Robert J. Alexander şuna inanır:

“*Bogotazo*’nun arkasında komünistler ol- saydı, bu olayların sonuçları çok farklı olurdu. Kalabalık kenti kırk sekiz saat denetimde tuttu ve kararlı bir yönetime sahip olsalardı başkan Ospina Pérez’i devirebilirlerdi. Bogotá ayaklanmasında göze çarpan şeylerden birisi, hükümetin düşmediğidir. Başkan konumunu korumuştur. Muhafazakarlar ve Liberallerden oluşan yeni bir koalisyon hükümetinin oluşturulması isyanın en önemli tek politik sonucu

⁷ *Keesings Contemporary Archives*, s. 9236.

olmuştur.

Komünist yöneticiler *Bogotazo* sırasında ortalıkta görünmediler. Gilberto Vieira zamanının çoğunu saldırıdan doğal olarak muaf olan liberal gazete *El Tempo*'nun bürosunda gizlenerek geçirdi.”⁸

Bogotazo'dan sonra Kolombiya şiddet ve anarşi içinde yozlaştı. Liberaller 1949'daki başkanlık seçimlerine katılmayı reddettiler. Muhafazakar Parti'nin adayı Dr. Laureano Gómez rakipsiz olarak seçimi kazandı.⁹

⁸ Robert J. Alexander, *Communism in Latin America*, Rutgers University Press, 1957, s. 250-51. Elbette “kararlı yönetim” eksikliği söz konusu. Komünistler *Bogotazo*'yu yönetmeye, örgütlemeye, denetlemeye ya da “arka planda” yer almaya karar verselerdi bile, onların başarılı, devrimci ve olayları teşhis edebilen yöneticilere sahip olup olmadıkları belirsizdir. (Gilberto Vieira, Kolombiya Komünist Partisi'nin lideriydi.)

⁹ Liberallerin seçimleri tümüyle boykot ettiğini Bogotá'ya ilişkin aşağıdaki sayılar açıkça gösteriyor:

	Muhafazakarlar	Liberaller
Parlamento seçimleri, Haziran 1949	20.000	63.000
Başkanlık seçimleri, Kasım 1949	20.181	27

İKİNCİ BÖLÜM KOMÜNİSTLER VE BAĞIMSIZ CUMHURİYETLER

1940'ların sonları ile 1950'lerin başlarında Liberal ya da Muhafazakar etiketleri taşıyan gerilla takımları Kolombiya kırsal alanlarında büyük hasarlar verdiler. Richard Weiner'e göre:

“Çok önemli bazı belgesel kanıtlar, şiddetin asıl nedeninin sınıfsal düşmanlıklar değil, partiye bağlılık geleneğinin olduğuna ilişkin iddiaları destekler. Temmuz 1953'de Antioquia'da karşıt bir silahlı grubun şefi, bir kişinin dilini kesen polisin, kurbanına ‘Tekrar Liberal Parti için bağıramayasın diye kesiyoruz’ dediğini yazar.”¹⁰

Her ne kadar bu dönemdeki suikast ve barbarlıkların çoğu Liberalin ya da Muhafazakarların

¹⁰ Weiner, “*Violence in Pre-modern Societies*”.

işiyse de, Kolombiya Komünist Partisi de kendine ait küçük köylü gerilla takımları örgütlemek için anarşi durumundan yararlandı.

1940'ların başlarından itibaren Kolombiya Komünist Partisi, Gaitánizm'in hızlı ilerleyişi nedeniyle gerileme durumundaydı. Gaitán, herhangi bir komünist yöneticiyle kıyaslanamayacak ölçüde yoksul Kolombiyalıların desteğini aldı. Komünistler, 1945 başkanlık seçimleri sırasında üyelerinin eski komünist ve yeni sağcı liberal Gabriel Turbay'a oy vermesini söyleyerek çok yanlış bir karar aldı. Her ne kadar komünistler Gaitán'a seçim kampanyası süresince "faşist" demişlerse de, seçimlerde onun yenilgisi üzerine U dönüşü yaparak onu desteklemeye başladılar.¹¹ Ama Gaitán'a öldürüldüğünde komünistler ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Bir anlatıma göre:

"Bütün merkez komite, nasıl bir tutum benimseyecekleri konusunda verilecek emirleri beklemek üzere topluca Liberal Parti'nin genel merkez binasına gittiler. Halk ise, bir politik yönetim olmaksızın sokaklardaki çatışmalarda ölüyordu."¹²

Atılan kararsız adımlar partiye pek çok aktif üyesini kaybettirdi. 1940'ların sonlarında gövdesi gitmiş küçük bir parçası kalmıştı. Ve çoğu Liberal olan köylüleri kendi amaçları için partiye üye yapan bu gruptu.

Komünistlerin köylü örgütlenmesi deneyimi hiç yok değildi. Tequendama bölgesindeki 1928-1930 isyanlarının avantajıyla 1930'ların başlarında yeniden oluşturulan Komünist Partisi, Viotá deni-

¹¹ Alexander, "Communism in Latin America", s. 249.

¹² Rafael H. Gaviria and Calarca Moeschamp, "La Lutte en Colombie", *Partisans* (Paris), Nisan-Haziran 1967.

len küçük bir arazideki köylüleri işgal ettikleri toprakları korumaları için ikna etmişti. Bogotá'dan onlara yardım etmek için kadrolar geldi.

“Bu sırada toprak sahipleri sınıfı bu hareketi ezmek için güçsüz olduğundan Viotá bölgesini olabildiğince tecrit etme yoluna gitmiş ve olanlara ilişkin sessizliğini sürdürüyordu. Hükümetin halkı aşırı küçümsemesi, bu halk girişiminin başarısızlığa uğrayacağı yanılısamasıyla besleniyordu ve hareket durulana kadar beklemeye karar verdiler. Ama Viotá'daki tarım çok kısa sürede başkalarıyla rekabet edebilir hale geldi. Arazide ekonomik çıkar ağı oluşmaya başladı. Çevredeki iş adamları ve hatta toprak sahipleri bile, sistemli ve bereketli yöntemleriyle çekici hale gelen köylülerle görüşmeye geliyor ve işlerini yürütüyorlardı. Bu yüzden abluka başarısız oldu.”¹³

Viotá köylüleri, kendi silahlı güçlerine, kendi mahkemelerine sahipti ve amaçlarını ve istemlerini tümüyle gerçekleştirmek için kendi düzenlerini kurmuşlardı. Kolombiya ordusunun 1940'ların sonlarındaki anti-gerilla kampanyasında yalnız başlarına kaldılar.¹⁴

Komünistlerin yaklaşık yirmi yıl önceki köylü

¹³ Santiago Solarte, “L'Armée colombienne tente de réduire les républiques paysannes indépendantes”, *Le Monde*, 31 Ocak/1 Şubat 1965. Viotá, yine de komünist bir cennet değildi. Adolfo Gilly şöyle yazar: “Viotá dışardan yıkılamazdı. Ama Halk Cephesi döneminde Komünist Partisi'nin sağa dönüşüne paralel olarak kendi içinde daha çok burjuvalaştı. Parti yönetiminin hareketi yaygınlaştırma istemine rağmen, toprak almaya özenen köylülerin pek çoğunun zengin olması yüzünden 'Kızıl Viotá' anılarda kaldı ve gerçek Viotá kariyerizm ve bürokratik denetimin bir üssü haline geldi.” (Adolfo Gilly, “Guerrillas and Peasant Republics in Colombia”, *Monthly Review*, Ekim 1965) Yeniden söyleyelim ki, Gilly troçkist bakış açısıyla yazar ve dolaısıyla ortodoks komünist faaliyetlere fazla sempati duymaz.

¹⁴ Alexander, “*Communism in Latin America*”, s. 252.

örgütlenmesi pratiği, Gaitán'ın ölümünden sonra egemen olan anarşi koşullarında yararlanmak için çok elverişliydi.¹⁵ Kasım 1949'da Muhafazakarlara aday Goméz'in rakipsiz olarak kazandığı başkanlık seçimlerinde Komünist Partisi "öz savunma" olarak bilinen bir politikayı benimsedi. Komünist kadrolar, "Gerici şiddete karşı kitlelerin örgütlü şiddetiyle karşı çıkma" sloganıyla *Violencia* döneminde kendilerini savunabilen bölgelerdeki insanları bir araya getirmeye başladılar. Kolombiyalı komünist Alberto Goméz, Nisan 1967'de *World Marxist Review*'de yayınlanan bir yazısında olayları şöyle anlatıyor:

"1950'nin başlarında başka bölgelerden 1.000'den fazla köylü ailesi sıradağlar bölgesinin merkezindeki Tolima bölgesinde 'El Davis' de toplandı. Büyükler parti üyesiydi, gençler Genç Komünistler örgütündendi, çocuklar 'Şeker Birliği'nde yer alıyorlardı ve kadınların da kendi komiteleri vardı. Bu, gerilla eylemlerine yönelen örgütlü ve disiplinli ilk silahlı topluluktur. Ayrıca Tolima bölgesinin güneyi kısa sürede gerilla hareketinin denetimine girdi. Manuel Marulanda, Ciro Trujillo, Isauro Yo-

¹⁵ Bir yazara göre, her ne kadar Komünist Partisi'nin "az sayıdaki kadroları gerilla hareketini etkilemek için çabalamışlarsa da, Liberal Parti'nin demokratik ve hristiyan yönelimi ve de komünistlerin zayıf yönetimi bunun olmasını büyük ölçüde engelledi. Komünistler yayın getirdiler ve örgütsel yöntemleri gerilla hareketinin Mao Zedung tarafından geliştirilmiş klasik çizgisine uygun boyuttaydı. Ama gerilla hareketinin liderleri idealist ve enerjik genç liberallerdi. Komünist Parti Kolombiya'daki toplumsal bölünmeden yararlanmaya ve savaşı sınıf mücadelesine dönüştürmeye çalıştı. Ama liberaller ile muhafazakarlara arasındaki geleneksel kavganın çatışmaları ve açıkça haydutluk onları dehşete düşürdü." (Russel W. Ramsey, "The Colombian Battalion in Korea and Suez", *Journal of Inter-American Studies*, Ekim 1967.)

sa, Alfonso Castañeda (Richard), Jacopo Frías Alape (Charro Negro) ve Isaias Pardo gibi pek çok seçkin savaşçı, 'El Davis'de ateşle vaftiz edilmişlerdi. Bu, Latin-Amerika'da proleterya partisi tarafından yönetilen ilk büyük gerilla mücadelesi merkeziydi. Bugünkü savaşçılar, bu savaşçıların geleneklerini sürdürüyorlar.

Bununla birlikte silahlı köylü hareketinin ilk aşaması (1949-53) mücadelenin gelişimi açısından bazı gerilliklere sahipti. Hareket, ne birleşik politik-askeri liderliği, ne de iktidarı amaçlayan açık ve net bir programa sahipti. Daha çok, önemli insan kaynağına sahip, ama politik olarak birbirinden farklı gruplar yığınydı; mücadelenin birleşik planlanması diye bir sorun zaten yoktu. Liberaller, muhafazakarlar ve komünistler tümüyle birbirinden ayrı amaçlara sahip kendilerine ait hareketleri yönetiyorlardı. Liberal burjuvazi açısından gerilla hareketi, askeri bir yönetimin sorunları çözebileceği yanılsamasını besleyen partiler arası mücadeleyi geliştirmenin bir aracıydı. Muhafazakarlar, asıl olarak diktatörlüğü korumak için kendi savaş birliklerini kullanma arayışı içindeydiler. Komünistler değişik grupları birleştirmeye çalıştılar ve Boyaca bölgesinde bir gerilla konferansı topladılar, ama ulusal ölçekte bunu başaramadılar.”¹⁶

¹⁶ Alberto Gómez, “The Revolutionary Armed Forces of Colombia and Their Perspectives”, *World Marxist Review*, Nisan 1967. Latin-Amerika'daki komünistler soldan gelen gerilla savaşını desteklediklerine ilişkin suçlamalara karşı hemen her zaman Kolombiya örneğini anmaktan hoşlanmışlardır. Bu yüzden gerilla savaşının Küba Devrimi'nden çok daha önce kendileri tarafından yapıldığını söylemek için “El Davis”ın komünistlerin yönettiği “ilk büyük gerilla mücadelesi merkezi” olduğuna vurgu yaparak, gerilla savaşının Küba Devrimi'nden çok daha önce yapıldığını ve sıradan bir strateji olduğunu göstermeye çalışırlar.

Boyaca Konferansı olarak bilinen bu konferans, gerilla gruplarına daha devrimci bir yönelim vermek amacıyla Komünist Partisi tarafından örgütlendi. 1952 başlarında toplandı. Komünist yöneticilerden Gilberto Vieira'ya göre, "gerilla ulusal konferansı, gerillaların egemen oldukları bölgelerde halk yönetim konseyleri oluşturularak iktidar mücadelesinin desteklenmesi çağrısı yaptı ve anti-empyrialist ve anti-latifundist bir program taslağı hazırladı.¹⁷

Yine de *Violencia* döneminde komünistlerin rolünü abartmak hata olacaktır. Bu dönem, asıl olarak hükümet tarafından kışkırtılan Muhafazakar köylüler ile Liberal köylüler arasındaki bir iç savaştır. Komünistler sadece destek rolü oynamıştır.¹⁸

Germán Guzmán, *Violencia* üzerine yazdığı kitabında köylünün elinde tuttuğu "Gaitania" bölgesindeki havayı anlatarak komünist bölgelerdeki durumun değişik yönlerini ortaya koyar:

"Zulümden kaçan muhafazakarlar, liberaller, komünistler, katolikler, protestanlar, herkes Gaitania'ya geldi; devrimci örgüt onlara

¹⁷ Gilberto Vieira, "La Colombie à l'heure de Marquetalia", *Démocratic Nouvelle* ("Où va Mister Johnson?" başlıklı sayı), Temmuz-Ağustos 1965.

¹⁸ Bir yazar 1960'da politik şiddet ortamındaki ölenlerin politik eğilimlerine göre dağılımını şöyle vermektedir:

Liberaller: 611,

Muhafazakarlar: 646

Komünistler: 6

Politik eğilimi bilinmeyenler: 1.468

Toplam 2.471.

(Moncado Abello, *Un aspecto de la violencia*, Bogotá, 1963, s. 9.) Bu kitap, *Violencia* döneminde komünistlerin rolünü açığa çıkarmayı amaçlamıştır. Ama yazar da suçun tümüyle onlara yüklenemeyeceğini kabul eder. Bu yüzden kitabın adı da "*Violencia'nın Bir Yönü*"dür.

toprak verdi, ilaç sağladı ve onları korudu; yeni gelenlerde aranan tek koşul, ayrı politik ya da dini görüşlere sahip olanlara karşı kin taşımamaktı. Onların hiç birisi eski politik ya da dini tutumlarından vezgeçmediler, sadece onlara yeni bir şey eklediler: Komünist!”¹⁹

Eskiden Marquetalia bağımsız cumhuriyeti kadar ünlü olan Gaitania, 1949’da Fermín Charry Rincón tarafından kurulmuştu. “Charro Negro” olarak bilinen Rincón bir köylü lideriydi ve *Violencia*’nin ilk döneminin en önemli kişilerinden birisiydi; Komünist Partisi merkez komite üyesiydi ve parti yayınlarda Jacopo Frías Alape adıyla yer alıyordu.

Marquetalia ise, Tolima ve Huila illeriyle komşuydu ve sınırları içinde 4.000 köylü bulunuyordu. Yaklaşık iki bin mil karelik alanı kapsıyordu ve 1915’de burada bir cezaevi kolonisi bulunuyordu. Ülkenin diğer yerleriyle bağlantı sağlayan yollara sahip değildi. “Cumhuriyet”te hükümet emirleri geçersizdi ve pek çok durumda yerel hükümet görevlileri adaletten kaçan suçluların yakalanması için gerilla şefleriyle işbirliği yapıyorlardı.²⁰

“Charro Negro” Ocak 1960’da rakip bir grup tarafından öldürüldü ve onun yerine daha efsanevi bir kişi olan Manuel Marulanda Velez geçti. Pedro Antonio Marin olarak tanınan Marulanda, “Tirofijo” (“Kesin Atış”) kod ismini kullanmaktan hoşlanırdı. “Charro Negro” gibi Komünist Partisi Merkez Komite üyesiydi. Daha sonra ülkenin en önemli gerilla hareketinin yöneticisi oldu.

¹⁹ Germán Guzmán, *La Violencia en Colombia*, s. 161-62.

²⁰ Moncado Abello, *Un aspecto de la violencia*, s. 354. “Bağımsız cumhuriyet” terimi Gómez’in oğlu Alvaro Gómez Hurtado tarafından yaygınlaştırıldı. Yoksa bu terim gerillaların kendileri tarafından kullanılmıyordu.)

Komünist Parti'nin denetimi altındaki diğer bağımsız cumhuriyetler, Río Chiquito, Sumapaz, Agriari ve Guayabero'ydu. Huila, Tolima ve Cauca arasında yer alan Río Chiquito'da 400 silahlı insan vardı. Bu silahlı insanlar "Başkan Ciro" (belediye başkanı) olarak tanınan Ciro Trujillo Castaño tarafından yönetiliyordu. Burada ulusal hükümetin hiç bir denetimi yoktu. Castaño ve yerel yetkililer arasında bölgenin özerkliğini tanıyan bir anlaşma yapılmıştı. Eğer anlaşma çiğnenirse gerilla şefleri hızla tepki gösteriyorlardı. Trujillo 1962'de hükümet birlikleri kendi bölgesine girdiklerinde devlet başkanına bir mektup gönderdi:

"Çok iyi biliniyor ki, beş yıldan daha fazla süredir Doğu Cauca bölgesinde, hiç kimse ne bizim tarafımızdan, ne de yerel yetkililer tarafından ne huzursuz edilmiş, ne de saldırıya maruz kalmıştır. Burada barışı bozan, ama kolayca üstesinden gelinecek bazı küçük sorunlar dışında, barış içinde ve sakince yaşıyorduk. Ancak 23 Şubattan beri iki köylünün evi, özel çekişmeler nedeniyle değil, silahlı kuvvetler tarafından vahşice saldırıya uğradı..."²¹

Belki bu dönemde öne çıkmış en önemli kişinin, gerilla şefi Juan de la Cruz Varela olduğu söylenebilir. O, yüzyılın başında Boyaca'da doğdu ve sadık bir Gaitánist'ti. 1950'den itibaren Cundinamarca'nın güneyinde bulunan Sumapaz "bağımsız cumhuriyeti"ni yönetti. 1960'da gerilla mücadelesini terk etti ve milletvekili seçildi. 1960'da Küba dergisi *Bohemia*'ya yazdığı bir makalede, Kolombiya'da silahlı köylü üslerinin hiç bir zaman Küba'da Fidel Castro'yu iktidara getiren ulusal düzeydeki etkiye neden ulaşamadıklarını

²¹ ibid., s. 366. Trujillo Castaño, 1968'de öldürüldü.

açıklamaya girişti:

“Biz, her ne kadar silahlarımız çok iyi nitelikte olmasa da aşağı yukarı 25.000 silahlı insana sahiptik. Ülkenin iç bölgesinde olmamızdan kaynaklanan ek sorunlar vardı, bir limana çıkış yolumuz yoktu. Bu yüzden deniz yolundan gelecek olan silahları alma olanağına sahip değildik. Pratikte hükümet birlikleri tarafından kuşatılmıştık ve kentlerden yardım alamıyorduk. Yani Küba’da olanların tersine, büyük kentlerde zorbanın uşaklarının moralini bozmak için bize yardımcı olacak eylem ve sabotaj gruplarına sahip değildik.”²²

Kolombiya’da *Violencia* hemen hemen tümüyle kırsal alanlarla sınırlıydı. Bogotá, Karakas ve Guatemala kentindeki olağan terörizmi ve vahşeti hiç tanımadı. Venezüella şehir gerillaları Kolombiya’daki ölçekte köylü şiddetiyle birlikte faaliyet gösterebilselerdi, belki de Venezüella devrimi böylesine başarısızlığa uğramayabilirdi. Aynı şekilde, Kolombiya köylüleri etkili bir kent örgütlenmesine sahip olabilselerdi, “bağımsız cumhuriyetler” böylesine sınırlar içine sıkışmış olmaktan kurtulabilirdi.

Bogotá’da hükümete muhalif olan herkes daha kolay iş olan seçim manevralarını ya da askeri darbeleri tercih etti.

Haziran 1953’de Muhafazakar başkan Laureano Gómez, General Gustavo Rojas Pinilla’nın askeri darbesiyle düşürüldü. Hemen gerillalara karşı tüm askeri operasyonlar durduruldu. Yeni başkan genel af ilan etti. Kendiliğinden bu işlerden vaz geçenlere maddi yardım yapılacağını söyledi.

²² Juan de la Cruz Varela, “Mi montaña, mi rifle y yo”, *Bohemia* (Havana), 7 Ağustos 1960; akt. Moncado, *Un aspecto de la violencia*, s. 227.

Bu öneri büyük ölçüde destek gördü.²³

Kendi çekirdek halindeki köylü cumhuriyetleri içinde toplaşmış olan pek çok komünist affı reddetti. Ama herkes silahlarını teslim ederken gerillaların gelişmesi çok zordu. Ülke savaştan yorulmuştu. Alberto Gómez bu ortamda kendi partisinin bakış açısını şöyle açıklıyor:

“1953 yılı acı bir deneyimdir. Liberal Parti’nin doğu ovalarında faaliyet gösteren 5.000’den fazla gerillası Rojas Pinilla diktatörlüğüne teslim oldu. Daha sonra diğer liberal birlikler aynı şeyi yaptılar. Her ne kadar komünistler sayıca az ve güney Tolima’ya çekilmeye zorlanmışlarsa da mücadeleyi sürdürdüler. ‘Charro Negro’, Isauro Yosa ve Manuel Marulanda, daha sonra Marquetalia denilen bölgede harekâtlar başlattılar. Ciro Trujillo, köylü mücadelesi geleneğine sahip yerlilerin oturduğu Cauca bölgesine hareket etti. Daha sonra bu bölge Riochiquito olarak adlandırıldı.

Komünist Partisi ikinci aşamada (1954-57) gerilla savaşını yönetti. Düşmanın sayıca üstün güçlerine karşı Villarica ve Conday’da altı aydan daha fazla süre mevzii savaş verildi. Arazinin her metresinde şiddetli çatışmalar sürdü. Daha fazla direnme olanaksızlaştığında, pek çok köylü güneye, Tolima ve Huila bölgelerine geçtiler. Gerillalar daha sonra Meta ve Caqueta bölgelerinde konuşlandılar. Yürüyüş, 1955-57 arasında düşmanla savaşan hareketli gruplar tarafından gerçekleştirildi. Alfonso Castañeda’nın komutası altındaki bir kol El Pato ve Guayabero bölgesine hareket etti.”²⁴

²³ Eric Hobsbawm, “bir gerçeği” ifade eder: “1953’de iç savaşın sonunda, beş günde 6.500 isyancı silahlarını teslim etti; bu düzensiz birlikler için önemli bir sayıdır.” (Eric Hobsbawm, *The Revolutionary Situation in Colombia*.)

Rojas Pinilla diktatörlüğü, ilk anda kendilerinin büyük rakibi Muhafazakarların sonuçta devrilmiş olmalarını görmekten dolayı mutlu oldukları için Liberaller tarafından olumlu karşılandı. Başlangıçta Pinilla darbesi ülkenin karşı karşıya olduğu şiddet spazmını azaltacakmış gibi göründü. Ama Gómez döneminde güçlenen iç savaş derin izler bırakmıştı. Savaşın kökensel nedenleri unutulmuştu: savaş yeni bir aşamaya, öldürülmüş insanların öcünün alınması aşamasına girdi.

Kısacası Rojas Pinilla'nın *Violencia*'yı sonlandırmakta aciz olduğu görüldü. Ayrıca o, kendinden önceki pek çok *caudillo* gibi iktidarda daha fazla kalmayı arzuladığının işaretlerini veriyordu, toplumun yoksul kesimleri arasında belli bir popüleritesi de vardı. Belirgin solcu eğilimleri liberaller ve muhafazakarları giderek korkutmaya başlamıştı. Oligarşinin iki partisi, yasaları ve düzeni yeniden tanzim etmek için bir askerin çağrılmasını makul görseler bile, kendi iktidarlarına sürekli el konulduğunu görmek istemezlerdi.

Bu yüzden Temmuz 1956'da liberal lider Alberto Lleras Camargo eski başkan Gómez'le görüşmek için İspanya'ya gitti. Birlikte Rojas'a karşı birleşik cephe oluşturmayı kararlaştırdılar.

Nisan 1957'de Liberal ve Muhafazakar liderler koalisyonu, 1958'de yapılması planlanan başkanlık seçimlerinde Rojas'a karşı Guillermo León Valencia'yı aday göstermeye karar verdiler. Valencia, Cali'de seçim kampanyası yürütürken Rojas onu tutuklamaya çalıştı; katolik kilisesinin yardımıyla Rojas'ın girişimini alt etmeyi başardı ve onu ev hapsinde tutan birlikler geri çekildi. 10 Mayıs

²⁴ Alberto Gómez, "The Revolutionary Armed Forces of Colombia".

bir grup üst düzey subay Rojas'a istifa etmesi gerektiğini söyledi.

Alberto Lleras bir kez daha Gómez'le görüşmek için İspanya'ya gitti. Aralıkta yapılan plebisitle onaylanan bir anlaşmaya vardılar. Buna göre, ülkedeki tüm seçilen ve atanan mevkiler, 1958'den itibaren 12 yıl süresince iki parti arasında paylaşılacaktı. Gayrı resmi olarak iki parti başkanlık için tek adayı destekleyecekleri konusunda anlaşmışlardı. Anlaşma on altı yıla çıkartıldı ve başkanlık iki parti tarafından dönüşümlü olarak yürütülecekti. Böylece Latin-Amerika tarihinin en ahaksız seçim paylaşımlarından birisi başladı.

Mayıs 1958'de Alberto Lleras Camargo 2.500.000 oy alarak başkan seçildi. Onun tek rakibi muhalif muhafazakar, Ulusal Cephe karşıtı Jorge Leyva sadece 615.000 oy aldı.

Rojas Pinilla yönetiminin sona ermesinden hoşnut olan pek çok kişi arasında onun yerine geçen kişiye karşı coşku çok sınırlıydı. Liberal Parti'nin Gaitánist kanadının tamamı Ulusal Cephe'ye düşmandı. Bu grupların dışındaki daha sol gruplar, ülkenin temel sorunlarının sadece oligarşinin iki kesimini temsil eden bir koalisyon hükümetiyle çözülme olasılığının çok zayıf olduğunu görüyorlardı.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM MOEC VE FUAR

“Herkesin öylesine doğallıkla temsili demokrasiden söz ettiği ve iktidarın uzun yıllar içinde iki parti arasında yarı yarıya paylaşıldığı Kolombiya’da oligarşi, demokrasinin zirvesi diyebileceğimiz bir düzeye ulaşmıştır. İktidar, sırayla önce liberaller ile muhafazakarlar arasında, sonra muhafazakarlar ile liberaller arasında, biri dört yıl, diğeri sonraki dört yıl olmak üzere bölünmüş durumda. Hiç bir şey değişmiyor. Bunun adı sandıksal demokrasi.”

Ernesto Che Guevara
Birleşmiş Milletler Konuşması,
Aralık 1964

Kolombiya politikasını Liberal ve Muhafazakar parti yöneticilerinin pençesi altında tutan Ulusal Cephe maskaralığı, Fidel Castro’nun Küba’da

iktidara geldiği Ocak 1959'da henüz altı aydır sahnede ydi. Küba olayının Kolombiya'daki etkisi kıtanın her yerinde olduğı kadar büyük oldu. Pérez Jiménez ve Batista'nın –Latin-Amerika'daki yanlışlıkları simgeleyen diktatörler– düşüşünü izleyen ve Karakas ve Havana sokaklarındaki büyük halk gösterilerini gören Kolombiyalıları, pek çoklarına göre Küba ve Venezüella zorbalarıyla belli ölçülerde (her açıdan olmasa da) benzer bir rol oynayan Rojas Pinilla'nın düşüşünden sonra yeterince ilgi görmemekten dolayı şaşkıındılar. Albert Lleras Camargo, Havana ve Karakas'ın halk yığınlarını büyüleyen Castro'yla nasıl kıyaslanabilirdi?

Söz konusu olan sadece Castro'nun ilgi çeken vaatleri değildir. Geçmişlerinde on yıllık gerilla savaşı olan Kolombiyalıları, gerillaların mücadeleye başladıktan sadece yirmi beş ay sonra iktidarı aldıkları bir ülkede ilgi uyandıramadılar. Koşullar ayrıydı, ama Kolombiyalıları için “gerilla” sözcüğünün garip bir etkisi vardı. Sonuçta Kolombiya'daki bütün ciddi politik gruplar, Ulusal Cephe'ye karşıydılar ve Küba Devrimi'ne büyük bir sempati duyuyorlardı. Bununla birlikte bu grupların ülkedeki politik yaşamda küçük bir azınlık oluşturdıklarının altını çizelim. Bogotá, Karakas'a benzemez, orada büyük sol kitle gösterileri gerçekleşmemiştir. Esas olarak muhafazakar bir kenttir. Öğrenciler bile, Venezüellalı öğrencilere kıyasla çok az politik faaliyette bulunmuşlardır.

Kısmen devrimci olan en önemli örgüt “*Movimiento de Obreros, Estudiantes y Campesinos*”-du. (MOEC/İşçi, Öğrenci ve Köylü Hareketi). Ocak 1960'da Antonio Larrota adlı bir öğrenci tarafından kuruldu. Olayın kökeninde Bogotá'da otobüs bilet fiyatlarının artırılması yatar. Ama böylesine sıradan bir olaydan Kolombiya'daki ilk *Fidelci* politik

hareket ortaya çıkmıştır. Bu hareket Valle de Cauca bölgesinde politik örgütlenme çalışmalarına girişti, ama 6 Mayıs 1961’de Larotta’nın öldürülmesinden sonra dinamizmini yitirdi. Başka bir öğrenci, Federico Arango da öldürülene kadar hareketi sürdürmeye çalıştı.

Hareket, hiç bir biçimde komünist bir hareket değildi. Kolombiya Komünist Partisi’nin “pasifist” ve parlamenter çizgisine karşıydı; seçimlerin boykot edilmesi taraftarıydı. Faaliyetlerine ilişkin bir belgede, “Çin-Sovyet ayrılığından çok önce ‘aristokrat’ genel sekreter Gilberto Vieira White’ın ve grubunun açık reformist, pasifist ve oportünist tezlerini teşhir ettikleri” söylenir.²⁵

MOEC’le aynı zamanda FUAR (*Frente Unido de Acción Revolucionaria*/Devrimci Eylem İçin Birleşik Cephe) kuruldu. Bunu Gaitán’ın kızı Gloria Gaitán ve kocası Luís Emiro Valencia yönetiyordu. Bu, daha çok Gaitánizmin yeniden canlandırılmasını uman aydınların egemen olduğu bir hareketti.

Bu ikisinden daha geleneksel olan Liberal Parti’nin sol kanadı tarafından oluşturulan *Movimiento Revolucionario Liberal* (MRL/Devrimci Liberal Hareket) örgütüydü. 1960’da liberal oyların %20’sini ve 1962’de %32’sini almıştı. Ama Venezüella’daki sol partilerin tersine, onların en büyük destekçisi kırsal alanlar ve kasabalardı. Bogotá’da fazlaca etkileri yoktu. Liderleri Alfonso Lopez Michelsen eski bir liberal başkanın oğluydu. MRL, içinde eski gerilla liderlerinin, özellikle Juan de la Cruz Varela’nın yer almasına rağmen gerilla faaliyetlerini açıktan teşvik etmedi.

²⁵ Rafael H. Gaviria ve Calarca Moeschamp, “La lutte en Colombie”, *Partisans*, Nisan-Haziran 1967.

1960'ların başlarında ortaya çıkan gerilla grupları daha çok FUAR ve MOEC içinde yer alan öğrenci ve aydınlar tarafından örgütlendi. Onların devrimi geliştirmek için silahlı mücadelenin nasıl kullanılabileceği konusundaki düşünceleri çok netti. Her şeyden önce kırlara gitmek ve eski gerilla gruplarını yeniden örgütlemek gerekliydi. Daha öncekilerden çok daha farklı bir politik yönetimle sürdürülen bu kırsal ajitasyon kısa sürede kentlere yayılacaktı ve Kolombiya devrimi, Küba'da olduğu gibi zafere ulaşabilecekti. Bu güzel planın tek pürüzü, MOEC'un böyle bir yöneticilik yeteneğine sahip olmayışındı. Ayrıca politik program konusunda da anlaşmaya varılamamıştı.

Elbette komünistler bu genç devrimcilerin faaliyetlerine karşıydı; onları en iyi ifadeyle romantik, en kötü ifadeyle maceracı olarak görüyorlardı. Kolombiyalı komünist Ramón López bu aşamada partinin tutumunu şöyle açıklıyor:

“Daha çok gençleri kapsayan bazı devrimci gruplar silahlı mücadele konusunda, hükümetin *ulusal* çapta güven yitirmediği bir zamanda ve silahlı eylemi kolaylaştırıcı diğer etmenler yetersizken, *yerel* köylülerin etkin desteği olmaksızın silahlı eyleme girişmek gibi romantik düşüncelere sahiptiler.

Komünistler, gerilla eylemlerine girişmek isteyen tüm devrimci grupların düşman konusunda açık bir düşünceye sahip olmalarını ve gerekli hazırlıkların yapılmasını istiyordu. Devrimcilerin bile bile intihar etmeye hakları yoktur, herhangi bir grubun yenilgisi –hem silahlı çatışmaya girişebilmeye uygun olmayan hazırlıkları, hem de kitlelere hatalı yaklaşımları yüzünden– sadece halkın moralini bozar ve düşmanı güçlendirir.

Düşman ise, samimi ve kendilerini ada-

muş romantik devrimcilerin geliştirdiği ‘her ne pahasına olursa olsun silahlı mücadele teorisi’ni, yani yeterli hazırlığa sahip olmayan devrimci savaşçıların zamansız silahlı eylemlerini tercih ediyordu. Bu tür savaşçı grupları yok etmesi mümkün olabilecekti ve böylece silahlı mücadelenin etkisi konusunda kitlelerin inancını sarsabilecekti.

Venezüella sınırı yakınındaki Vichada’daki gerilla birliğinin oluşumundan özel olarak söz edebiliriz. Yaklaşık yüz kişiden oluşan bu grup başarılı bir saldırı harekâtı gerçekleştirdi. Ama zaman içinde bu baskılarını sürdüremediler ve gruplarının tümüyle yalıtılmasına neden olan savunma konumuna geri çekildiler. Sonuçta tümüyle yenilgiye uğradılar. Aynı şey ülkenin merkezinde yer alan Puerto Boyaca’da oldu; silahlı bir grup üstün düşman güçlerinin baskınına uğradı ve yok edildi. Genel olarak bu genç devrimciler gericilerin elinde acı çektiler.”²⁶

López, doğal olarak yıllar sonra olayların öneminin farkına varmanın avantajıyla yazıyor. Geriye bakıldığında MOEC’in ilk çabaları hayalci görülür. Örneğin López’in ifade ettiği Vichada bölgesindeki gerilla birliği, ciddi bir politik hareketten daha çok bir komedi operasına benzer. MOEC ve FUAR desteklemiş ve Dr. Tulio Bayer tarafından yönetilmiştir. Onun ikinci kumandanı Rosendo Colmenares’ti. Onlar, eski gerillalar ile aydınlardan oluşan 100-200 kişiydiler. Vichada, Venezüella’nın güneyinde Kolombiya’nın doğusundaki geniş düzlüklerde yer alır. *Violencia* döneminde önemli bir liberal gerilla bölgesidir ve bu aşamada merkezi hükümetin burada fazlaca

²⁶ Ramón López, “New Stage in Guerrilla Struggle in Colombia”, *World Marxist Review*, Şubat 1967.

bir denetimi yoktu.

Bayer, 1963'de Karakas'da yayınlanan bir makalesinde kendi ilginç tarihinin muhasebesini yapar:

“Ben, Kolombiya'da üretilen ilaçların niteleksizliğini raporla belgelediğim 1959'dan beri acı çekiyordum... ‘Kara El’ denilen bir suç örgütü beni tehdit etmeye başladı ve Venezüella'ya sığınmak zorunda kaldım. Puerto Ayacucho'da bir hastanede doktor olarak çalıştım. Daha sonra Adalet Bakanlığı'nın yerli doktoru ve Kolombiya fahri konsolosu olarak çalıştım.

Kamu sağlığı ve eğitim bütçesinden Vichada'ya ayrılan payın komisyon üyeleri ile Puerto Carrefio'daki Montfortian Rahipler Misyonu tarafından çalındığını Kolombiya dışişleri bakanlığına ve büyükelçi Francisco José Chaux'a rapor ettikten sonra istifa ettim.

Bu komisyon üyelerinin Vichada'da oturan ve çoğu MRL (Devrimci Liberal Hareket) üyesi olan insanlara zulüm yapmaya başladıkları zaman, onlara karşılıksız yardım etmek için oraya gittim.”²⁷

Bu nedenle yakalandığında Bayer'e sadece doktor olarak faaliyet yürüttüğü için dava açıldı. Gerilla olduğuna ilişkin kanıt yoktu ve serbest bırakıldı.

Bu grubun en önemli başarısı 40 kişilik bir Kolombiya askeri birliğini tutsak almasıdır. Daha sonra bu askerleri ne yapacaklarını bilemedikleri için Bayer, merkezi hükümete telefon ederek askerleri alması için sivil bir uçak göndermesini teklif etti.

Diğer önemli yan, Kolombiya ovalarındaki

²⁷ *Clarín* (Caracas), 19 Mart 1963; akt. Alonso Moncado, *Un aspecto de la violencia*, s. 430.)

bu faaliyetlerle Kübalıların ilgisidir. Albay Alvaro Valencia Tobar'ın komutası altındaki ordu birlikleri bir operasyonda Bayer'in grubundan Ramón La Rotta adlı bir aydının Che Guevara'ya yazdığı mektubu ele geçirdi:

“Los Llanos'da bir yer, 7 Aralık 1961

Comandante Ernesto Guevara

Havana, Küba

Sevgili yoldaş,

İnanıyorum ki, büyük Küba Devrimi'nin her günü ilerlemeleri, Küba halkının her başarisı halkımızı ve dünyanın ezilen halklarını, her alanda özgürlüklerini kazanma ve özlediğimiz sosyalist toplumu inşa etme konusunda yüreklendirmektedir.

Yoldaş Alfredo Marín ilk eylemlerimizin ayrıntılarını ve devrimimizin amaçlarını size anlatacak. Bizim temel belgelerimizin bazılarını size gösterecek. Örneğin Devrimci Kurallar, Asgari Program vb.

Buradaki çeşitli sol hareketler, silahlı grupların ve sol hareketlerin temsilcilerinin oluşturduğu Ulusal Gerilla Komutanlığı çevresinde gittikçe birleşiyorlar. Ayrıca Gaitánist hareket ve MOEC, Devrimci Silahlı Kuvvetler'in bu büyük birliğini sağlamlaştırmak için çok büyük çaba sarfediyorlar. Size bu mektubu getiren yoldaş Alfredo bu Komutanlık'ın bir üyesidir. Yoldaş Fidel'in ısrarla söylediği ve hatta olmasını istediği gibi, devrimin zaferi için ve Küba Devrimi'nin bizimle dayanışmasını açıklaması için birliğin mutlak bir temel olduğunun bilincindeyiz...

Ülkenin değişik yerlerindeki ilk eylemlerimiz, gerek sansüre ve ülke çapındaki sıkıyönetim nedeniyle, gerekse devrimci güçlerin dayanışmalarının yetersizliğinden dolayı kitlelerde yeterince etki yaratamadı.

Gerillanın eylem eksenini içindeki köylüler değişik biçimlerde bize yardım ediyor. Bazıları bize katılmak istiyorlar. Ama geleceğin gerillaları için yeterli donanıma sahip olmadığımızdan istemlerini kabul edemiyoruz.

Özgür ülkenize gelebilme onuruna sahip olana kadar yoldaşınızın *un fuerte abrazo revolucionario*'sunu (devrimci sıcaklığıyla kucaklamasını) kabul edin.

Roman La Rotta S.”²⁸

Ancak bu mektuptakilerin gerçek olduğunun varsayılması –gerçek sayılmaması için de bir neden yokmuş gibi görünüyor–, Kübalıların dostça ilişkisinden daha başka bir şeyi göstermiyor. Gerçekte Tulio Bayer'in kendisi de, Che Guevara'nın bu sırada Kolombiya deneyimiyle pek de ilgilenmediğini ifade etmiştir. 1968'de bir Fransız gazeteciyle yaptığı görüşmede şu olayı anlatıyor:

“Che Guevara henüz Küba'dayken kendisiyle 6-7 saat görüştüm. Onun Sanayi Bakanlığı'ndaki bürosunda oldu. Ona uzun süre Kolombiya ve diğer Latin-Amerika *maqui*'liklerinde olanları anlattım. Topyekün savaştan, stratejide bir değişim gerekliliğinden ve daha etkili olabilmesi için Küba modelinde bazı küçük düzenlemeler yapılmasının gereğinden söz ettim. Ama o, Çek komünistlerinin onun ünlü mektubu ‘... *iki, üç, daha fazla Vietnam*’ın yayınlanmasından sonra ona karşı kullandıkları aynı savlarla yanıt verdi. O, bu düşünceyi faşist ya da troçkist bir düşünce olarak görüyordu.

Daha sonra gerillaya geri dönünce bunların tersini yazdı.”²⁹

²⁸ Moncado, *Un aspecto de la violencia*, s. 407-8.

²⁹ Georges Dupoy, “Au-delà de Che Guevara, la guérilla ...”, *Le Figaro*, 1 Şubat 1968.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM MARQUETALIA'NIN DÜŞÜŞÜ

Sol politik grupların tomurcuklanması büyük ölçüde Küba Devrimi'nden kaynaklandı. Gerçek şu ki, onların çoğu kendi gerilla hareketlerine başlamak için kırlardaki dengesizlikten yararlanmak durumundaydılar ve hükümet bağımsız komünist cumhuriyetleri “temizleme” görevini –şüphesiz ABD’nin baskısıyla– yerine getirmeye zorlandı.³⁰

Ulusal Cephe, başlangıçta *Violencia*’ya en çok maruz kalan bölgelerdeki koşulları düzeltmek için çaba gösterdi. Komünist yazar Alberto Gómez bu teknikleri şöyle açıklıyor:

³⁰ Komünistlere göre, 1960’daki bir CIA raporunda “bölgeler listelendi” ve “hükümetin olabilecek en hızlı biçimde onları ortadan kaldırması vurgulandı” denilmektedir. Bkz. López, “*New Stage in Guerrilla Struggle in Colombia*”.

“Lleras Camargo hükümeti (1958-62) gerilla bölgelerine karşı ikili politika izledi. Bir taraftan ‘şiddetten etkilenmiş bölgeler’in iyileştirilmesine yönelik önlemler alındı. Bu politika-
nın ana unsuru, konut yapımı ve üretimi desteklemek için kredi vererek köylü bölgesine sızmaydı ve bol keseden sözler verildi. İyileştirme seçiciydi ve köylüler arasında, özellikle de eski gerillalar ve onların liderleri arasında politik destek kazanmayı ya da en azından tarafsızlaştırmayı amaçlıyordu. Diğer taraftan hükümete güvenmeyen bölgeler ekonomik yardımdan yoksun bırakıldı. Bu bölgelerdeki yerel örgütler eskisi gibi zulüm gördü ve onların yöneticileri, özellikle de eski gerillalar katledildi.”³¹

Bununla birlikte, *New York Times* muhabirine göre, “hükümetin şiddet karşıtı kampanyasına karşı gösterilen kayıtsızlık, yumurtasız omlet yapmaya benzer bir durum yarattı”.³²

1961 yılı boyunca hükümet, bağımsız cumhuriyetlere karşı şiddet kullanacağı tehditlerinde bulunmaya başladı ve 1962’nin başında 6. Tugay Marquetalia’ye karşı saldırı başlattı. Komünist yönetici Gilberto Vieira’nın hesabına göre, operasyon 5.154 asker, 1.154 astsubay ve 189 subayla yürütüldü. Birlikler kontra-gerilla savaşına uygun olarak özel olarak eğitilmişlerdi.³³

Bu ilk saldırı çok başarılı olmadı. Köylüler pek çok zafer kazandılar ve çok miktarda mühimmat ele geçirdiler. Aynı zamanda kentlerde Komünist Partisi ve MRL, Lleras Camargo’yu –ki resmi gö-

³¹ Gómez, “*The Revolutionary Armed Forces of Colombia*”.

³² *New York Times*, 9 Ocak 1963.

³³ Gilberto Vieira, “La Colombie à l’heure du Marquetalia”, *Democratic Nouvelle*, Temmuz-Ağustos 1965.

rev süresinin sonuna gelmişti- birlikleri çekmeye zorlamak için Marquetalia köylüleriyle dayanışma kampanyaları düzenlediler. Kısa bir süre için Marquetalia güvenli görünüyordu.

Yine de 1963 süresince ordu, köylülerin elindeki bölgelere yönelik yoklama hareketleri yaptı. Ve 1 Ocak 1964’de Lleras’ın halefi León Valencia, hükümetin yıl sonundan önce cumhuriyetleri yok etmeye karar verdiğini ilan etti. “Marquetalia Operasyonu” 1 Mayıs’ta başladı ve Kolombiya ordusunun üçte birini oluşturan 16.000 asker operasyona katıldı.

Kolombiya, Kennedy yönetiminin ilk yılında geliştirilen ABD’nin yeni kontra-gerilla stratejisinin uygulamaya başlanıldığı ilk Latin-Amerika ülkesi oldu. Gilberto Vieira, kendi içinde değişik aşamalara bölünmüş bu stratejiyi şöyle anlatıyor:

“Birinci Aşama - Hazırlık ve Örgütlenme: Birlikler kontra-gerilla eylemleri için eğitilirler, bölgenin içine ajanlar gönderilir ve muhbirler ayarlanır. Bu amaçla ‘sivil-askeri eylem’ örgütlenir. Ordu, yardımsever kılığına bürünür, köylülere hediyeler verir (elbise, sağlık araçları, Care ve Caritas’dan gelen Amerikan yiyecekleri), diş tedavisi yapar, sağlık hizmetleri yürütür, köprüler, yollar ve okullar inşa eder.

İkinci Aşama: Geniş çaplı bir psikolojik eylem programı operasyona dahil edilir, sürpriz etmeni kullanılır. Sivil nüfusun denetimini sağlayacak önlemler alınır. Bu, bölgenin abluka alınmasının ilk aşamasıdır.

Üçüncü Aşama: Silahlı asi grupları daha sonraki operasyonlarla yok etmek için tecrit etmeye çalışmak.

Dördüncü Aşama: Silahlı isyan hareketi, psikolojik teknikler kullanılarak sistematik olarak bölünür. İç ayrılıklar, politik farklılıklar, yö-

neticilerin tutkuları, gerilla yönetiminin hatalarını ya da insani zaafırlar kullanılır. Bu, gerilla mücadelesini yürütenlerin üzerinde üstünlük kazanma girişimidir.

Beşinci Aşama: Son aşama, daha önce bölgeyi yıkmak için kullanılmış Amerikan yardımıyla operasyon bölgesinin ekonomik, politik ve toplumsal ‘yeniden inşa’sı aşaması.

‘Marquetalia Operasyonu’nun ilk aşamasının sivil-askeri eylemi, kuşatma ve keşif hareketiydi. Ama silahlı çatışmalar patlak verdi. Ordu, geniş bir çember oluşturmaya çalıştı ve öz-savunma hareketi hemen gerilla savaşına dönüştü.

Bir dizi çatışmadan sonra Kolombiyalı ve Yankee stratejistleri şok taktikleri düşüncesini geliştirdiler. Bunun öylesine etkili olduğunu düşünüyorlardı ki, gelip izlemeleri için bölgeye yerli ve yabancı savaş muhabirlerini davet ettiler.³⁴ Geniş çaplı bir hava operasyonu helikopterlerle gerçekleştirildi. Amaç, gerilla komutanlığının geri çekilme yollarını kesmek ve onu imha etmektir. Koca bir ordu, gerilla komutanları Marulanda ve Yosa’nın ailesiyle birlikte yaşadığı iki köylü barakasının olduğu ağaçlarla kaplı tepelere helikopterlerle taşındı.

Doğal olarak burası korunaklıydı ve gerillalar kayıp vermediler, planlandığı gibi dağlara çekildiler. Hükümet, genelkurmay, Kolombiya burjuva basını ve *Life* gibi Yankee yayınları, bunu ‘*Andlardaki Kızılar Bozguna Uğradı*’, ‘*Marquetalia’nın Son İşgali*’ gibi manşetlerle büyük bir başarı gibi sundu. Oysa mücadele yeni başlamıştı.

³⁴ Az rastlanan bir olay. 1965’de Peru’da savaş bölgesine muhabirlerin girmesine izin verilmemiştir ve 1967’de Bolivya’da karşı-gerilla kampanyasının ayrıntılarını son haftaya kadar öğrenmek çok zor olmuştur.

Gerillalar, kendi dağ üslerini tahkim ettiler ve ordu kendi ölümlerini saymaya başladı.”³⁵

Başka bir komünist, Alberto Gómez, Marquetalia’nın düşüşünün neden yenilgi olmayıp zafer olduğunu, zorlanarak da olsa açıklamaya çalışıyor:

“Biz, askeri açıdan öz-savunma bölgelerinin zapt edilemez olduğunu asla düşünmedik. Tersine düşmanın eline geçebilme olasılığı öngörülmüştü. Bununla birlikte, aynı zamanda gelecekteki hareketin bir üssü, silahlı halk hareketinin merkezi olarak da gördük...”

Politika pratikte sınanır. Marquetalia, bizim politikamızın doğruluğunu ortaya koyan bir sınavdı. Ordu çağdaş silahlanmanın tüm gücünü ve karşı-gerilla savaşındaki deneyimini arkasına aldı. Ama Marquetalia da gerilla savaşı için hazırды. Anın itelemesiyle silaha başvurmak basit bir konu değildir. Geçmiş deneyimi çok iyi bilen bölge yöneticileri düşmanın kaydettiği başarıyı incelediler ve başlangıçta gerilla savaşı kavrayışıyla yola çıktılar.

Marquetalia, saldırıdan önce bir askeri eylem alanı değildi. Ama çevre bölgelerde yöneticilerin daha kolay çalışmasını sağladı ve bunlar da sonraki harekâtlar için ön hazırlık oluşturdu.

Marquetalia’nın köylüleri işgalden ne önce, ne de sonra yazgının insafına terk edilmedi. Bununla birlikte hiç bir zaman gerilla birliklerine kadın ve çocukların eşlik etmesi ya da köylülerin hayvanları ve kişisel eşyalarıyla bu birliklere eşlik etmeleri önerilmedi. Ailelerin boşaltılması sadece taşıyabilecekleri şeylerle bölgeyi terk etmelerine göre planlandı. Aileler, savaşan insanları desteklemede önemli rol oy-

³⁵ Vieira, “La Colombie à l’heure du Marquetalia”.

nayacakları komşu bölgelere geçirildi....

Savaş planı geliştirildi. Ordu, kendini tuzaklar kurarak içerde ve dışarda faaliyet yürüten gruplara bölünmüş birliklerle karşı karşıya buldu. Gerillalar, hükümet güçleri bölgeye girdiğinde çatışmaya giriyordu. Ordu her ne kadar Marquetalia'yi sonuçta işgal ettiyse de, her yerde mayın tarlaları ve pusularla karşı karşıya geldi, sürekli taciz eylemleriyle kayıplar verdi. Daha sonra gerillalar dağlara ve cangıllara doğru hareket ettiler. Böylece hükümet birlikleri onlarla teması yitirdi. Oysa gerillalar düşmanın tüm hareketlerini yakından izliyordu. Ordu Marquetalia'nın merkezini işgal etmekle birlikte, 5.000 kilometre karelik bölgeyi tümüyle kordon altına alamadı ve savaş alanını belirleme inisiyatifi gerillalara geçti.”³⁶

Yine de komünistlerin her büyük yenilgide yeni bir zafer görme yeteneğine rağmen, Marquetalia'nın düşüşü devrimin büyük bir kaybı olarak hesaba katılmak zorundadır. Ve düşen sadece Marquetalia değildi. Hükümet, bir kere bu güçlü kaleyi düşürünce, köylü liderlerin uzun yıllar egemenliği altındaki diğer bölgeleri yok etmekte fazla zorlanmadı. Rio Chiquito ve Guayabero düştü ve sonuçta Mart 1965'de *New York Times*'ın bildirdiğine göre, hükümet birlikleri “on üç yıllık El Pato komünist bağımsız cumhuriyetini ezdi... Savaş uçakları ve helikopterler pek çok sayıda piyade taburlarını ve ulusal polis birliklerini bölgenin stratejik noktalarını ele geçirmek için taşıdı ve paspas operasyonu şimdi geliyor”. El Pato'nun düşüşüyle birlikte “bağımsız cumhuriyetler” sadece bir anı olarak kaldı.

³⁶ Gómez, “The Revolutionary Armed Forces of Colombia”.

Her durumda başarısızlık onlar için kaçınılmaz bir sondu. Viotá gibi onlar da, zaman geçtikçe yağlanmış ve rahatlamış yetişkin olacaktı. Onların başarı şansı kesinkes sınırlıydı. Ama ordu bir kez köylüleri kendi evlerinin dışına sürdüğünde, onlar istikrarı daha fazla tehdit eder hale geliyorlardı. Köklerinden sökülmiş köylülerin gerilla yolunu izlemekten başka yapacak bir şeyleri yoktu ve süreç onları kaçınılmaz olarak daha da devrimci yapıyordu.

Kolombiya Komünist Partisi, tasarlanılandan daha çok rastlantı sonucu şimdi gerçek bir gerilla hareketine sahip oldu. Yıllar içinde partinin yanılmazlığına inanan yüzlerce köylü kazanmışlardı. Şimdi bu aynı köylüler izledikleri partinin talimatıyla evlerini terk etmiş durumdalar ve parti yöneticileri neyin yanlış gittiğini onlara açıklamak için hızla düşünce üretmeye başladı. Önce ordunun yenilebileceği yanılsaması yarattığı için MOEC'in aşırı-solculuğu suçlandı:

“1964’de mücadelenin başlangıcında gerillalar, düşmanın güçlü olduğunun ve pratik olarak sınırsız kaynaklara sahip olduğunun bilincindeydiler... Parti silahlı halk mücadelesine ilişkin eski görüşlerin terkedilmesinin ve gereksiz kurbanlar vermemize yol açan böbürlenmeye ve öngörüsüzlüğe son vermenin gerekliliğine işaret etti. Bu uyarılar silahlı köylüler tarafından doğru biçimde kavrandı.

Ancak komünistlerin düşmanın gücünü büyüttüğünü, olanaklarını abarttığını iddia eden (ve hala yapılanları kirleten) devrimciler vardı; bu abartmanın kitlelerin pasifize edilmesi için yapıldığını iddia ediyorlardı. Ama deneyim bizim haklı olduğumuzu gösterdi.”³⁷

³⁷ López, “*New Stage in Guerrilla Struggle in Colombia*”.

Bundan sonra mantıksal olarak komünist hiyerarşinin öfkesi hükümete yönelir. Merkez Komite üyesi Alvaro Delgado, Rus Devrimi'nin yıldönümü nedeniyle yazdığı bir makalede buna işaret eder:

“Silahlı mücadele, şimdi bizim yaptığımız değil, halkımızın yaptığı bir savaş oluyor. Köylüler silahlarını almaya zorlandığı zaman legal mücadele olanakları tükenmişti. Ulus karşıtı hükümet, bağımsız köylü hareketinin gücü karşısında korku içindeydi, onlara karşı saldırıya geçti. Silahlı mücadele düşman tarafından bize dayatıldı. Bizim yönetimimiz altındaki köylüler duraksamaksızın bu meydan okumaya yanıt verdiler. Sınıf düşmanı legal, demokratik politik mücadele yollarını kapatmıştır... Silahlı mücadele bizim isteyip istemememizle ilgili bir sorun değildir. Gerçek şu ki, biz savaştık. Mücadele biçimini biz seçemedik. Kolombiyalı komünistler mevcut durumun dayattığı özgün bir mücadele biçimini yürütmekten daha fazla bir şey yapmadılar. Biz, biçim değiştirmeyi sevdiğimizden değil, pratik olarak kitle savaşının ve halkın birliğinin bu temelde gelişmesi yüzünden değişik biçimler kullanıyoruz.”³⁸

Marulanda'nın yönetiminde Marquetalia'dan geri çekilen köylüler, yaklaşık üç ay çarpıştıktan sonra 20 Temmuz 1964'de soluklanacak zaman bulabildiler. Bir gerilla meclisi topladılar ve büyük topraklara el konulmasını ve köylülere toprak dağıtılmasını içeren uzun vadeli bir reform planı hazırladılar.

Bir başka Merkez Komitesi üyesi Diego Mon-

³⁸ Alvaro Delgado, “The Working Class and Labour Movement in Colombia”, *World Marxist Review*, Eylül 1967.

taña Cuellar, Kolombiya Komünist Partisi'ne ters düşmüş bir kişi olarak şöyle açıklar:

“Böylesi bir duyuru, tümüyle yerel tecrit edilmiş bir gruptan kaynaklanmadı, Komünist Partisi'nin en ileri örgütlerinden geldi. Şiddet kullanarak evlerinden çıkartılmış ve bu örgütlerde politik karşılığını bulan köylülerin uzun ve sabırlı ideolojik eğitiminin bir ürünüydü. Bu tarihsel olay, devrimci süreçte ileriye doğru bir sıçramayı sağlayan bir nitelik dönüşümünü işaret eder. Artık sadece pasif öz-savunma kavrayışı geride bırakılmıştır.”³⁹

Eylül 1964 sonundaki konferansa, ordu tarafından bağımsız cumhuriyetlerinden sürülmüş güney Kolombiya'daki tüm gerillalar ve öz-savunma birlikleri katıldılar. Bu konferansta Güney Gerilla Bloku –Komünist Partisi'nin özenle gözettiği evlerinden kovulmuş köylülerin gevşek birleşik hareketi– oluşturuldu.

Bu konferans kararında, “Marquetalia'ya karşı yürütülen saldırının ilk aşamasından sonraki beş ayda hareketli gerilla birliklerinin, hükümetin kontra-gerilla taktiklerine karşı bütünüyle zafere ulaştı”ğı ilan edildi. Ve buna ek olarak, daha iyimser biçimde, “Hareketli gerilla faaliyetlerine dayanan taktikleri benimseyen devrimci silahlı hareket, düşmanın üstün güçleri karşısında, köylü birliklerinin 16.000 kişilik hükümet askerleriyle savaştığı Marquetalia'da tanık olunduğu gibi yenilmez bir hareket yeteneğine sahiptir” deniliyordu.⁴⁰

³⁹ Diego Montaña Cuellar, “Los problemas estratégicos y tácticos de la revolución en Colombia”, *Punto Final*, No. 47, 30 Ocak 1968.

⁴⁰ Akt. Gómez, “The Revolutionary Armed Forces of Colombia”.

Ama köylü gerillaları Komünist Partisi'nden "türemiş" olmalarına rağmen, onlara bir gerilla savaşının nasıl yürütüleceğine ilişkin bir şey sağlamıyordu. 1965 süresince Marulanda gerillaları ve diğer bağımsız cumhuriyetlerden sağ kalanlar dikkat çekecek kadar hareketsiz kaldılar. Kolombiya Komünist Partisi'nin geçmiş yıllardaki devrimci başarılarını küçümseyen Debray, aynı yıl kaleme aldığı bir yazısında açık sözlülükle bu olaydan çıkardığı sonucu ortaya koyar:

"Bugün, öz-savunma bir sistem ve bir gerçeklik olarak olayların ilerlemesiyle tasfiye olmuştur.

Köylü öz-savunma bölgeleriyle Kolombiya ve işçi öz-savunma bölgeleriyle Bolivya bu kavrayışın güçlü bir çizgi olduğu iki ülkeydi. Bu iki 'yıkıcı çekirdek', bir kaç ay arayla ordu tarafından tasfiye edildi. Güney Kolombiya'daki Marquetalia 1964 Mayıs'ında işgal edildi ve Bolivya madenleri Mayıs-Eylül 1965'deki trajik çatışmalardan sonra istila edildi. Şüphesiz bu çifte yenilgi, bir dönemin sona erdiğini ve belli bir ideolojinin öldüğünü onaylar. Devrimci hareket bu ölümleri görmeli ve tümüyle kabul etmelidir."⁴¹

Bunu Diego Montaña Cuellar yanıtladı:

"Genelleme yaparak Marquetalia'nın düzenli ordu tarafından işgalinin Kolombiya'da silahlı mücadelenin yenilgisi ve ölümü demektir diye ilan etmek, 'öz-savunma'nın ayrı aşamalarının, zaman etmeninin yanlış ve hatalı anlaşılmasıdır. *Devrimde Devrim*'in yayınlandığı zamanda [Ocak 1967] yoldaş Marulanda'nın güçleri hareketli gerilla taktiklerine geçmişlerdi ve Kolombiya ordusuna ağır darbeler in-

⁴¹ Debray, *Revolution in the Revolution?*

diriyorlardı. ‘Öz-savunma’nın pasif kavranışı 1964’e kadar eleştirilebilir. Örgüt ‘biz şimdi gerillayız’ dedikten sonra, kesinlikle tüm Latin-Amerika’da böylesine sağlam, ciddi ve deneyimli gerilla gücü mevcut değildir.”⁴²

Daha sonra, 1967’de Diego Montaña Cuellar, gerillaya yeterince vurgu yapmadığı için Komünist Partisi’nden istifa etti. Ama Ocak 1966’da toplanan Kolombiya Komünist Partisi 10. Kongresi’nin kararlarının gösterdiği gibi, Kolombiyalı komünistlerinin tavrı, bazı açılardan Venezüella partisininkinden daha fazla gerillalara yakındır. Her ne kadar farklı sözcüklerle ifade edilse de, Kolombiyalı komünistler arasındaki silahlı mücadele coşkusunun Venezüellalıları arasındakinden daha gelişkin olduğu da gerçektir.

10. Kongre’de, Kolombiya’daki gerilla mücadelesinin devrimci bir durumun gelişiminin önünde gittiğine vurgu yapıldı. Komünist Partisi, “devrimci durumun olgunlaşmasını beklerken” “hazır ol ve izle” politikası izleyemeyeceğini anlamıştı. “Silahlı saldırı”, “gerilla direnişi”yle karşılaşmak zorundaydı.

Yine de gerilla direnişi devrimci süreçte en önemli etmen değildi. “Kitle mücadelesi” ortodoks komünistlerin gözünde en can alıcı konuydu.

10. Kongre’nin onayıyla Güney Gerilla Bloku Nisan 1966’da yeni bir konferans topladı ve *Fuerzas Armadas Revolucionarias Colombianas*’ı (FARC/Kolombiya Devrimci Silahlı Kuvvetleri) oluşturmaya karar verdi. Bir silahlı köylü hareketini bir gerilla hareketine dönüştüren bir isim

⁴² Diego Montaña Cuellar, “Los problemas estratégicos y tácticos de la revolución en Colombia”)

konmasının nedeni, Komünist Partisi'nin diğer sol grupların karşı çıkışları karşısında gerçekte olduğundan daha devrimci görünme gereği duyulmasından kaynaklanmıştır. FARC'ın kuruluşunu tartışan bir ortodoks komünistin bir makalesinde, denetimsiz bir biçimde Komünist Partisi'nin Kolombiya devrimci sahnesindeki egemenliğini kanıtlama ve devrimci görünme telaşı ve kaygısı içinde olduğu açıkça görülebilir:

“Kolombiya ölüm-kalım mücadelesi- ne sahne oluyor. Bu mücadelenin merkezinde FARC ve onun kumanda merkezinin başını çektiği gerilla hareketi yer alıyor. FARC'ın birleşik askeri-politik liderliği, onun merkez organlarının kararlarında ifade edildiği gibi Komünist Partisi'nin çizgisini izliyor. Ülkemizdeki devrimci sürecin gereksinimlerini karşılamak için partimizin 10. Kongresi kırsal alanlardaki silahlı eylemin liderliğini merkezileştirmiştir. FARC kumanda merkezindeki en önemli konumlar, hepsi partimizin merkez komite üyeleri olan Manuel Marulanda Vélez, Ciro Trujillo, Jacobo Arenas ve Isauro Yosa gibi denenmiş ve sınanmış savaşçılarca üstlenilmiştir. FARC'ın kuruluş konferansı kararlarına dayanan bizim savaş planlarımız, ülkemizdeki somut ve genel durumun kavranışıyla hazırlanmıştır. 10. Kongre delegelerinin %48'inin bazıları 1950'den beri silahlı mücadele yürüten köylülerden oluşması rastlantı değildir. Ülkemizdeki silahlı mücadelenin büyük ölçüde komünistlerin yürüttüğü çalışmanın sonucu olduğunu söyleyebiliriz.”⁴³

Ama Haziran 1966'da *L'Humanité* ile röportaj yapan parti genel sekreteri Gilberto Vieira ise

⁴³ Gómez, “The Revolutionary Armed Forces of Colombia”.

şunu iddia eder:

“Partimiz... yine de Kolombiya’da devrimci durumun henüz olmadığını gözönünde bulundurur. Kentlerde silahlı mücadeleyi düşünmüyoruz, çünkü böyle bir mücadele, küçük gruplar tarafından yürütülen tecrit edilmiş olaylar dizisinden daha çok şey ifade etmez... Gerilla mücadelesi gerçekten savaşın temel biçimi değildir.”⁴⁴

⁴⁴ *L’Humanité*, 3 Haziran 1966.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ULUSAL KURTULUŞ ORDUSU

“Başarısız pek çok girişimden sonra ülkemizde ilk kez Sierra Maestra’dakiyle kıyaslanabilir, kentli politik kadrolar tarafından yönetilen bir devrimci gerilla hareketi, Ulusal Kurtuluş Ordusu (ELN) adıyla başarı kazandı, pekişti ve halk desteğine sahip oldu.

Gerçek şu ki, ordunun uzun yıllar öz-savunma bölgelerine karşı güçlerini yoğunlaştırması... ELN’nin yaratılmasına büyük katkısı oldu.”

Bir Kolombiyalı Gerillanın Günlüğü

Kolombiya ordusunun Marquetalia’ya karşı saldırı başlattığı ve Tirofijo’nun kendi köylü izleyicilerini bir hareketli devrimci savaş örgütleme-

ye yöneltti sırada, Fabio Vásquez Castaño'nun yönetiminde bir grup öğrenci Santander bölgesinde bir gerilla *foco*'su başlatma olanağını araştırıyorlardı. Vásquez, ne Tirofijo gibi köylüydü, ne de Komünist Partisi üyesiydi. Onun ideolojik kökeni, daha temkinli Komünist Partisi'ne değil, devrimci MOEC'a dayanıyordu. 1937 yılında doğmuştu ve babası *Violencia* döneminde öldürülmüş liberal bir çiftçiydi. Onun toplumsal kökeni, Venezüella'daki Douglas Bravo ile büyük benzerlik gösterir.

Ejército de Liberation Nacional'in (ELN/*Ulusal Kurtuluş Ordusu*) nasıl oluşturulduğuna ilişkin ayrıntılar fazla bilinmemektedir, yine de 1967 ortalarında Meksikalı gazeteci Mario Menéndez Rodríguez'le yaptığı görüşmede bazı bilgiler vermiştir.

Bir grup öğrenci, bir ön araştırmadan sonra Parmenio adlı bir köylünün kulübesinde bazı köylülerle tanışırlar:

“Ülkemizin pek çok yerinde olduğu gibi bölge ayaklanma için çok uygundu.

Köylüler vaatlerden ve yalanlardan bıkmıştı, giderek kötüleşen durumlarının düzelmesi için uysal uysal seçimleri bekliyorlardı. Onların büyükbabaları serf olarak ölmüştü, babaları da öyle ve işler böyle giderse aynı gelecek onların çocuklarını da bekliyordu. Başka çözüm yoktu. Silahlı mücadeleyi desteklemeye hazırdılar. Gerilla gücü yaratmak temel gereklilikti. İçlerinden biri ‘silah yok’ dedi. Biz de ‘düşmanda var’ diye yanıtladık. En kararlıları bir araya getirip toplamak için bölgeyi dolaşmaya başladık. İlk adımda aşırı güvenlik önlemleri, çok büyük gizlilik gerekiyordu; en küçük bir yanlış korkunç sonuçlar yaratabilirdi.

Hükümetin baskı güçleri tetikteydi, uzun bir gerici şiddet deneyimine sahiptiler. Topu

topu 18 köylüden oluşan gerilla çekirdeğimizi belirledik. Amacımızın doğruluğuna inanarak zorlu bir gerilla yaşamına başladık. Tarih, 4 Temmuz 1964. Gerilla yaşamımızın ilk aşaması şunları kapsıyordu: Birinci olarak, gizlilik içinde hayatta kalmak; ikinci olarak, bölgeyi iyi tanımak; üçüncü olarak, politik ve askeri eğitim; dördüncü olarak köylüler arasında devrimci destek temeli yaratmak; beşinci olarak, bilgi ve bağlantı ağı oluşturmak. Bunların hepsini yapabilmek için elimizde ne vardı? Doğal olarak ülkemizin gerçek durumunun ayrıntılı bir tahlilini yaptık. Bu bize gösterdi ki, bizim kararlı ve sağlam biçimde yer alacağımız yol, doğru olan yoldu ve tekti. Ama bu nesnel olarak tahlil edilen etmenlerden ayrı olarak, köylülerin desteğine sahiptik. İlk gizlilik aşamasının sonunda Simacota'ya girdiğimizde kullandığımız ilk silahları onlar sağlamıştır ve bize lojistik sağlıyorlardı.”⁴⁵

San Vicente yakınlarındaki Simacota, Kurtuluş Ordusu'nun 7 Ocak 1965'de, MOEC'in kuruluşunun altıncı yıl dönümünde halk içine çıktığı ilk yerdir. 27 erkek ve bir kadın, zeytin yeşili üniformalarıyla ve sadece av tüfekleriyle şafakta kasabaya girmişler ve iki saat boyunca kasabayı ellerinde tutmuşlardır. *Economist* muhabirine göre:

“Onlar hükümete ait kredi kuruluşundan dört bin dolar ve bir bira dağıtıcısı ile bir kişiye ait evden bin dolar çaldılar... Baskıncılar, önce kasabanın tüm iletişim hatlarını kestiler ve San Vicente yoluna hareket etmeden önce emperyalizme ve oligarşiye karşı savaş duyurusu yaptılar ve kendilerinin 'halka değil, hükümete saldırmak için' geldiklerini açıkladılar.”⁴⁶

⁴⁵ Menéndez Rodríguez, “Colombia (II): ni un paso atrás”, *Sucesos* (Meksiko), 1 Temmuz 1967.

ELN José Antonio Galán⁴⁷ müfrezesine ait gerillalar bir bildiri bıraktılar:

“Simacota Bildirisi

Değişik oligarşik hükümetler tarafından tasması çıkartılmış ve çürümüş Valencia-Ruiz Novoa-Lleras rejimi tarafından sürdürülen gerici şiddet, devrimci köylü hareketini ezmenin en güçlü silahı olarak kullanılmıştır.

Eğitim, halkımızı cahil bırakarak zenginleşen iş adamlarının elindedir.

Toprak, yoksul köylülerce işleniyor. Onlar, kentlerde krallar gibi yaşayan oligarşinin kârı için tüm güçlerini, aileleriyle birlikte tüm güçlerini tüketirler.

İşçiler açlıktan ölmeyecek kadar düşük ücret alıyorlar. Yerli ve yabancı şirketlerin aşagılamları altında ve yoksulluk içinde en aşağıda yaşıyorlar.

Genç demokrat aydınlar ve uzmanlar sürekli saldırılarla taciz ediliyor. Onlar, egemen sınıfa hizmet etme ile ölme arasında tercih yapmaya zorlanıyorlar.

Kentteki ve kırdaki küçük ve orta ölçekli üreticiler, yabancı sermayenin ve onların ülke içindeki anti-yurtsever işbirlikçilerinin kredi tekeli ve vahşi rekabeti altında iflas ediyorlar.

Tüm Kolombiya halkına ait olan zenginlikler Amerikan emperyalizmi tarafından yağmalanıyor.

Ama halkımız, sömürünün, yoksulluğun ve gerici şiddetin kamçısını sırtında hisseden halkımız ayağa kalkıyor ve savaşa hazır. Devrimci mücadele mevcut yalan ve şiddet düzeyini devirmek için halkın tek yoludur.

⁴⁶ The *Economist*, 28 Ağustos 1965.)

⁴⁷ Galán, Cuzco bölgesinde Túpac Amaru'nun isyanından büyük ölçüde esinlenerek 1780'de İspanyollara karşı isyan etti. Tıpkı ELN gibi Simacota'da faaliyet yürüttü.

Ulusal Kurtuluş Ordusu'nun parçasını oluşturan bizler, Kolombiya'nın ulusal kurtuluşu için savaşıyoruz.

Halk, Liberalleri de, Muhafazakarları da, her iki partinin birleşik oligarşisini de devirmek için birleşecektir.

Yaşasın köylülerin, işçilerin, öğrencilerin, meslek sahiplerinin, namuslu Kolombiyahlara yaraşır bir Kolombiya yaratmak isteyen namuslu insanların birliği!

Ya kurtuluş ya da ölüm!

Ulusal Kurtuluş Ordusu

José Antonio Galán Cephesi

Carlos Villareal

(Fabio Vásquez Castaño)

Andres Sierra

(Victor Medina Morón)”

Fabio Vásquez Meksikalı gazeteciyle görüşmesini şöyle sürdürür:

“Bu, halkımızın yönetildiği burjuva ve emperyalizm yanlısı yasalara karşı bizim isyanımızın kamuya ilan edilmesidir. Şimdi biliniyor ki, onların çıkarları için savaşan silahlı bir öncü mevcuttur. Her şeyden önce Simacota'nın alınmasının özü, halka devrimci bir çizgiyi, iktidarı almanın tek etkin yolu olan silahlı mücadele çizgisini göstermektir.

ELN'nin politik ve askeri amacı, alt sınıflar için iktidarı ele geçirmektir. Mücadelenin temel biçimi ayaklanmadır. Halk savaşı –sömürülen büyük çoğunluğun yürüttüğü bir halk savaşı– kavrayışımıza uygun olarak, bizim düşüncemize göre, yalın politik araçlarla yürütülen mücadelenin tüm gücü tükendiği zaman, geniş kitleler politik iktidar mücadelesini sürdürmek için harekete silahlı öncü sağlamalıdır. Bunun yanı sıra, gerici oligarşinin –Amerikan emperyalizmiyle bağlantılı– sınırsız açgözlü-

lg ve acımasızlığı ortadayken, biz eminiz ki, onlar halkın barışıl araçlarla iktidara gelmesine izin vermeyeceklerdir. Biz eminiz ki, bu barışıl araçlara yoğunlaşmak gericiliğin oyununu oynamak demektir...

Ulusal sorunlarımızın tek çözümü olarak silahlı yolu kabul etmek zordur, çünkü bizim Latin-Amerika'nın yüce halkları için büyük zorluklar ve acılar taşır. Ama bunu yadsımak namussuzluk olacaktır... Bizim kuşak, bizim Latin-Amerikan gençliği, bu gerçekliği bilmek zorundadır ve devrimci savaş için hazır olmalıdır... Bu yüzden, oligarşı ve Amerikan emperyalizmi ile iktidar savaşı yürütebilecek ve iktidarı alabilecek ve de halkın desteklediği bir program içinde Kolombiyamızda demokratik ve devrimci bir hükümeti oluşturabilecek Ulusal Kurtuluş Ordusu'nu oluşturmak için gerilla güçlerinin geliştirilmesi mutlak bir temeldir..."

Vsquez'in sözünü ettiği ELN programı Simacota saldırısı sırasında ilk kez kamuya açıklandı.

Latin-Amerika'daki diğer gerilla hareketleri gibi Kolombiya Ulusal Kurtuluş Ordusu askeri rütbelere sahip değildi. Bunun ölümlerinden sonra verilen iki istisnası vardır: "Yüzbaşı" Parmenio (Kurtuluş Ordusu'nun kurulduğu kulübenin sahibi olan 23 yaşındaki köylü) ve "Comandante" Camilo Torres.

Fabio Vsquez de, gerilla liderinin rolü konusunda Che Guevara'ninkine benzeyen kesin görüşlere sahiptir:

"O, ne kendi savaş konumunu terk etmeye izin verir, ne de kentlere gidebilir. Onun görevi cephede kendi adamlarıyla kalmaktır. Onun kente gitmesinin hoş görülebilecek tek yolu bir düşman mevzisini ele geçirmek için

kentin kuşatılmasıdır.”

1964 ortalarında Kolombiya ordusu Marquetalia'ya karşı harekete geçtiğinde ELN planlama aşamasındaydı. Ocak 1965'de Simacota'ya saldırısı, Kolombiya ordusunun bazı birlikleri Marquetalia bölgesinden Santander bölgesinin kuzeyine kaydırmasıyla Marulanda ve grubu üzerindeki baskıyı bir ölçüde azalttı. Yine de Vásquez'in bağımsız gerillaları ile Komünist Partinin denetimi altındaki Marulanda'nın gerillaları arasındaki ilişki asla iyi olmadı.

1965'in başlarında ELN, Komünist Partisi'nin yönetiminden kişilerle görüşme yapmak istedi. 15 Mayıs 1965'de bir kişi geldi ve deneyimleri görüştüler. Görüşmeden somut hiç bir sonuç çıkmadı. Bir ay sonra Marulanda'nın “Güney Gerilla Bloku”nun bir temsilcisi Santander'e geldi. Yine hiç bir şeye karar verilmedi.

ELN yeni bir bağlantı kurmak için, Ocak 1966'da partinin 10. Kongresi nedeniyle Marulanda'ya bir kutlama mesajı gönderdi.

“Biz anladık ki, diyordu daha sonra Fabio Vásquez, gerillalar bu konferansta ELN ile güç birliği yapmak ve ulusal bir gerilla konferansında bizim nasıl yer alacağımızı saptamak için inisiyatif almışlardı. Hemen karşılık verdik, hareketlerimizin politik ve askeri deneyimlerini incelemek amacıyla yoldaş Marulanda'yla konuşmak için bir temsilciler grubu gönderebileceğimizi söyledik. Her denememizde aynı yanıtı aldık: Belki gelecek ay görüşebiliriz.”

Nisan 1966'da Güney Gerilla Bloku'nun ikinci konferansı toplandı –FARC resmen kurulmuştu– ve mücadelenin gelecek aşamasına ilişkin tüm devrimcilerle birlikte hareket etme kararı alındı. ELN, bunu iyimser bir gelişme olarak düşündü,

ama 1966 Ağustosunda onlar hala Ocakta gönderdikleri kutlama mesajına Marulanda'dan yanıt gelmesini bekliyorlardı. Ağustosta ELN, Komünist Partisi Merkez Komitesi'ne bir mektup gönderdi, birlikte çalışma –gerçekten gerekli olan– istemi ni yineledi .

“Bilindiği gibi ELN, yasaların tümüyle dışında faaliyet gösteren, Amerikan emperyalizmiyle ittifak halindeki Kolombiya oligarşisinin sömürü, baskı ve zulüm araçlarıyla açıkça savışan bir örgüttür. Bize göre, Güney Gerilla Bloğu'nun (Kolombiya Komünist Partisi tarafından politik olarak yönlendirilen) yoldaş Marulanda'nın komutası altındaki kahraman gerillaların yürüttüğü savaşla aynı temele sahiptir, dolayısıyla devrimci dayanışmanın neden gerekli olduğu da kolayca anlaşılabilir. Yakın zamanda oluşturulmuş olsa da, diğer gerilla güçleriyle işbirliği, bilgi alışverişi, eşgüdüm ve birlik yönünde her türlü çaba, ulusal kurtuluş mücadelesinin gelişiminin önemli bir parçasını oluşturmaktadır.”

Komünist Partisi'nin yanıtı kısıydı:

“Yoldaş Marulanda, partimiz tarafından sizin partiyi hoşnut etmeyen faaliyetlerinize ilişkin bilgilendirildi. Parti, FARC genel kurmayı ve *Comandante* Marulanda Vélez'in kendisi, Komünist Partisi'nin politikasını kabul etmediğiniz sürece sizin önerdiğiniz gibi bir ilişkinin olanaksız olduğu kanısındalar.”

ELN'nin Kolombiya Komünist Partisi'yle olan deneyimi, elbette Venezüella'da Douglas Bravo'nun Venezüella Komünist Partisi'yle olan deneyimine çok benzer. Yine de Venezüella'da komünistler işi gerillanın tümüyle tasfiye edilmesini isteme noktasına getirdiler. Vásquez durumu şöy-

le açıklar:

“Venezüella’daki mücadelenin koşulları konusunda pek çok şey söylendi ve ateş-kesten, barışçıl yöntemlere geri dönüşten söz edildi. Ama bütün bunlar bir gerçeği sözcüklerle gizliyor: savaşmaktan kaçmak. Halkın içinde devrimin zaferine güvenen inançlı insanlar her zaman vardır. Her zaman ‘ya özgür Venezüella ya da ölüm’ sloganına bağlı insanlar, büyük zorluklara katlanan ve halka ihanet etmeyen Douglas Bravo ve arkadaşları gibi insanlar vardır.

Devrimci süreç, halkın gerçek ve değerli yöneticilerini öne çıkarır. Halk liderlerini seçerken hileleri ayırt edemeyebilir, ama süreç uygun olmayanların maskesini düşürür ve hak edenleri yükseltir. Onlar, inançlarını yitirmezler, oportünist değillerdir ve tali, kişisel saygınlıkları mücadelenin üstüne koymazlar; gerçek devrimcilerdir, bir harekete sadece onu yıkmak için katılmazlar.”

Bu, Moskova yanlısı ordodoks komünistlere yönelik hiç de dolaylı olmayan bir saldırıdır ve Vásquez uluslararası dayanışma sorunu tartışıldığında bunu açıkça ifade eder. Burada Guevara’nın *Tricontinental*’e mesajındaki kesin sözlerin neredeyse aynısını yineler:

“Bu, sadece bir tercih sorunu değildir. Dünyanın tüm devrimcilerinin üstleneceği sorumluluk ve yükümlülük sorunudur. Bu, halkla yapılmış çok ciddi bir sözleşmedir ve bu verilen söz iktidarda olan partiler için daha büyüktür.

Yankee emperyalizmi Vietnam’a hergün deniz piyadeleri gönderiyor; Güney’deki ve Kuzey Vietnam Demokratik Cumhuriyeti’ndeki köyleri ve sivil yerleşim yerlerini canice bom-

balarken, bu yükümlölük çok daha şanlıdır; devrimcilerin gereksinme duyanlar için açık, kararlı, sağlam ve koşulsuz dayanışma içinde bileşmelerini gerektiren bir zamandır. Biz düşünüyörüz ki, dünyanın özgür halkları, kimin haklı olduğunu tartışmadan, hangi ülkenin uluslararası dayanışmaya yol gösterdiğine bakmadan, ama Vietnam'ın haklılığının ve kanamakta olduğunu altını çizerek birlikte olmalıdır. Devrimciler kendi aralarında tartışırken Amerikan emperyalizmi zayıf olduğuna inandığı halklara acımasızca saldırıyor. İşte şimdi uluslararası gerçek dayanışma en büyük gereksinmedir. Küba'yla, Amerikan emperyalizminin aşağılık mızraklarına karşı kalkan olan ve onları defalarca savuşturan bu muzaffer adayla dayanışma da gereklidir.

Biz, Latin-Amerika için temel olanın ulusal kurtuluş için silahlı mücadele yürüten örgütler arasında dayanışma sağlanması olduğuna inanıyoruz. Kurulacak yakın ilişkilerle yanlışları düzeltmek için deneyimler paylaşılacak ve Latin-Amerika ayaklanmasını eşgüdömlü hale getirerek diğer halkların başarılarından yararlanılacaktır. Biz, bunun OLAS'ın ana amacı olması gerektiğini düşünüyörüz.

Bize göre, Vietnam ve Küba'ya sunabileceğimiz en iyi ve en sağlam dayanışma, kendi ülkemizde ulusal kurtuluş için silahlı mücadeleyi başlatmaktır.”

Buradan sonra Vásquez'in ikinci komutanı Victor Medina Morón devam ediyor:

“Hepsinden daha fazla canımızı sıkın bir sorun var. Ülkemizde insan gücünün de, kendilerini devrimci diye adlandıran ve silahlı mücadelenin verilmesi propagandasını yapıp gösteren hareketlerin kitleği çekilmiyor. Bu konuda bizim de düşüncemiz var. Küba Devrimi'nin

zaferi, ülkemizdeki devrimciler arasında, özellikle de kitleler arasında çok büyük bir canlılık yarattı. 1848'den beri Kolombiya kırları, resmi baskıyla başlayan politik şiddetle yıkıma uğradı ve hükümetin baskısına karşı köylüler tarafından yönetilen ve yönlendirilen geniş çaplı gerilla hareketlerine neden oldu. Bununla birlikte, Kolombiya oligarşisi tarafından denetlenen ve yönetilen Liberal Parti'nin eğitim sahibi yöneticilerinin ihaneti nedeniyle, zafere giden bir devrimci savaş durdu. Ancak Küba Devrimi'nin zaferinden sonra, iktidarı almak ve Kolombiya devrimini yapmak için silahlı devrimci mücadeleyi savunduklarını ifade etmek için gazete çıkartan, konuşmalar yapan ve her tarafta bildiriler dağıtan gruplar, hareketler, kişiler ortaya çıktı.

Ama Küba Devrimi, ülkemizde Rojas Pinilla diktatörlüğünün düşmesiyle aynı zamana rastladı, ve liberal ve muhafazakar politikacılar geleneksel temsili demokrasiye geri dönüş yaptılar. Bu da, seçim mücadelesini ve seçimsel hareketleri destekleyenler ile ayaklanma yanlısı savaş savunanlar arasında bir çatışmaya yol açtı. Roja Pinilla'nın düşmesinden sonra devrimci düşünceleri olan tek hareket Komünist Partisi'ydi. Ama onlar, aynı zamanda Liberal Parti içinde ilerici adını verdikleri, örneğin Dr. Alfonso López Michelsen'in başını çektiği MRL (Devrimci Liberal Hareket) gibi kesimlerle geniş politik cephe oluşturma niyetindeydiler. Bu arada Küba Devrimi modelini izleyenler silahlı çözüm arayışındaydı. Onlar, Komünist Partisi ile bu dönemde Kolombiya sol hareketini en çok temsil eden MRL'nin yönergeleri, taktikleri ve stratejileriyle kesin bir çatışmaya girdiler. Böylece silahlı mücadeleyi savunan Antonio Larrota'nın başını çektiği MOEC (İşçi, Köylü, Öğrenci Hareketi) ortaya çıktı. MOEC daha ilk

anda büyük zorluklarla karşılaştı ve tüm çabasını diktatörlüğün düşmesinden sonra yer almaya başladıkları seçimlerden bir pay almak için MRL'nin oluşturulmasına yardım etmeye yöneltmiş olan Komünist Partisi'nin resmi yönetimiyle çatıştı. Bize göre, MOEC silahlı mücadele düşüncesinde yanlış değildi, ama çalışma yöntemleri, tarzları, silahlı mücadeleyi yürütmeye ilişkin pratik düşünceleri, köylülükle bağlantı vb. konularında, pratiğin de gösterdiği gibi, yanlıştı. MOEC'in kırsal bölgede silahlı mücadele başlatmaya yönelik girişimleri başarısızlığa uğradı. Onların asıl liderleri kuzey Cauca'da silahlı grup yaratma çalışması sırasında öldü. Böylece hareketin kesin bir darbe aldığını söyleyebiliriz.

Bu sıralarda seçimleri değil, savaşı amaçlayan pek çok yerel ya da bölgesel sol hareketler ortaya çıktı. Bu örgütlerin bazılarının oluşturduğu bir ulusal kongrede, Jorge Eliecer Gaitán'nın kızı Gloria Gaitán ile kocası Luís Emiro Valencia'nın denetimi altında FUAR kuruldu. Bu hareket kalıcı bir örgütlenme yaratma yeteneğine sahip değildi, yöneticileri Bogotá'da oturuyordu.”

Tulio Bayer'in içinde yer aldığı Vichada hareketi de bunlar arasındaydı ve örgütlenme tarzlarını nedeniyle ordu tarafından kolayca ezildi. FUAR da uzun yaşamadı.

“Bu insanların hepsi broşürler yayınladılar, konuşmalar yaptılar, ama devrimci gerilla gücü oluşturmayı başaramadılar.

Bunun yanı sıra son bir kaç yılda Komünist Partisi'nden ayrılan bir grup yakın zamanda Marksist-Leninist Komünist Partisi kurdu; dünya komünist hareketi içinde Çin çizgisini izleyen bir hiziptir. Bu grup propagandaya girişti ve silahlı mücadele çağrısı yaptı; devrimci savaşı

destekliyorlardı. Görüldü ki, bu baylar, bir şeyler yapma zamanı gelince hiç bir şey başaramadılar. Bu grubun ülkenin değişik yerlerindeki girişimlerinin başarısızlığa uğradığını ayrıntılarıyla biliyoruz...

Bize göre, bu insanların çoğu oportünist; amaçları silahlı mücadeleyi desteklemeyi düşünen kitleyi kullanmak. Diğerleri ise, devrimci tutum almaya ve devrimci çevrelerde saygınlık kazanmaya, açık bir devrimci duruş oluşturmaya, kendi düşüncelerini ölüm pahasına pratiğe geçirmeye uğraşıyor. Açıkça söyleyebiliriz ki, Kolombiya devrimci hareketi içinde pek çok şarlatan, tüccar, düzenbaz var. Ama doğru silahlı devrimci mücadele tezlerini yaşam tarzı haline getirmek isteyen, gizli çalışan ve kendi kişisel sorunlarını belli ölçülerde çözmüş insanlar da var.

Bu anda bizi özellikle sıkıntıya sokan FARC'la ilgili bir sorun var. Bugün ELN ve FARC gerillaya sahip tek örgütler ve askeri faaliyetleri artarak sürüyor.

İyi biliniyor ki –belgeler, kamu açıklamaları vb.'yle– Kolombiya Komünist Partisi'nin yöneticileri FARC'ın kurulmasında pay sahibi. Bu sıkıntı yaratıyor, çünkü biz net bir devrimci savaş düşüncesine sahibiz. Bizim inancımıza göre, tüm gerilla savaşçılarının kahramanca çabaları, ciddi olarak ve açıkça devrimci savaşın hedeflerine, oligarşi ve emperyalizmle çatışmaya dayanan politik çizgi tarafından belirlenmiş hedeflere yöneltilmelidir. Komünist Partisi yöneticileri devrimci savaş konusunda açık bir duruş sergilediler. Gerilla savaşının öneminin ve varlığının farkında olsalar da, kendi politik duruşları ayaklanma hareketinin gerekleriyle uyumlu değil; ayaklanmacı savaşın temel varsayımlarıyla çelişiyor. Üstelik politik duruşları soyut. Geniş kitle çalışması ve

burjuva sistemi içinde legalite gibi geleneksel demokratik ve barışçıl çözümlere daha fazla vurgu yaparak kafa karışıklığına yol açıyorlar. Biz Kolombiya'daki devrimci savaşın gelişmesinin olanaklı olduğuna inanıyoruz. Komünist Partisi, halkımızın devrimci geleceğine ilişkin olarak daha kesin bir tutuma ve daha açık bir tavra sahip olmalı.”

Komünistler kendi tavırlarını belirlemek durumunda kaldıklarında, yine de, ELN'ninkinden çok farklı olmuştur. 1968'de yayınlanan aşağıdaki makale, komünistlerin ELN'le işbirliğinden neden uzak durduklarını ortaya koymaktadır:

“Yurtsever Kurtuluş Cephesi'nin inşası kolay bir konu değildir. Hareketin karşı karşıya olduğu belli ideolojik sorunlara açıklık kazanılmalıdır. FARC'ın dışında, 1965 yılında oluşturulmuş olan bağımsız bir örgüt olan ELN var. Parti, bu örgütle çalışmayı istiyor, ama onların son zamanlarda bize karşı açık saldırılarda yansıttıkları gibi partimizin rolünü yadsıma tutumları birliğe ulaşmayı güçleştiriyor.

Ekimde (1967) FARC kurmaylarının toplantısında bu sorun tartışıldı ve karşılıklı saygı temelinde güçleri birleştirmek için ELN'e çağrı yapıldı. Toplantı bunu şöyle duyurdu: ‘Biz, ELN ve gelecekte ortaya çıkabilecek başka gruplarla birlik oluşturma arayışı politikamızı ve bunu gerçekleştirme çabamızı bir kez daha onaylıyoruz. Birlik ve dostça işbirliği olmaksızın devrimci hareketin ciddi ilerlemeler kaydedebilmesi olanaksızdır. Biz, emperyalizm ve onun yerli ajanlarının halkımıza karşı dizginsiz bir savaşıyla karşı karşıyayız. Bu yüzden varolan grupları Komünist Partisi'ne yönelik saldırılarını durdurmaya çağırıyoruz. Bu saldırılar, devrimci harekete darbe vurmak için güç, para ve araç sahibi olanların işine yaramaktadır.’

Bu açıklama, Komünist Partisi'nin rolünü reddeden ve partinin gerilla hareketine karşı olduğu yalanına dayanan tezlerle karşı güçlü bir yanıttır. Bu tezler, kırlardaki çalışmadan kentlerdeki çalışmaya, politik çalışmadan askeri çalışmaya, legal çalışmadan illegal çalışmaya, dağlardaki savaşçılardan kentlerdeki savaşçılara kadar her şeyi ayrıştırmaktadır. Bu tezlerin savunucuları, tüm mücadele biçimlerinin birlikte kullanılması politikasının 'iyi olmadığını', gerilla hareketinin partiyi 'doğuracağını' söylüyorlar. Kolombiya'daki gelişim çizgisi bu görüşün yanlışlığının kanıtıdır. Silahlı mücadele, yoğun kitle içinde parti çalışması zemininde gelişmiştir ve fiilen devrimci politik faaliyetin dışavurumudur.

Bu sorunlar, pratikte ideolojik mücadele yöntemiyle birliğin çıkarlarına uygun olarak çözümlenir. FARC'ın ELN'e gönderdiği mesajda, 'Emperyalizm ve onun yerli ajanlarının halkımıza karşı yürüttükleri savaşın amacı devrimci süreci durdurma'dır. Biz devrimciler birlik olmak zorundayız ve birinin diğerine tabi olmasıyla birleşileceğine inanmıyoruz' denilmektedir. Komünist Partisi'ni selamlayan FARC açıklamasında, 'FARC'ın ilk kurmaylar toplantısı Komünist Partisi'nin tüm üyelerini, parti komitelerini ve Merkez Komite'yi selamlar. Bizim politikamıza, 10. Kongre'de ve Merkez Komite toplantılarında alınmış kararlarda ifade edilen parti politikası rehberlik etmektedir' denilir.⁴⁸

Marulanda gerillalarının ortodoks komünist partisine bu sonsuz bağılılıkları karşısında Fabio Vásquez'in ELN'i için tek başına yürümekten başka seçenek yoktu.

⁴⁸ Jaime González, "The Armed Forces of the Revolution in Colombia", *World Marxist Review*, Şubat 1968.)

ALTINCI BÖLÜM CAMİLO TORRES VE KİLİSE

Her ne kadar Kolombiya oligarşisi ve Ulusal Cephe, Marquetalia ve diğer “bağımsız cumhuriyetler”i ortadan kaldıracabilecek askeri güce sahiptiyse de, Kolombiya toplumunun en temel sorunlarını çözmek için politik iradeye ya da yeteneğe sahip değildi. Onlar hastalık bulgularını tümüyle yanlış anladılar. *Violencia*, Kolombiya’nın kendine özgü ekonomik ve toplumsal sisteminin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştı. Ülkenin büyük bölümünde “asayişin sağlanması”, sistem kendisini değiştirmedeği için değişim ve gelişim sağlamadı.

Hükümetin bakış açısından durumun en cesaret kırıcı unsurlardan birisi, onun her hareketine karşı halkın kayıtsız ve ilgisiz kalışıydı. Yıllar süren

yanlış politik faaliyetlerle şiddetlenen *Violencia*, politikacıların yalanlarına karşı Kolombiyalılarda büyük bir bağışıklık sağlamıştı. Oligarşinin iki rakip grubunun iktidarın meyvelerini kendi aralarında paylaşmalarına dayanan Ulusal Cephe ittifakı tam bir maskaralıktı ve Kolombiyalıların büyük çoğunluğunun böyle bir maskaralığı fark etmemesi çok zordu. 1962’de Ulusal Cephe adayı Muhafazakar Guillermo León Valencia’nın seçiminde, kayıtlı seğmenin %70’i sandığa gitmedi.

Daha sonraki seçimlerde de yinelenen bu yüksek oranda oy kullanmamadan, Ulusal Cephe’ye karşı bir protesto olduğu sonucunu çıkar-mak kolaydır. Ama bundan, Kolombiya politik ya-pısında büyük bir grup oluşturan ve seçimde oy kullanmayan “bağlantısızlar”ın, yani hiç bir partiye bağlı olmayanların bazı yeni politikaları destekleyebilecekleri sonucunu çıkar-mak doğru mu-dur? Gaitán’ın öldürölmesinden sonra Kolombiya politikası içinde ortaya çıkan en etkileyici kişi olan Peder Camilo Torres buna inanıyordu. Sistemin dışında duran, yurttaşlık haklarından yoksun bırakılmış Kolombiyalıların bu en geniş kitlesine ilişkin dışünce onun zihnini meşgul ediyordu. O, uğraşmaya değer tek politik faaliyetin, bu “bağlantısız”ları etkin bir bilinçli güç içinde örgütlemek olduğu sonucuna ulaşmıştı. 1965’de şunla-rı yazdı:

“Bu kesimin örgütlenmesi, bir devrimci hareketin oluşturulması ve iktidarı ele geçirmesi yönünde atılmış en önemli adımlardan birisi olacaktır. Buna ulaşıldığı zaman, Kolombiya, Gaitán’nın katledilmesiyle, politik şiddete gelinmesiyle ve diyalektik olarak diğer politik hareketlerin yetersizliği nedeniyle engellenen devrimci değişimin sürdürölmesi için ge-

rekli büyük bir kitle hareketine sahne olacaktır. Bu sonuca ulaşıldığında, oligarşinin Kolombiya halkı üzerindeki uzun egemenliğinin izin verdiği ve hatta teşvik ettiği koşullar –tarihsel temel– ortadan kaldırılacaktır.”⁴⁹

Camilo Torres geleneksel bir politikacı değildi. Ne de özel sayılabilecek yetkinliği olan biriydi. Henüz dağlara çıkmış ve gerillalarla birlikte çarpışırken öldürülmüş birisi de değildi. O, sadece bir toplumbilimci ve asi bir rahip olarak biliniyordu. Ama onun kahramanca ölümü, onu Latin-Amerika solunun *pantheon*’unda* Che Guevara’nın yanına yerleştirdi.

Camillo, 3 Şubat 1929’da saygın bir üst orta-sınıf ailenin çocuğu olarak Bogotá’da doğdu. Çocukluğunda ailesiyle birlikte Avrupa’yı dolaşmış olmasına rağmen, okul yıllarının çoğu Bogotá’da geçti. Ulusal Üniversite’de bir sömestr hukuk okudu, ama hukuku terk etti ve rahip olmaya karar verdi. Bir Dominikan ilahiyat fakültesine girdi. Buradan Belçika’daki ünlü Louvain Üniversitesi’ne geçti ve burada bir yıl toplumbilimi okudu.

Bogotá’ya dönünce Ulusal Üniversite’de vaiz oldu ve toplumbilimi fakültesinin kurucularından birisi oldu. Haksız yere okuldan atılan iki öğrenciyi savunduğu için yetkililerle arası açıldı ve vaizlik işini kaybetti. Daha sonra kooperatif sorunları üzerine çalışma yapan Kamu Yönetimi Yüksek Okulu’nun (ESAP) dekanı oldu. ESAP’ta Toplumsal Yönetim Enstitüsü kurulmasına yardım etti

* Kutsal anıt mezarlık, anıt kabir.

⁴⁹ *Frente Unido*, 28 Ekim 1965. Akt. Germán Guzmán Campos, *Camilo: Tresencia y Destino*, Servicios Especiales de Prensa, Bogotá, 1967, s. 149.

ve kardinalin temsilcisi olarak Kolombiya Tarım Reformu Enstitüsü (INCORA) yönetim kuruluna atandı. Bu iki görev, onun ülkenin her tarafını dolaşması için fırsat yarattı. Tarım reformu konusunda kurslar düzenledi, dersler verdi. Bu da onun görüşlerini güçlendirdi:

“INCORA’yla temel yanlışlığın köylülerin eğitimiyle yeterince ilgilenilmemesi olduğunu gördüm. Okullar ve kooperatifler kurulduğu için resmi anlamda daha fazla eğitim gerekmiyordu. Ama gayri resmi olarak, gelecekte daha büyük bir baskı gurubu oluşturabilsinler, bu sahte tarım reformunu gerçek bir reforma dönüştürme yeteneğini gösterebilsinler diye köylülerin aydınlatılması gerekiyordu.”⁵⁰

Bu, Camilo Torres’in en büyük ilgi alanıydı, gerçekte temel yapısal değişikliğin sağlanmasıyla uğraşan pek çok genç Latin-Amerikalının ilgilendiği konuydu. Kırılarda ve büyük kentleri kuşatan baraka semtlerde yaşayan geniş halk kitleleri, kendilerinin içinde yer almadıkları bir hükümetin onların hayal ettikleri arzularını karşılaması yerine kendi politik taleplerini oluşturma konumuna nasıl getirilebilirdi?

Onun Kolombiya’nın geleceğine olan ilgisi, ilk kez 1954’de Louvain’de üniversitede okuyan Kolombiyalı öğrencilerin oluşturduğu “Kolombiya sosyo-ekonomik araştırma grubu”nun çalışmalarıyla başlamıştı. Bogotá’ya döndüğünde, az ya da çok hükümet tarafından açıkça desteklenen değişik yerel yönetim projelerine katıldı. Her iki kesimde de yer alması Camilo’da büyük bir etki yarattı. Bir tarafta o, oligarşidendi, bir din adamıy-

⁵⁰ Tarım reformu üzerine konuşma, 20 Haziran 1965. Akt. Guzmán Campos, *Camillo*, s. 36.

di, mevcut sefaletin nedenlerini araştıran akademisyendi. Diğer taraftan, kendi üst sınıf geçmişini terk etmekten, baraka kasabalara gitmekten, ülkenin en terk edilmiş kesimlerinde halkla konuşmaktan ve Kolombiya gerçeğini kendi kendine keşfetmekten hoşnut bir insandı. Bir din adamı olarak parti politikalarından uzak durmuştu ve sonuçta, solun başarısızlığının sorgulandığı bir dönemde, 1960'larda insanların saygıyla dinlediği kişilerden biri oldu.

Kolombiya'da temel sorun, Guatemala ya da Venezüella'dakinden farklı değildir. Guatemala'da sol, Arbenz reformist yönetiminin öylesine kolayca nasıl düşürülebildiğini ve neden o zamandan bu yana ordunun yönetimi sorunsuz olarak sürdürdüğünü kendisine sormak durumundaydı. Elbette CIA ve Amerikan yardımı bunda rol oynamıştır, ama Guatemala toplumunun örgütlenmesinde, kendi iktidarını koruyabilecek halkçı bir yönetimin ortaya çıkmasını önleyen bazı temel şeyler yok mudur?

Venezüella'da sorun, Pérez Jiménez'i deviren halk ayaklanmasının Betancourt-Leoni yönetimi altında çökütüğünün nedenlerini araştırmaktır. Ve ülke koşullarının yüzeysel bir tahlili, ülkenin büyük bir ayaklanmaya yönelmiş olduğu sonucuna ulaşırken, gelişmişlikle sonuçlanacak sosyo-ekonomik değişimleri yapmaya hiç de niyeti olmayan bir rejim nasıl olup da iktidarda kalmayı başaraabilmiştir?

Kolombiya'da da sorun aynıydı. Ülkenin içinde bulunduğu çelişkileri çözmede yetersiz olduğu ortaya çıkmış bir rejim niçin toplumsal bir öfkeyle değil de kayıtsızlıkla karşılandı? Ordu Marquetalia'ye karşı harekete geçtiğinde onu korumak için sadece tek bir parmak kıvıldadı.

Ulusal Üniversite'deki toplumbilimciler arasında, Kolombiya toplumunun kolayca devrimci bir yöne itilebilecek kırılgan bir dokuya sahip olmadığı düşüncesi gelişti. Tersine bu doku, açık biçimde aşırı sert ve dirençliydi. Herhangi bir devrimcinin, hiç şüphesiz mevcut olan kriz durumundan yararlanmayı ummadan önce bu dokunun çok daha büyük kavranışına gereksinmesi vardır.

Sol, gerçekte ne istediğini bile bilmiyordu; Ulusal Cephe'ye düşman olanları birleştirecek ortak paydanın da ne olduğunu bilmiyordu. Öyle ki, 1964'ün sonuna doğru Camilo bir asgari program oluşturma işini üstlendi. 17 Mart 1965'de Medellín'deki toplantıda bu program kamuoyuna açıklandı ve daha sonra "*Birleşik Halk Hareketi Platformu*" adıyla yayınlandı.

Camilo'nun "*Platform*"u ilan edişi tüm Kolombiya'yı karıştırdı ve katolik kilisesinin tarihini karmakarışık eden bir çatışmanın kıvılcımını çıkarttı. Katolik hiyerarşisi Kolombiya oligarşisinin öylesine ayrılmaz bir parçasıdır ki, kavgacı bir rahibin engellenmesi sadece zaman sorunu olabilirdi. Neler olduğunu Camilo'nun kendisi açıklıyor:

"*Platform*'u yayınlarken üstüm olan piskoposa gittim ve ona ne yaptığımı anlattım. Benden bir kopyasını bile istemedi. Ama aynı görüşmede (kilise idare heyetinin benim platformumdan haberdar olduğunu biliyordum) yürütmekte olduğum ESAP dekanlığını hemen bırakmamı istedi."⁵¹

Kilise, onun üniversitedeki işini elinden alırken, Bogotá'da bazı araştırmalar yapan kendileri-

⁵¹ Otto Boye Soto ile röportaj, *La Nación* (Şili), 14 Eylül 1965. Ayrıca Norberto Habegger, *Camilo Torres: el cura guerrillero*, Buenos Aires, 1967, s. 141.

ne ait istatistik bölümünde çok düşük ücretle çalışmasını teklif etti. Ama ücret, Camilo'yu ve parasal olarak büyük ölçüde oğluna bağlı olan annesini geçindirmek için yetersizdi. En azından üniversitedeki kendi sınıfına ders vermeyi sürdürmesine izin verilmesini istedi. Ama bu da reddedildi. Tek olanak, toplumbilimi doktora tezini bitirmesi için Louvain'e geri gönderilmesi idi. Kendisi de her zaman bu olanağı araştırmıştı. Kilise hiyerarşisinin bakış açısından böyle bir çözüm, ününün hızla yayıldığı bir zamanda onun ülkeden uzaklaşmasını sağlayacağı için uygun görünüyordu.

22 Mayıs'ta Bogotá Ulusal Üniversite Federasyonu'nun davetinde "*Platform*" konusunu ayrıntılı olarak anlattı. Başkentteki bu toplantı, daha önce Medellín'deki konuşmadan çok daha büyük yankı uyandırdı.

Bir kaç gün sonra Kolombiya kardinali Luís Concha Córdoba, Camilo'ya bilgi vermeksizin basın açıklaması yaparak Camilo'nun Louvain'e gönderilmesinde kilisenin baskısı olmadığını açıkladı ve ekledi: "Peder Torres'in Platformu, değişik açılardan kilisenin öğretisiyle kesinlikle uyusmamaktadır".

Camilo, hemen Kardinale kendi "*Platform*"u ile kilisenin öğretisi arasındaki farkın hangi noktaları içerdiğini sordu. Kardinal de, Peder Torres'in bunları bildiğini, bu yüzden ayrıntıya girmeyeceğini söyledi.

Camilo ile kilise arasındaki ayrılık çok uzak değildi. "*Platform*"unu açıkladığı Medellín'deki toplantıdan üç gün sonra, 20 Mart'ta, Camillo, kardinale yazdığı yazıda rahiplikten ayrılmasına izin verilmesini istemişti:

"Din adamı olmayı seçtiğimde, asıl ola-

rak Kolombiya'ya ve kiliseye hizmet etmenin en iyi yolu olacağını düşünmüştüm. On yıldan daha fazla süre rahiplik yaptıktan sonra, kilisenin, Kolombiya'nın ve benim özel tarihsel koşullarımızın ortaya çıkardığı amaçları, en iyi biçimde rahiplikten ayrılarak gerçekleştirebilirim. Gerçekten inanıyorum ki, bu koşullar beni bulduğum dünyevi alanda yer almaya zorluyor. Bundan vazgeçmem. İsa'ya, kiliseye ve Kolombiya'ya bağlılığımı tehlikeye atmaksızın bundan vazgeçmem mümkün değil."

Ama Camilo, kilisenin serveti de dahil olmak üzere katolik hiyerarşisine karşı topyekün bir kampanya başlatmasaydı, bazı şeyler onarılabilirdi. Haziran ortasında yayınlanan bir röportajda bunu şöyle açıklıyordu:

"Kolombiya kilisesi için en büyük engel, St. Paul'un ortaya koyduğu gibi, 'Tanrının arzusundan daha fazla insanların arzusunu' hesaba katmaya yönelten mülkiyete ve politik iktidara birarada sahip olmasıdır. Sözünü ettiğim mülkiyet ve politik iktidar, ekonomik ve yasal güvencelerle kendilerini koruyan yöneticilerin tutumunun sonucudur. İşte bu yüzden kilise, ekonomik ve politik bir güçtür.

Bu, İsa'nın, 'aynı anda iki ustaya, Tanrıya ve servet tanrısına hizmet etmek olanaksızdır' demesine rağmen gerçekleşti. Kolombiyalı din adamları, dünyanın en geri kalmış din adamlarıdır. İspanya'dakilerden bile geriler. Açık ki, dünyada tek ilerici kilise, yoksul kiliselerdir."

Ve 20 Haziranda Camilo bir radyo programında, "Kilisenin mülklerinin kamulaştırmasından yanayım, devrim olmasa bile" diye konuştu.

Ama kardinal "artık yeter" demeye hazırды. İki gün önce yaptığı açıklamada, bu tehlikeli rahiple işbirliği yapmanın tehlikeli olduğu konusun-

da inançlı katolikleri uyardı:

“Bogotá kardinal başpiskoposu, Peder Camilo Torres’in katolik kilisesinin öğretilerinden ve yönergelerinden bilinçli sapkınlığını katoliklere anlatmanın vicdani bir görev olduğuna inanır.

Bu acınası gerçeği görmek için papalık genelgesini açmak yeterlidir. Daha da acınası olan, ülke, asıl olarak büyük bedellere yol açan şiddetin yol açtığı kriz içindeyken Peder Torres’in şiddete dayanan devrimi ve iktidarın şiddet yoluyla ele geçirilmesini savunmasıdır.

Peder Camilo Torres’in faaliyetleri, bir rahip olarak onun konumuyla ve giydiği cübbeyle bağdaşmamaktadır. Peder Torres’in programında öngördüğü öğretiyi izleyen bazı iki yüzlü katolikler olabilir. Onlar yanılmaktadırlar ve zararlıdırlar.”

Camilo 22 Haziranda kardinali görmeye gitti:

“Bir arkadaşı ‘Görüşme nasıl geçti?’ diye sordu.

‘İyi’ diye yanıtladı Camilo, ‘böyle bir şey. Karşılıklı selamlaştık. Hangi noktalarda yanıldığımı ve kilise öğretilerine karşı geldiğimi bana anlatması için onunla görüşmek istediğimi söyledim.’

Kardinal, ‘18 Haziran tarihli açıklamamda yanıtlımı verdim’ diye yanıtladı.

‘Ama benim vicdanımın huzur bulması için, sizin yüce makamınızın benim yanılgılarının nerede olduğunu göstermesi gerekli’ diye ısrar etti Camilo.

‘Açıklamamı dikkatli okuyun’ diye konuştu kardinal. ‘Din adamı politikaya bulaşamaz.’

‘İnanıyorum ki, bir rahip olarak, bir hristiyan olarak sizin yüce makamınızla konuşmaya çalışabilirim.’

‘Hayır. Ekleyecek bir şeyim yok. Her şey açıklamada var.’”⁵²

24 Haziranda Camilo, kardinalden bir rahip olarak dış görevden affını istedi. İki gün sonra anlaşıldı ki, o halkın saflarına geri dönüyordu.

⁵² Guzmán Campos, *Camilo*, s. 19-20.

YEDİNCİ BÖLÜM CAMILO TORRES VE BİRLEŞİK CEPHE

Camilo, kilisenin dışında kalınca, tüm zamanını ve enerjisini politik kampanyaya, özellikle de Medellín'deki "Platform" konuşmasında sözünü ettiği Halk Hareketleri Birleşik Cephesi'ni örgütlemeye adayabildi. İlk yaptığı iş Ulusal Kurtuluş Cephesi'yle (ELN) bağlantı kurmak oldu. 6-7 Temmuzda Fabio Vásquez ve ELN yönetimiyle uzun bir görüşme yaptı. ELN gerillaları, kendilerine güven sağlayan askeri başarılarla altı aydır faaliyettedirler. Ama kent örgütlenmeleri yetersizdi ve kendi görüşleriyle uyumlu bir kent örgütlenmesi yaratmadıkça, kentlerde etkili olamadıkları için ormanda kalmaktan başka çareleri yoktu. Bu nedenden dolayı Camilo'nun gerçekleştirdiği "Birleşik Cephe"yle ilgileniyorlardı ve Küba'da başa-

nılı olarak gerçekleştirildiği gibi sekte bir devrimci grup olmadıklarını tanıtlamak istiyorlardı.

Camilo aynı ayın sonuna doğru Fabio Vásquez'e faaliyetleri hakkında bir mektup yazdı:

“22 Temmuz

Değerli kardeş ve yoldaş Helio,

Devrim son derece iyi gidiyor. Cúcuta, Ocaña, Conventión, Rio de Oro, Bucaramanga halkı aynı düşünceleri paylaşıyor görünüyor. Neler olduğunu ve gelecekte neler olacağını her yerde açıklamaya çalışıyorum. Her yerde (Bucaramanga hariç) Birleşik Cephe eşgüdüm komiteleri, azınlıkta olan mevcut politik grupların üyeleri ile kuruldu. Başlangıçta, ‘yoldaşlar’la⁵³ gelişmeleri denetlemek istedikleri için bazı zorluklar oldu, ama yavaş yavaş anlıyorlar görünüyorlar. Bize çok yardım ettiler. Yerel komiteleri oluşturmanın gerekliliği konusunda ısrarımı, her şeyden önce de platformu tartışmayı ve yaymayı, gazeteyi dağıtmayı sürdürüyorum. Daha sonra sıra bölge komiteleri ve ulusal komite kurmaya gelecek.

Ulusal komite, iktidarı almak için Birleşik Cephe'ye yönergeler verecek. İktidarın alınması sorununu açıklamaya çalışıyorum, örneğin bugün olduğu gibi olağanüstü hal durumunda bir karakolu ya da bir kenti sadece gösterilerle ele geçiremeyeceğimizi gösteriyorum. İktidar, köylülerin bir çiftliği, bir büyük malikaneyi, bütün bir bölgeyi, yolu, fabrikayı, kasabayı denetime alabildikleri zaman kazanılacaktır. Gördüğünüz gibi, tüm bunlar insanları zorunlu sorunları düşünmeye yöneltiyor. Sizin de anlayacağınız gibi, ne yaptığınızı bilmiyor olsaydım bütün bunları size anlatmazdım. Dağlarda sizinle olan deneyimim, bu ajitasyon kampanya-

⁵³ Kolombiya Komünist Partisi üyeleri kastediliyor.

sında benim için sürekli bir itici güç, bir örnek ve bir destek noktası.

Daha sonra sizinle görüşeceğimi umuyorum.

Yoldaşınız ve kardeşiniz Alfredo”⁵⁴

İki hafta sonra tekrar yazdı:

“7 Ağustos 1965

Sevgili Helio,

Ayın yedisindeki mektubunuz için çok teşekkür ederim. Size son yazdığımдан bu yana kıyı bölgesinin en güzel parçası olan El Valle’ye ve sonuçta Medellín’e kısa bir yolculuk yaptık. İyi şeyler oluşturduk ve daha da önemlisi her zaman gerillayı desteklemek ve onlarla birlikte savaşmak isteyen bazı kişiler buluyoruz. Düşmanın Birleşik Cephe’nin tutumu olarak kabul ettiği benim seçimlere katılmama konusundaki kişisel düşüncem alttakiler tarafından büyük coşkuyla karşılanıyor ve hükümet muhalifleri arasında ilk düşmanlar (López ve ANAPO) ortaya çıkmaya başladı. Din adamlarını tarafsızlaştırmaya bile çalışmadım, ama Rojas’la uzunca konuştum. Artık onun karşı çıkışı öylesine kökten değil. Elbette onunla ilgileneceğim... Onların hepsini kişisel olarak tanıyor. Gelecek açısından önemli...

Alfredo”

ELN, Latin-Amerika’da tek fidelci gerilla hareketiydi. Küba’da 26 Temmuz Hareketi’nin yaptığı gibi kentlerde değişik politik kesimleri birleştirecek kitle hareketi oluşturmaya ciddi biçimde gereksinmesi vardı. Camillo, Ekim 1965’de *Frente Unido*’ya yazdığı bir makalede böyle bir hareketin sorunlarını tartışır:

⁵⁴ Akt. *Camilo Torres: Liberación o Muerte*, Instituto del Libro, Havana, 1967.

“Birleşik Halk Cephesi, uzun yılların deneyiminin ve düşüncelerinin sonucudur. Muhalif politik grupları ve hoşnutsuz Kolombiyalıları bir araya getirmeye çalışırken iki ana sorun ortaya çıkmaktadır:

Birincisi, yeterince geniş bir temele sahip olmaması; ikincisi açık amaçlarının bulunmaması. Geniş temel, dini anlayış, geleneksel politik düşünceler, liderlere sadakat ya da grup duyguları tarafından engellenmektedir. Birlik, dini inançlara, politik, grupsal ya da kişisel bağlara dayanarak değil, tüm Kolombiyalıları birleştirecek somut amaçlara dayanarak ortaya konulmalıdır. Birleşik Halk Cephesi’nin savaş programı sadece iktidarı ele geçirdikten sonra yürütülebilir. Yeni olan tek yan, parti ya da dini farklılıkları dışlayarak ortak devrimci noktalar bulmaya çalışmasıdır. Cephe, katolik olsun ya da olmasın herkesi, yoksul Liberal ve Muhafazakarları, MRL (Devrimci Liberal Hareket), Komünist Partisi, ANAPO (Rojas Pinilla Ulusal Halk Hareketi), Hristiyan Demokrat vb.’nin devrimci üyelerini ve özellikle de bu grupların dışındaki devrimcileri kapsayacaktır. Bununla beraber bu platformun sosyalist bir devletin kuruluşunu getireceğini, bizim sosyalizm anlayışımızı, ideolojik imalarla değil, tümüyle teknik ve olumlu anlamda ortaya koyarak açıklamalıyız.

Devrimci platform hakkında konuşarak yeterince destek alınıyor. Yine de kitlelere yararı olacak reformları gerçekleştirmek için devrimin bilim ve tekniği kullanarak devleti temelden yeniden örgütlenmesi gerektiği söylendiğinde bazı kişiler geriye çekiliyorlar. Bunu pratiğe geçirmenin tek yolunun iktidarı ele geçirmek olduğunu düşünen platform destekçileri olarak taktik bir karar almalıyız: Oligarşinin bize bıraktığı bütün yollardan sonuna kadar sa-

vaşmak.

Bu, kilisenin kendisi haklı bir savaşın koşullarını hazırladığı için ciddi bir ideolojik sorun oluşturmuyor. Bununla birlikte gerçek şu ki, pek çok 'devrimci' sonuna kadar savaşmak istemiyor.

Sosyalist devleti ve Kolombiya'nın Amerikan emperyalizminden özgürleşmesini ortaya koyan bir platform, sosyalizme ve emperyalizmden bağımsızlığa doğru ilerleyen hareketleri reddedemez. Her ne kadar bu hareketler ideolojik olarak ayrılarsa da, bilimsel, olumlu ve pratik açıdan bize en yakın olanlardır. Bu dayanışma, somut olarak, devrimi ideolojik olarak ele alan korkak 'devrimciler'i hareketten uzak tutar.

Birleşik Cephe hareketi konusunda bazı şeyler açıktır, öyle ki o, en hızlı başlatılabilecek kitle hareketidir. Değişik nedenlerle katılan çok sayıda yeni insanlar var. Bazıları çıkar sağlamak için geliyor ve düş kırıklığına uğrayarak ayrılıyorlar. Diğerleri yeni parti diye düşünüyorlar ve geldikleri gibi çok hızla gidiyorlar. Birleşik Cephe'nin devrimci çizgisi daha kesin ve net oldukça, devrimci kesimden gelenlerin sayısı daha az olacak ve başladıkları yere geri dönecekler ya da devrimi başlattığımız zaman bize katılmak üzere bekleyecekler.

Kolombiya halkı için asıl olan, sendelemeden, kaçmadan, dedikodu yapmadan ve ihanet etmeden yola devam etmektir. Belirleyici etmen, gelecekte kendi çocuklarının kendilerini tarihsel ve devrimci göreve ihanet etmekle suçlamasını istemeyen yoksul insandır. Onlar, benim sonuna kadar savaşacağımı, kararlı bir avuç insan da kalsak savaş sürdürüleceğimi bilmeliler.

Bu uzun bir savaş olaksa da, en önemli şey, herkesin sonuna kadar gitmeye kararlı ola-

rak katılmasıdır.”⁵⁵

Camilo’nun sosyalizm coşkusuna rağmen, onun görüşünü aşırı olarak tanımlamak zordur. Onun dış politika konusundaki düşünceleri iç olaylardaki kadar ılımlıydı:

“Birlik temelinde olduğu göz önüne alındığında Birleşik Cephe, uluslararası politikası konusunda tartışma yaratmak istemez. Onun sömürgecilğe ve yeni-sömürgecilğe karşı tavır, Kolombiya’nın ekonomik, politik, diplomatik ve kültürel tam egemenliği istemine dayanır. Latin-Amerika’nın ya da Üçüncü Dünya’nın her hangi bir yerinde bu yolda hareket eden her hareketi savunur. Cephe, her açıdan uyuşmasa bile, her türlü yayılmacılığa ve savaş tehdidine karşı faaliyetlere olumlu olarak bakar. Bu yüzden, teorik olarak uyuşmaksızın Şili’deki Frei’e, Brezilya’da Goulart’a ve hatta Meksika hükümetinin övülmeye değer bazı eylemlerine sempati gösteriyoruz.

Biz Küba’ya karşı yapılan saldırının, sadece Marti’nin ülkesinin sorunu değil, tüm Latin-Amerika’nın sorunu olduğu düşüncesindeyiz. Olayın basitleştirilmesini kabul etmiyoruz. Bileşik bir olgu olan Küba, bugün Batı yarım kürede sosyalizmin ilk deneyimidir ve yoksul ve az gelişmiş kıtamızın yerli, siyah ve melez kitlelerinin uyanışının işaretidir. Dominik Cumhuriyeti’ne yapılan Amerikan müdahalesini de şiddetle protesto ediyoruz.

Mısır olayı, ülkenin dış politikası aynı açıda olmasa bile, ulusalcılığın bir örneği olarak önemlidir. Gelişen ülkelere karşı sosyalist kampın davranışı sadece olumlu değil, belirleyicidir de. Bugün hiç kimse, koşullu yardımlar

⁵⁵ *Frente Unido*, 14 Ekim 1965. Akt. Guzmán Campos, *Camilo*, s. 86-87.

la belli kapitalist grupların yürüttüğü kampanyaların yol açtığı gerçeklere sırtını dönemez.

Bunun dışında, bizim yansızlığımız, tüm halklarla dostluk bağları kurmak ve sömürgeciliğin tasfiye edilmesi için mücadele eden Üçüncü Dünya'yı aktif olarak desteklemektir.”⁵⁶

Camilo'nun 1965'in ikinci yarısındaki çalışması, başat olarak ülkenin her yerinde yapılan politik mitinglerde konuşmalar yapmak ve hareketin gazetesi *Frente Unido*'ya yazılar yazmak olmuştur. Gazetenin ilk sayısı 26 Ağustosta haftalık olarak yayınlandı ve fiyatı bir peso'ydu –yaklaşık olarak normal gazetelerin iki katı fiyat–. Sekiz sayfadan oluşuyordu ve ortalama 50.000 satılıyordu. Kolombiya gazetecilik tarihinde eşi bulunmaz bir olaydı.

Camilo yorulmak nedir bilmiyordu. Ağustos-Aralık 1965 arasında Kolombiya toplumunun değişik kesimlerine, onların ilgi alanlarına ilişkin “Birleşik Cephe” programını anlatan on iki uzun “çağrı” yazdı.

Başlangıçta Birleşik Cephe'nin desteği gerçekten etkileyiciydi. Hristiyan Demokratlar coşkuluydu; Sosyal Hristiyan Parti, 20 Temmuzda şu açıklamayı yaptı:

“Peder Camilo Torres'in platformunda ve yürüttüğü kampanyada ortaya koyduğu hedefleri benimsediğimizi ve onunla dayanışma içinde olduğumuzu ifade etmeyi bir görev sayıyoruz. Bu amaçlar temel konularda Hristiyan Demokratların görüşleriyle örtüşmektedir.”

Devrimci Liberal Hareket (MRL) hiç bir aşā-

⁵⁶ *Frente Unido*, 23 Eylül 1965. Akt. Guzmán Campos, *Camilo*, s. 145.

mada kendisini resmi olarak *Frente Unido*'ya bağlamadı. Ama lideri Alfonso López Michelsen, bulunduğu bir vesileyle Camilo'ya, "Sizinle anlaşıyoruz; bir kaç çekincemiz olabilse de sizin platformunuza üyelik için hiç bir itirazımız yok" dedi. Ama MRL her zaman tümüyle seçim sürecine bağlıydı; ne dağlara çıkmaktan söz ediyordu, ne de seçimleri boykot etmeyi destekliyordu.

FUAR ve Çin yanlısı Komünist Partisi gibi küçük sol gruplar başlangıçta Camilo'yu destekliyorlardı, ama daha sonra muhafazakar gruplarla fazla uzlaşmış olduğunu düşünmeye başladıklarında geri çekildiler.

Komünistler de başlangıçta onu desteklediler. 2 Eylülde *Frente Unido*'da yayınlanan bir "çağır" onlara ilişkindi:

"Bir Kolombiyalı, bir toplumbilimci, bir hristiyan, bir rahip olarak diyorum ki, ben bir devrimciyim.

Komünist Partisi'nin gerçekten devrimci unsurlara sahip olduğunu düşünüyorum ve bu yüzden bir Kolombiyalı, bir toplumbilimci, bir hristiyan ve bir rahip olarak anti-komünist olamam.

Bir Kolombiyalı olarak anti-komünist değilim, çünkü anti-komünizm, komünist olsun ya da olmasın beni izleyen kırsal insanlara zulüm yapıyor ve bunların çoğu yoksul insanlar.

Toplumbilimci olarak anti-komünist değilim, çünkü komünistler, yoksulluk, açlık, cehalet, konut yetersizliği, halk için temel hizmetlerin eksikliği konularında etkin ve bilimsel yanıtlar üretmişlerdir.

Hristiyan olarak anti-komünist değilim, çünkü inanıyorum ki, anti-komünizm, adil olan ve adil olmayan bazı şeyleri kapsayan komünist duruşu bütünüyle mahkum ediyor. Onu tü-

müyle mahkum etmek, adil olan ve adil olmayan şeyleri mahkum etmek demektir ve bu da hristiyan karşıtlığıdır.

Bir rahip olarak anti-komünist değilim, çünkü kendileri bilmeseler de, onların çoğu gerçek hristiyanlar.

Komünistler onların partisine katılmayacağı çok iyi biliyor olmalı; bir Kolombiyalı, bir toplumbilimci, bir hristiyan, bir rahip olarak komünist değilim ve olmayacağım.

Ama oligarşiye ve ABD egemenliğine karşı ve halk adına iktidarı ele geçirmek için onlarla birlikte savaşmaya hazırım...”

Camilo’nun niyeti, muhaliflerin büyük bir bölümünü Birleşik Cephe’ye dahil etme bakışıyla olabildiğince sekte olmamaktı. Komünistlere yazdıktan sonra toplumun diğer kesimlerine yöneldi. Hristiyanlar ilk sıradaydı:

“Katoliklikte temel olan, insanın komşusunu sevmesidir. Bu sevginin gerçek olması için, etkin olunmalıdır. Eğer *charity** denilen şey, yoksullara yardım etmek, sadaka vermek, bir kaç ücretsiz okul açmak, biraz toplu konut yapmaktan ibaret bir toplumsal dayanışmaysa, açların çoğuna yemek, çıplakların çoğuna giyecek, cahillere bilgi veremiyorsa, o zaman kitlelere refah sağlayacak daha etkin araçlar bulmak zorundayız.

Bu araçlar iktidarı elinde tutan ayrıcalıklı bir azınlık tarafından sağlanamaz, çünkü genel olarak bu araçlar, azınlığı kendi ayrıcalıklarından vazgeçmeye zorlayacaktır.

Bu yüzden yoksul çoğunluğa vermek için ayrıcalıklı azınlıktan iktidarı almak zorundayız. Bu, gereğince yapılacaksa hepsini bir arada sa-

* *Charity*, hristiyanlık teolojisinde herkese karşı sınırsız şefkat, merhamet, cömertlik göstermek demektir. -Ed.

dece bir devrim yapabilir. Devrim, eğer azınlık şiddetle direnmezse barışçıl olabilir. Devrim, şans eseri ve rasgele, bir avuç azınlığın çıkarı için değil, insan kardeşlerimizin çoğunluğu için komşusunu sevecek, *charity* çalışmasını yürütecek, açlara yiyecek, çıplaklara elbise, cahillere eğitim verecek bir hükümete sahip olmanın yoludur. Devrim, sadece hıristiyanlığa uygun olduğu için değil, herkese sevgi verebilenin en etkili ve en geniş tek yolu olduğu için zorunludur...”

Daha sonraki ay sendikacılara çağrısında, Latin-Amerika sendikalarının sadece kendi dar çıkarlarını savunmakla ilgilendiğine inananları eleştirdi:

“Kolombiya’da pek az sayıda grup kent işçilerini örgütleme için savaşıma geleneğine sahiptir...”

İnsanlar, sendikaların işçi sınıfının oligarşisi olduğunu söylüyorlar. Bunu kabul etmiyorum. İşçiler, hatta tekellerde çalışan ayrıcalıklı işçiler bile oligarşi tarafından sömürüldüğü için, açıkça devrimci bir duruşa sahiptirler.

Tarihimizin çok önemli anlarında Kolombiya işçi sınıfı, iktidarı almak için halkı birleştirmek ve örgütlemek yönünde her türlü çabayı göstermiştir.

Kısa vadeli kazanımlar için yürütülen küçük çaplı her mücadelenin, işçi sınıfının istemlerinin gerçekleşmesinin, ancak çoğunluğun, yani Kolombiya halkının iktidarı almasının bir sonucu olabileceğini asla gözden kaçırmayın.”

Latin-Amerika’da silahlı devrimci mücadeleyi destekleyen herkes gibi Camilo da, ordunun bir bölümünün devrimci mücadeleye kazanılmasının öneminin bilincindeydi. Bu yüzden “Askerlere

çağn” önemliydi:

“Değişik zamanlarda köylülere, işçilere ve öğrencileri saldıran ve onları döven üniformalı köylüler ve işçiler gördüm. Onların arasında hiç bir zaman egemen sınıfın üyeleri yoktu. Bir kaç istisna dışında, ne astsubaylar arasında, ne subaylar arasında oligarşiden kimse bulamadım. Devrim sloganları atan kitleler ile bir avuç ayrıcalıklı aileyi korumak için halka baskı yapan küçük bir askeri azınlık arasındaki zıtlığı gören herkes kendisine şunu sormalıdır: kitlelerden çıkan bu insanlar kitlelere nasıl baskı yapabiliyorlar?”

Camilo, askeriye'nin oligarşiyi neden desteklediğine ilişkin düşüncelerini açıkladıktan sonra, devrim sonrasında onların daha iyi olabileceklerini söyleyerek sözlerini tamamlar:

“Askerler! Birleşik Cephe, iktidarı almak için halkı birleştirmeye ve örgütlemeye söz vermiştir. Sizlerin de çok iyi bildiği gibi, tüm Kolombiyalıları, bizim gibi sizi de ezen bu oligarşiye karşı ölümcül darbeyi vuracağımız savaş alanındaki randevuyu kaçırmayın!”

Camilo, son olarak kendisine en büyük desteği veren iki kesime, köylülere ve öğrencilere “çağn” yayınladı:

“Nüfus sayımlarına göre köylü nüfusu azalmaktadır. Yine bunlara göre, nüfusun çoğunluğu 1.500'den fazla nüfusa sahip kasabalarda yaşayan kentlilerdir. Bu gerçek değildir. Biz, Kolombiyalıların çoğunluğunun kırlarda yaşadığını söyleyebiliriz.

Sayılar bir yana bırakılırsa, en önemli şey, köylülerin ulusal gelire en büyük katkısı yaptıklarıdır. İhracatımızın %90'ı tarım ürünleridir (kahve, muz, tütün, şeker). Tarım olmaksızın,

gerekli makineleri ya da yiyecekleri ithal edemeyiz. Ne yazık ki, köylülerin çalışması, bu düzendeki her şey gibi, sadece küçük bir azınlığın işine yaramaktadır. Bu azınlık, *United Fruit*, kahve, pamuk, muz, tütün şirketleri, bankalar (özellikle Cumhuriyet Bankası) bundan kârlı çıkmaktadır. Hükümet gelirleri, kendilerinin cari harcamalar dedikleri, sivil hizmetlilere ödeme yapmak (ki onlar dolar/peso paritesini korumak için iki katına çıkartılmıştır) ve parayı kazanıp veren köylüleri öldürmek için ikinci el silahlar satın almak amacıyla kullanılır.

Köylülerin ekonomik ve toplumsal önemi ile mevcut sistemin onlara karşı davranışı arasındaki çatışkı acınası bir skandaldır.

Köylülerimiz şimdi ne yapacaklarını biliyorlar. Neyi elde etmeye hazır olduklarını da biliyorlar. Onlar, ne körce koşuşturuyorlar, ne de savaşı reddediyorlar. Oligarşi, olağanüstü hal ilan ederek kamu alanlarından halkı sürdü bile. Medellín’de olduğu gibi, makineli tüfeklerle kitleye ateş ediyorlar. Kentlerde yaşamak bizim için olanaksız olduğu zaman kırlara gitmeliyiz. Oradan denize atlayamayız, ayakta kalacağız ve savaşacağız. Yani köylüler, 5-10 kişilik Birleşik Cephe komandoları örgütleyerek; bölgeyi halka ihanet edenlerden temizleyerek; yiyecek ve giyecek depoları hazırlayarak; uzun bir mücadeleye hazırlanarak; kıskırtmalara izin vermemek, elverişsiz koşullarda direnmek zorunda kalmamak için hazır olmalıdırlar.

Oligarşi, devrimci güçleri desteklemek gerektiğine inanan halkı daha da pekiştirecektir. Niçin Simacota gerillalarını yok edemiyor? Çünkü onları köylüler destekliyor.

Oligarşi kentlerde bize başka bir seçim hakkı bırakmadığı zaman, köylüler, kentlerden gelen devrimci işçilere ve öğrencilere kucak açacaktır.

Zaman, uzun son mücadeleye hazırlanmak için birlik olma ve örgütlenme zamanıdır.”

Camilo, “öğrencilere çağrı”sında toplumsal yükümlülükler konusunda uyarıda bulunur:

“Öğrenciler, az gelişmiş ülkelerde ayrıcalıklı bir gruptur. Yoksul ulus, bir kaç diploma için çok büyük maliyetler öder. Özellikle Kolombiya’daki çok büyük sayıda özel okullar ve üniversiteler paranın eğitimde belirleyici etmen olmasını getirmiştir. Nüfusunun %60’ı okur-yazar olmayan bir ülkede orta okul mezunları %8 ve uzmanlar %1 iken, öğrenciler, Kolombiya toplumunu tahlil edebilecek, başka durumlarla onu kıyaslayabilecek ve mümkün çözümler üretebilecek küçük bir grup oluşturlar...

Yaşadığımız devrimci kriz konusunda dogmatik olmak istemiyorum. Yapmak istediğim şey, öğrencilerin içinde bulunduğumuz andaki sorumluluklarını ve ne yapmaları gerektiğini düşünmeleri için birincil elden bilgi kaynaklarıyla bağlantı kurmaya teşvik etmektir. Ben, kişisel olarak inanıyorum ki, Kolombiya devriminin başlangıcına çok ama çok yakınız. Ama bunu söyleyebilecek tek yetkili, işçiler ve köylülerdir. Eğer onlar, paternalist olmaksızın, öğretmekten çok öğrenmeyi isteyerek halkın yöneticiliğini üstlenirlerse, doğru zamanda nesnel karar verebilirler...”

Camilo’nun ülke çapındaki turlarının ilk etkisine rağmen, Birleşik Cephe’nin politik programındaki tanımlama eksikliği kendisini kısa sürede hissettirmeye başladı. Ama Camilo ve *Frente Unido* yayıncıları, olabilecek en kısa sürede politikalarını daha kesin olarak tanımlamaya başladılar. Bu da Cephe’ye katılmış olan kesimlerin canı-

nı sıktı. Önce Hristiyan Demokratlar Cephe'den desteklerini çektiler.

Olay, 17-19 Eylülde Medellín'de yapılan İşçi, Öğrenci ve Köylü Dayanışma Konferansı'nda ortaya çıktı. Konferanstaki tartışmalar, silahlı mücadele sorunu, Küba konusunda benimsenecek tutum, emperyalizme karşı bildirge ve seçimlerin boykot edilmesi konularında yoğunlaştı.

Hristiyan Demokratlar, Camilo'nun düşüncelerinin çoğuna karşı çıktılar, *Frente Unido*'nun komünistlerin egemenliğine geçmiş görünmesinden kaygılanıyorlardı. Camilo, kendisini Hristiyan Demokratların solunda buldu ve hemen ardından Hristiyan sendikası CLASC'ın muhafazakar temsilcileriyle kavgaya tutuştu.

Medellín toplantısının olumsuz sonuçlanmasından sonra Santander bölgesi Hristiyan Demokrat Yürütme Komitesi aşağıdaki bildiri yayınladı:

“1. Camilo Torres'in Medellín'deki konferansta Marksistlerin yanında yer aldığını, onun Birleşik Cephe'sini en çok sahiplenen ve hristiyan olarak kendi kimliğine sahip çıkan CLASC'ın Hristiyan lideri Heliodoro Agudelo Rivera'nın bunu reddettiğini gözönüne alarak,

2. Onun haftalık *Frente Unido*'sunun Marksist-Leninist dönüşüme uğradığını ve Cephe toplantısında Hristiyan Sosyal Demokratlar'ın bunu tümüyle reddettiklerini gözönünde bulundurarak,

3. 'Birleşik Halk Hareketi Platformu'ndan daha ileri platforma sahip olduğumuzu gözönünde bulundurarak,

Beyan ediyoruz ki,

1. Camilo Torres hareketinden desteğimizi çektik ve Hristiyanlar olarak marksistlerin oyununu oynamayacağız, onların seçimlerde-

ki gücünü reddediyoruz.

2. Onların Camilo Torres'i kullanarak Hristiyan görünümünü altında, gerçekte Julio César Cortés ve Jaime Arenas gibi Marksist-Leninistler tarafından yönetilen bir hareket oluşturma oyunu oynadıklarını Santander ve Kolombiya halkına ifşa ediyoruz.

3. Kolombiya Hristiyan Sosyal Demokrat Partisi'nin devrimci olmak için hiç kimsenin iznine ihtiyacı yoktur ve her zamanki coşkumuzla ortaya koyarız ki, özgür devrim Kolombiya'nın tek esenliğidir, kapitalist ya da komünist uşakları aracılığıyla Kolombiya'yı sömürmek isteyen her çeşit emperyalizmden özgür olmanın tek yoludur.

4. Hem bireysel olarak, hem de parti olarak Santander'deki Sosyal Hristiyan Demokratların Birleşik Cephe'nin komitelerine katılması yasaklanmıştır ve artık Hristiyan Sosyal Demokratların Camilo Torres ve onun yoldaşlarının yönettiği Birleşik Cephe'nin bir parçası olmadığını kamuoyuna duyuruyoruz.

5. Ortaya koyduğumuz özgür devrimi yürütme yeteneğine sahip tek halk gücünü oluşturmak için Santander halkını Hristiyan Sosyal Demokrat bayrak altında savaşmaya çağırıyoruz.⁵⁷

⁵⁷ Akt. Guzmán Campos, *Camilo*, p. 144.

Hristiyan Demokrat Öğrenciler böylesine kabalaşmadılar. Onlar sadece Camilo'nun silahlı mücadeleyi savunmasına karşı muhalefet ettiler; "Demokrat Öğrenci Hareketi, iktidarın gerilla savaşıyla ele geçirilmesi stratejik kararı alana kadar Peder Camilo Torres'i Kolombiya devriminin lideri olarak desteklemiştir. Bugünkü uluslararası durumda, özel olarak da Latin-Amerika'daki durumda, gerilla savaşının devrimci bir çözüm olmadığını inanıyoruz. Burada öğrencilere, genel olarak ülkeye düşüncelerimizi ortaya koymak zorundayız. Hareketimiz, Eylül ayında Medellín'de yapılan İşçi, Öğrenci ve Köylü Dayanışma Konferansı sırasında hem bizim, hem onun tarafının ideolojik (öğretisel değil) kafa karışıklığı nedeniyle ilişkiler her ne ka-

Dağılmanın bu ilk işaretleriyle birlikte başkaları da benzer şeyler yapmayı düşünmeye başladılar. İlk günlerinden daha dogmatik bir örgüt olan MOEC, Birleşik Cephe'ye ilişkin düş kırıklığını şöyle açıkladı:

“Gerçek bir birleşik cephe, yoksulların, işçilerin ve köylülerin savaşıcı ittifakına dayanmalıdır. Sol muhalefetten bazı kişilerin katılmasını sağlamak ya da sadece kitleleri ajite etmek yahut örgüt aracılığıyla ajitasyonu kanalizetmek yeterli değildir. Camilo Torres, mülksüzleşmiş kitleleri harekete geçirmek için Birleşik Cephe düşüncesini ortaya koydu, ama onları örgütlemek gerektiğini söylemekten öteye geçemedi. Birleşik Cephe, devrimci istemlere sahip grupların itibarsız başları arasında çürük bir ittifak oluşturularak, sadece kitleleri heyecanlandıran araçlar kullanarak ya da ciddiyeti ve niceliğiyle diğer kesimleri kendine çeken yoksul işçi ve köylülerin dışındakileri kitle olarak kabul ederek kurulamaz. Birleşik Cephe'nin özünü oluşturan sömürülen sınıfların ittifakını örgütlemeye ciddi olarak girişmeden bireyler arasında ittifak çalışması yürütmek, sadece sol grupların ilkesiz ve oportünist yöneticilerinin hırslarını ve iddialarını kışkırtacaktır. Bu, MOEC'ın halkın devrimci talebi olarak bir Birleşik Cephe'nin oluşturulmasına gerek görmediği anlamına gelmez.

Birleşik Cephe'nin yönettiği kitle mücadelesini kanalize edecek ve birlikte yürütecek Leninist bir öncü örgüt eksikliği vardır. Çeşitli gruplar, kısmen Peder Torres kesiminin birliğin olabildiğince geniş olması ve hiç kimseyi dışarıda bırakmaması kararından kaynaklanan libe-

dar gerilmişse de, pek çok kişinin ifade ettiği gibi Peder Camilo Torres'den desteğini çekmemiştir.” (Camilo'nun ölümü üzerine PSDC öğrenci hareketinin yazısı, akt. ibid., s. 144-45.)

ralizmi nedeniyle, birleşmek amacıyla değil, liderlik için sert ve sinsice savaşıyorlar. Sonuçta, revizyonistler, her çeşit oportünist ve hatta düşman ajanı olduğu çok iyi bilinen Ulusal Öncü gibi unsurlar içine girmiştir.”⁵⁸

Bazıları Camilo’nun politik görüşlerini ayrıksı gördüler; bazıları da mevcut politik partiler ve seçimler konusundaki isteksizliğine karşı çıktılar. Camilo, seçimlerin boykot edilmesi gerektiğine inanıyordu. Son seçimlerde oy kullanmamış olan Kolombiyalıların çoğunluğunun (%70’i) Birleşik Cephe saflarına katılabileceklerine de inanıyordu. Bu iki düşüncenin hiç biri, Cephe platformuna katılan grupların yöneticileri tarafından geniş ölçüde kabul edilmemiştir. Bazıları kendi gruplarının varlığını sürdürebilmesi için seçimlere katılmak istiyordu; çok azı “bağlantısızlar”ın Birleşik Cephe’yi destekleyebileceğine inanıyordu.

Camilo, 16 Eylüldeki “bağlantısızlara çağrı”-sında, Birleşik Cephe’nin dışında yeni bir partinin oluşturulmasını savunmaya başlamak üzereydi:

“Oligarşi geçen seçimlerde sahte oya gerek duymadı (eğer biz gelecek seçimlerin yapılmasına izin verirsek, sahte oy kullanılacaktır).

Oy kullanmayanlar seçmenlerin büyük bir çoğunluğunu oluşturuyor. Kolombiyalıların %70’i oy kullanmadı. Kolombiya halkının düşüncelerini bilen, benim gibi kitle toplantılarına katılan herkes, oy vermeyenlerin Ulusal Cephe’ye ve oligarşiye karşı olduğu sonucunu çıkartacaktır.

Oy vermeyenler, genellikle politik gruplarda örgütlü olmayan devrimcilerdir. Her ne

⁵⁸ *Movimiento Obrero Estudiantil*, 7 Ocak III. Kongre broşürü, Bogotá 1966. Akt. ibid., s. 147-48.

kadar Birleşik Cephe'nin daha fazla üyeye sahip olmak için katılmalarına izin verdiği politik gruplar devrimci ve sekter olmayan ruha sahipse de, daha önce mevcut politik gruplardan hiç birisine katılmamış olan çoğunluk Kolombiyalılar Birleşik Cephe'ye katılmaktadır. Bu gruplar, Birleşik Cephe'nin temel faaliyetinin bağlantısızları örgütlemek olduğunu kavramak zorundalar...

Bağlantısızların örgütlenmesi, kendi yöneticileriyle ve sağlam bir disiplinle, ama liderlere fazla bağımlı olmaksızın aşağıdan yukarı doğru gerçekleştirilmelidir. Bugün onlar arasındaki temel bağlantı, benim ortaya koyduğum Birleşik Halk Cephesi Platformu'dur. Belki başlangıçta pek çok şey benim adımla yapılacak, ama bu durum bir süre devrim için ajitasyon ve örgütleme çalışmalarını teşvik etmeye hizmet ettiği ölçüde yararlı olacaktır. Bununla birlikte, diğer devrimci hareketlerin başarısızlıklarına yol açan çocuksu hataları yinlemek aptallık olacaktır. Oligarşinin Jorge Eliecer Gaitán'yı nasıl katlettiğini yaşayıp gördük. Halkın tepkisinin, devrimci liderlerin çevresinde toplanmak yerine, devrimci hareketi satmak için halkın bağrından çıkıp başkanlık sarayına giden oligarşinin yöneticilerine gitmek olduğunu da gördük. Örgütsüz halkın kentlerde güçlü düşmana karşı savaşmaya çalıştığını da gördük. Halkın, düşmanın daha zayıf ve devrimcilerin daha güçlü oldukları kırlara geri çekilmek yerine amaçsızca yakıp yıktığını ve yağmaladığını da gördük.

Biz, oligarşiyle tehlikeli bir yanşıyız. Bağlantısızların güçlü bir örgütlenmesini kurmadan önce bizi öldürebilirler. Beni hapsederek ya da soruşturma açarak etkisizleştirmeye çalışmaları beceriksizlik olacaktır. Bu nedenle öldürülebileceğim düşüncesine daha yakınım.

Bir gün bu gerçekleşirse, asıl olan Kolombiya halkının yapacakları konusunda kesin yönergelere sahip olmasıdır.

İlk yapılacak şey, kırlara çekilmek ve kentlerde savaşmamaktır.

İkincisi, kırlarda onu destekleyecek örgütlenme oluşturulana kadar saldırı başlatmamaktır...

Kitlesel gösteriler, devrimci coşku ve ajitasyon hemen kitle örgütlenmesine dönüştürülmek koşuluyla ve dönüştürüldüğü ölçüde yararlıdır.

Her köylü, her işçi, her devrimci, yönerge ya da talimat beklemezsizin bir kaç yoldaşıyla, bir kaç arkadaşıyla bir birleşik cephe yönetimi oluşturmanın zorunluluğunu duymalıdır.

Onlar şu amaçlar için bir araya geleceklerdir:

1. Birleşik Cephe platformunu tartışmak ve kamuoyuna mal etmek,

2. *Frente Unido* gazetesini dağıtmak ve finanse etmek,

3. Doğrudan eylemler için yönergeler oluşturma,

4. Sokaklarda, semtlerde, fabrikalarda, okullarda ve üniversitelerde, kasabalarda, tarlalarda ve illerde oluşturulmuş olan diğer yönetimlerle bağlantı kurmak,

5. 11-12 Aralık 1965'de yapılacak olan büyük ulusal halk kongresine delegeler atamak.

Seçimlerde oy kullanmamak, kendi başına devrimci bir silah değildir; etkili ve etkin örgütlenme ve disiplinle birlikte yürütülmelidir. Bağlantısızlar, partilerin dışındaki devrimciler, biçimsiz ve zayıf bir kitle olmaktan çıkıp düzen çökene kadar durmaksızın ona darbeler vuran bir güçlü yapıya dönüşeceklerdir.”

Böyle bir program, Birleşik Cephe çatısı al-

tında çalışan politik partilerin hiç ilgisini çekmedi. Onlar kendi çıkarları için bağlantısızları kullanmak istiyorlardı. Sorun, Eylülde, Camilo'nun yazmadığı, ama daha sonraki –Camilo hiç bir zaman açıkça bir politik parti oluşturulmasını savunmadığı için istemden daha çok olasılık olarak daha sonraki– aşamaya ilişkin tartışmayı sürdüren *Frente Unido*'daki bir başyazıyla daha da kötüleşti. *Frente Unido*'daki makalenin canalcı paragrafı şöyleydi:

“Aynı insanlar oldukları için bağlantısızların militan kesimi ile oy vermeyen %70 arasında bir ayrışma ya da uzlaşma sorunu olamaz. Birleşik Cephe aracılığıyla geniş bir devrimci halk birliğine katılan her ikisi de, bu hareketi Kolombiya devriminin gerçek bir partisi haline dönüştürme görevini üstleneceklerdir.”⁵⁹

Bunun yanıtı fazla gecikmedi. Birleşik Cephe içinde yer alan devrimci gruplar dehşete düştüler. Bir grup aşağıdaki duyuruyla yakınmasını ortaya koydu:

“Cauca vadisi Birleşik Cephe eşgüdüm komitesinin bu ayın 22'sinde yaptığı, Komünist Partisi, MRL-Uzlaşmaz, Halkın Ulusal Öncüleri, Fedetav, Bağımsız Sendika Bloku, Demokratik Kadınlar Birliği, Ulusal Konut Merkezi, bağlantısızlar ve öğrencilerin hazır bulunduğu toplantıda aşağıdaki önergeler kabul edilmiştir:

1. Sizin yayınladığınız gazetenin dördüncü sayısında, Birleşik Cephe, oy vermeyen büyük kitleyle birlikte oluşturulacak, teorik olarak bağlantısızlara ait olacak yeni bir parti gibi ta-

⁵⁹ Ricardo Valencia, “Los No-Alineados: el por qué del repudio a los partidos”, *Frente Unido*, 16 Eylül 1965. Akt. Guzmán Campos, *Camilo*, s. 135.

nımlanmıştır.

Bu bakış açısı, sizin 'Bağlantısızlara Çağrı' yazınızda belli belirsiz yer alırken, Julio César Cortés ve Ricardo Valencia'nın yazılarında açıkça ve doğrudan ortaya konulmuştur. İkinci yazıda Birleşik Cephe'nin 'Kolombiya devriminin gerçek partisi' olacağı ve 'temel olarak' bağlantısızlar tarafından destekleneceği ifade edildi.

Bu yeni yaklaşım, tüm siyasal sonuçlarıyla 'Birleşik Cephe' kavramında temel bir değişiklik gerektirir. Şimdi artık Birleşik Cephe'nin tüm devrimci güçleri asgari bir program etrafında toplayan bir birlik hareketi olmadığı, bir partiler birliği olmadığı, daha çok bağlantısızlardan oluşan yeni bir parti olduğu açıktır.

Eğer bu düşünce benimsenmişse, bunun ilk ve en ciddi sonucu ayrı partilerin üyesi olan biz devrimcileri bir ikilemle yüz yüze bırakması olacaktır. Ya bağlantısızlara katılmak için partilerimizi terk edeceğiz, ya da Birleşik Cephe'ye katılmayarak partilerimizde kalacağız.

Birleşik Cephe'nin bağlantısızların bir partisi olduğu düşüncesi, sizi hizipçilikten ve sekterlikten kurtarmayacaktır. Bu da, başlangıçta gösterdiğiniz ve kitlelerin desteğini kazanırken ortaya koyduğunuz ruha terstir.

Doğal olarak bu bakış açısını paylaşmıyoruz ve kayıtsız şartsız Birleşik Cephe için savaşı sürdürmeye, hizipçilik girişimiyle yüzleşmeye hazırız. Açıktır ki, bizler, bağlantısızlar kesiminin devrimci parti oluşturmaya karşı çıkmıyoruz. Tersine, bunun Kolombiya devrimci sürecini ilerleten bir adım olacağı görüşündeyiz. Ama bu parti, diğer devrimci örgütlere karşı oluşturulmamalı ve Birleşik Cephe ile özdeşleşmemelidir.

Julio César Cortés ve Ricardo Valencia'nın yazıları, sizin de içinde yer aldığınız birlik hareketinin parçasını oluşturan partilere yönelik

kabul edilemez suçlamalar içermektedir. Bay Cortés, bağlantısızlar dışındaki Birleşik Cephe üyelerine gönderme yaparak ‘küçük devrimci gruplar’dan, ‘muhalefet’ten söz ediyor. Onun kibirli tutumunu sürdüren Ricardo Valencia, bu ‘gruplar’ın Kolombiya devrimini yürütme yeteneğine sahip olmadıkları için kendi halkı tarafından reddedildiğini ifade ediyor.

Biz, ne bu yazarları izleyen geniş kitlelerin kimler olduğunu biliyoruz, ne de onların etkin olduğu bir devrimci çalışma. Yine de onları izleyen çok kişi de olsa, devrime yaptıkları hizmetler değerli de olsa, böyle ifadeler kullanma hakkına sahip değillerdir.

Bu nedenle söz konusu olan yazılardaki bu ve başka suçlayıcı ifadeleri reddediyoruz. Onlar halkın birliği için gerçek bir tehlikedirler ve Birleşik Cephe saflarında daha fazla devrimci uyanıklık gereklidir.

Bunların olduğu gibi gazetemiz *Frente Unido*’da yayınlanmasını istiyoruz.”⁶⁰

Camilo’nun kaleme aldığı *Frente Unido*’nun 7 Ekim 1965 tarihli başyazısında iddialara yanıt verildi ve sakin olma çağrısı yapıldı:

“Bu anda birbirimize saygılı olalım ve devrimci hiyerarşide yükselmek ve onur aramak yerine devrimi başaralım. Örgütlenmemiş insanları örgütleyelim. Onları, nasıl adlandırılmalarını istiyorlarsa öyle adlandıralım: ‘Bağlantısızlar’, ‘Birleşik Cepheciler’, ‘devrimciler’. Örgütün tepesinde yer alan yöneticilere sahip olma düşüncesini kabul etmiyorum. Eğer insanlar kendini ‘Camilist’ olarak ifade etmek istiyorsa, onlardan örgütlü olmalarını isteyelim. O, ne yeni bir parti, ne yeni bir harekettir. O,

⁶⁰ *Frente Unido*, 7 Ekim 1965. Akt. Guzmán Campos, *Camilo*, p. 135-36.

örgütsüz insanlar için yeni bir örgüttür. Onlar Cephe'ye ve devrime gelecekler, ama istemedikleri ismi zorla kabul ederek değil.

Açıktır ki 'üst düzey'de farklılıklar olacaktır. Bunları abartmayalım, tersine devrimi ilerletmeye bakalım. İnsanlar bağlantısızlar için bir isim bulacaktır. Eğer yeni bir parti oluşturulacaksa, buna onlar karar verecektir..."

Ama derinleşerek süren farklılıkları atlatmak çok kolay değildi ve olabildiğince hızlı bir biçimde, zamanla yansırcasına inşa edilen Birleşik Cephe, hızla yükseldiği gibi hızla yok oluyordu. Birleşik Cephe'nin kısa tarihi, Latin-Amerika solunu birlik konusunda ikna etmenin ne kadar güç olduğunu yeniden ortaya koydu. Fidel, 26 Temmuz Hareketi'yle Küba'da egemenlik sağlamıştı, ama hiç bir lider bir başka yerde onu yinelemeyi başaramadı. Gerilla hareketlerinin başarısızlığı, özellikle Bolivya'daki başarısızlık, *foco*'nun solu birleştirmedeki başarısızlığına bağlanabilir. Camilo Torres'in Kolombiya'daki deneyimi, bu görevin ne denli olanaksız olduğunu gösterdi.

Fabio Vásquez Castaño, Víctor Medina Morón
ve Camilo Torres

SEKİZİNCİ BÖLÜM CAMILO TORRES VE GERİLLALAR

Camilo Torres, Kolombiya muhalefетinin değişik unsurları arasında birliği sağlamak için harcadığı çabaların bitkinliği ve düş kırıklığıyla Ulusal Kurtuluş Ordusu'nun gerillalarına katıldı. Heyecanlı bir yıl boyunca sıkça katıldığı kamu platformlarını Aralık 1965'de terk etti ve dağların gizliliğine çekildi. Ocak ayında nedenlerini açıklayan bir bildiri yayınladı:

“Dağlardan, Ocak 1966
Kolombiyalılar,
Ülkemizin yoksulları uzun yıllar oligarşeye
karşı son mücadeleyi başlatan savaş sloganla-
rını bekledi.

Halkın umutsuzluğu doruğa ulaştığında,
yönetici sınıf, her zaman olduğu gibi halkı al-

datmanın bir yolunu buldu. Halka acı çektiren ve ayrıcalıklı sınıfa mutluluk veren aynı şeyleri yeni sözcüklerle söyleyerek onların dikkatlerini başka yönlere çekti ve sakinleştirdi.

Halk bir lider için çağrı yaptığında ve Jorge Eliécer Gaitán'da kendini bulduğu zaman, oligarşi onu öldürdü. Halk barış çağrısı yaptığında, oligarşi şiddeti ülkenin her yanına yaydı. Halk daha fazla şiddeti durdurabilmek ve iktidarı almak için savaşlar örgütlediğinde, oligarşi, gerillaları şaşırtıp pes ettirmek için askeri darbe icat etti. Halk demokrasi çağrısı yaptığında, oligarşinin diktatörlüğünü getiren plebisitle ve Ulusal Cephe'yle yine onları aldattı.

Artık halk onlara daha fazla inanmayacak. Halk seçimlere inanmıyor. Halk yasal olanakların tükendiğini biliyor. Halk silahlı gücün tek yol olduğunu biliyor. İnsanlar çaresiz ve Kolombiya'nın gelecek kuşaklarının köle olmaması için kendi yaşamlarını tehlikeye atmaya hazır. Onlar çocuklarının eğitime, konuta, yiyeceğe, elbiseye sahip olarak yaşamalarını ve hepsinin üstünde onur sahibi olmalarını istiyor. Öyle ki Kolombiyalılar gelecekte Amerika'dan bağımsız bir ülkeye sahip olabilsinler.

Tüm samimi devrimciler, silahlı mücadele yolundan başka yol bırakılmadığını kabul etmeliler. Ama halk, mevcut olan ve savaş sloganlarını yükselten bir örneği gösterecek liderleri bekliyor.

Kolombiya halkına anlatmak istiyorum ki, o gün bugündür. Ben onlara ihanet etmedim. İktidarı almak için halkı birleştirmek ve örgütlemek için tüm kentleri ve kasabaları dolaşım. Ölene kadar kendimizi bu amaçlara adanıp adayamayacağımızı sordum.

Şimdi her şey hazır. Oligarşi başka bir seçim maskaralığı örgütlemek istiyor. Adaylar çekiliyor ve tekrar aday oluyorlar; iki partili ku-

rul; eski düşüncelere değil, ama halka ihanet düşüncesine dayanan yenilenmiş hareketler. Başka ne bekleyebiliriz ki?

Ben silahlı mücadeleye katıldım. İktidarı halk için kazanana kadar Kolombiya dağlarında savaşımaya kararlıyım. Ulusal Kurtuluş Ordusu'na katıldım, çünkü Birleşik Cephe'deki düşüncelerin aynısını orada buldum. Köylüler arasında dini inanç ya da geleneksel parti ayrımı yapmaksızın, aşağıdan yukarı birlik kurma arzusunu gördüm. Burada, başka kesimlerden, hareketlerden ya da partilerden devrimcilerle çatışma istenmiyor. Kişisel liderler yok. Onlar, halkı oligarşiden ve emperyalizmden özgürleştirmeye çalışıyorlar. Onlar, tüm iktidar halkın olana kadar silahlarını bırakmayacaklar.

Tüm Kolombiyalı yurtseverler savaş için harekete geçmelisiniz. Deneyimli gerilla liderleri ülkenin her köşesinde ortaya çıkmaya başlayacak. Bu arada bizler tetikte olmalıyız, uzun bir mücadeleye hazır olmak için silah ve mühimmat toplamalıyız, gerilla eğitimi yapmalıyız, uzmanlarla konuşmalıyız, birlikler oluşturmalıyız, yiyecek ve ilaç sağlamalıyız.

Zaferin kesin olduğu yerde düşmana karşı küçük harekâtlar gerçekleştirelim. Devrimci olma iddiasında olanları sınavalım ve hainleri tasfiye edelim. Eyleme geçmeliyiz, ama aceleyle değil. Uzun bir savaşta herkese eylem zamanı gelecektir. Önemli olan şey, bu aşamada kendimizi devrime hazır tutmak ve hazırlanmaktır. Herkesin her şeyi yapması gerekmez, herkesin işi ayrı olacaktır. Birleşik Cephe'nin askerleri, zaten girişimlerin ve eylemin başında yer almaktadırlar. Son zafere güvenelim ve bekleme sabrını gösterelim.

Halkın mücadelesi bir ulusal mücadele olacaktır. Biz başladık, ama görev uzun sürecektir.

Kolombiyalılar! Halkın ve devrimin çağrısına yanıt verelim.

Birleşik Cephe'nin askerleri! Saflarımıza katılın. Ölüme kadar halkın birliği için! Ölüme kadar halkı örgütlemek için! Ölüme kadar halkın iktidarı ele geçirmesi için! Ölene kadar, sonuna ulaşuncaya kadar savaşmaya kararlıyız. Zafere kadar gitmeye kararlı halk için ileri!

Ulusal Kurtuluş Ordusu'nun parolasıyla, son zafer için ileri! Duraksamak yok...

Ya kurtuluş ya ölüm!...

Camilo Torres”

Camillo Torres'in gerillaya katıldığı haberi Kolombiyalıları şaşkınlığa düşürdü ve bu kararın etkisi ülke dışında bile hissedildi. *New York Times* bir başyazıda, haberleri “muhteşem kariyere canlı bir not” diye yorumladı. Başyazıya göre, Camilo Torres hareketi için yanlış zaman seçmişti:

“Bugün onun amaçlarına ulaşma şansı çok az, çünkü Kolombiya'nın ekonomik ve politik koşulları geçmiş yıllara göre olumlu anlamda çarpıcı bir dönüşüme uğradı. 1965'in ilk yarısı ülke için tam bir felaketti. Enflasyon, pesonun ciddi değer kaybı, sermayenin kaçışı, işsizlik, yabancı ve yerli yatırımların en alt düzeye inmesi, meclis ile başkan Valencia arasındaki umutsuz çatışma ve bu yılki başkanlık seçimlerinde Liberallerin adayı Carlos Lleras Restrepo'nun geri çekilmesi, tüm bunlar kasvetli ve tehlikeli tablonun parçalarıydı. ‘Şiddet’ –uzun süredir devam eden adi ve politik eşkıyalık, adam kaçırma ve terörizmin bir karışımı– azalmakla birlikte hala düzeni bozuyordu.

Bugünkü durum her açıdan bunun tersi. 1965'de enflasyon %80'den %45'e indi. ABD ve uluslararası kurumlar tarafından Kasım ayında 322 milyon dolarlık borç paketi hazırlandı. Vergi gelirleri yükseldi. Carlos Lleras düşünce-

sini değiştirdi ve başkanlık yarışına katılacağını açıkladı. Bu, Kolombiya’da 16 yıllık Muhafazakar ile Liberaller arasındaki dönüşümlü başkanlık planının devamını güvenceye de alacak. Dr. Valencia görev süresini tamamlayacak görünüyor.

Her ne kadar karanlıkta kalan noktalar olsa da, Peder Torres, heyecan verici hareketi –ve kötü bir yöntem– için en kötü zamanı seçti. Diğer Latin-Amerika ülkeleri gibi Kolombiya’nın da, devrime değil, evrime gereksinmesi var.”⁶¹

17 Ocak 1966’da gerilla faaliyetlerine ilişkin aşağıdaki tahlil basında yer aldı:

“Yakın zamanda silahlı kuvvetler, doğu Kolombiya bölgesinde faaliyet yürüten, eski rahip Camilo Torres’in bir kaç gün önce katıldığı sözde Ulusal Kurtuluş Ordusu’na karşı saldırıya geçmeye karar verdi.

Aralığın son haftasında üst düzey subaylar ile tugay komutanlarının toplanarak bu yeni aşırı grubun neden olduğu durumun ayrıntılı bir tahlilini yaptıkları resmen açıklandı.

ELN’nin ortaya çıkışı, 5 Kasım’da Ulusal Savunma Bakanlığı’nın ‘ülkede komünist eğilimli yeni bir şiddet dalgasının ortaya çıktığı’ açıklamasını doğrulamış oldu.

Bucaramanga’da üstlenen 5. Tugay komutanı Albay Alvaro Valencia Tobar’ın raporundan sonra ordu komutanlarının toplantısında, sözde Ulusal Kurtuluş Ordusu’nun ülkenin istikrarına ciddi bir tehdit oluşturmadığına karar verildi.

Bundan çıkartılan sonuç, bu örgütün şiddet yoluyla komünist bir devrim yapmayı amaçlayan aşırı unsurlar tarafından yönetildi-

⁶¹ *New York Times*, 22 Ocak 1966.

ğidir.

Toplantıda bu aşırı unsurların ülkenin diğer kesimlerinde yayılmasını önlemek için özel önlemler alınmasına karar verildi. Karar gereğince, Gamarra (Magdalena) ile San Vicente de Chucuri (Santander) kasabaları arasındaki bölge abluka altına alındı.

Askeri sözcü, bölgede sivil-askeri eylem için adımlar atılacağını ve ELN'nin yeni baskınlarını önlemek için silahlı kuvvetlerin alarma geçirildiğini açıkladı.”⁶²

Bir ay sonra, 15 Şubat 1966'da Camilo Torres eylem sırasında öldürüldü. Onun ölümüne ilişkin biyografi yazarının aşağıdaki anlatımı en güvenilir olanıdır:

“Gerillalar birkaç gündür devriyeleri izliyorlardı. Ordu, arazi bilgisine ve stratejik üstünlüğe dayanan, zamanlaması çok iyi hesaplanmış bir pusu hazırlamıştı. Ordu birlikleri ikiye ayrıldı. Teğmen bu ikinci grupta yer alıyordu. Bu grup bölgeye girince, gerilla lideri ateş açtı ve dört asker düştü. Diğerleri çatışma için yayıldılar. Camilo bir askerin silahını almaya çalışırken iki metreden ateş edildi. Bu ilk atışta yaralandı. Gerilla lideri yaralı olup olmadığını sordu, Camilo, ‘beni vurdular, ama başara-bilirim’ diye yanıtladı. Gerilla lideri ‘geri çekil!’ diye bağırdı, ama Camilo yeniden silahı almaya çalıştı, kendisini gösterdi ve ağır yaralandı. Bir gerilla ateş ederek onu kurtarmaya çalıştı. Camilo’nun yattığı ateş alanına girmeye çalışan gerilla genç bir köylüydü.

Çatışmada ikiden fazla gerilla öldürüldü. İyi bir yere mevzilenmiş kontra-gerilla savaşında deneyimli teğmen tarafından vuruldular.

⁶² *El Siglo*, 17 Ocak 1966. Akt. Guzmán Campos, *Camilo*, s. 195-56.

Bu arada teğmen çember oluşturmaya çalıştı, ama bir gerilla destek grubu tarafından durduruldu ve Camilo'nun biraz ötesinde yaralanarak yere düştü. Elinde el bombası olan bir gerillaya teğmeni tümüyle etkisizleştirmek için el bombasını atması emredildi, ama o bilinmeyen bir nedenle bunu yapmadı. Teğmen aynı gece firar etti. Bu ihanet mi, korku mu yoksa şaşkınlık mıydı?

Gerillalar kuşatılma tehlikesi olduğu için ölülerini alamadılar, Rio Sucio'yu geçip üslerine geri çekildiler.”⁶³

Ay sonunda ELN, Camilo Torres'in ölümüne ilişkin bir bildiri yayınladı:

“Derin üzüntüyle ve oligarşiye karşı kin dolu olarak, Kolombiya halkına ve dünya devrimcilerine, büyük devrimci lider Peder Camilo Torres Restrepo'nun, 15 Şubat günü bizim güçlerimiz ile 'Ulusal Cephe'nin anti-yurtsever ordusunun özel görev birliği arasındaki çatışmada öldüğünü bildiririz. Çatışmada kahraman askerlerimiz düşman güçleriyle karşı karşıya geldiler, onlara ağır kayıplar verdirdiler, pek çok uzun namlulu silah ve değişik askeri mühimmat ele geçirdiler, ordunun imha harekâtını engellediler. Buna rağmen içlerinde yeri doldurulamaz Camilo'nun da bulunduğu beş yiğit yurtseveri kaybetmenin acısını duyuyoruz. Onu tehlikeden kurtarmaya çalışan yoldaşlarıyla birlikte gericiler tarafından vuruldu...”

Camilo, liderlere örnek olabilecek bir kahramanlıkla öldü. Tehlikeden uzak kalmayı asla kabul etmezdi. Savaşın tehlikelerini biliyordu ve ölümünün, er ya da geç, adil olmayan ve onursuz bir düzeni savunan hükümet güç-

⁶³ Guzmán Campos, *Camilo*, s. 203. (Guzmán kaynak belirtmiyorsa da, bu anlatım gerçeğe çok yakındır.)

lerine karşı Kolombiya halkının kin ve kararlılığıyla yakacağı ateşi tutuşturan bir kıvılcım olabileceğine inanarak bu tehlikeleri göze aldı...

Ama bu düşünce onun ölümüyle gelişiyor. Onun düşüncelerini işçiler taşıyor. Onun anısına, onun büyük bir özenle ortaya koyduğu halkın birliğini sağlamaya çalışacağız. Binlerce köylü, işçi, öğrenci, meslek sahibi ve onurlu insan, maddi ve manevi olarak ELN saflarında onun kahramanca savaşını sürdürüyor. Camilo'nun ortaya koyduğu örneğin kılavuzluğunda güçleniyoruz. Onun anısı, yüreklerimizi savaş ruhuyla ve oligarşinin uşaklarına karşı kinle dolduruyor. Halkımız, toprağa düşen büyük liderimizin ölümünün gereğini yapacaktır. Savaşı sonuna kadar sürdürme kararlılığımız daha da artacaktır. Camilo'nun bize öğrettiği gibi, 'ölümüne savaşan halk mutlaka zafere ulaşır'.

Köylüler! Dini inanç ya da geleneksel parti ayrımı yapmaksızın, ELN'nin savaş birliğini güçlendirerek, kırların birliğini, köylülerin birliğini sağlayacağız.

Öğrenciler ve aydınlar! Gerilla savaşçılarının çabalarıyla daha sıkı bağlar kurduğunuzda mücadeleniz meyvelerini verecek.

İşçiler! Kurtuluş mücadelesinin sonucunu belirlemek sizlerin ve sizin sınıf örgütünüzün elinde.

Askerler, astsubaylar ve subaylar! Baskıcı eylemleri durdurun. Oligarşinin ve onun yurtsever olmayan hükümetinin cinayet aracı olarak hareket etmeyin. Ellerinizi Camilo gibi sadece ülkenin onurunu koruyan insanların kanlarıyla lekelemeyin.

Rahipler! Camilo, her şeyini vererek, ama karşılığında hiçbir şey istemeyerek komşusunu sevmenin yüce bir örneği olarak şehit oldu! Ezenlere karşı mücadele eden halkın safların-

da yer alın.

Sonuç olarak, tüm halk örgütlerini, sevgili liderimizin cenazesini onu öldürenlerin pençesinden kurtarmaya çağırıyoruz. Onun mezarını Ulusal Anıt'a dönüştürelim!

Ölüme kadar halkın birliği için!
Ölüme kadar halkı örgütlemek için!
Ölüme kadar, halkın iktidarı ele geçirmesi için!

Duraksama yok... ya kurtuluş ya ölüm!

Dağlardan, Şubat 1966
Ulusal Kurtuluş Ordusu
Fabio Vásquez Castaño
Victor Medina Morón"⁶⁴

Bu sırada açıkça görünmese de, Camilo Torres'in ölümü ELN'nin gerilemesinin başlangıcı da oldu. Ama Che Guevara gibi Camilo Torres'in ölümü de, özellikle de kendi ülkesinin dışında yaşarkenkinden çok daha etkili bir simge oldu.⁶⁵

⁶⁴ *Insurrection* (özel sayı), 1 Mart 1966. Akt. Guzmán Campos, *Camilo*, s. 204-45.)

⁶⁵ Şubat 1968'de Montevideo'da yapılan konferansta, Arjantin, Şili, Kolombiya ve Uruguay'dan elliden fazla "devrimci hristiyan" din adamı ve vaiz, Mart 1969'da Bogotá'da "Camilo Torres Mitingi" hazırlığı yapmaya karar verdi. Uruguay polisi konferansın yapılmasına izin verdiyse de, *Monseigneur* Germán Guzmán'ın ülkeye girmesine izin vermedi.

Konferans, Arjantin'de "Camilo Torres Komandoları"nı yöneten rahip Juan García Elorrio tarafından örgütlendi. 1 Mayıs 1967'de Buenos Aires'de General Onganía'nın da katıldığı bir ayinde García Elorrio, katılanları şaşkınlık içinde bırakarak devrim bildirisini okudu. Oradan kaçmayı başardı, ama daha sonra sürgünde yaşamak zorunda kaldı. 1970'de bir araba kazasında ölü olarak bulundu, büyük olasılıkla öldürülmüştü.

Konferansa diğer katılanlardan biri Uruguaylı işçi-rahip Juan Carlos Zaffaroni'ydi. Kendisi, *Monseigneur* Germán Guzmán, Belçikalı R. P. Paul Blanquart ve Meksikalı rahip Pedro de Euzcardia'yla birlikte Havana'da bir bildiri yayınladılar. Bu bildi-

ri “marksizm, emperyalizmin en bilimsel tahlili ve kitlelerin devrimci eylem için uyandırılmasının en etkili yoludur” söylemini olumluyordu. Bu cümleyi Fidel de Ocak 1968’de Havana’da toplanan Kültür Konferansı’nın kapanış konuşmasının metnine ekledi.

Konferans iki çağrı yayınladı. Birincisi, inançlı hristiyanları devrimci mücadeleye katılmaya çağırıyordu. İkincisi, Vietnam’a Amerikan müdahalesini soykırım olarak ilan eden kınamaydı. “Hristiyanlar bu savaşın karşısında kendi sorumluluklarını üstlenmelidirler, çünkü Latin-Amerika 1970’in Vietnam’ı olacaktır”.

Ayrıca konferans, Papa Paul’a bir mektup göndererek, Kolombiya, Brezilya ve Arjantin’e yapmayı planladığı geziyi yapmamasını istedi. (Bkz. Carlos María Gutierrez, *Le Monde*, 6 Mart 1968.)

DOKUZUNCU BÖLÜM HALK KURTULUŞ ORDUSU

Ocak 1968’de Kolombiya’da, Latin-Amerika’da tek olan yeni bir gerilla hareketi başladı. Bu hareket, ne Havana, ne de Moskova yanlısıydı, Çin’den esinlenmişti. Bu hareket, Mao Zedung’tan türetilmiş gösterişli bir ada sahipti: *Ejército Popular de Liberación* (EPL/Halk Kurtuluş Ordusu).

Bu yeni gerilla girişiminin başlangıç işaretleri, Şili’de yayınlanan Çin yanlısı dergi *Causa Marxista-Leninista*’da yer alan bir yazıda yer almıştı. Yazar hareketin geçmişini şöyle açıklıyordu:

“Kolombiya’da silahlı mücadeleyi terk eden ve seçim yolunu izleyen Gilberto Vieira’nın revizyonist yönetimine karşı mücadele 1959’da Bogotá bölge komitesinin isyanına dayanır; bu isyan bir gerilla çekirdeğini destekle-

yen bir grubun oluşmasına yol açtı. Daha sonra 1962 konferansında Magdalena bölge komitesi isyan etti ve Marksist-Leninist çizgide bir komünist partisinin yeniden inşa edilmesini önerdi. Devrimci ilkelerin bu yeniden sahiplenilmesinin sonucunda Mart 1964'de ulusal bir konferans düzenlendi. Yoğun ideolojik tartışmalardan sonra Temmuz 1965'de toplanan ulusal kongre Vieira ve onun revizyonist kliğini kovdu. Kolombiya Komünist Partisi (Marksist-Leninist) oportünistleri temizleyerek halk savaşını örgütlemeye başladı.”⁶⁶

Çin yanlıları tarafından Komünist Partisi'nin 10. Kongresi olarak tanımlanan bu konferans, yeni bir program ve tüzük kabul etti. Yeni partinin politik kararı, bu dönemde Çin Komünist Partisi'nin ideolojik çizgisinden ayırıldılması olanaksız bir düşüncüyü ortaya koyuyordu:

“Kurtuluş savaşları haklıdır, gereklidir ve kaçınılmazdır. Devrimci şiddet, tarihin ebesidir. Dünyadaki mevcut politik durum, kapitalizmden sosyalizme barışçıl geçişin olanaksız olduğunu gösteriyor.”⁶⁷

Ama revizyonizme karşı savaş, kurtuluş savaşından çok daha önemliydi.

“Revizyonizm devrimci mücadelenin en büyük engelidir... Anti-revizyonist mücadele komünist partileri için ölüm-kalım sorunudur. Zafere kadar bu mücadele sürdürülmelidir.”

Karar, Çin yanlısı partinin baş düşmanlarını da açıklamaktadır:

“Devriminin meyvelerinin gasp edildiği

⁶⁶ “La Guerra Popular de Liberation en Colombia”, *Causa Marxista-Leninista* (Santiago, Şili), No. 1, Mayıs-Haziran 1968.

⁶⁷ Kolombiya Komünist Partisi 10. Kongre Politik Kararları, *Peking Review*, 20 Ağustos 1965.

ve halkın yeniden kapitalist sömürü öznesi haline geldiği Yugoslavya, bu noktada en önemli olaydır... Yugoslavya olayı, revizyonizmin kullanılabileceğimiz her türlü araçla bütünüyle ve acilen alt edilmesini gerektirmektedir. Burada Doğu Avrupa ülkelerinden söz etmeyeceğiz, ama modern revizyonizm yüzünden Sovyetler Birliği'nde kapitalizmin belirgin özellikleri şimdiden açıkça görünmektedir. Kapitalizmin yeniden kurulması tehlikesi, dünyada emperyalizm varolduğu sürece mevcuttur.”

Karar, özgün olarak Latin-Amerika'daki duruma da gönderme yapar:

“Ülkelerimizde oligarşik güçlere karşı verilen iç savaş, hızla ABD birliklerine karşı tam anlamıyla ulusal kurtuluş savaşına dönüşebilir. Mücadelemiz sert ve uzatılmış bir mücadele olacaktır. Kıtamızın bugünkü koşullarında köyler, halk savaşının doğal savaş alanlarıdır.”

Karar, şimdiye kadarki tek eksikliğin, halkın potansiyel devrimci istemini kanallize edecek öncü bir partinin olmayışı olduğunu söylemeye çalışır:

“Bugünkü aşamada partimizin en büyük tarihsel görevi, silahlı mücadeleyle iktidarın ele geçirilmesinin bilincini geliştirerek ve onlara yol göstererek Kolombiya'nın hoşnutsuz kitlelerine politik bilinç kazandırmaktır.”

Kolombiya'daki Çin yanlısı yeni komünist partisinin bu ideolojik gelişimi, Pekin'in tanıdığı – Çin hükümetinin onunla ilgilendiğine ilişkin kanıt bulunmasa da– partilerden birisi olmasıyla başlamıştır.

Kolombiya'daki Rusya yanlısı komünistler es-ki yoldaşlarının ayrılmasından memnundular:

“Partimizin işlerine karışmaya çalışan ve

dünya çapında komünist hareketi uğraştıran aynı yöntemlerle kafa karıştıran Çin Komünist Partisi yöneticilerinin birlik konusunda yaratıkları zorlukların önemsiz olduğu söylenemez. En olumsuz küçük-burjuva eğilimleri dışı vuran ‘aşırı-devrimci’ küçük grupları himaye ederek, halkı henüz kavramadığı ve hazır olmadığı çatışmaların içine yapay olarak ve hatta zorla çekmeye çalışan anarşist özneciliği özendirmektedir.”⁶⁸

Sovyet yanlısı partiyi terk eden bu grubun büyüklüğünü kestirmek mümkün değilse de, Marulanda’nın gerillalarının bazılarının daha sonra Halk Kurtuluş Ordusu’nu oluşturan “Marksist-Leninist” gerillaları örgütlemeye yardım etmek için ayrıldığına ilişkin bazı olaylar vardır.⁶⁹

Bu yeni Çin yanlısı gerillalar, Cordoba ilinin Alto Sinu bölgesinde 6 Ocak 1968’de eyleme başladılar. İki yıl önce “Bölgesel Yurtsever Komiteleri” adıyla köylüleri örgütlemeye ve silahlandırmaya başlamışlardı. Mao Zedung düşüncesine göndermeler yapan ilk büyük duyuruları Şubat ayında yayınlandı. Yeni hareket *foco* olmadığını; “halkın yüreğinde” büyüdüklerini vurguluyordu:

Bir kaynağa göre, ABD binbaşı Ralph “Pappy” Shelton (Che Guevara’yı ele geçiren Bolivyalı *ranger*’ları eğiten kişi) yeni gerilla çıkışıyla ilgilenmesi için Kolombiya’ya gönderildi. CIA, EPL’ye ilişkin aşağıdaki yorumu onun için hazırlamıştır:

“Kuzey doğu Kolombiya’da faaliyet göste-

⁶⁸ José Cardona Hoyos, “Colombian Communists Building Popular Unity”, *Information Bulletin of the World Marxist Review*, No. 30. s. 52.

⁶⁹ Bkz. *La República* (Bogotá), 30 Haziran 1965, ve “Guerillas: estrategias de chinos y soviéticos en América Latina”, *Informes de China* (Buenos Aires), Kasım-Aralık 1966.

ren Halk Kurtuluş Ordusu, Havana'nın desteklediği tipte bir gerilla gücü değildir; EPL sadece bunu reddettiği için değil, aynı zamanda oradan yönetilmeyi kabul etmediği için de. Daha önceki etkili beyin yıkama çalışmalarıyla köylülerin somut desteğine sahiptir. Alanda bulunan ve silahlı liderleri, diğer halk deneylerini özümsemiş ve kendi hatalarından ders çıkarmış görünüyor. Latin-Amerika'ya yeni bir mücadele tipi yaratıyorlar. Kent faaliyetlerini açığa çıkarmak çok kolay değil.”⁷⁰

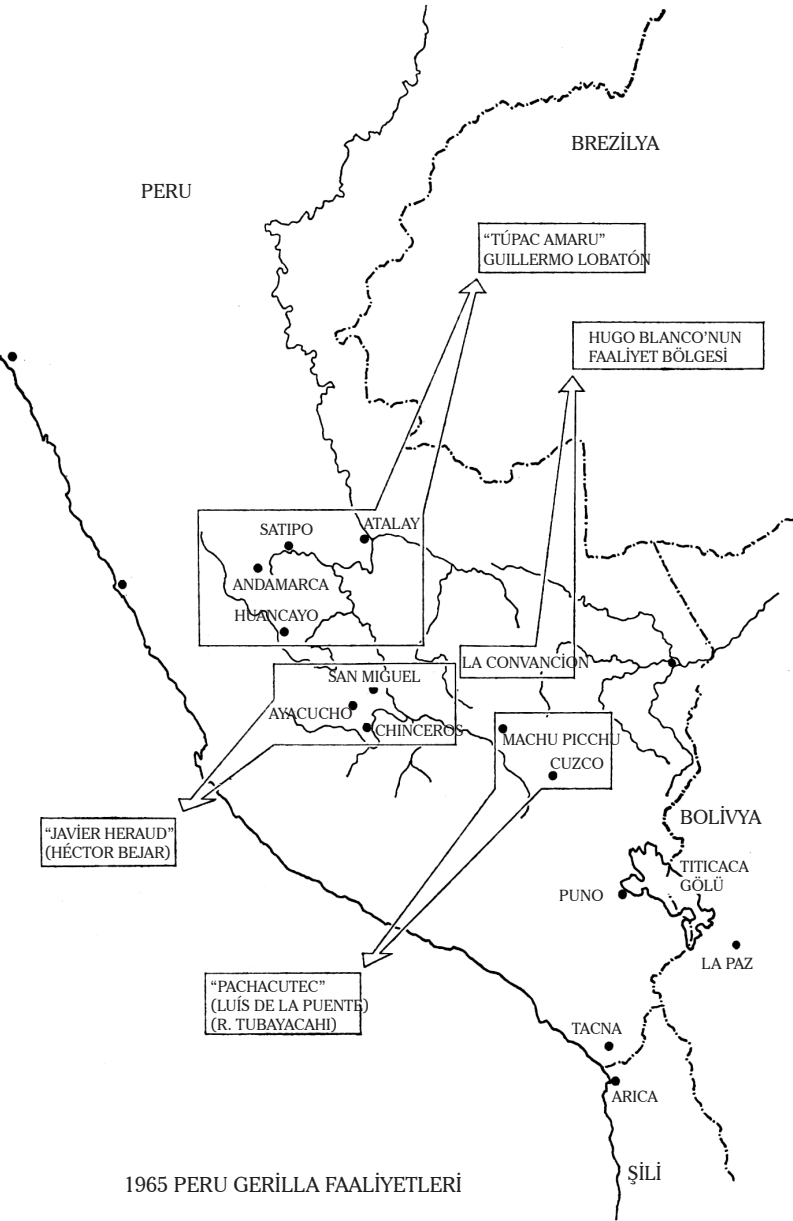
EPL, Kolombiya ordusundan pek çok darbe-ler yemesine rağmen, kendi örgütünü korumayı başardı. 1969 başlarında Kolombiya, her biri komünist dünya içindeki farklı kutupların ideolojik görüşlerine sahip etkin durumda üç gerilla hareketiyle Latin-Amerika'da ender bulunur bir tablo sunuyordu. Bu ideolojik ayrılığın onların davalarına yardımcı olduğu pek söylenemese de.

⁷⁰ “La Guerra Popular en Colombia”, *Causa Marxista-Leninista* (Santiago, Şili), No. 4, Kasım-Aralık 1968.

DÖRDÜNCÜ KISIM PERU FELAKETİ

“Devrimcilerin gücü, onların felsefesinde yatmaz; onların inancındadır, tutkularındadır, istemlerindedir. Bunlar dini, mistik ve manevi güçtür.”

José Carlos Mariategui

BİRİNCİ BÖLÜM

PERU’NUN ARKAPLANI

Politik ve toplumsal arka plana bakmaksızın 1960’larda Peru’da patlak veren iki devrimci hareketi anlamak zordur. Bu iki hareketin her iki lideri –Hugo Blanco, troçkist bir militandır; Luís de la Puente Uceda ise, burjuva reformist partisinin muhalif bir üyesidir– asıl olarak Peru köylüsünün koşullarıyla ilgilenmişlerdir. Mevcut sistemde köylü politik haklara sahip değildir, çünkü okur-yazar değildir. O, sadece Quechua ya da Aymará dilini konuştuğu için okur-yazar değildir. Onlara okuma-yazma öğretecek okul yoktur, İspanyolca-yı çok az kullanırlar.¹ 1940 nüfus sayımına göre, 6-14

¹ Bir komünist yazara göre, “iki milyon köylü sadece Quechua dilini konuşuyordu, bir buçuk milyon kişi Aymará dilinden başka bir dili konuşmuyordu. Onların kendi dillerinde eğitim yapacak tek bir okul yoktu.” (César Levano, “Lessons of the Guerrilla Struggle in Peru”, *World Marxist Review*, Eylül 1966.)

yaş grubu Peru yerli nüfusunun %88'ini oluştururlar ve hepsi eğitimsizdir.² Son otuz yılda bu verilerde önemli bir değişiklik olduğuna ilişkin belirti yoktur. 1961 nüfus sayımına göre, 17 yaşın üstündekilerin %39,8'i okur-yazar değildir. Eğitim Bakanlığı'nın 1962'de yayınladığı verilere göre, okul ve öğretmen eksikliği yüzünden okul çağındaki çocukların %40'ı hiç okula gitmemiştir.³ Alt toplumsal gruptan bu çocukların çoğu yerli çocuklarıdır. Yerliler ülke nüfusunun en büyük kesimini oluştururlar.⁴ Ve o, ulusal yaşamın kenarında yaşamayı sürdürdüğü sürece, eski çürümüş oligarşi denetimi elinde tutmaya devam edecektir.

Eğer yerli köylü eğitim almış olsaydı ve oy kullansaydı, seçtiği temsilcilerden ilk isteyeceği toprak olacaktı. O, bugün hiç bir şeye sahip değil. Başkaları için parasız çalışıyor. Peru'da mevcut ekilebilir topraklar ve meralar dokuz milyon hektardır; toprak sahiplerinin %3'ü toprağın %83'üne ve geri kalan %97 toprağın %17'sine sahiptir.⁵ Toprak yetersizliği, okul eksikliği ve politik etki yokluğu Peru yerlilerinin her şeyden mahrum olmasını getirir. Bu dönemde Lima'da her iki bin kişiye bir doktor düşerken, Cuzco eyaletinde –devrimci faaliyetlerin ana merkezi– kırk bin kişiye bir doktor düşmektedir. Puno eyaletinde durum daha da kötüdür, 58.000 kişiye bir doktor düşer.⁶

Bu yerlilerin içinde yaşadıkları mahrumiyet

² J. Owens, *Peru*, Oxford University Press, 1966, s. 93-94.

³ *La Prensa* (Lima), 6 Mart 1963.

⁴ Temmuz 1961 sayımına göre, Peru nüfusu 10.420.357'dir. Kırsal nüfus %53, kentsel nüfus %47'dir. Nüfusun %50'si yerli, %10'u beyaz, sarı ya da siyah ve %40'ı melezdir.

⁵ Ricardo Letts Colmenares, "Breve reseña contemporanea de la lucha por la reforma agraria", *Economic y Agricultura* (Lima), Şubat 1964.

⁶ Owens, *Peru*, s. 93.

ve yetersiz koşullara ilişkin yüzlerce örnek verilebilir. Ama onların yazgısının kilidi topraktır. Hugo Blanco, onların talebini, biraz Fidel Castro'dan, biraz Emiliano Zapata'dan aldığı “*Toprak ya da Ölüm*” sloganıyla ortaya koyar. Peru tarımının koşullarına ilişkin üniversite tezi hazırlamış olan Luis de la Puente, toprak reformunu kendi gerilla hareketinin politik programının merkezine yerleştirmiştir.⁷

Toprak, aynı zamanda büyük kentlerdeki sorunun temelinde de yatar. Peru nüfusunun %10'u, Lima ve diğerk büyük kentleri çevreleyen kötü koşullardaki baraka semtlerde (*barriadas*) yaşar. 1966'da yayınlanan CIDA raporunda bu durum şöyle yorumlanır:

“Nüfusun büyük kesiminin iyi ücretli iş eksikliğine bağılı düşük ekonomik gücü, büyük ölçüde *barriada*'ların belirleyici etmenidir. Şüphesiz bu olgunun kökenindeki en temel neden, toprak sorunuyla iki açıdan, tarım reformu ve tarıma ayrılmış toprakların genişliği açısından ilgilenilmemesinde yatar.”⁸

Bazı Latin-Amerika ülkelerindeki gibi Peru'da da kıtasal coğrafi özellikler söz konusudur. Ülkesinin oluşumuyla yoğun biçimde ilgilenen ve coğrafi durumun politikalar üzerindeki etkisinin bilincinde olan Luís de la Puente, Peru'nun farklılığının tablosunu şöyle çizer:

“Ülkemizin belkemiğı olan And dağlarını onu iki parçaya ayırır. Batı kesimi, kıyı olarak adlandırılan deniz şerididir. Doğı, Amazon

⁷ Bu tez, *La Reforma del Agro Peruana* (Ediciones Ensayos Sociales, Lima, 1966) adıyla yayınlanmıştır.

⁸ *Tenencia de la tierra y desarrollo socio-economico del sector agrícola: Peru*, CIDA (Comite Interamericano de Desarrollo Agrícola), Panamerican Union, Washington, D.C., 1966, s. 259.

havzasına doğru alçalan ve onunla birleşen en büyük kesimidir. Kıyı, %95'i yeterli yağış almadığından ıssız uzun deniz şerididir. Sıcaklık kadar kuru iklim, sıcak coğrafi konuma rağmen, kıyı bölgesinden geçen Humboldt soğuk su akımından etkilenir. And dağlarının batı yamaçlarından gelen yağmur sularıyla beslenen ırmaklar küçük vadiler oluşturur ve kentler buralara yerleşmiştir. Ülkenin ana kentleri kıyı bölgesindedir. Verimli kıyı toprakları tekellerin elindedir (ülkenin diğer yerlerinde olduğu gibi) ve esas olarak pamuk, şeker kamışı ve bazı diğer gıda ürünlerine ayrılmıştır. Peru sanayisi ağırlıklı olarak bu bölgededir ve %80'i Lima'da yoğunlaşmıştır. Dört milyon kişinin yaşadığı kıyı bölgesi, Peru'nun kapitalist bölgesi olarak kabul edilebilir.

'*Sierra*' olarak bilinen dağlık bölge, karla kaplı zirveler ve derin vadilerle, *punas* ya da *jalcas* denilen büyük ovalarla, zirvelerdeki bozkırlarla ve Amazon ormanlarına doğru genişleyen vadilerdeki yağmur ormanlarıyla girintili çıkıntılıdır; yükseltiye ve topografik özelliklere bağlı olarak soğuk ve kuru ya da ılıman ve tropikal iklime sahiptir. *Sierra*, ülkedeki en geniş ve en yoğun nüfusun olduğu bölgedir. Feodal ya da yarı-feodal ilişkiler içindeki *latifundio* sistemi buralarda egemendir. Yerli topluluklar, İnkaların ilkel Ayllus'u, *gamonalist* zor alıma ve kendi içlerindeki bireyciliğe karşı sürekli mücadeleyle ayakta kalmıştır. Topluluk içinde ve genel olarak köylülük arasında kolektif çalışma yöntemleri ve karşılıklı yardımlaşma duyguları hala egemendir. Burası aşırı geri kalmış bir bölgedir. Toprakların çoğu gıda üretimine ve sığır besiciliğine ayrılmıştır. En önemli maden merkezleri de bu bölgededir ve kırsal alanlardan gelen iki yüz bin kişiye geçici olarak iş sağlar. *Sierra*, yaklaşık yedi milyon nüfusa sahiptir.

Nüfus ağırlıklı olarak yerliler ve *mestizo*'lardan (melezler) oluşur. *Sierra*, gerçek Peru'dur, feodal Peru'dur, yerli Peru'dur.

Selva (tropikal orman), engin, geniş ıssız bölgedir. Irmaklar tek geçit yerleridir ve bitki örtüsü çok yoğundur. Burası beyazlar, *mestizo*'lar ve vahşilerden oluşan yaklaşık 300.000 nüfusa sahiptir. 'Ormanın kaşı' (*Ceja de la Selva*) olarak bilinen And dağlarının sarplıklarındaki yüksek bölge, toprak verimliliği, topografyası ve iklimiyle kısa vadeli gelişim açısından büyük bir potansiyele sahiptir. Bölgede asıl olarak tropikal meyveler ve gıda ürünleri yetiştirilir. Yılın büyük çoğunluğunda su baskınlarına uğrayan düzlükler çok büyük orman kaynaklarına sahiptir; ıssız ve barınılması zor yerdir. Küçük kasabalar ırmak boyunca dağılmıştır ve kereste, şifalı bitki, vahşi hayvan, kürk vb. satarak geçimlerini sağlarlar. En iyi topraklar, kolonizasyon planları örtüsü altında yerli ve yabancı kuruluşların tekelindedir. 40.000 hektarın üzerinde toprağın sahibi olan Amerikan Leturnau buna en iyi örnektir."⁹

Politik arkaplan kısaca anlatılabilir. Peru'da bir parti ve bir lider otuz yıldır reformist ya da devrimci görüşleri enerjisini tekelinde toplamıştır. Bu parti, 1924'de kurulan ve kuruluşundan bu yana Victor Raul Haya de la Torre'nin yönettiği APRA'dır (Amerikan Devrimci Halk İttifakı).¹⁰ Ne zaman APRA bir seçimi kazanır gibi görünse, ordu iktidarı alarak onu önlemeye çalışmıştır. Ama otuz

⁹ Luís F. de la Puente Uceda, "The Peruvian Revolution: Concepts and Perspectives", *Monthly Review*, Kasım 1965.

¹⁰ Teknik olarak APRA çokuluslu bir partidir. Peru bölümü *Partido Aprista Perusano* olarak adlandırılır. Bkz. Harry Kantor, *The Ideology and Programme of the Peruvian Aprista Movement*, University of California Press, 1953. Debray, APRA'yı "bir çeşit Latin-Amerika Komintang'ı" olarak tanımlar.

yol sonra, hatta daha da önce, APRA devrimci istmini tüketmiştir. ABD'nin ülkenin sorunlarının çoğuna çözümler getirdiğini düşünmeye başlamıştır. Askerler APRA'nın seçim başarılarına müdahale ettikçe, onlar da, daha çok istem dışı bir hareketle APRA'nın Peru üst sınıflarını devirmeyi istemediği güvencesini vermeye çalışmışlardır. Bu üst sınıflar, yüzyıllardır aşırı lüks içinde yaşamışlardır ve varolanın dışında kendilerini meşrulaştırmayı hiç düşünmemişlerdir.

Peru, 1948-1956 arasındaki sekiz yıl boyunca askeri diktatör general Manuel Odría tarafından –“*Ochenio*” olarak bilinir– yönetilmiştir. 1950'de kendisini başkan seçtirterek kendi darbesini meşrulaştırmışsa da, askeri diktatör olarak kalmaya devam etti. Bu dönemde APRA ve Komünist Partisi yasaklanmıştı.

1956'da onun yerini, ülkesinin zararına kendisini zenginleştirmiş, Peru egemen sınıfların çıkarlarına sadakatle bağlı bir gerici olan eski başkanlardan (1939-1945 arasında başkanlık yapmıştır) Manuel Prado aldı. “*Convivencia*” (bir arada yaşama) olarak bilinen Prado'nun yönetim döneminin ayırıcı özelliği, APRA'nın kendisine yasal statü verilmesi karşılığında ona verdiği destektir.

En son başkanlık seçimi 1962 Haziranında yapıldı. Üç önemli başkan adayı, Haya de la Torre, Halkçı Eylem Partisi'nden Fernando Belaúnde Terry ve General Odría'ydı. Belaúnde ve de la Torre, yarım milyondan daha fazla oy aldılar, APRA adayı küçük farkla öndeydi. General Odría'nın oyları yarım milyonun çok altında kaldı.¹¹

¹¹ İlginçtir, Odría, Lima ve Lima'nın liman kenti Callao'da diğerlerinden daha fazla oy aldı. Solun üç adayı ise, zorlukla oyların %10'unu alabildiler.

Geleceğin başkanı olarak görünen Haya de la Torre'nin görüşleri Peru yönetici elitinin geleneklerine çok bağlı olan eski başkan Prado'nunkinden çok az ayrı olmasına rağmen (ya da çok az ayrı olduğu için belki de) ordu daha fazla bekleyemezdi. 18 Temmuz 1962'de askeri cunta iktidarı ele geçirdi ve yeni seçimlerin gelecek yılın Haziranında yapılacağını ilan etti. Cuntanın başı General Nicolás Lindley López, *Moral Rearmament* hareketinin* coşkulu bir destekçisiydi.

Bu sırada Başkan Kennedy'nin liberal rüzgarlarıyla dolu günleri yaşayan ABD, fazla gecikmeden diplomatik ilişkileri durdurdu ve askeri yardımı kesti. Ama söylemeye gerek yok ki, bu politika fazlaca uzun sürmedi. Askeri cunta, gelecek seçimlerin özgürce yapılacağı ve yeniden müdahale etmeyeceği sözünü vermişti. ABD iş dünyası yeni rejimi tanıdı.¹² Böylece askerlerin liberal tutumundan etkilenen ABD hükümeti diplomatik ilişkileri 17 Ağustosta yeniden başlattı. Ekimde de askeri yardımlar yeniden başladı.

Ve gelecek yılın Haziranındaki seçimde Belaunde, beklenildiği gibi, Haya de la Torre'den yüz bin oy fazla alarak seçildi.¹³ Ordu sözünü tuttu ve Belaunde'nin başkan olmasına izin verdi.

Peru toplumunun ve politik sisteminin doğası, Perulu ve yabancı pek çok akademisyenler tarafından ayrıntılı biçimde araştırılmıştır.¹⁴ Bunlar

* Manevi Donanım Hareketi (*Moral Rearmament*), Franklin Daniel Buchman'nın 1938'de kurduğu, Alman Nazi'lerinin "demokratik politik hareket" olarak kabul edilmesini isteyen, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Nazilerin Latin-Amerika'ya yerleşmesini sağlayan dini görünümlü uluslararası hareket. -Ed.

¹² Owens, *Peru*, s. 185.

¹³ Bkz. Richard W. Pach, "The Peruvian Elections of 1963", *American Universities Field Staff Report*, Temmuz 1963.

arasında görüş birliği yoktur ve kendi aralarında ki tartışmalara hakemlik yapmak niyetinde de değilim. Peru toplumunun gerçekte feodal mi, yoksa kapitalist mi olduğuyula ilgilenmiyorum. Beni ilgilendiren şey, gerillaların bu konudaki düşünceleridir.¹⁵ Luís de la Puente, 1 Şubat 1964'de Plaza San Martín'de yaptığı önemli bir konuşmada Peru'daki durumun ilginç bir tahlilini yaptı ve niçin Perulu devrimcilerin seçim yolunu reddetmeleri gerektiğini, Peru devriminin niçin kaçınılmaz olduğunu da açıkladı.

Oligarşik düzenin, seçim aldatmacasının ve askeri müdahalenin öyküsünü anlattı. Bu öykü, birincisi 1959-63 döneminde Hugo Blanco tarafından yönetilmiş olan ve ikincisi 1965'de de la Puente'nin yönettiği kısa sürmüş, ama ciddi devrimci hareketin arka planını oluşturur. Her ne kadar her ikisi de La Convención vadisi bölgesinde faaliyet yürütmüşlerse de, trajik biçimde zamansal olarak birbirleriyle çakışmamışlardır. Hugo Blanco'nun hareketi, öz olarak, gerekli gerilla desteğinin yokluğunda örgütlenmiş köylülerden oluşur. De La Puente'nin gerilla hareketi ise, örgütlü köylülükten destek alamadığı için başarısızlığa uğramıştır.

¹⁴Bkz. Francois Bourricaud, *Podery sociedad en el Perú contemporáneo*, Buenos Aires, 1967; Anibal Quijano, "Naturaleza, situación y tendencia de la sociedad peruana contemporánea", *Pensamiento Critico* (Havana), No. 16, Mayıs 1968.

¹⁵ *Monthly Review* yazarları, Peru toplumunun "feodal" ya da "yarı-feodal" olduğuna ilişkin belirlemenin sorumluluğunu de la Puente'ye yüklemişlerdir. Benim inancıma göre, Avrupa'daki feodal sistem saf olmayan, karışık biçimler dışında iki kuşak sürmüştür; Latin-Amerika'da nasıl olup da hala varlığını sürdürdüğüne inanıldığını anlamak oldukça zordur. Açıkça feodalizmi anımsatan bir toprak mülkiyeti sistemi vardır –en kötü durumları bile nitelemede rahatlıkla kullanılabilen bir aşağılayıcı bir sıfattır da–, ama temel olarak Latin-Amerika, feodalizmden daha çok kapitalizmin –ve emperyalizmin– kurbanıdır.

Hugo Blanco'nun köylüleri toprakları işgal etmiştir, ama onu savunacak silahları yoktu. De la Puente'nin iyi silahlanmış gerillalarının ise, savunacak köylüleri yoktu.

Neden, yalındır. 1963-65 arasındaki dönemde –Blanco'nun düşüşü ve de la Puente'nin yükselişi arasındaki dönem– hükümet bir toprak reformu yasası çıkardı. Yeterince umut vermese de, köylünün kendi devrimci çabasını azaltması için geleceğe umutla bakmasını sağladı.¹⁶ Daha da önemlisi, ordu, Hugo Blanco'nun başarılı olduğu bölgeye saldırdı ve kanlı baskıyla kendi ailesinin yaşamını önemseyen köylünün devrimci ve sakallı bir kurtarıcıya yeniden dönüp bakmayacağını güvenceye aldı.

¹⁶ Özel olarak La Convención bölgesinde uygulanmak için çıkartılan 1444 sayılı Tarım Reformu Yasası bu açıdan özellikle önemlidir. Yasa 28 Mart 1963'de askeri cunta tarafından çıkarılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM
HUGO BLANCO
VE LA CONVENCION VADİSİ

“Hugo Blanco, Peru’daki gerilla hareketlerinden birisinin başıdır. İnatla mücadele etti, ama baskı çok güçlüydü. Onun taktiklerini bilmiyorum, ama onun düşmesi hareketin sonunu işaret etmez. Sadece bir kişi düşmüştür, ama hareket sürmektedir. *Granma*’dan karaya çıkmaya hazırlandığımız sırada ve hepimizin öldürülme riskinin çok büyük olduğu bir zamanda, Fidel, ‘Ortaya koyacağımız örnek bizden daha önemli’ dedi. Aynı şey. Hugo Blanco bir örnek, iyi bir örnek ortaya koydu ve olabildiğince mücadele etti. Yenilgiye uğradı, halk güçleri yenilgiye uğradı. O sadece geçiş aşamasıdır.”

Ernesto Che Guevara
Cezayir, Temmuz 1963

Hugo Blanco Galdós, 1933’de Cuzco’da doğ-

du.¹⁷ Bir hukukçunun oğluydu ve annesi köylü kökenliydi. Cuzco'da *Colegio Nacional de Ciencias*'-da okudu, ama bir öğrenci boykotunda zorunlu olarak yöneticinin kapı dışarı edilmesine katılması dışında devrimci eğilimlere çok az ilgi gösteriyordu. Ama Cuzco radikal bir kenttir; 18. yüzyılda İspanyollara karşı ayaklanan büyük Túpac Amaru'nun anısına sahiptir. Ortodoks Komünist Partisi bölgede henüz devrimci bir güç iken, komünistlerin kalesiydi. Parti, kasaba ve kırsal alanlarında radikal bir etkiye sahipti.

Hugo Blanco, kolejden ayrıldıktan sonra La Plata üniversitesinde tarımbilimi okumak için Arjantin'e gitti. Her ne kadar babası onun okul masraflarını karşılayabilecek durumdaysa da, Blanco üniversite öğrenimi boyunca işçi olarak çalıştı. Sol politik faaliyetlerin içinde etkin biçimde yer aldı, ama ortodoks Komünist Partisi'ne değil troçkistlere katılmayı tercih etti. Bu dönemde Arjantin komünistleri, tüm hatalarına rağmen anti-emperyalist ve anti-amerikancı olan ve işçi sınıfının önemli bir kesiminin desteğini alan Peron hükümetine muhalefet ediyorlardı.

Blanco, La Plata Üniversitesi'nde Hugo Bressano adlı bir profesörün yönettiği *Palabra Obrera* (İşçinin Sözü) adlı bir troçkist grubun içinde yer aldı. Nahuel Moreno takma adıyla faaliyet yürüten Bressano daha sonra Peru'daki devrimci gelişmelerle yakından ilgilendi.

1956'nın sonlarında Blanco, Arjantin'den Peru'ya geri döndü ve *Palabra Obrera* ile aynı görüşlere sahip olan troçkist *Partido Obrero Revolucionario*'ya (POR/Devrimci İşçi Partisi) katıldı. Hugo

¹⁷ Victor Villanueva, *Hugo Blanco y la rebelion campesina*, Lima, 1967.

Blanco hakkında yazılmış tek kitabın yazarı Victor Villanueva, Blanco'nun gelecekteki devrimci faaliyetin temeli olacak olan köylüler arasında sendika çalışması başlatmak için Cuzco bölgesine geri dönmeyi düşündüğünü yazar. Ama gerçek şu ki, 1958'e kadar Cuzco'ya dönmemiştir. Arjantin'deki gibi, yardım etmeye çalıştığı sınıfla kendisini özdeşleştirmeye çalışmıştır. *Campesino*'larla* birlikte yaşamaya, onlar gibi giyinmeye, onlarla aynı işi yapmaya ve onların dilini, Quechua'yı konuşmaya başlamıştır.¹⁸

Hugo Blanco, her şeyden önce bir köylü örgütçüsüdür. Cuzco komünist bir kent olduğu için, çevresindeki bölge bir ara komünist örgütçülerin propaganda çalışmalarının alanı oldu. Ama bu, gereğinden çok örgütçü vardı demek değildi. Sendikalar içinde köylüleri örgütleme görevi sınırsızdı. Bu örgütlenmeyi yürüten ve çekirdek halindeki devrimcilerin temel sorunu kendi içlerinde bölünmüş olmalarıydı. Bazı ideolojik ayrılıklar, komünistler ile troçkistler arasındaki ayrılıktan çok daha derindir. Bu nedenle, Hugo Blanco toprak ağalarına karşı savaşırken, kendisini sürekli olarak Komünist Partisi'nin yerel örgütünün yerleşik çıkarlarıyla çatışma içinde buldu.

Peru, Guatemala ve Brezilya'yla birlikte troçkistlerin en faal oldukları üç Latin-Amerika ülkesinden birisidir. Ama Peru, onların inancının imanlı bir havarisi olan yerli lidere sahip oldukları tek ülkedir. Bu kitapta yer alan Marksizm-Leninizmi tartışan gerilla hareketlerinden sonra, And dağlarının 10.000 ayak yüksekliğinde troçkizm-leninizmin erdemlerini yücelten bir köylü liderini bul-

* Çiftçiler.

¹⁸ Villanueva, *Hugo Blanco*, s. 75.

mak belki biraz iç rahatlatıcı olabilir. Aşağıdaki belge, etkisinin azalmaya başladığı 1962 yılında Hugo Blanco tarafından yazılmıştır. Daha önce kendisinin de çalıştığı La Convención Vadisi'nde çalışma yapan yoldaşlarına yazdığı bir mektuptur. Kendi troçkist ideolojik bakış açısını açıkça ifade eder:

“La Convención ve Lares vadisindeki yoldaşlar,

Size yüzlerce muharebede çarpıştıktan sonra zaferi gören savaşçının duygularıyla mutluluk içinde yazıyorum. İzlediğimiz ve izlemeyi sürdürdüğümüz çizginin ve politikalarımızın doğruluğunu görebildiğiniz için çok mutluyum.

Bugün, 1905'de bu yöntemi öngörmüş olan yoldaş Leon Trotsky'nin anısına derin bir şükran duygusu taşıyorum. Onun 'sürekli devrim' yöntemini izleyerek zafere ulaşıyoruz yoldaşlar.

Bizim troçkist-leninist öğretimizin genel ilkelerini aklımızda taşımamız yaşamsal önem sahiptir:

İşçi sınıfı, legal biçimlerle değil, şiddet araçlarıyla haklarını kabul ettirecektir.

Bunu yapıyoruz yoldaşlar, iş yavaşlatmalarla, grevlerle, mitinglerle, burjuva yasalarının tersine toprağı paylaşarak ve yine burjuva yasalarının tersine büyük çiftlikleri kamulaştırarak zafere ulaşıyoruz.

Oportünist yöntemler, '*Pockochunracc*' yöntemler başarısızlığa yol açmıştır. Mahkemeye dava açmanın, şikayet dilekçelerinin, hükümete temsilciler göndermenin, telgraf çekmenin, seçimlerin, adayların vs. işe yaramaz olduğunu gördük.

Burjuva yasalarına uygun bir hükümeti beklemeksizin zaferi kazanabileceğimizi de

gördük. Bölgemizde hükümetin gücünü kırarak ve ezerek, kurumlarıyla, yöntemleriyle ve yasalarıyla kendi işçi ve köylü hükümetimizi kuruyoruz. Yani bir devrim yapıyoruz ve burjuva düzeninden reformları ya da yarım yamalak önlemleri beklemiyoruz.

Sadece işçi köylü hükümeti ülkenin acil sorunlarını çözecektir.

Convención ve Lares kitlesi köylülerdir ve bizler, onların yöneticileri olan sosyalistleriz, işçi sınıfı öğretisine sahibiz.

Tarlalarda ve fabrikalarda elbirliği yaparak çalışmaya başlayan köylüler, sosyalist işçiler olmaya başlamışlardır.

Biz işçiler ve köylüler, temel ulusal sorunu, tarım reformunu (ya da tarım devrimini), emperyalizmi kovmayı ve sanayileşmeyi gerçekleştirmek için Peru'nun her yerinde iktidarı alacağız, burjuva rejimini (bugün bazı bölgelerde yaptığımız gibi) yok edeceğiz. Sadece burjuva devletini parçalayan bir devrimle iktidarı alan işçi ve köylü hükümeti bu görevleri başarma yeteneğine sahiptir. Ne 'halk demokrasisi', ne 'demokratik koalisyon' ya da burjuva seçimlerinin başka bir ürünü bunları başaramaz.

Hareketin başansı, onun yayılmasına bağlıdır.

Bir taraftan işçilerin her kazanımı, her başansı, diğer taraftan grev, iş durdurma, toprak işgali, malikanelerin kamulaştırılması vs. için her savaş derinleştirilmeden önce yaygınlaştırılmalıdır.

Rusya sosyalizme ulaşmamıştır, dünya çapında devrim zafere ulaşana kadar da öyle kalacaktır. Chaupimayo, tarım devrimini tüm vadiye yayana kadar ve vadi de, ülke çapında gelişene kadar ilerleme sağlayamaz.

Stalinist 'tek ülkede sosyalizm' teorisinin

kendi başına hareket etme ve karşı-devrimci ruhu, tehlikelidir ve intihardır. Yoldaş Trotsky bu teorik sapmayla bu nedenle savaşmıştır ve bu yüzden katledilmiştir. Biz, hareketimizi derinleştirmekten çok yaygınlaştırmakla ilgilenmek zorundayız.

Paltaijbamba'da yapıldığı gibi vadideki tüm malikaneleri kamulaştıralım. Eğer toprak sahipleri sendikaya katılır ve onun kararlarına uyarlarsa, uygun konutlara sahip olacaklar ve yapılacak iyileştirmelerden yararlanacaklardır.

Peru, geri kalmış, yarı-sömürge, bazı feodal özellikler gösteren kapitalist bir ülkedir. Bu yüzden Peru devrimi, burjuva demokrasisi ile sosyalizmin bir karışımı olmak zorundadır.

Peru, feodal bir ülke değildir. Emperyalist sistemin ayrılmaz bir parçasıdır; emperyalist ülkelerin gelişmiş sanayileriyle mamül mal haline getirerek bize fahiş fiyatlarla sattığı hammaddelerin üreticisi geri kalmış bir ülkedir. Ülkemiz kendi kendine yeterli ya da yalnız kendi iç tüketimi için üretim yapan feodal bir ülke değildir. Yineliyorum, ülkemiz, emperyalist dünyanın ayrılmaz bir parçasıdır ve emperyalizm, kapitalizmin son aşamasıdır.

Bu düşünceyle devrimimiz, burjuva-demokratik ve sosyalist devrimdir. Feodal ve prekapitalist açıdan burjuva-demokratiktir, toprak dağıtımı burjuva demokratik bir önlemdir. Kapitalist açıdan, fabrikalar, madenler, dış ticaret, sanayi çiftlikleri vb. açısından sosyalisttir. Bunun yanı sıra, devrimimiz, bölgemizdeki geri mülkiyet açısında da sosyalist adımlar atacaktır; toprak sahiplerinin malları, ürünler, çiftlik hayvanları vb. sendikanın sosyalist mülkiyetinde olacaktır.

Bizim bu devrim görüşümüz, Trotsky'nin 'sürekli devrim' teorisinin yeniden onaylanma-

sıdır.

Peru devrimci süreci, devrimimiz sadece burjuva-demokratik olduğunu ve yerli kapitalistlerin 'ilerici burjuvalar' olarak tanımlayarak toprak ağalığına ve emperyalizme karşı savaşımıza katılacaklarını söyleyen Stalinist 'aşamalı devrim' teorisinin sona erdiğini gösterir. Bunların hepsi, bizim kanıtladığımız gibi yalandır, oportünist masallardır.

Toprak ya da Ölüm!

Biz Kazanacağız!"¹⁹

Hugo Blanco bu mektubu, komünistlerin kendisine yönelik saldırılarının ağırlığını hissetmeye başladığı zamanda yazmıştır. Dört yıl önce, 1958'de, La Convención Vadisi'ne ilk geldiğinde, bazı şeyler çok kolay olmuştu.

Toprak kiracısı bir çiftçi, Chaupimayo bölgesindeki toprağının bir bölümünü ona vermişti.²⁰ Böylece Hugo Blanco bir alt kiracı çiftçi olarak sendika örgütçülüğüne başlamıştır.

Victor Villanueva şöyle yazar:

"Ve böylece sınıf bilinci oluşturarak, hijyenik sorunlara kadar her konuda sendika içinde onları eğiterek, bölgenin sorunlarını açıklayarak, onlara kendi haklarını öğreterek, kültürel faaliyetler (okul kurarak) ve sağlık çalışmaları örgütleyerek, tıbbi müdahaleler için sağlık ocakları kurarak köylüleri örgütlemek için sendika faaliyetlerine başladı. Kısa sürede köylülüğün yararına büyük çaba gösterildi."²¹

Onun eğitsel faaliyetleri koka ve alkol kulla-

¹⁹ Ekim 1962'de Chaupimayo'dan yazılmıştır. Akt. Mario A. Malpica, *Biografía de la Revolución*, Lima, Agosto 1967, s. 468-71.

²⁰ La Convención köylülerinin durumu CIDA raporunda anlatılanlarla (s. 206-209) benzeştir.

²¹ Villanueva, *Hugo Blanco*, s. 75.

nımını önlemede de başarılı oldu.

Blanco, La Convención Vadisi'ne ilk ulaştığında sadece altı sendika vardı. Alolfo Gilly'e göre, onlar da tümüyle yasal konularla uğraşıyorlardı, köylülerin kendilerinden çok Cuzco'daki solcu avukatları kendi amaçları için kullanmaya çalışıyorlardı.²² Hugo Blanco'dan sonraki üç yılda sadece La Convención'da 148 sendika kuruldu.²³ Blanco aynı zamanda La Convención ve Lares Köylü Federasyonu'nun Chaupimayo delegesiydi. Daha sonra Cuzco Eyaleti Köylü Federasyonu'nun delegesi oldu ve burada tarım reformu sorunlarıyla görevli sekreter olarak çalıştı.

Bu faaliyetler, doğal olarak doğrudan troçkist teorinin gereklerine uygundu. Hugo Blanco, her ne kadar bu iş için çok iyi niteliklere sahip birisi olsa da, bir anlamda diğer sendika örgütçülerinden sadece biriydi. Şöyle yazıyor:

“Tarım reformu mücadelesinde köylülere verilen yeni araç, köylü sendikalarıdır... Bu, gelecekteki Peru halk hükümetinin, devrimci hükümetin temelini oluşturacaktır.”²⁴

Blanco, daha iyi çalışma koşulları ve daha iyi davranılması için grevler örgütlemekten önce ilk sendikaları örgütlemekle uğraştı. 1959'da hazır olunca, Paccha Grande, Chaucamayo ve Chaupimayo çiftliklerinde grevler yapıldı. Grevler hemen

²² Adolfo Gilly, “Los sindicatos guerrilleros del Peni”, *Marcha*, Ağustos 1963. Burada Gilly'nin troçkist sempatizanı olduğunu ve ortodoks komünist faaliyetlere karşı düşmanca davrandığını bir kez daha belirtelim.

²³ Wesley W. Craig Jr, “The Peasant Movement of La Convención” sunumunda bu sayının “altmışın üzerinde” olduğunu söyler. Onun hesaplamasına göre, Vadi'de 10.000-11.000 arasında toprak kiracısı çiftçi vardır.

²⁴ Hugo Blanco, *El camino de nuestra revolución*, Lima, 1964.

yasadışı ilan edildi, yetkililere göre sendikalar yasadışıydı, dolayısıyla grev de yasadışıydı.

Villanueva durumu şöyle anlatıyor:

“Kıracıların grevi neyi içeriyordu? Çalışmayı durdurmaktan başka hiç bir şeyi. Yani patrona çalışarak ödenen toprak kirasını ödemeyi reddetmek. Grev süresince patronlar özgür emeği yitirirler ve hasat zamanı bu kayıp ölümcül olabilir. Kiracı ek bir üstünlüğe sahiptir. O patron için çalışmadığında, kendine ait toprak parçasına daha fazla zaman harcayabilir. Grevler, onların kendi toprak parçaları sayesinde başarılı olmuştur. Patronlar istekleri kabul etmeye zorlandı; köylüler kazandı. Sonuçta sendikalar orman yangını gibi yayıldı.”²⁵

Hugo Blanco’nun dışında diğer troçkist örgüt POR’un üyeleri de her yerde, özellikle Puno ve Arequipa’da etkindiler.

Sendikalı köylülerin yarattığı iyimser hava içinde Kasım 1960’da Arequipa’da POR kongresi toplandı ve bir ayaklanma programı hazırlandı. Ayaklanmanın biçimi gerilla savaşı olacaktı. Bu karar oybirliğiyle alındı. Villanueva, delegele-
rin çoğunun kendi isimlerini söyleyerek oy kullandığını öne sürer:

“Büyük olasılıkla büyük bir iyimserlikle hesaba katılması gereken değişik etmenler çok yüzeysel olarak ele alınmıştı ve bazı öznel koşullar abartılmıştı. Ama gerçek şu ki, oylamada oybirliği vardı.

Her delege kendi vicdanının sesini dinlediğinden alınan karar öylesine hayalci oldu ki, pratiğe geçirmenin asla mümkün olmadığı ‘ayaklanma çizgisi’ni onaylamanın maliyeti bile hesaplanmadı, tehlikesiz olduğu varsa-

²⁵ Villanueva, *Hugo Blanco*, s. 77.

yıldı.”²⁶

Yine de kongre POR'un kendi zayıflıklarını açığa çıkardı. Kongredeki önerilerden birisi de, tek bir devrimci program etrafında Peru solunu birleştirecek bir 'Devrimci Cephe'nin oluşturulmasıydı. Kongre de SLATO olarak bilinen (*Secretariado Latinoamericano de Trotskismo Ortodoxo*) Buenos Aires'deki 4. (troçkist) Enternasyonal bürosuna danışma kararı aldı.

Peru köylülüğü arasında gelişen faaliyeti bilen SLATO, durumu değerlendirmek için Ağustos 1960'da Santiago'da (Şili) yöneticiler toplantısı düzenledi. Ardından Peru POR'unun başvurusunu yanıtlamak için Nisan 1961'de Buenos Aires'de Peru, Şili, Arjantin, Bolivya, Uruguay ve Venezüella delegelerinin katıldığı bir toplantı düzenledi. Bu toplantıda Peru tezleri –POR'un Arequipa kongresinde belirlenen tezler– kabul edildi ve Peru'ya para ve eğitilmiş kadro gönderme kararı alındı. Aynı zamanda kıtasal devrim görüşüyle diğer Latin-Amerika ülkelerinde –özellikle Brezilya, Venezüella ve Kolombiya'da– ayaklanma faaliyetinin hızlandırılmasının olanaklı olduğuna ilişkin umutlar ifade edildi. Buenos Aires toplantısı, Brezilya'da Francisco Julião'nun köylü örgütlerinde ve Guatemala'da Yon Sosa'nın köylüleri arasında Peru'dakine benzer sürecin gelişme olanağını gözönüne aldı.

SLATO verdiği sözü yerine getirmek için göndereceği kadroları olabildiğince hızla hazırladı. Haziran 1961'de Arjantinli troçkist Arturo “Che” Pereyra Lima'ya ulaştı ve Ekimde R. Creuss ile II. Dünya Savaşı'nda Fransız direnişinde çalışmış olan İspanyol José Martorell onu izlediler. Üçü de

²⁶ Villanueva, *Hugo Blanco*, s. 79.

SLATO'nun Arjantin şubesinin üyeleriydiler ve uzun bir devrimci geçmişe sahiptiler.

Onlar hızlı ve etkin biçimde çalıştılar. POR gazetesini düzenli hale getirdiler; yeni parti hücreleri oluşturdular ve değişik küçük örgütlerle bağlantılar kurdular. POR gazetesi, Arequipa kongresinin düşüncelerinin, yani tek bir program etrafında devrimci sol grupların birleşebileceği "Peru devriminin tek partisi"ni oluşturmanın gerekliliğinin propagandasını yapıyordu.

Haziranda Cuzco'da Devrimci Cephe oluşturuldu ve Aralıkta POR'un bir sendikası ile *Agrupación pro-Unificación de Izquierdas Revolucionarias* (APUIR/Devrimci Solun Birliği Grubu) içinde birlikte çalıştıkları bağımsız gruplarla *Frente de Izquierda Revolucionaria* (FIR/Devrimci Sol Cephe) oluşturuldu.

Ricardo Letts Colmenares, FIR'ın karşı karşıya olduğu sorunları şöyle açıklar:

"FIR, Lima'da yeterli niteliğe sahip bir teorik ekip oluşturdu ve yaklaşık altmış üyeli bir kent askeri örgütlenmesi kurdu. Bir ölçüde abartılmış ortodoks enternasyonalizme dayanan uluslararası troçkist örgüt Peru'ya en iyi adamlarını göndermişti. Yabancı troçkist gruplar Lima'da ortaya çıktılar ve partilerinin talimatını titizlikle yerine getirmek için etkin biçimde çalıştılar. Yurtdışında yaşayan enternasyonal örgütün üst yöneticileri zaman zaman burayı ziyaret ediyordu. Tüm bunlar Peru için tümüyle yeni şeylerdi ve bir süre sonra Peru sol örgütlerinin politik olarak az gelişmiş koşulları için fazla olmaya başladı. Tüm politik aygıt, garip ve hatalı bir biçimde göreceli olarak güçlü askeri aygıtlarla karışmıştı. Henüz onların hiçbirisi bu devrimci eksenin diğer ucuyla, köylü ucuyla, Cuzco ve Convención yöneticileriyle güçlü

bağlantıya sahip değildi...”²⁷

Martorell, Lima’ya gelir gelmez Pereyra’yı Hugo Blanco’yla çalışmak için Cuzco’ya gönderdi. Blanco mevcut köylü hareketini daha sağlam ve daha uyumlu bir güç haline dönüştürmeye çalışırken, Pereyra gerilla gruplarını hazırladı ve örgütledi.

Bir süre sonra Hugo Blanco’nun eski politik yöneticisi ve SLATO’nun başı Hugo Bressano da Arjantin’den Peru’ya geldi. Gelir gelmez çeşitli sol grupların yöneticileriyle görüşmelere başladı. Ancak kısa süre sonra Cuzco’nun dışında faaliyet yürüten gruplarla, köylülerin toprak işgalinden kazanımlarını korumak için köylü milislerin örgütlenmesinden daha öte herhangi bir şeyi destekleme niyetinde olmayan Lima’daki Bressano’nun grubuyla gerilla hareketi örgütlenme konusunda ciddi düşünce ayrılığı açığa çıktı.

Anlaşmazlık, Cuzco grubunun Lima’daki diğer örgütçülerin toplantısına katılmayı reddetmesiyle gelişti. Cuzco, onlara göre, açıkça cephe almıştı. *Cuzqueños** Lima’ya gelmelerinin önemli olduğuna ikna edilerek konunun üstü kapatıldı ve Pereyra, Şubat 1962’de Lima’daki toplantıya katılmak için gönderildi.

Çözülmesi gereken ilk büyük sorun –gerçekte en temel sorundu– para sorunuydu. Aralık 1961’de *Banco Popular*’ın bir şubesi “kamulaştırıldı”, ama elde edilen 4.000 dolar kadardı, yeni basılmış para olduklarından yaklaşık yarısının seri numaraları polis tarafından biliniyordu.

²⁷ Ricardo Letts Colmenares, “Perú: revolución, insurrección, guerrillas”, *Partisans* (Paris). Akt. Malpica, *Biografía de la revolución*, s. 476-78. Aynı makale takma adla “Americo Pumaruna”, *Pensamiento Crítico* (Havana), No. 1’de yayınlandı.

* Cuzcolular.

SLATO sekiz-dokuz milyon Arjantin pesosu (yaklaşık 120 bin dolar) yardım önerdi, ama Villanueva, böylesine büyük bir miktarın çok ciddiye alınıp alınmadığından emin değildir.²⁸ Ama Lima'ya geldikten bir süre sonra Hugo Bressano, Arjantin'deki örgüt şubesinin hesaplarını kapatarak yaklaşık 20.000 doları Peru şubesine borç olarak vermek için Buenos Aires'e geri dönmek istediğini söyledi. Bressano'nun geri döndükten sonra bu paranın yarısını Şubat 1962'de ve kalanını da 15 Marta kadar göndermesi kararlaştırdı.

Hugo Blanco'nun para gereksinmesi gidecek aciliyet kazanıyordu. La Convención ve Lares köylüleri kongresi ile Cuzco eyaleti köylü kongresi planlanmıştı. Her iki kongrede de FIR ile komünistler arasında ciddi bir çatışma olacaktı. Komünistler Hugo Blanco'yu Köylü Federasyonu'ndan ihraç etmeyi planlıyorlardı.

Ama bu noktaya gelindiğinde, Bressano'dan gelecek para ortalıkta görünmüyordu. 11 Mart 1962'de Arturo Pereyra, FIR Ulusal Yönetimi'nden gerekli fonu alması için Cuzco'dan Lima'ya gönderildi. Bressano verdiği sözü yerine getirme niyetinde olmadığı için, ikinci bir "kamulaştırma" eylemi planlandı. Bu sefer, *Banco de Crédito*'nin Lima'nın en lüks semti Miraflores'deki şubesi seçilmişti. Ama bunun için henüz plan bile yapılmamıştı. Cuzco bölgesi örgütçüleri çaresizlikten deliye döndü. Mart sonunda Cuzco'daki FIR Bölge Yönetimi, en geç 5 Nisan'a kadar Cuzco'da bir ulusal kongre toplanması için Lima'ya ultimatoma verdi; bu istekleri reddedilecek olursa Ulusal Yönetimi üstlenecekleri tehdidinde bulundu.

Ama ultimatoma Lima'ya ulaştığında Bressa-

²⁸ Villanueva, *Hugo Blanco*, s. 93.

no, Buenos Aires'ten henüz dönmüştü. Hemen Cuzco örgütçülerini disiplinsizlikle suçladı ve görevlerinden alınması talimatını verdi. Hugo Blanco'da bunların arasındaydı.

Bu arada FIR'ın Lima kent grubu, *Banco de Crédito* eylemi için 1 Nisanda araba aldılar ve 12 Nisanda eylem gerçekleştirildi. Eylem başarılı oldu ve yaklaşık 120.000 dolar aldılar.

Yirmi bin doların doğrudan Cuzco'ya aktarılmasına karar verildi. On bin dolar Bressano'ya elden verildi ve kalanı da silah satın alınması için Lima'daki Perululara bırakıldı.

En önemli yöneticiler, Pereyra, Martorell ve diğerleri parayla birlikte Cuzco'ya geri dönmele-ri planlanmıştı. Sorun, onların ve paranın güvenli biçimde oradan nasıl çıkartılacağıydı. Miraflores banka soygunundan sonra Lima'nın tüm yolları tutulmuştu ve Cuzco bölgesinde ayaklanma olacağı söylentisi kulaktan kulağa yayılıyordu. Pratik olarak aramadan geçmeksizin Cuzco'ya gitmek olanaksızdı. Tek çözüm, değişik yollardan onları birer ikişer göndermekti, ama buna rağmen Bressano hepsinin bir kamyonla gizlenerek gitmesine karar verdi.

Cuzco örgütçüleri böylesi çılgınca plana karşı çıktılar ve kamyonla Cuzco içinden geçerek gitme riskine girmektense doğrudan La Convención Vadisi'ne gitmeyi önerdiler. Paranın birlikte götürülmesi düşüncesine tümüyle karşı çıktılar. Ama Lima'daki SLATO yöneticileri aynı şekilde kararlıydı. İnsanlar ve para Cuzco'ya bir kamyonla birlikte gidecekti. Villanueva, acı biçimde şöyle yorumluyor:

“SLATO yönetimi, gerçekten soruna çözüm bulmaktan daha çok, militanların ve yö-

neticilerin sinirlerini sınamaktan keyif duyuyordu, gereksiz yere tüm örgütü tehlikeye atarak ateşle oynuyordu. Daha da kötüsü, ayaklanmanın kendisini tehlikeye atıyordu.”²⁹

Sözcükler daha sonra olanları açıklamak için fazla sert sayılmaz. 24 Nisan 1962 akşamı kiralanmış bir kamyon gizli bölmesinde dokuz kişiyle birlikte Lima’dan hareket etti. Üç gün ve on beş polis noktasını geçtikten sonra Cuzco’ya otuz kilometre uzaklıktaki Limatambo’ya ulaştılar.

Cuzco bölge yönetiminin bazı üyeleri onları bekliyordu. Bunlar planda değişiklik yapılmasını önerdiler. Kamyon kentin içinden geçerek iki kilometre dışında duracak ve insanlar ayrı yollarından, ayrı saatlerde gideceklerdi. Ama Lima grubunun şefi bunu reddetti ve kamyon yola devam etti, sabahın ikisinde Cuzco’ya ulaştılar.

Dokuz kişinin gizlendiği yerden çıkan dört kişi birden karşılarında polis devriyesini buldular. Pereyra ateş açabildi ve bir polisi yaraladı, ama kendisi ve bir diğeri kısa sürede yakalandılar. Diğerleri kaçmayı başardılar, polis Pereyra’nın üzerinde 17.600 dolar buldu.

Aynı gece, 28 Nisan’da kamyonun ele geçirilmesinden birkaç saat sonra Lima’daki yöneticiler Cuzco’dan gelenlerle konuyu görüşmek için toplandı. Martorell, Pereyra’nın görevini üstlendi; Hugo Blanco ve onun iki yardımcısı daha önce Bressano tarafından görevden alındığı için FIR’ın Cuzco bölge yöneticiliği Lima’dan gönderilen biri tarafından üstlenildi.

Kamyon Lima’dan ayrılmadan önceki gece Bressano, ertesi gün SLATO Ulusal Kongresi için Cuzco’ya uçacağını söyledi. Ama ertesi gün Bue-

²⁹ Villanueva, *Hugo Blanco*, s. 120.

nos Aires'e giden bir uçakta görüldü.

4 Mayıs'ta Hernan Boggio polise teslim oldu. O, sadece paranın baş sorumlusu değil, aynı zamanda FIR Merkez Komite üyesi ve SLATO'da Peru temsilcisiydi.

Böylece Hugo Blanco'nun uluslararası troçkist hareketle ilişkisi sona erdi.³⁰ Felaketin nedeni, Guatemala'da Yon Sosa'nın gibi, yeterli desteği vermesi gereken ulusal örgütün eksikliği ona çok az seçim hakkı vermesiydi. Victor Villanueva bunları açıklarken, belki de Bressano'yu fazlaca ihanet renkleriyle çizer. Yine de üzücü bir bölüm. Ricardo Letts, olanları şöyle özetler:

“Örgüt, Lima'da eyleme başladı. Devrimci mücadeleye kaynak sağlamak amacıyla iki banka komando eylemiyle başarılı biçimde 'kamulaştırıldı'. Bu eylemlerden sonra grubun çoğu, kırlarda çalışan örgütle bağlantı kurmak için Cuzco'ya gitmek istedi. Onlar, bir lider ve en temel sloganlar etrafında ve sonuç olarak kurulmuş olan gerilla güçlerine dayanan narin *ad hoc** sendika örgütleriyle köylülüğün toprak için 'seferberliğini' eşgüdümlü hale getirecek taktikleri geliştirmek için oraya gitmek istiyorlardı...

Lima'da politik yönetimin üyeleri arasında ciddi ayrılıklar ortaya çıktı ve daha da kötüleşti onlarla askeri birim arasındaki ayrılıktı. Hepsinin üstünde bunlarla uluslararası yönetim arasında ayrışma noktasına gelindi. Bu durumda özellikle iki etmen önemliydi. Birincisi, kullanılanın, dağıtılanın ve kalanın hesabını vermek sorunuydu; bu, uluslararası yönetimle

* Amaca özel. -ç.

³⁰ Bkz. Gonzalo Añi Castillo, *Historia Secreta de las Guerrillas*, Lima, 1967. FIR üyelerinin banka soygunuyla ilgili mahkeme süreci de bunun içinde yer almaktadır.

ayrılığı yaratan ana noktadır. İkincisi, komuta zinciri ve belirlenen taktik çizginin bütünsel ve geniş bilgi eksikliği sorunuydu. Bu da, politik büro ile askeri örgüt arasında ayrılıklara neden oluyordu. Eylem zamanı yakınlıştığında, politik liderliğin gerekliliği ve askeri liderliğin üzerinde yer alıp almayacağı hiç tartışılmamıştı.”³¹

Kendi haline bırakılan Hugo Blanco’nun köylü sendikaları yaratmayı sürdürmekten başka yapabileceği çok az şey vardı. Ama bu çalışmayla yeni bir aşamaya geçti: “*Tierra o Muerte*”³² sloganıyla köylüleri toprak işgali için yüreklendirmek. Yürüttüğü La Convención Köylü Federasyonu Tarım Reformu Sekreterliği adına aşağıdaki kararı yayınladı:

“1. Her sendikanın genel kurulu kendi içinde ‘tarım reformu komisyonu’ seçecektir.

2. Kiracılar (*arrendires*) ve alt kiracılar (*allegados*) doğrudan çalıştıkları toprağın sahibidir.

3. Ekilmeyen topraklar, en yoksul köylülerden başlayarak plan dahilinde paylaşılır.

4. İnsan sömürsü yapmamış olmak koşuluyla sahibi tarafından ekilmiş olan toprak, onun elinde kalacaktır. Eğer insan sömürsü yapılmışsa, onların işletmeleri ve çiftlik evleri, okul vb. amaçlarla kullanılmak için sendikanın kolektif yönetimine verilecektir.

5. Patronların hizmetindeki yetkililer uygulamaya müdahale edemeyeceklerdir, çünkü tarımsal gerçeği gerektiği gibi bilenler köylülerin kendisidir.”³³

³¹ Ricardo Letts, “Perú: revolución, insurrección, guerrillas”.

³² “Toprak ya da Ölüm”; Zapata’nın 1916’daki “*Tierra y Libertad*” (“Toprak ve Özgürlük”) sloganı ile Fidel Castro’nun “*Patria o Muerte*” (“Vatan ya da Ölüm”) sloganının bir karışımıdır.

Ama troçkistlerin terk ettiği ve komünistlerin sürekli kıtasal saldırısı altındaki Hugo Blanco gittikçe yalnızlaştı. Ve La Convención Vadisi'nin kendi yalıtılmışlığı –dış dünyayla tek bağlantısı Cuzco'dan Machu Picchu'ya turist getirmek için kullanılan tek yönlü demiryoluydu– ortadayken, kendi devrimci ülkülerini uzaklara yayma umudu çok küçüktü. Örgütlenmesine yardım ettiği toprak işgalleri, 1962 sonlarında vadiye giren polis ve ordu tarafından vahşice bastırıldı. Diğer yandan Hugo Blanco'nun kendisi de daha büyük sorunlarla karşı karşıyaydı.

Vadideki zengin ve güçlü bir toprak sahibi, Tiburcio Bolaños adlı köylünün kızı ve karısına tecavüz etti. Toprak sahibi, her zaman olduğu gibi, köylüyü kendisini tehdit etmekle suçladı ve Sivil Muhafızlar soruşturma için köylüyü karakola götürmelerini istedi. Bir polis komiser yardımcısı talihsiz köylüyü Sivil Muhafız bürosuna ifade vermek için konuşmaya geldiğinde, Bolaños suçlanacak hiç bir şey yapmadığını söyledi. Bunun üzerine komiser yardımcısı inatçı köylüyü yakalamaları için iki polis gönderdi. Diğer yandan toprak sahibi ve bir grup kişi onun peşine düşmüştü ve Bolaños'un kulübesine geldiklerinde hepsi sarhoştı. Sivil Muhafızlardan önce kendilerinin sorgulayacağını söylemesi için Bolaños'a bir çocuk gönderdiler. Çocuk, Bolaños'un ertesi gün polis karakoluna gitmeye söz verdiğini söyledi. Bu sırada sarhoş ve öfkeli toprak sahibi atından düştü, silahı ateş aldı ve çocuk sol kolundan yaralandı.

Çocuğun annesi, hemen Ocaya köylü sendikası genel sekreterine –Tiburcio Bolaños– şik-

³³ Villanueva, *Hugo Blanco*, s. 127-28.

kayet etti. Tiburcio Bolaños da suç duyurusunda bulunmak için Quillabamba kasabasına gitmek istedi, ama başka bir köylü önce Hugo Blanco ile görüşmesini önerdi.

Blanco da sendikayı toplantıya çağırdı, Bolaños'un hikayesini dinledi ve ertesi gün onunla Pucyura kasabasına gidecek bir grup örgütledi. Toprak sahibi ve adamlarının tehlikeli olduğu, bir devrimci için çok daha büyük tehlike oluşturduğu iyi biliniyordu. Bu yüzden Hugo Blanco, Pucyura'daki polis karakolundaki silahların alınması için bir plan yaptı.

12 Kasım 1962 saat 17'de, Blanco kendi grubunu polis karakolunun dışında bıraktı ve tek başına içeri girdi. İçerde önceki gün Bolaños'u yakalamak için gönderilen polislerden birisi vardı. Ona, toprak sahibinin adamlarının silahlı olduğunu, bu yüzden kendi adamlarının silaha gereksinimi olduğunu söyledi ve polis karakolundaki tüm silahları verip veremeyeceğini sordu. Polis reddetti ve Blanco tabancasını çekti. Polis ateş etmeye çalıştı, ama Blanco ondan önce ateş etti. Polis yaralandı ve daha sonra öldü.

Ama karakola yapılan saldırı çok da bir şey sağlamadı. Blanco ve adamları karakoldan sadece üç tüfek, bir tabanca ve bir miktar mühimmat ve teçhizat alabildiler. Toprak sahibinin suçlarını araştırmaya gidecek grup, şimdi bir polisi öldürdükleri için adaletten kaçan suçlu durumuna dönüşmüştü.

Bu yüzden Hugo Blanco kaçtı. Yoğun baskı altındaki köylülerin çoğu onun karşısına geçtiler. Komünistler ona karşı propagandaya başladı. Ricardo Letts şöyle yorumluyor:

“Bu gelişme, ajitasyon ve grev sürecinde

onu izleyen köylü kitlesini sertleştirilmek, güçlendirilmek ve yönlendirmek yerine, büyük ölçüde polis baskısı yüzünden eskisinden daha da geriye itmiştir. Bu durumla karşı karşıya gelen Blanco'yu, sadece Lima ve Cuzco'da polis tarafından yok edilmiş olan kendi örgütü FIR değil, köylüler de terk etmişlerdir. Politik ve teorik eğitimi olmayan, gerçek bir silahlı ayaklanma deneyimi bulunmayan köylüler, gerçekte nereye gittiklerini hiç anlamaksızın, eski duyarsız hallerine geri dönmüşlerdir.”

Hugo Blanco 29 Mayıs 1963'de tutuklandı, yargılandı ve yirmi yıl hapse çarptırıldı. Callao kıyıları açıklarındaki bir adaya gönderildi. Yazılar yazdı ve zaman zaman gazetecilerle görüştü.³⁴

³⁴ Hugo Blanco 1970'de çıkartılan aflla serbest kaldı.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM PUERTO MALDONADO'DA JAVIER HERAUD'UN ÖLÜMÜ

Hugo Blanco yakalandığı ay, Mayıs 1963'de yardım yoldaydı. Küba'dan ülkeye dönen bir grup Perulu genç aydın Blanco'ya silahlı yardım sağlamayı planlamışlardı. Grubun içinde 21 yaşında şair Javier Heraud da vardı. Peru üst sınıflarının tipik ürünü olan Heraud, Lima'da İngilizce eğitim yapan Markham'da ve daha sonra da Katolik Üniversitesi'nde okudu. Ama onun yetiştirilme tarzına karşı çıkışı, onu çok kısa yaşayan bir devrimci haline dönüştürdü. Onun ölümü, belki aristokratik geçmişi ya da gelecek vaad eden bir şair oluşu nedeniyle büyük bir karışıklığa yol açtı. Daha sonra 1965'de gerillalar yeniden harekete geçtiklerinde, cephelerden birisine Javier Heraud'un adı verildi.

Peru ordusu, onun ölümüne yol açan eylemi şu şekilde açıkladı:³⁵

2 Mayıs 1963'de iki tekne, Peru sınırında, Bolivyalıların Tres Barrancas dedikleri bir *hacienda*'nın yakınlarında Rio Manuripe'de demir attı. Yaklaşık kırk kişi karaya çıktı. Burada iki Bolivyalı komünistle, Roberto Soria ve Abelardo Murakami Baca ile bağlantı kurdular. Perulu bir kadınla evli olan Murakami onları sınırdan Peru'ya geçirmekle görevliydi. 6 Mayısta 15 kişiyle cangıla doğru yola çıktılar. Önce Peru'daki Santa Maria *hacienda*'sına geldiler ve daha sonra Ahiringayoc ve Puerto Maldonado'ya –bölgedeki en büyük kasaba– doğru hareket ettiler.

14 Mayısta Puerto Maldonado'daki bir polis komiseri otelde şüpheli bir grubun kaldığını öğrendi. İçlerinden altısı oradaydı ve aralarında Javier Heraud da vardı. Kimlik kontrolü yapıldıktan sonra yerel polis karakoluna götürülüyorlardı. Ama otelden ayrılır ayrılmaz onlara eşlik eden üç polise saldırdılar, bir polis öldürüldü. Altı gerilla kaçmayı başardı, ama fazla uzağa gidemediler. Üçü aynı gece yakalandı ve ertesi gün, 15 Mayısta La Cahuela yöresinde bir çatışma çıktı ve Javier Heraud öldürüldü. Bir kaç gün sonra diğer ikisi de yakalandı.

Duruma daha sempatik bakan bir kronikçi Ricardo Letts ayrı bir hikaye anlatıyor:

“Devrimci grup, gerilla savaşı eğitimi almış yaklaşık 35 kişiden oluşuyordu ve bazıları Marksist düşünceye sahipti. Bir kısmı Peru sol partilerinin üyeleriydiler, silahlı eylemin gerekliliği konusunda farklı düşündükleri için parti-

³⁵ *Las Guerrillas en el Peru y su represion*, Savaş Bakanlığı, Lima, 1966, s. 29.

lerinden ayrılmışlardı.

Stratejik ve taktik plan, sınırdan Hugo Blanco'nun yönettiği köylülerin bulunduğu vadilere kadar iki yüz millik tropikal ormanı geçerek silahlı olarak Peru'ya girmek ve onlara gerçekten gereksinme duydukları askeri yardımı vermektir. Grup, bölgedeki köylü kitleleriyle eşgüdümlü eylem için bir çekirdek oluşturacak, iktidar mücadelesini yürütecekti. Grup üyelerinin hepsi yiğit ve yürekliydiler, çoğunluğu or-ta sınıftan geliyordu. İçlerinde işçi sınıfından ve hatta köylü ailesinden gelenler de vardı. Çoğunluğu üniversite öğrencisiydi...

15 Mayıs 1963'deki olay şöyle oldu: Grubun öncüleri ile onları tutuklamaya gelen yerel polis arasında Puerto Maldonado sokaklarında kısa bir çatışma çıktı. Daha sonra ordu birlikleri ve av tüfekli yerel toprak sahipleri devrimcilerin izini sürdüler. Bu öncü grup, Puerto Maldonado yakınlarındaki cangıl bölgesinde gerilla gibi bir kaç gün tetikte beklediler. İnsan avı bir kaç gün sürdü ve öncü grubun bir üyesinin, ödüllü genç şair ve devrim savaşçısı Javier Heraud'un yaşamına mal oldu..."³⁶

Peru gazetelerine Temmuz 1963'de yazılmış (ama 1967'ye kadar yayınlanmadı) bir mektupta olay ayrıntılı olarak anlatılıyordu, ama grubun Puerto Maldonado'da ne yaptığı ve ne yapmayı planladığına ilişkin bir bilgi içermiyordu. Mektup, bu bahtsız *foco*'nun sağ kalanları tarafından yazılmıştı:

"Tropikal ormanda dört yüz mil yürüdükten sonra, 14 Mayıs gecesinin ilk saatlerinde yorğun, aç ve hasta olarak Puerto Maldonado'ya ulaştık. Bolivya sınırını üç gün önce geçmiştik

³⁶ Ricardo Letts Colmenares, "Perú: revolución, insurrección, guerrillas".

ve bu kentten –Peru’daki bir yer– evlerimize legal olarak gidebileceğimizi tasarlamıştık; bu bizim hakkımızdı, keyfi olarak engellendi.

Çok iyi anımsıyoruz, Puerto Maldonado’ya girdiğimizde Belaunde’nin seçim konuşmalarını duyabiliyorduk. Hoparlörlerden ‘Peru Perularıdır, yenileme ve devrim’ gibi sözler yankılanıyordu.

Ancak bir otele kaydımızı yaptırdığımızda bir grup polis yolumuzu kesti ve bir PIP [Peru Cinayet Masası] mensubu kimliklerimizi istedi. Kimliklerimiz düzgün olmasına rağmen bizi zorla polis karakoluna götürmeye kalkıştılar. Bu keyfi ve adaletsiz davranışlarını protesto ettiğimizde, kaçakçı olabileceğimizi söylediler. Onlara bagajlarımızı arayabileceklerini söyledik, kabul etmediler, küstahça bizi tutuklamakta ısrar ettiler. Böyle bir davranışı haklı kılacak nedenleri olmadığı için protesto etmeyi sürdürdük. Yarım blok gittikten sonra onları izlemeyi reddettik.

Çoğumuz Küba’dan dönüyorduk, güzel bir ülke, ulusal kurtuluşa ulaşıldığında nasıl ilerlenebildiğini öğrendik ve gördük.

Peru hükümeti, anayasayı çiğneyerek, yurttaşlarının özgürce sosyalist bir ülkeye gidip gelmesini engellediği için gizlice yapmaya çalıştık. Eğer normal yollardan ülkeye dönmeye çalışırsak tutuklanma ve sürgün edilme olasılığı ile yüz yüze kalacağımızdan, La Paz’da toplandık ve Madre de Dios ormanını geçerek ülkeye girmeye karar verdik.

Polis bizi Hotel Chavez’in kapısında çevirdiğinde, mahkemeye çıkarılmaksızın cezaevlerine kapatılan yüzlerce Peruluyu anımsadık; ‘El Sepa’ cehennemini ve ünlü ‘Fronton’u anımsadık. Doğal olarak önceden planlamadığımızdan hemen karar vermek zorundaydık, tek çözüm oradan kaçmaktı. Biz ilk hareke-

ti yapmaya hazırlanırken, ilk hareket polisten geldi. Protestomuz sırasında olduğu gibi, birliğin sorumlu görevlisi bizi tehdit etti ve anlamadığımız bir emir verdi, polisler silahlarına davrandılar.

Her ne kadar onlar ilk önce bizden birisinin ateş ettiğini söylüyorlarsa da, ilk ateşi kimin açtığını saptamak olanaksızdı. Zaten biz değişik yönlerde kaçarken karşılıklı ateş ediliyordu. Komiser Sam Jara'nın ağır biçimde yaralanmasına yol açan ateşi kimin açtığını bulmak da, yoldaşımız Neslon Rodríguez'i öldürmek amacıyla başından vuranın kim olduğunu saptamak da olanaksızdı.

Bizden iki kişi aynı gece yakalandı (kasabanın çıkmaz sokaklarını bilmediğimiz için) ve kalanlar, Perulu seçkin şair Javier Heraud Pérez'in katledilmesiyle sonuçlanan vahşi bir avın sonunda yakalandılar...

Ertesi günün öğlen saatlerinde Heraud ve Elías, Madre de Dios nehrini geçmeye çalışırken beklemedik bir durumla karşılaştılar. Yüzlerce kişi onların maruz kaldığı katliamın tanığıdır. Onları nehir sularından kurtarmaya gelen kanonun sahibinin tanık olduğu gibi, polis hiç bir uyarı yapmaksızın tüfekler ve makineli tüfeklerle ateş açtı. Sözü, olayı bize anlatması için Javier'in babası Dr. Jorge Heraud'un içten sözlerine bırakıyoruz:

'Oğlum, Madre de Dios nehrinin ortasında küreksiz olarak akıntıyla sürüklenirken ateş etmeye gerek kalmaksızın yakalanabilirdi, ayrıca arkadaşım beyaz bir bayrak kaldırmış. Buna rağmen, polis ve onların kışkırttığı siviller bir buçuk saat durmaksızın onlara ateş etti ve hayvan avlamakta kullanılan mermiler kullanıldı. Oğlumun arkadaşım 'Ateşi kesin' diye bağırırken (onların bulunduğu yer, kasabalıların bana anlattığına göre, kıyıya çok yakınmış), bir yüzbaşı

‘Ateş, onların işlerini bitireceğiz’ diye bağırıyordu. Daha insani ve silahsız ve yaralı düşmana ateş etmeyi yasaklayan savaş yasalarına daha saygılı bir teğmen ateşi durdurdu, ama çok geçti. Patlayıcı mermi, benim talihsiz oğlumun karnında büyük bir delik açmış ve vücuduna çok fazla mermi isabet etmiş. Hayalleriyle ve yirmi bir yaşındaki oğlumun fiziksel yaşamı böyle sona erdi; o, ülkemizden kovulabileceğini söylediği belaları sona erdirmek için çalışıyordu...³⁷

Javier Heraud, dramatik ölümüyle gizemli bir ilintiye sahip kitabı ‘*Nehir*’le, ‘Peru Genç Şair’ ödülünü kazanmıştı. Bugün uluslararası alanda Latin-Amerika’nın genç şairlerinin öncüsü olarak kabul edilmektedir. Onun şiirlerinden birisi, Fransa’da dünya şiir seçkisinde yayınlanmıştır.

Heraud’la birlikte Roberto Vásquez de polis tarafından öldürüldü. O, ateş açılmadan önce Heraud ve Elias’ın yakınındaki kanoda bulunan yoksul köylüydü. Ateş şaşırtmıştı, diğerleri kanodan atlamaya çalışırken, o kanoya sıkı sıkıya tutunmuştu, yüzme bilmiyordu, ona değil, diğerlerine ateş ediliyordu. Başına isabet eden bir mermi, onu sonsuza kadar susturdu.

İnsan avının vahşeti, başkentten gönderilen büyük takviye güçlerinin, ‘Hugo Blanco’ ve makineli tüfeklerle geldiği varsayılan hayali kırk arkadaşımıza ilişkin sorularla yapılan çok ‘duyarlı’ sorgulamaların gösterdiği gibi, polis, menzili elli yardayı geçmeyen tabancalarla silahlanmış, bölgeden barışçıl biçimde geçmeye çalışan yorgunluktan tükenmiş altı öğrencinin gerçekte oluşturacağı tehlikeyle hiç bir şekilde orantılanamayacak kadar büyük bir kor-

³⁷ Rogger Mercado, *Las Guerrillas del Perú, El MIR: de la prédica ideológica a la acción armada*, Lima, 1967, s. 55-60.

kuyla hareket etmişti.”

Henüz Puerto Maldonado’ya gelmemiş olan asıl grup çatışma haberini radyodan öğrendi. Yiğitliğin en iyi bölümü olan ihtiyatlılıkta karar kılarak Bolivya’ya geri çekildiler ve Bolivya polisinin eline düşmemeye çalıştıkları kaygılı zamanlar geçirdiler. “15 Mayıs Hareketi”ni –Puerto Maldonado’daki çatışmanın anısına– oluşturana kadar iki yıl ortalıktan kayboldular. Héctor Béjar’ın yönettiği bu grup, Ayacucho eyaletinde Huanta bölgesinde köylüler arasında çalışmaya başladı. Daha sonra *Ejército de Liberación Nacional*’in (ELN/ Ulusal Kurtuluş Ordusu) çekirdeğini oluşturdu.

1967’de Che Guevara’nın ölümünden sonra bile Bolivya’daki Çin yanlısı komünistler, Puerto Maldonado olayını Bolivya’daki Rusya yanlısı komünistlerin ihanetinin yeni bir örneği olarak gösteriyorlardı:

“Bolivya sınırında bir Peru kasabası olan Puerto Maldonado, Monje revizyonistlerinin ilk ihanetine sahne oldu.³⁸ Sizin³⁹ eğitiminizden geçen Peru gerilla grubu, Monje ve kliğinin koruması ve yönetimi altında Bolivya’da kaldılar. Bu gerillaların varlığı San Román’ın⁴⁰ yönettiği Bolivya siyasi polisine, Monje’nin kardeşi tarafından ihbar edildi. Monje’nin San Román’la bağlantısı olduğu kesin olarak kanıtlanmıştır. Peru hükümeti gerillaları öğrendi ve onların Peru topraklarına girişleri bazılarının öldürülmesiyle, kalanların sınırın öteki tarafına geçmeleriyle sonuçlandı. Devrimci şair Javier Heraud’un mezarı, revizyonist ihanetin

³⁸ Mario Monje, Bolivya Komünist Partisi genel sekreteri.

³⁹ Fidel Castro.

⁴⁰ Antonio Arguedas’a göre, Paz Estenssoro’nun siyasi polisinin şefi San Román FBI tarafından eğitilmiştir.

anıtıdır. Bolıvyya topraklarına geri dönmeyi başaran gerillalar sığınmacı olarak serbest bırakıldı ve Bolıvyalı Marksist-Leninistlerin⁴¹ evlerinde kaldılar. Onlar bu şekilde Monje ve kliğinin ihanetini reddettiklerini göstermiş oldular. Puerto Maldonado’da olanların tanıkları, tarihsel gerçeğİ şu iki açıdan saptayabilirler: Onları revizyonistlerin eline kim düşürmüştür? Revizyonistlerin rolü nedir?”⁴²

Puerto Maldonado ne olduğuna ilişkin gerçekler açığa çıkana kadar bir süre karanlıkta kalacak. Héctor Béjar, 1965’de Peru gerillaları üzerine yazdığı kitabında, pek çok olay olduğunu, ama şimdi bu olaylar dizisini açıklamanın zamanı olmadığını yazar.⁴³

⁴¹ Bolıvyya Komünist Partisi içindeki Çin yanlısı unsurlar.

⁴² Çin yanlısı Bolıvyya Komünist Partisi lideri Oscár Zamora’nın Fidel Castro’ya mektubu, Temmuz 1968, *Los Tiempos* (Cochabamba), 14 Temmuz 1968.

⁴³ Héctor Béjar, *Perú 1965: apuntes sobre una experiencia guerrillera*, Casa de las Americas, Havana, 1969.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM LUÍS DE LA PUENTE VE MIR

Hugo Blanco belirgin biçimde gerileme içindeyken –1962 sonlarına doğru– başka bir devrimci kişi onunla görüşmek için Quillabamba’ya geldi. Bu kişi, Luís de la Puente Uceda, bu aşamada Hugo Blanco kadar ünlenmiş değildiysen de, 1959 yılında APRA’nın en önemli radikal grubunu koparmayı başarmış ve *APRA Rebelde* (Asi APRA) denilen bu grubu yöneten kişi olarak politik çevrelerde belli ölçülerde tanınıyordu.

De la Puente, Peru’nun çıkardığı en önemli gerilla lideridir (Hugo Blanco, bir gerilla lideri olmaktan daha çok köylü örgütçüsüdür) ve Latin-Amerika devriminin en etkileyici aydınları arasında Che Guevara ve Camilo Torres’le birlikte yer almaktadır.

1926'da bir toprak sahibinin oğlu olarak dünyaya geldi. APRA lideri Haya de la Torre'yle uzaktan akrabaydı ve çocukluğundan itibaren bir APRA yandaşı oldu. Manuel Odría'nın 1948 *coup d'etat*'-si sırasında APRA yasadışı ilan edildiğinde, De la Puente diğer *Apristas*'la (APRA yandaşları) birlikte tutuklandı ve sonra sürgüne gönderildi. Bir süre kendisiyle benzer konumdaki, ülkelerine geri dönmelerine izin verilmeyen Latin-Amerika solcularıyla bağlantı kurduğu Meksika'da kaldı.

1954'de Odría diktatörlüğüne karşı bir ayaklanma hazırlama düşüncesiyle gizlice Peru'ya girdi. Liderleri olmadığı halde pek çok *Apristas* bu planın içinde yer alıyordu. Ama planı uygulamadan önce Luís de la Puente ve arkadaşları ihbar edildi ve tutuklandılar. Kendisini yeniden cezaevinde buldu. Bu grubun planlarına ilişkin fazlaca bilgi yoksa da, görünen o ki, onlar Peru'dan farklı olmayan Bolivya'da çok kısa sürede büyük değişiklikler yapmayı başaran 1952 devrim deneyimini yinelemeye çalışıyorlardı. Bir gerilla hareketi başlatmayı planladıklarına ilişkin kanıt yoktu.

1956 seçimlerinden bir kaç ay önce diğer politik tutuklularla birlikte De la Puente de serbest bırakıldı. Hukuk eğitimini sürdürmek için Trujillo Üniversitesi'ne geri döndü. Temel ilgi alanı toprak sorunuydu ve "*La Reforma del agro peruana*" ("Peru'da Tarım Reformu") 1966'nın sonunda yayınlandı) adlı bitirme teziyle üniversiteden mezun oldu.

O, aynı zamanda ateşli bir katolikti ve APRA'nın anti-komünist görüşünü paylaşıyordu. Bunu bitirme tezinde şöyle ifade eder:

"Amerika ve dünyada, bir tarafta ne yazık ki sosyo-ekonomik plana şimdiye kadar alın-

mamış olan Kutsal Kurtarıcı'nın* önlerine koyduğu adalet, barış ve sevgi yolu ve diğer tarafta uluslararası komünizm tarafından bir platform olarak kullanılabilen yerli köylülerinin çok kanlı uyanışı tehlikesi var."

Pek çok Latin-Amerika solcusu gibi De la Puente'nin de temel itici gücü ulusalcılıktı ve Karayiplerdeki olaylarla umutlanmış diğer gençler gibi kendisini Temmuz 1959'da Küba'da bulması şaşırtıcı değildi.

Havana'da toplanan Birinci Ulusal Tarım Reformu Forumu'na katıldı. Kıta çapından pek çok delege bulunuyordu. Düşünce alışverişine bulunmak ve Küba deneyimi ışığında kendi ülkelerinde tarım reformu olanaklarını tartışmak için gelmişlerdi. Hiç yeri değilken Küba tarım reformunun "kapitalist" niteliği konusunda Küba devlet başkanı Dorticós'la hararetli bir tartışmaya girdi. De la Puente, "Kapitalizm temelinde bir tarım reformunu konuşup konuşmadığımıza, yani reformun kapitalist ya da sosyalist olup olmadığına karar vermek esastır" diyordu. Ve ekledi: "Reform mülkiyeti kabul ettiği ve saygı gösterdiği için" Küba reform yasası kapitalist olmak zorundadır. Daha sonra Dorticós'a tarım reform yasasının gerçekten böyle olup olmadığını sordu. Dorticós yanıtladı:

"Sizin tanımınızdaki terimleri biraz değiştirmeliyim. Tarım reformu yasası sosyalist değil, ama kapitalist bir yasa olarak da tanımlanabileceği düşüncesinde değilim. Eğer bugün kapitalizmin ne olduğunu göz önüne alırsak, yasa, büyük toprak mülkiyetinin varlığını tanıtmıyor... Bu yüzden bu belirlemeyi harfi harfine

* Katolik inancında Hz. İsa.

kabul edemem.”

De la Puente, “kapitalist bir tarım reformunun mülkiyete saygılı olduğunu gözönüne alarak, çağdaş tarım düşüncesinin ışığında bu ayrımı yapıyorum” diye iddia etti.

Bu noktada Küba 26 Temmuz Hareketi’nden bir delege araya girerek, “Bir tarım reformunu kapitalist ya da kapitalist olmayan olarak belirlemek için örnek vereceğiniz bir yasal sistem olup olmadığını gerçekten bilmiyorum” dedi. “APRA delegesi” olarak foruma katılan De la Puente şöyle yanıtladı:

“Biz Peru delegeleri olarak Aprismo’yu temsil etmek için buradayız ve bu parti, otuz yıldır 26 Temmuz Hareketi’nin şimdi yaptıklarının yapılması çağrısında bulunuyor. Şöyle diyelim, hiç bir zaman gerçekleştirememiş olsak da bunu yapmak için çalışıyoruz. Küba’nın büyük deneyiminin ve bu tarım reformunun en sadık savunucularıyız. Tarım konusunda partimizin bakış açısına katmak için bazı noktaları Küba’dan ödünç alacağız; ama bu, terimlerden korkuyoruz anlamına gelmez.”

Ardından belirleme yapmalarını isteyerek Küba delegelerine karşı saldırıya geçti. Bolivya, Guatemala ve Çin tarım reformlarını örnek göstererek, bunlara “sosyalist reformlar diyemeyiz” diye iddia etti. Ve ekledi, “26 Temmuz Hareketi’nin önerdiği kapitalizm, Dr. Fidel Castro’nun dediği gibi, adil ve özgürlükçü kapitalizmdir”.

Küba delegesi Peruluya soru sormak için yeniden söz aldı:

“O, içinde bulunulan tarihsel dönüşüm süreciyle belirlenmiş terimlerle 26 Temmuz Hareketi’ni tanımlarken, 26 Temmuz Hareketi’nin kendini tanımlamak için kullanmadığı sifa-

tı kullanmamalıydı. Biz, bizim özsel parçamız olan hümanizm sözcüğünü kullanınız...”⁴⁴

Genç *Apristas*’ın Küba devrimi coşkusu APRA yönetimi tarafından paylaşılmıyordu. APRA içinde, özellikle de gençlik kesimindeki oldukça büyük bir grup, partinin otuz yıllık devrimci mücadelesi boyunca savunduğu hemen hemen tüm politik ilkeleri iktidardan pay kapma arzusuyla kurban eden yönetimin politikalarından ciddi biçimde düş kırıklığına uğramıştı.

Bu nedenle Ekim 1959’daki APRA’nın 4. Kurultayında De la Puente ve diğerleri, Manuel Prado hükümetini ve onu destekleyen APRA yönetimini eleştiren bir önerge verdiler. Önerge partiden ihraç edilmeleriyle sonuçlandı ve onlar da 12 Ekimde APRA içinde “*Comité Aprista de Defensa de los Principios y de la Democracia Interna*” (“Aprist İç Demokrasiyi ve İlkeleri Savunma Komitesi”) adıyla bir komite oluşturdular. Komitenin amacı, varolduğunu sandıkları ilkeleri partiye anımsatmaktı.

Bu grup daha sonra “*Comite Aprista Rebelde*” (“Asi Aprista Komitesi”) adını aldı ve sonuçta bir yıl sonra, Kasım 1960’da ana partiyle tüm bağları keserek kendilerine “*APRA Rebelde*” (“Asi APRA”) adını verdiler.

Aynı ay *APRA Rebelde* ilk politik belgesini, “*Chiclayo Bildirisi*”ni yayınladı. Bildiri, 1959’daki 4. Kurultaydan çok önce partiden ayrılmış olan ve daha sonra Arjantin’de Marksizm araştırmaları yapan eski *Aprista* Héctor Cordero tarafından hazırlanmıştı. Büyük ölçüde Peru’daki iç durumun tahlilini içeriyordu ve APRA’nın değişik zamanlar-

⁴⁴ Birinci Tarım Reformu Ulusal Forumu, Havana, Küba; akt. Mario Malpica, *Biografía de la Revolución*, s. 501-504.

da sergilediği hiç bir tutumla kıyaslanamayacak ölçüde radikaldi.

APRA Rebelde'nin politik çalışmalarının çoğu radikal bir toprak reformuna yönelik ajitasyonu içeriyordu. Kasım 1961'de, APRA'dan bağımsızlaştıktan sadece bir yıl sonra, *APRA Rebelde* meclise Tarım Reformu Yasa Tasarısı sundu. Bir süre teksir halinde dağıtıldıktan sonra 1963'de Carlos Malpica'nın "*Guerra a muerte al latifundio*" ("Latifundio'larla ölene kadar savaş") adlı kitabında yayınlandı. Kitapta yer alan "*MIR'in Tarım Reformu: Oligarşiye Meydan Okuyor*" başlıklı yazıyı Luís de la Puente yazmıştı:

"*Ochenio* eşkıyalarının ve *Convivencia* döneminin kanla yazdığı tarihsel görevi yerine getirmek için *APRA Rebelde*'nin Birinci Ulusal Kurultayı, ülkedeki köylü mücadelesinin bayrağı olarak hizmet edecek Peru tarım reformu tasarısını hazırlamak amacıyla bir komite oluşturdu.

1960-1961'de değişik komitelerin bir araya gelerek hazırladıkları Tarım Reformu Yasası, milletvekili Carlos Malpica Silva Santistebán tarafından 6 Kasım 1961'de parlamentoya sunuldu.

Komiteler, Carlos de la Puente, Dr. Luís de la Puente, Dr. Gonzalo Fernandez Gasco, Maximo Velez morro, Dr. Luís Iberico Mas, Dr. Luís Perez Malpica yoldaşlar ile Peru halkının bu mücadele aracının daha da iyileştirilmesi ve hazırlanması için şu ya da bu biçimde katkıda bulunan köylü, işçi ve öğrenci yoldaşlardan oluşuyordu.

Küba 26 Temmuz Hareketi'nden Dr. Juan Gualberto Caballero ve Fernando Aguiar, Arjantinli yoldaşlar Jorge Hammar ve Olga Martin gibi, Kolombiya ve Latin-Amerika devriminin şe-

hidi, Kolombiya ‘İşçi, Öğrenci ve Köylü Hareketi’nin (MOEC) kurucu lideri Antonio Larrota da bu projede yer aldı.

Söz ettiğimiz yasa tasarısı, Peru tarım sorununun SOSYALİST bir yorumunu içermiyor. O, asıl olarak başlangıçta kırlarda dönüşüm sürecini hedefleyen belli koşullardaki bir mücadele aracıdır.

Bu çalışmayı, parlamentonun önüne bir yasa tasarısı olarak koymak, hareketimizin sadece iki yıllık olmasına rağmen sorunlara tartışmaya değer çözümler üreten ve ciddi açıklamalar getiren bir konumda olduğunu, hayalci genellemelerin batağına saplanmış olan eski eğilimlerle başa çıkacak durumda olduğunu göstermek demektir.

Yasa tasarımızın, ülkenin politik, ekonomik ve toplumsal koşullarına göre bilinçli olarak biçimlendirilmiş olmasına rağmen, dosyalanıp bir kenara konularak unutturulacağını çok iyi biliyorduk, çünkü ülkemizin yoksulluğu ve geri kalmışlığının ana nedeni olan Amerikan emperyalizmiyle birlikte büyük mülkleri hedefleyen açık öneriler içeriyordu.

Tasarı, Prado ve Odría’nın, APRA’nın, Acción Popular’ın ve Hristiyan Demokratların temsil ettiği oligarşiye ve ulusal burjuvaziye bir meydan okumadır. Tasarı, yüzlerindeki demagogik maskeye rağmen, ülkenin dönüşümünü önleyen bu grupların gerçek niteliğinin halk tarafından tam olarak anlaşılmasını sağlayacak kanıtları içerir. Son olarak bu hükümetin ‘tarım reformu’ maskaralığının gösterdiği gibi, onlar süreci başlatma yeteneğine bile sahip değildir.

Biz çok gerçekçi bir plan oluşturduk. Biz, *ad hoc* radikal önlemlerin hiç bir yere götürmeyeceğinin bilincindeydik. Emperyalizm ve feodalizme karşı mücadelenin kırlarda ve kasa-

balardaki sömürülen ve ihmal edilen kesimlerin birliğini gerektirdiği kanısındaydık. Genelde sömürülen bu toprakların, serfler, göçmenler, ortakçılar, kiracı çiftçiler, geçici ve mevsimsel emekçiler, küçük ve orta çiftçiler ile kasabaların ilerici işçileri, öğrencileri, zanaatkarları, meslek sahipleri ve teknikerlerinin ortak düşmanı olan büyük mülkiyeti yok edebilmek için bir birleşik cephenin kurulması esastı.

Yerli toplulukları, tartıştığımız yasa tasarsının köşe taşıdır. Biz, bu topluluklarla işe başlayarak çağdaş sosyalist topluma geçmeyi umuyoruz. Geleneksel yerli örgütlenme biçimleri, geleceğin kurumlarına sağlam bir temel oluştururlar.

Biz halka ve devrime inandığımız için, doğru biçimde tanımlanmış bir ideolojiye sahip olduğumuz için, yolun yürümekle aşılabileceğini bildiğimiz için, maksimalist teorilerle zaman kaybedemeyiz. Süreci başlatmaya karar verdik. Uzun Yürüyüş'e başlamaya hazırlanıyoruz.”⁴⁵

Haziran 1962'de, APRA ile her türlü bağı kesmekle yükümlü olduklarını düşünen *APRA Rebelde* liderleri bir kez daha adlarını değiştirmeye karar verdiler. Bu sefer, Venezüella'da Romuló Betancourt'un *Acción Democrática*'sından ayrılanların aldığı adın aynısını benimsediler: *Movimiento de Izquierda Revolucionaria* (MIR/Devrimci Sol Hareket). Bu geçiş örgütünün genel sekreteri De la Puente'ydi.

Bir rivayete göre, De la Puente, 1961'de bir kavgada APRA üyesi Francisco Sarmiento'nun öldürülmesinden sorumlu tutuldu. Bir yıl cezaevinde kaldı. Bu dönemde radikal köylülere silahlı

⁴⁵ Mario Malpica, *Biografía de la Revolución*, s. 506-509.

destek verilmesi gerekliliğine inancı giderek arttı. Her ne kadar o ve diğer Peru MIR üyeleri Küba'ya gitmişlerse de, Küba devriminin yolunu körce kabul etme diye bir sorunları yoktu. Gerilla mücadelesine girişme gereği konusunda MIR saflarında düşünce birliği de yoktu. Bazıları politik koşulların uygun olmadığını ve köylülerin devrimci potansiyelinin abartıldığını düşünüyordu.

Ama De la Puente'nin ne yapılması gerektiği konusundaki düşüncesi çok netti ve Ekim 1962'de köylü mücadelesini geliştirme konusundaki düşüncelerinin benzeş olduğu görünen Hugo Blanco'yla görüşmek için Quillabamba'ya gitti.

Ekim 1962'deki Hugo Blanco ile Luís de la Puente arasındaki görüşme tarihsel öneme sahip olacakken, pratikte tarihsel bir dipnot olmaktan öteye geçemedi. Görüşmenin kayıtları olmamakla birlikte, sonradan her iki liderin anlaşılmadıkları konusunda anlaşmaları belli oldu. Aralarındaki farklılık, ortaklaştıkları noktalara ağır basmıştı. Hugo Blanco, bu dönemde köylü milislerinin gerekli olduğunu iddia ediyordu, ama köylülerin gereksindiği savunmayı dağlarda sabit üslure dayanan tam anlamıyla bir gerilla faaliyetinin sağlayabileceği konusunda kesin kararlı olan De la Puente'nin tavrına hiç bir biçimde yaklaşıyordu.

Bu askeri-taktik sorunlar dışında, ideolojik olarak da ayrıldılar. Her ne kadar De la Puente bir katolik ve APRA militanı olarak başlamışsa da, şimdi Küba çizgisinde bir "Marksist-Leninist"ti. Ve bu aşamada bu ideoloji, Hugo Blanco ve SLATO'nun "marksizm-troçkizm"iyle kanlı bıçaklıydı. Victor Villanueva'nın işaret ettiği gibi, iki devrimci kişisel olarak uzlaşsalar bile, örgütlerinden bağımsız değillerdi.⁴⁶

Onların yollarının bir kaç yıl sonra birbirleri-

ne çok yaklaşması olasıydı. 1962’de henüz Fidel Castro, Hugo Blanco’nun Küba anıtında “bir Latin-Amerika halk kahramanı” olduğu 1967’de kıtadaki Castroist hareketlerin ayırıcı özelliği olan Moskova ve Pekin karşıtlığından bağımsız hareket eder konumda değildi.⁴⁶ Hugo Blanco daha sonraki yıllarda kendisini SLATO dogmatizmin-den ayırabilirdi ve De la Puente’nin gerilla tezlerini daha fazla destekleyebilirdi. Ama bu sadece spekülasyondur. De la Puente öldü; Hugo Blanco yirmi yıla mahkum edildi.

Yine de Küba’nın neden FIR’ı değil de, MIR’ı desteklediği sorusu bir bilmecedir. Villanueva, Fidel’in Hugo Blanco’nun troçkist tutumunu biliyor olmasından daha çok, kişisel olarak Hugo Blanco’ya ve belki de çok daha önemlisi SLATO yönetimine yakın olmaması nedeniyle De la Puente’yi –kendisinininkinden farklı olmayan gerilla savaşı düşüncesine sahipti– onayladığını düşünmektedir.

Peru sol gruplarından *Vanguardia Revolucionaria*’nın (Devrimci Öncü) bir sözcüsünün “Silvestre Condoruna” takma adıyla 1966’da yazdığı bir yazıda durum şöyle açıklanmaktadır:

“Blanco’nun troçkist tutumu ve hareketinin belirgin sosyalist niteliği, Küba gerillasının zaferine ve onun ideolojik-politik bir çizgisi olan ‘Castroizm’e karşı olmasa da onun dışında kalan ve ussallaştırılmış marjinal düşünce sisteminden türetilmiş taktik ve stratejik planların esnekliğine duyulan olası güvensizlik, MIR’e destek verilmesinin ve Blanco’nun terk edilmesinin en belirleyici etmenleri olmuş gö-

⁴⁶ Villanueva, *Hugo Blanco*, s. 131.

⁴⁷ David Alexander, “Un Nouvel Internationalisme révolutionnaire”, *Les Temps modernes* (Paris), Mart 1967.

rünmektedir.

Örgütlü köylülerin belirgin desteği olmaksızın bir gerilla savaşının başarılı olamayacağı gerçeği hesaba katılırsa bu garip bir karardır; köylüler arasında kökleşmiş ve köylü hareketi içinde büyük bir prestije sahip grup, yani FIR ve Blanco, en saygın ve en uygun liderdir. Diğer taraftan bu aşamada MIR köylü hareketinin gelişimi içinde etkin değildi.”⁴⁸

İki devrimcinin toplantısından arta kalan sadece kaçırılmış bir fırsatın anısı ve her ikisinin de birleşik mitingde kalabalığa hitap ettikleri Quillabamba'daki toplantının film görüntüleridir. Bu film daha sonra Havana'da gösterilmiştir.⁴⁹

MIR, 1964'de tavrını daha belirgin hale getirdi. Daha önce aktardığımız De la Puente'nin 7 Şubat 1964'de Lima'da San Martin meydanında yaptığı uzun konuşmada politikanın ana hatları ortaya konuldu. Bir kaç ay sonra, Temmuz 1964'de, MIR, “*Nuestra posición frente a la revolución mundial*” (“Dünya Devrim Cephesindeki Konumuz”) adlı büyük bir politik belge yayınladı. Belge, Héctor Cordero, Ricardo Napurí ve Guillermo Lobatón tarafından hazırlanmıştı, ama De la Puente'nin Şubat'taki konuşmasında ortaya koyduğu düşüncelerin çoğunu içeriyordu.

MIR belgesi, Çinlilerin tavrını desteklemekle birlikte, Rusya'nın barış içinde bir arada yaşama politikasını çok ağır biçimde eleştiriyordu. Emperyalizmin nükleer bir üçüncü dünya savaşı çıkartma gücüne sahip olduğu ve bu yüzden sosyalist ülkelerin barış içinde bir arada yaşama

⁴⁸ Silvestre Condoruna, *Las experiencias de la última etapa de las luchas revolucionarias en el Perú*, Vanguardia Revolucionaria (Lima), 1966.

⁴⁹ Villanueva, *Hugo Blanco*, s. 131.

kararı alması anlaşılabilirdi, ama eşit ve egemen devletler barış içinde bir arada yaşayabilseler de, sömürge ülkeler ile metropoller arasında böyle bir şey düşünülemezdi. Sömürge halklar ve sömürülen sınıflar, son uğrağı devrimci savaş olan uzlaşmaz bir mücadele yürütmek zorundadırlar.

Böyle bir mücadele diyor MIR belgesi, kurtuluş savaşıyla bağımsız devlete sahip olan ülkeler emperyalizmin en güçlü desteğinin zayıflamasına yardım ettiği için barış içinde bir arada yaşamaya gerçek bir katkıdır; üçüncü dünya savaşını önlemenin en iyi yolu budur. Eğer emperyalistler bir savaş başlatacak olurlarsa, kendilerini daha elverişsiz koşullarda bulacaklardır. Ulusal kurtuluş devrimlerinin belirsiz zamana ertelenmesi, barış içinde bir arada yaşamaya katkı sağlamayacağı gibi, nükleer silahlarla insan ırkının yok edilmesi tehlikesini de azaltmayacaktır. Emperyalizm savaş planlarından asla vazgeçmediği için böyle bir politika onun eline teslim edilemez.

Barışçıl yarışmayla, sosyalist kampın kapitalist kamp üzerinde ekonomik zafer kazanmasıyla yeni sosyalist ülkeler kazanılacağı varsayılmaz. Devrim, sadece her bir ülkenin çabasıyla ilerleyebilir, ve en azından sömürge ve yarı-sömürge ülkelerde izlenen yol şiddete çıkacaktır.

Zamanımızın temel çelişkisi diye devam ediyor MIR belgesi, sömürge ve yarı-sömürge ülkeler ile emperyalist metropoller arasındadır. Sömürü altındaki ülkelerin halkları, ne belirsiz dünya barışı adına sessiz kalabilirler, ne de dışardan kurtarılmayı umabilirler. Bugün onlar, dünya devriminin öncüsüdürler.

Tarih göstermiştir ki, devrimci yol az gelişmiş ülkeler tarafından sürdürülmektedir. Çekoslovakya ve Doğu Almanya dışında, tüm ülkeler sosya-

list olmadan önce az gelişmiş ülkelerdi. Metropol ülkelerdeki sömürülen sınıfların koşulları geçen yüzyıla göre iyileşmiştir ve doğal olarak şimdi öncü, devrim gereğini daha acil duyumsayan ülkelerdir. Onlar, kendi kurtuluşları için mücadele ederek, hem emperyalist ülkelerin işçi sınıfının kurtuluşuna, hem de sosyalist kampın sağlamlaşmasına katkıda bulunuyorlar.

“Dünyanın ve tarihin en güçlü imparatorluğunun, yankee emperyalizminin en önemli yarı-sömürgesi” Latin-Amerika’da devrim tek olacaktır. “Kuzeyin en büyük canavarı” yaşarken, kıtadaki devrim güvende olmayacaktır. Latin-Amerika devrimi Küba Devrimi ile başlamıştır. Bu, Latin-Amerika’nın özgürlüğü için ikinci büyük girişimin utkun bir başlangıcıdır. Ama Küba’da olduğu gibi, tecrit edilmiş gerçek bir devrim zorluklarla yüz yüzedir. Büyük olasılıkla Latin-Amerika devrimi, emperyalist canavara karşı kıtanın ezilen halklarının topyekün tek büyük savaşı olarak gerçekleşecektir.

Sadece sosyalist devrim, diye devam ediyor belge, az gelişmişlikten çıkmayı sağlayabilir. Ve o, halkın silahlı devrimi olmalıdır. Halkın silahlandırılmaması Guatemala devriminin çökmesine ve Bolivya’da devrimin gerilemesine yol açmıştır.

Devrimci yol, diyor belge, –Çinlileri çağırtarak– kırlardan geçer.

“Bu ülkelerde köylülük, en büyük sınıf olduğu gibi, en çok sömürülen sınıftır da. Toprak sorunu, ana sorundur. Bu sorun, tüm reform çabalarının başarısızlığa uğradığı çözülemez bir sorundur, dolayısıyla sistemin en zayıf halkasıdır.”

Kentler, devletin gücü asıl olarak buralarda

yoğunlaştığı için saldırıya çok açıktır. Feodal oligarşi ve burjuvazi işçi sınıfının devrimci atılımını ezerek buralarda zapt edilemez kaleler inşa etmiştir. İşçi sınıfının bu kaleleri yok etmek için köylülüğün yardımına gereksinmesi vardır.

Peru, benzeri görülmemiş derinlikte ve yoğunlukta ön devrimci aşamadadır. “Eğer devrim denetime alınmışsa ve devrimci partiler başarısız olmuşlarsa, devrimin koşulları olmadığından değil –koşullar uzun süredir mevcuttur, Küba’nın koşullarından çok daha elverişlidir–, doğru yolun bulunmamasındandır.” Genel eğilim, diye devam ediyor MIR belgesi, büyük kentlerde mücadele ederek ve devrimin öncüsü olarak kent proletaryasını alarak burjuva devrimleri örneğini izlemekte.

Bu yanlış görüş, Rus devriminin özel koşullarını (I. Dünya Savaşı) ve burjuvazinin iktidarı (bu iktidarda önemli bir paya sahiptir) aldığı ve yıldırım hızıyla iktidarı alabildiği zamanki gerçekleri hesaba katmamıştır. Öte yandan proletarya hiç bir zaman iktidarda pay sahibi olmamıştır.

Belge iyimser bir notla sona erer. Eğer bazı koşullar eksikse, bu durumda, onlar yaratılacaktır. Devrim şimdi başlamak üzeredir. “Kitleler, başarılı eylemlerle mücadelenin yeni biçimi onlara gösterilebilirse devrim çağrısına yanıt vereceklerdir.”⁵⁰

Bu büyük politik açıklamadan kısa bir süre sonra, Temmuz 1964’de MIR’in ana yöneticileri

⁵⁰ *Nuestra Posición*, Voz Rebelde, Lima, 1964. Gerçekte MIR’in ilk politik belgesi, *Voz Rebelde*’nin Şubat 1963’de yayınladığı *Doctrinarias y Programática*’dır. Ben bunun sağlam bir kopyasını sağlayamadım, ama Américo Pumaruna’nın “Perú: revolución, insurrección, guerrillas” yazısında geniş ölçüde yer almaktadır.

ortalıktan çekildiler ve gerilla mücadelesini örgütlemek için gizliliğe geçtiler. Onların ilk gizli gerilla yerleri dağlarda oluşturuldu. “Andlardan kıyılara, kırlardan kentlere, eyaletlerden başkente doğru gelişecek halk savaşını tasarlıyoruz” diye yazıyordu De la Puente. O, kendi planladığı gerilla savaşının etkili olabilmesi için nelerin gözönünde tutulması gerektiğini ayrıntılı olarak –belki de Latin-Amerika gerilla liderlerinin en kapsamlısı– hesapladı.⁵¹

Birinci olarak köylüleri ele aldı:

“Ayaklanma sürecimizin gerçek bir tarım devriminin yeni bir biçimine sahip olacağını düşünüyoruz ve köylü kitlelerinin eylemi, devrimci partinin gizli hücre ve komitelerinin yönetimi altında ve gerilla gruplarının desteğinde yerli toplumlarından ve köylülerden gasp edilmiş *latifundia*’ların işgaliyle başlayacaktır. Köylüler, kendini savunma milisleri olarak örgütlenecek ve ideolojik düzeylerine ve şevklerine göre gerilla kollarında ya da isyan ordusu saflarında yer alacaklardır.”

De la Puente ikinci olarak köylü bölgesinde gerilla eyleminin kentlere nasıl yayılacağını açıklar:

“İşçi sınıfı, maden ve tarım emekçileriyle başlayan radikalleşme sürecini sürdürüyor. Ayrıca baraka kentlerdeki yabancılaşma ve sefalet içinde kıvranan işsizler ve gizli işsizler, sömürülen emekçiler olarak, gezgin satıcılar olarak ya da oligarşinin gösterişinin, lüks konutlarının ve duyarsızlıklarının, halkı hor görüşlerinin tanıdığı olan oligarşinin hizmetçileri olarak yaşadıkları için ülkede egemen olan toplum-

⁵¹ Luís de la Puente Uceda, “The Peruvian Revolution: Concepts and Perspectives”, *Monthly Review*, Kasım 1965.

sal ve ekonomik farklılıkları çok iyi anlamış durumda. Düzenin bu kurbanları, devrimci sürecin herhangi bir aşamasında denetlenemez bir çığa dönüşebilir.

Halk savaşının bu kavranışında toplumsal patlamanın katalizörü olan gerillalar, isyan ordusunun çekirdeği, propaganda ve örgütlenme aracı, en iyi ideolojik ve askeri okuldur.”

Üçüncü olarak, gerilla mücadelesinin uygun bir politik örgütlenme yaratmadaki etkisini ele alır:

“Solun birliği, bizim bakış açımızın diğer önemli yönüdür. Biz, böyle bir birliği mücade-
lenin gelişimi ve yükselmesi için zorunlu görü-
yoruz. Bu birliğin mücadele süreci içinde orta-
ya çıkacağına inanıyoruz...”

Peru devriminin partisinin ayaklanma sürecinin içinde biçimleneceğine ve bu partinin kadrolarının ve yöneticilerinin mücade-
lenin içinden çıkacağına inanıyoruz. Biz parti adını kullanmıyoruz; kendimizi gerçekte ne isek o şekilde, Peru devriminin partisinin kurucusu olmayı amaçlayan bir hareket olarak adlandırıyoruz. Parti örgütlenmesinin en alt düzeyinden başlayarak ve kitlelerde prestij sağlayarak, gerilla bölgelerinde hazırlık aşamasında ayaklanma propagandasını yürütmek zorundayız. Başlangıç eylemlerinden sonra daha yoğun olarak partiyi inşa etmek ve kitleleri harekete geçirmek, örgütlemek, bilinçlendirmek ve silahlı mücadeleye katmak olanaklı olacaktır. Bu, halk mücadelesinin en üst düzeyinden başlayarak, gerçek bir devrimci partiyi inşa edebileceğimiz ve kitleleri kazanabileceğimiz aşamaya geçmeyi içerir.”

De la Puente, dördüncü olarak, Peru’daki devrimin nesnel koşullarının mevcudiyetine ve

öznel koşulların yaratılabileceğine ilişkin düşüncelerini açıklar:

“Sadece bugün değil, her zaman mevcut olduğu için nesnel koşullardan söz etmek gereksizdir. Bizdeki gibi öylesine adaletsiz, öylesine bozulmuş, öylesine eskimiş alt ve üst yapıya sahip bir başka Amerika ülkesi olmadığını düşünüyorum.

Öznel koşullar ise, tam anlamıyla olgunlaşmış değildir, ama ayaklanma sürecinin başlamasıyla hiç kimsenin öngöremeyeceği biçimde gelişmesini sağlayacak tetikleyici etmenler ortaya çıkacaktır. Dahası eğer öznel koşullar gerekli olgunluğa ulaşmamışsa, bu, kısım alana tohumları atıp yetiştirmek konusunda sol parti ve grupların yetersizliğindendir.”

Beşinci olarak, (ulusalcı bir tepkiyi kıskırtmak için ABD müdahalesini istemekle suçlanan Che Guevara’dan çok önce yazılmıştır) De la Puente ABD’nin müdahale edebileceğini söyler. Böyle bir müdahaleye, devrimci mücadelenin gelişimi açısından olumlu bakar:

“Biz, Amerikan emperyalizminin kıtasal özgürlük savaşını boğmak için tüm kaynaklarını umutsuzca seferber edeceğini düşünüyoruz. Eminiz ki, ülkemizde silahlı Amerikan müdahalesi diğer uluslardan çok daha çabuk gerçekleşecektir, çünkü Pentagon, Latin-Amerika’nın kalbinde gelişen ya da zafere ulaşan bir ayaklanmanın öneminin tam olarak bilincindedir. Her durumda, ülkemizdeki kurtuluş savaşının, yabancı sömürücülere ve müdahalecilere karşı halkın bilinçlenmesini ve harekete geçmesini sağlayacak olumlu bir etmen olacağını umuyoruz...”

Bizim ulusal devrimci mücadelemiz, er ya da geç kıtasal bir devrimci mücadele ola-

caktır. Çünkü tüm halklarımız aynı kurtuluş arzusunu taşıyorlar; bir ülkedeki süreç diğerlerinin radikalleşmesine yardım ediyor ve kendi gerçekliklerine uygun biçimler ve yöntemlerle mücadeleye yöneltiyor.”

De la Puente, son olarak MIR’in ayaklanma planının dayandığı ilkeleri açıklıyor:

“1. Nesnel ve öznel koşulları tam anlamıyla olgunlaşmamışsa da mevcuttur, mücadele sürecinde olgunlaşacaklardır.

2. Sömürülen sınıflar doğrudan silahlı mücadele yoluyla iktidarı ele geçirmek zorundadırlar.

3. Taktikler ve strateji, ilk aşamada gerilla savaşının ve daha sonra manevra savaşının ve nihayetinde mevzi savaşının taktikleri ve stratejisi olacaklardır.

4. Asıl olarak köylü ülkesi olan verili koşullarımız ve coğrafi özelliklerimiz, ayaklanmayı ‘sierra’da ya da doğu And dağlarında başlatmayı zorunlu kılar.

5. Ülkemizin genişliği ve coğrafi bütünlük ve ulaşım sisteminin eksikliği, çok dilliliği, çok ırklılığı ve çok kültürlülüğü, mücadelenin başlangıçta ve gelişiminde birden çok gerilla merkezini örgütlemeyi gerektirir.

6. Gerilla eylemlerinin etkisi, kentlerde ve kırlarda partiyi inşa etmeye ve geliştirmeye, kitleleri harekete geçirmeye, onları bilinçlendirmeye ve mücadeleye katmaya hizmet edecektir.

7. Azgelişmiş ülke olma koşullarımıza bağlı olarak, latifundistler, büyük burjuvazi ve emperyalistler bütünleşmiştir; sömürülen sınıfların, köylülerin, işçilerin, küçük-burjuvazinin, devrimci bir Marksist-Leninist parti tarafından temsil edilen işçi-köylü ittifakının yönetiminde bir birleşik cephe içinde birleşmeleri

esastır.

8. Peru devrimi, her açıdan ve her aşamada bütünleşmenin ileri biçimlerini, oligarşik ve emperyalist güçleri yenilgiye uğratmak için kıta çapında birlikte çalışmayı gerektiren dünya ve kıtasal devrim sürecinin bir parçasıdır.”

De la Puente, bu ilkelerle, And dağlarında Peru devrimini belli bir anda başlatmaya hazır olacak ayaklanma *foco*’larını örgütlemeye başladı.

An, uygun görünüyordu. 1963-1964 yıllarında Peru’nun yakın tarihinin en büyük köylü ajitasyon dalgası ortaya çıktı. İster Hugo Blanco ve onun gibilerinin faaliyetleriyle, ister hiç bir zaman uygulanmamış olan bir toprak reformunu destekleyen büyük politik propagandaların etkisiyle olsun, bu yıllarda And vadilerinde ve platolarında yükselen köylü işgalleri öncelsiz ve açıklanamaz niteliktedir.⁵²

⁵² Bkz. Gerrit Huizer, Hugo Neira, Ricardo Letts’in yazıları ve CIDA’nın Peru raporunun ilgili sayfaları.

BEŞİNCİ BÖLÜM
“TÚPAC AMARU”⁵³
VE GUILLERMO LOBATÓN

Mayıs 1965’in sonlarına doğru değişik *foco*’ların şefleri, De la Puente’nin karargahında, büyük İnka kenti Macchu-Picchu’nun aşağısında Río Urubamba’daki Maranura köyünün yukarısındaki Nesa Pelada’da bulunan Kamp 6’da toplandılar. Bunların arasında Guillermo Lobatón, Maxímo Velando, Gonzalo Fernández Gasco, Elio Porto-

⁵³ Túpac Amaru, Vilcabamba dağlarında “fatihler”e karşı isyan eden son İnka’dır. 1572’de Cuzco’da idam edildi. Onun torunu José Gabriel Condorcanqui Túpac Amaru, 1780’de Viceroy’a karşı ayaklandı. O, 19. yüzyılın öncesindeki bağımsızlık mücadelesinde ilk kurtarıcı olarak kabul edilir. O da, 1781’de Cuzco’da idam edildi. 1820’den önceki yıllarda Uruguay’ın bağımsızlığı için savaşan José Artigas’ın izleyicileri kendilerine “*Tupamaru*” adını vermişlerdir. Bu ad, daha sonra Uruguay şehir gerilla hareketi tarafından benimsenmiştir.

carrero Ríos ve Ruben Tupayachi de vardı.

Savaş Bakanlığı'nın açıklamasına göre, gerillaların özgün planı, Lobatón ve Velando Gálvez'in komutasındaki "Túpac Amaru" grubunun sessizce hazırlanarak Satipo bölgesinde harekâta başlamasıydı. Daha sonra ordu güçleri bölgeye yönelince diğer bölgelerdeki gerilla faaliyetleri başlatılacaktı. Kuzeyde, Ekvator sınırına yakın ve Ayacucho çevresindeki kırsal alanda Fernandez Gasco bir *foco* örgütlüyordu. Son olarak Tupayachi ve De la Puente'nin yönettiği Mesa Pelada'da üslenen Pachacutec grubu eyleme geçecekti. Aynı zamanda Peru'nun büyük kentlerinin hepsinde gerillayı destekleyen politik kampanya başlatılacaktı.

MIR'in gerçekte ordunun vermeye çalıştığı imaj gibi çok iyi örgütlü olup olmadığı şüphelidir. Özel olarak Ayacucho'nun doğusunda faaliyet gösteren ELN'nin Héctor Béjar tarafından yönetilen grubunun Haziran 1965'den önce MIR'in ayrıntılı planının ortağı olduğuna ilişkin yeterli kanıt yoktur.

Gerilla grupları tam olarak örgütlenip hazır hale geldikten ve kendi bölgelerine yerleştikten sonra, liderler De la Puente'nin kampında toplandılar ve uzun bir *Proclamación Revolucionaria* ("Devrimci Duyuru") hazırladılar. Duyuru ülke çapında dağıtıldı ve Perulu yetkililer bu duyuruyla planlı bir gerilla çıkışının varlığından ilk kez haberdar oldular.

Duyuru on beş sayfadan oluşuyor. Burada gerillaların hükümetten talep ettiklerini alıntılarla yetineceğiz:

"MIR, elde silah ve halkın duygularını doğru yorumlayarak aşağıdaki talepleri ilan eder:

Birincisi, KONGRENİN HEMEN FESH EDİLMESİ. Kongre, bir kaç istisna dışında, büyük toprak sahiplerinin, kendini beğenmiş burjuvazinin ve emperyalizmin uşaklarının sığınağıdır. O, ülkenin adaletsiz yapısını değiştirme girişimlerinin önünde en büyük engeldir. Hazine sorumludur ve bu yüzden halkın ekonomik durumunun da sorumlusudur. Sadece yararsız değil, aynı zamanda halkın ve ülkenin çıkarlarına zarar vermektedir.

İkincisi, GENEL AF. Politik ve toplumsal suçlar yüzünden hapsedilmiş, zulme uğramış ve tutuklanmış herkese özgürlük. Geçmişteki kitle katliamından suçlu olan sivil ya da askeri kişilerin hemen ve en ağır biçimde cezalandırılması.

Üçüncüsü, GERÇEK BİR TARIM REFORMU.

– Büyük toprak mülkiyetinin tümüyle ve nihai olarak ortadan kaldırılması, toprakların orada çalışan köylülere hemen ve bütünüyle verilmesi.

– Yerli topluluklarından çalınmış tüm toprakların hemen geri verilmesi ve verilen zararlar ve sağlanan yasadışı kârlar için tazminat ödenmesi.

– Tüm kapitalist anlaşmaların derhal fesh edilmesi, köleliğe maruz kalan köylülere tazminat ödenmesi.

– Kıyıdaki, dağlardaki ve cangıldaki büyük mülklere ve büyük kapitalist tarım şirketlerine el konulması, ve toprak dahil büyük toprak sahiplerinin varlıklarının bölgedeki köylü gruplarına verilmesi ya da paylaştırılması, orta ölçekli mülkiyetle sınırlandırılması.

– Kendi toprağında çalışan ve üretimi artıran küçük ve orta toprak sahipleri bu sürecin dışındadır. Onlara kendi toprağının ve emeğinin verimliliğini artırmak için yardım edilecek

ve çıkarları korunacaktır.

– Köylünün yaşamına ve emeğine saygı gösterilmesi ve tarımsal dönüşüm sürecine uyumlandırılması için devlet kurumlarının özel olarak iyileştirilmesi.

Dördüncüsü, AİLEYİ GEÇİNDİREBİLİR BİR ÜCRET. İşçilere, kamu ve özel kesimdeki memurlara, uzmanlara ve teknikerlere, yaşam maliyetine uygun adil ücret.

Beşincisi, KENT REFORMU. Toprak rantçılığını durdurmak ve topraktan rant elde edilmesine son vermek; orta ve küçük konut sahipleri dışında –bunlar özel olarak ele alınacaktır– tüm konutların mevcut kiracılarına devredilmesi.

Altıncısı, PERU PETROLÜNÜN DERHAL GERİ ALINMASI. IPC'nin elde ettiği yasadışı kârları ve verdiği zararları geri ödemesinin talep edilmesi ve doğal kaynaklarımız konusunda Marcona, Toquepala ve Letourneau şirketleri gibi emperyalist şirketlerle yapılmış sözleşmelerin iptal edilmesi.

Yedincisi, TAM ULUSAL EGEMENLİĞİN KURULMASI. emperyalizmin boyunduruğunun kırılması; emperyalizmin asker-sivil tüm 'danışman'larının ve ajanlarının kovulması; ulusal bağımsızlığımız ve egemenliğimiz üzerine yapılmış anlaşmaların ve sözleşmelerin iptal edilmesi; dünyanın tüm ülkeleriyle diplomatik, kültürel ve ticari ilişkilerin yeniden kurulması.”⁵⁴

Peru gerillalarının biyografisini yazan Rogger Mercado, eyleme geçmeden önce gerillaların varlığının duyurulmasını De la Puente'nin taktik olarak kullanmasını biraz eleştirir. Fiilen savaşa

⁵⁴ *Proclamación Revolucionaria al Pueblo Peruano*. Akt. Mercado, *las Guerrillas del Perú*, s. 120-35.

başlamadan önce gerçekten gerillaları kamuoyuna duyurmak gerekiyor muydu? Herhalde hükümetin daha sonra olayların sadece bir kaç hayvan hırsızının işi olduğu şeklindeki açıklamaları konusunda köylüleri uyandırmak için yapıldı. Ama daha belirleyici olanı, Peru solunu daha kesin tutum almaları için uyandırmayı amaçlamış olmasıdır. Devrimci Duyuru’da solun birliği konusunda çok hararetli bir çağrı da yer alır.

Daha sonra MIR gerillaları sessizce eyleme geçti. Mücadeleyi önce ülkenin merkezinde bulunan Guillermo Lobatón’nun yönettiği “Túpac Amaru” grubu başlattı. Başlangıç tarihi Haziran 1965’di.

Onlar Andamarca köyü yakınlarında üslenmişlerdi. Çevre aşırı dağlıktı. Savaş Bakanlığı’nın açıklamasına göre olaylar şöyle olmuştu:

7 Haziranda Andamarca’nın yukarısındaki Jampata civarında iki sivil muhafız tutsak edildi. Onlar gerilla faaliyetlerine ilişkin söylentileri araştırmak için gönderilmişti, ama gerilla eyleme geçmek üzereydi. İki gün sonra silahsız ve teçhizatsız serbest bırakıldılar.

Asıl harekât 9 Temmuzda Santa Rosa maden deposuna gerilla saldırısıyla başladı. Maden deposundan çok miktarda dinamit ele geçirdiler ve bunlarla Río Maraniyoc köprüsünü havaya uçurdular. Runatullo *hacienda*’sını bastılar. Bunları gerçekleştirdikten sonra Andamarca ve Jampato arasındaki Pucacocha bölgesine geri çekildiler.

Aynı zamanda ikinci bir grup Andamarca’daki sivil muhafız karakoluna saldırdı ve içerde bulunan silahları, mühimmatı ve teçhizatı aldılar. On gün sonra, 18 Haziranda, gerillalar üç ayrı yere saldırdılar. Comas köprüsü havaya uçuruldu, Hunto *hacienda*’sındaki elektrik santrali imha edildi ve

Armas *hacienda*'sının sığırlarına el konuldu.⁵⁵

Bu arada 14 Haziranda Andamarca'da, gerçekte ne olduğunu görmek için bölgeye gönderilecek bir polis birliği hazırlandı. Polis birliği aynı akşam Jampata'ya ulaştı ve ertesi gün Shitojasa yakınlarında küçük bir pusuya düştü. Pusu, gerilla kolundan birisinin işaret verilmeden ateş etmesi yüzünden başarısız oldu.

Gerilla faaliyetinin ilk olaylarının ordunun yaptığı resmi açıklaması böyledir. Açıktır ki, onlar, mülkiyeti yağmalama dışında başka amaçları olmayan bir grup eşkıyanın resmini sunmaktadır. Gerilla tarafının anlatımı ise, Guillermo Lobatón'un 20 Haziranda De la Puente'ya yazdığı mektupta yer almaktadır:

“İnti Yalhamuy
20 Haziran 1965
Sevgili yoldaşlar,

Size bu mektubu göndermek ve örgütümüzle yeniden bağlantı kurmak için yürüyüşümüzün bir molasından yararlanıyorum. Aklıma gelenleri yazıyorum. Söylenecek çok şey var...

İlk eylemimiz planlandığı gibi oldu. Kırılının gerektirdiği koşullara hazırlanma görevini pratik olarak tamamlamıştık... İlk aşama görevlerinin hepsini yerine getirdiğimiz için, silahlı mücadeleye başladık. Olayların durum değerlendirmemizi haklı çıkardığına inanıyoruz. Gerçekten umduğumuzdan daha fazla ilerledik. Basın ve radyo ilk eylemlerimizi bildiriyor, doğal olarak bir ölçüde çarpıtarak veriyorlar. Esas olarak maden baskını ile Runatullo *hacienda*'sının hemen önündeki Satipo yolundaki köprüünün havaya uçurulmasının haberlerini veriyorlar. Bir grup bu *hacienda*'ya da sal-

⁵⁵ *Las Guerrillas en el Perú y su represión*, s. 47.

dırdı ve bir başka grup Andamarca'daki polis karakoluna saldırdı. Hepsi aynı gün oldu. Öncesinde burada olduğumuza ilişkin söylentileri araştırmak için bölgeye giren iki polisi tutuklamıştık. Hedeflerimize doğru giderken onlara rastladık. Saldırdan sonra güvenliklerini sağlayarak gitmelerine izin verdik.

İki harekât da çok başarılı oldu. Her yerde silahlı propaganda yaptık, madende, *hacienda*'da, köprüde, kasabada. Toplantı düzenledik, dükkanlardan ve yol boyunca ele geçirdiğimiz kamyonlardan yiyecek dağıttık ve hasarsız olarak geri döndük. Ertesi gün etki alanımızı iyice öğrendik, çok geniş ve pek çok belde ve toplulukla dolu. Harekât gününden sonraki dokuzuncu geceyi geçirdikten sonra bizim ölesiye düşmanımız Julio Davila'nın tüm mallarını paylaştırdık. Küçük çiftçi olmasına rağmen köylüleri sömürüyor ve kötü davranıyordu. O dolandırıcı bir avukat aynı zamanda.

Daha sonraki gün, ayın 11'inde, yoksulların kamçısı ve bizim en kötü düşmanlarımızdan biri olan Raul Ribbeck'e ait Alegria *hacienda*'sının hesabını gördük. Polis, *hacienda*'ya bir gün uzaklıktaki Andamarca'da hazır bekliyordu. Orayı komüne dönüştürdük ve malları (hayvanları ve ürünleri) köylüler arasında paylaştırdık. Aynı gün en tehlikeli yoldaki düşmanı taciz etmeye ve diğer yerlerde onun hareketini izlemeye başladık. Mevzilendik. 15'ine kadar bekledik. Düşman o zaman geldi. Beklerken köylüler inanılmaz destek sağladılar, bilgi getirdiler, yiyecek sağladılar, yeni üyeler geldi. Ayrıntılar bir kitap dolduracak kadar çok, çok uzun anlatmak gerekir. Herşey çok çok iyiydi. Düşmanla ilk çarpışmamızın zamanı geldi...

Yaklaşık elli-altmış kişiydiler, çok iyi silahlanmışlardı, çokça makinalı tüfekleri vardı. Saklandığımız tepede bir yoldaş ateş etti ve

işimizi bozdu. O yüzden iki-üç günlüğüne geri çekildik, mevzii değiştirdik, ama düşmanı taciz etmeyi sürdürmeksizin değil. Şimdi ilk kez bir aradayız, hatalarımızdan ders çıkarıyoruz. Kaygılarını gidermek için hiç kaybımız olmadığını söyledim.

Savaşa karışmamış üç-dört köylü vurulmuştu, belki daha sonra işkence görecekler. Diğerleri en kötü koşullarda hapse atılıyorlar. Polis terör estiriyor ve köylülerin barakalarını yakıyor. Onların çoğu aileleriyle birlikte mağaralarda yaşıyorlar. Ama bizim köylülerimiz olağanüstü, hala bizimleler. Her iki grubun güvenliği için kitlelerden uzak durmakta zorlandık. Şimdi onlarla bağlantıyı sürdürmek ve onlara yol göstermek için önlemler aldık

Yeni baskınlar için, yeni yardımlar almak ve savaşı sürdürmeye hazırlanmak için başka önlemler aldık. Deneyim çok değerli. Hiç kimse tehlikenin dışında değil ve tepkiler değişik oluyor. Denge çok olumlu; savaşı yayma olanağı iyi ve kitleler ve yoldaşlarımız ateş altında bile güvenilir devrimciler olduklarını kanıtladı.

Her ne kadar size vereceğim pek çok ayrıntı varsa da, bunların dışında başka önemli bir şey olduğunu sanmıyorum. Yol boyunca yağmur yağdı, ıslanıldı ve lanet okundu, ama hiçbir zaman bu kadar iyimser ve kendimizden emin olmamıştık. İkinci aşamaya geçmekten, silahlı mücadeleye başlamaktan gurur duyuyoruz.

Tüm yoldaşlara gerilla selamlarımla.

Zaferimizden eminiz. Yakında sizleri göreceğiz kardeşlerim.

Guillermo Lobatón

Not: Ateş eden yoldaş bizim liderlerden birisi. Onu görevden aldık.⁵⁶

⁵⁶ Mercado, *Las Guerrillas del Perú, el MIR*, s. 153-6.

Lobatón'un bu mektubu yazdığı gün, 20 Haziranda yirmi dokuz kişiden oluşan bir askeri grup gerillaların bölgenin dışına çıkmalarını önlemek için Huancavelica'dan Huancamayo'ya gönderildi. Pucutá bölgesinde gerillaların olduğu haberi alınmıştı. Birliğin başındaki binbaşı bu yönde hareket etmeye karar verdi. 27 Haziranda, Yahuarina yakınlarında Lobatón'un ikinci komutanı Maximó Velando Gálvez'in yönetimi altındaki pusuya düştüler, yedi asker öldürüldü. Daha sonra ordu, keşif birliğinden iki kişinin gerillalarca yakalandığını ve ölesiye işkence edildiğini iddia etti. Gerillaların Yahuarina pususuna ilişkin açıklaması daha sonra *Voz Rebelde*'de yayınlandı:

“Yahuarina'da köylülerin yardım ettiği 17 gerilla, kendilerinin iki katı büyüklüğünde bir düşman gücüyle karşı karşıya geldiler. Gerillaların çok az etkili silahları, ev yapımı el bombaları ve cesaretleri vardı. Bu çatışma *Comandante* Maximó Velando Gálvez tarafından yönetildi. Gerillalar verdirdikleri kaybın dokuz ölü, pek çok yaralı olduğunu saptadı. İçlerinde bir subayın bulunduğu 12 tutsak vardı, subay kötü davranılmadığı halde korkuyordu.

Yahuarina'daki çarpışmaya ilişkin ayrıntılı bilginin dayanağı... Savaş bakanlığının verdiği bilgiler ve oligarşik gazetelerin haberleridir. Bunlara göre, Diógenes Valderrama ve Eusebio Gálvez Silvera adlı iki polis memuru Yahuarina'da gerillalar tarafından tutsak edilmiş, işkence görmüş ve daha sonra öldürülmüştür. Bu haber kesin olarak yalandır.

Sözü edilen polis memurları, işçi ve köylüleri katlettiği çok iyi bilinen sivil muhafız binbaşı Horacio Patiño'nun yönettiği birliğin öncüleridir. Onlar İnti Yalhamuya'ya doğru ilerlemişler, 'Túpac Amaru' gerilla güçlerinin gü-

venlik bölgesine tehlikeli biçimde yaklaşmışlardır. Bu kesimden sorumlu *Comandante Velando* onların ilerlemesini durdurmaya karar vermiştir; bunu başarıyla yerine getirmiştir. Sözü edilen iki polis memuru öncü olduğu için geçmesine izin verildikten sonra diğerleri pusuya düşürülmüştür. Kol yok edildikten sonra, öncü, ateş kesilmiş olmasına rağmen, geri çekilen gerillalara ateş açmışlardır. Saldırıya karşılık vermek zorunda kalmışlar, iki polis memuru öldürülmüştür. Sonra bu bölgede ateş kesilmiştir. Bir kaç gün sonra baskı güçleri olay yerine geri gelmişler, cesetler bulmuşlardır ve onların çatışma dışında barbarca işkence yapılarak öldürüldüğü hikayesini yaymışlardır. Bunlar tümüyle gerçek dışıdır...

Gerillalar her zaman tutsaklara saygılıdır ve her zaman saygılı olacaktır. Bir örnek verelim. *Comandante Velando*, Yahuarina'daki çatışmada 12 sivil muhafız üyesini tutsak almıştır. İçlerinde bir subay vardır. Bu, oligarşinin uşaklarının bile reddedemeyeceği bir gerçektir. Halkın gerilla gücünün lideri bu kişilerin teslim olmalarını kabul ettiğinde, onlara korkmamalarını, yaşamlarına saygı gösterileceğini söylemiştir. Her ne kadar gerillalar tutsak alındığında onları çok farklı bir yazgının beklediğini bilseler de, gerillaların her zaman böyle yapacaklarına işaret etmiştir. Yaralı beş kişinin tedavisini yaptırmış, hem de çok sınırlı erzaklarını onlarla paylaşmışlar ve sonuçta ayrıldıktan önce, kendi grubu için tehlikeli olacağından, daha fazlasını yapamadıkları için onlardan özür dilemiştir.⁵⁷

Yahuarina pususu, ordu açısından gerçekleşenlerin hayvan hırsızlarından daha fazla bir şeyle

⁵⁷ *Voz Rebelde*, No. 46. Akt. Mercado, *Las Guerrillas del Perú, el MIR*, s. 157-58.

ilgili olduğu konusunda yeterince ciddiyydi. Bu nedenle uzun vadeli karşı-önlemler Haziran sonu ve Temmuz başında planlandı. Gerilla bölgesine en yakın Jauja'daki hava üssü askeri birliklerin taşınması için en önemli merkez haline getirildi ve gerillayı izlemek için uçaklar kullanıldı. Deniz kuvvetlerinin İquitos'da üstlenen nehir birliklerine Ucayali'nin üst kesimini denetlemeleri emri verildi ve Tambo, Perene ve Ene'deki ordu devriyeleleriyle işbirliği yaptılar.

Savaş Bakanlığı'nın açıklaması devam ediyor:

“Bu hazırlıklarla birlikte silahlı kuvvetler yoğun bir bilgilendirme ve uyarı kampanyası yürüttü, korkuyla ya da cehaletle gerillalarla işbirliği yapmamaları konusunda uçaklar ve helikopterlerle yerli dillerinde duyurular yapıldı ve bölgedeki okur-yazar olan ve olmayan köylülere binlerce bildiri dağıtıldı.

San Fernando, Mantaro, Ene ve Sonomoro nehirleri arasındaki bölgede temizlik ve yenden düzenin kurulması görevini kolaylaştırmak için bölgede ikamet edenlere, tutuklanan ve yetkililere teslim edilen yabancı ya da şüpheli kişilerin her türlü bağlantısını bildirmele-ri tavsiye edildi. Onların ulusal egemenliği savunmak için çalışan güçlere direnmesinin yıkıcı eylemlere yardım etmek olduğunu anlamaları sağlandı. Perulu ya da yabancı casus ve ajanları saklamanın, Bakanlığın izni olmaksızın silah ve patlayıcı bulundurmanın suç olduğu konusunda uyarıldılar.

Bu aşırıların taktiklerinin, geri çekilirken bölgede oturanları kılavuz ya da rehine olarak kullanmak olduğu bilindiğinden, onlarla işbirliği yapanların suç ortağı olarak tutuklanacağı ve cezalandırılacağı konusunda uyarıldılar.

Sonuç olarak, sorunlu bölgede masumların kurban olmaması için kadın ve çocukların şüpheli olan her şeyden uzak tutulmaları söylendi.”⁵⁸

Gerilla bölgesinde düzgün yollar olmadığı için birlikler kamyonlarla varoşlara kadar taşınabiliyordu. 19 Temmuzda iki askeri birlik, Shihua ile Chilifruta’nın güneyinden geçen yolda ilerlediler.⁵⁹ Chilifruta’da bir helikopter alanı inşa ettiler ve iki helikopterli bir üs oluşturdular. Daha sonra Shinua’daki birlik San Fernando vadisinin aşağısından Balcón’a doğru ilerlerken, Chilifruta grubu Huancamayo’daki ileri üslerinin doğusuna doğru yürüyüşe geçtiler.

Yürüyüş sırasında gerillalarla bağlantısı olan bir köylüyü yakaladılar ve Pucutá, Inti Yalhamuy, Ajospampa, Jatunhuasi ve Yugurpampa’da gerilla kamplarının olduğunu öğrendiler. Balcón’dan bir grup Inti Yalhamuy’a doğru hareket etti ve 30 Temmuzda gerillalarla bir çatışma oldu. Bu grup Inti Yalhamuy’a doğru devam etmek yerine, Pucutá’ya doğru ilerleyen Huancamayo’dan gelen diğer grupla birleşerek güneye döndü. Birleşen iki grup, Peru hava kuvvetlerinin iki uçağının bombalayarak ve makineli tüfek ateşi açarak bölgeyi yumuşatmasından sonra 2 Ağustosta Pucutá’yı almayı başardı.

3 Ağustosta birlikler Inti Yalhamuy’a doğru harekete geçti. Yolda bir çarpışma oldu, ve gidecekleri yere ulaştıklarında gerillaların orayı yeni terk ettiğini gördüler. Pucutá ve Inti Yalhamuy’ı korumak için yeterince asker bıraktıktan sonra, asıl birlik Ajospampa, Yugurpampa ve Jatunhuasi’deki

⁵⁸ *Las Guerrillas en el Perú y su represión*, s. 55.

⁵⁹ *ibid.*, s. 57.

gerilla kamplarını ele geçirmek için harekete geçti. Yugurpampa yakınlarındaki küçük bir çatışmanın dışında başka bir olay olmaksızın kampı ele geçirdiler.

Saldırı konumundaki ordu, yıkıcı unsurların dağlardaki gerilla üslerini iki-üç hafta içinde temizlediği için kendisini kutlayabilirdi. Ama klasik gerilla taktiklerini izleyen Lobatón ve Velando'nun güçleri, düşmanla büyük bir çarpışmadan kaçınmak için geri çekilmişti. Bu yüzden ordu, Jatunhuasi ve Kubantia'da kırk kişi bırakarak, gerillaların kesin olarak bölgeyi terk ettiğinden emin olmak için küçük hareketli gruplarla çevreyi taramaya başladı. Onların asıl işi, bölgeye gerillaların değil, kendilerinin egemen olduğunu göstermekti.

Oysa gerillalar çok uzağa gitmemişti. Kiatari ve Kubantia arasında hareket eden bir polis keşif birliği 9 Ağustosta pusuya düştü. Bu durum orduya gerillaların şimdi Río Sonomoro'daki ormanlık bölgede faaliyet yürütmeye başladığını gösterdi. Onların üssü, Jatunhuasi ve Sonomoro nehirlerinin birleştiği yerle Kubanti arasındaki Bustamante'deydi. Bölgede vahşilikleriyle tanınan, yarı-aborjin kabile olan Campa yerlileri oturuyordu. Savaş Bakanlığı'nın açıklamasına göre, Campalar gerillaların safındaydı ve orduyla fazla işbirliği yapmıyorlardı. Ne yazık ki, elimizde gerilla savaşına başlamadan önce Campalar arasında ön çalışma yapıldığına ilişkin bir gerilla açıklaması yok. Bölgede dolaşmış olan Amerikalı gazeteci Norman Gall, bir ölçüde eleştirir. "Lobatón" diye yazıyor Gall, "II. Dünya Savaşı sırasında kuzey-doğu Vietnam'daki dağ kabileleriyle çalışan General Vo Nguyen Giap'ın yaptığı gibi Campalarla çalışmaya girişmiş görünüyor. Ancak savaşa girişmeden önce iki yıl bu kabilelerle politik çalışma yü-

rütmüş olan Giap'tan farklıdır; Perulu gerillaların Campalarla çalışmaları düzensiz biçimde altı aydan daha fazla değildir...”⁶⁰

Ama gerçek şu ki, Campalar geniş ölçüde gerillalara bağılıdır ve bağılıklarının bedelini ödemişlerdir. Norman Gall, Peru ordusunun baskısını şöyle anlatıyor:

“Peru ordusu yüzlerce Campa öldürdü. Bölgede çalışan Amerikalı misyonerlerin bildirdiğine göre, Peru hava kuvvetleri pek çok Campa köyünü bombaladı.⁶¹ Gerilla isyanı devam ederken, Peru kır polislerini karşı-ayaklanma operasyonları için eğitmek amacıyla AID şemsiyesi altında özel bir okul kuruldu.”

Satipo bölgesinin daha kuzeyinde sakallı adamlar görüldüğü söylentileriyle daha da büyütilen 9 Ağustos pususu, ordunun yeterince askeri birliğe sahip olmadığını görmesine yol açtı. Bu nedenle Kubantia'ya ulaşana kadar iki gün yürümek durumunda oldukları Satipo'ya yeni birlikler gönderildi. Seksen askerden oluşan ek grup, güneyden Río Ene'nin yukarısında Mision'a sevk edildiler. Bu takviye gücüyle Bustamante'deki gerilla kampına doğru ilerlemeye başladılar. Ama gerillalara ilişkin hiç bir belirti yoktu ve yakalanan iki Campa yerlisi onların Mazaronquiari'ye doğru gittiklerini söyledi.

Bir aydan daha fazla zamandır gerillalar ile

⁶⁰ Norman Gall, “The Legacy of Che Guevara”, *Commentary*, Aralık 1967.

⁶¹ “Baskı güçlerinin, Andamarca, Pucutá, Balcon, Ajospampa ile Bustamante ve Satipo'daki Campa yerleşim yerlerinde silahsız köylüleri iğrenç biçimde kitlesel olarak katlettiğini her türlü araç kullanarak tüm dünyaya duyurmak ulusal bir görevdir...” (MIR Merkez Komite açıklaması. Akt. Mercado, *Las Guerrillas del Perú, el MIR*, s. 161.

ordu arasında sıcak temas kurulmamıştı. 22 Eylül gecesi gerillalar, otuz askerin koruduğu Pucutá'da saldırdılar.

Ordu açıklamasına göre, gerillaların çaresiz bir hareketiydi ve saldırı püskürtülmüştü. Gerilla açıklaması daha iyimserdir:

“Pucutá’da, *Comandante* Guillermo Lobatón’nun bizzat yönettiği bir çarpışmada gerillalar, özel Ranger birliğini kendi kamplarında bozguna uğrattılar; büyük miktarda yiyecek ve silah ele geçirdiler ve onlara ağır kayıplar verdirdiler. Bir kez daha halkın, ne kadar güçlü olursa olsun baskı güçlerini yenilgiye uğratabileceği kanıtlandı. Eğer devrimci örgüt kitleleri yönetebilir ve doğru gerilla savaşı yolunda onların yer almasını sağlarsa, düşman yenilmez değildir.”⁶²

Yahuarina çatışmasıyla birlikte Pucutá’nın alınması, gerillalar tarafından en önemli ve başanlı çarpışmalar olarak kabul edilmiştir. Daha sonra Shuentí’de Bustamante’nin arkasındaki üsse geri çekildiler.

Ordu kısa sürede onların peşine düştü. Shuentí kampına doğru kuzeyden ve güneyden hareket geçti. En güneydeki grup sürpriz üstünlüğüne sahipti ve 2 Ekimde Shuentí’de büyük bir çatışma çıktı, gerillaların durumu çok kötü görünüyordu. Orduya göre, on bir gerilla öldürülmüş ve on yedi gerilla yakalanmıştı; içlerinde Lobatón ve Velando’nun bulunduğu (onlar Shuentí’de bulunmuyorlardı) geri kalanları Mazanari yakınlarındaki Sonomosa’nın aşçılarına doğru gitmişlerdi.

ABD’li “danışmanlar” burada karargah kur-

⁶² MIR Merkez Komite açıklaması. Akt. Mercado, *Las Guerrillas del Perú, el MIR*, s. 16.

dular. Kasım başlarında ordu, gerillaların Río Perene'nin kuzey taraflarında mola vermeyi planladıklarını öğrendi. Velando Gálvez yolu kontrol etmesi için Puerto Bermudo'ya gönderilmişti, ama bir Campa yerlisi ona ihanet etti ve oradaki garnizona ihbar etti. Yakalandıktan sonra Satipo'ya gönderildi, ordu açıklamasına göre, kendisini öldürmeye çalıştı.⁶³ 7 Aralıkta Huancayo'ya uçakla götürülürken yolda öldü. Gerillanın açıklamasına göre olay daha da kötüydü.

“Savunmasız tutsaklar sadece soğukkanlılıkla katledilmemişler, Satipo köylü lideri yoldaş Paucarcaja'yla (o da katledilmiştir) birlikte tutuklanan kahraman *Comandante* Máximo Velando olayında olduğu gibi, aynı zamanda acımasızca işkence edilmişlerdir. Yahuarina galibine işkence edilmiş ve bir kaç gün bilincini yitirmiştir. İşkenceciler *Comandante* Lobatón'un yönettiği birliğin yerini öğrenmek istiyorlardı, ama paralı askerler bunu öğrenemediler. Bu ölümü doğal göstermek olanaksızdır. Velando, bir helikoptere konulmuş ve bilincini yitirmiş durumdayken And dağlarının derin vadilerine atılmıştır. Bu bilgi tam olarak güvenilir kaynaklardan alınmıştır.”⁶⁴

Kasım sonunda gerillalar, Mapishiviari'den Oventeni'ye, Shumahuani *hacienda*'sına doğru hareket ettiler. Aralık başında Nevate'ya yeniden geri döndüler ve ordu onları bekliyordu. Gerillalar sekiz kayıp verdiler ve Río Perene'ye doğru geri çekildiler. 14 Aralıkta Shimpene'de küçük bir çatışma oldu ve 22 Aralıkta Río Cuatsiriqui yakınlarında gerilla liderlerinden Florian Herrera Mendoza

⁶³ *Las Guerrillas en el Perú y su represión*, s. 64.

⁶⁴ MIR Merkez Komite toplantısı açıklaması. Akt. Mercado, *Las Guerrillas del Perú, el MIR*, s. 159-160.

(Jaime Martínez) öldürüldü. İki hafta sonra ordu, Lobatón ve grubun geri kalanlarını kuşattı. 7 Ocak 1966'da Río Sotziqu'da hepsi öldürüldü.⁶⁵

Yine de Lobatón'a ne olduğu belirsizdir. Daha önce Aralık ortasında Shimpene'deki çatışmada onun öldüğü açıklanmıştı, ama sonradan reddedildi. 6 Ocak tarihli Lima gazeteleri önceki günkü çatışmada onun öldürüldüğünü yazdılar ve kaynak olarak General Alejandro Sierralta'yı gösterdiler.⁶⁶ Daha sonra bu general söylediği her şeyi inkar etti ve 18 Ocak tarihli MIR bildirisinde Lobatón'a ilişkin gazetelerde çıkan haberlerin tümüyle yanlış olduğu açıklandı. Ekimde De la Puente'nin ölümünden sonra olduğu gibi ordu bildirisi yayınlanmadığına dikkat çekildi.

Lima'daki *El Comercio* gazetesi 7 Ocakta bir resmi bildiri yayınladı. Bildiride, Lobatón “yakalanmamıştır, dolayısıyla gözaltında da değildir. Onun yönettiği grup dağılmış ve kaçmıştır” deniliyordu.⁶⁷

Her ne kadar ele geçirildiği, işkence gördüğü ve kaybedildiği doğru görünüyorsa da, Latin solu ve onun Fransız eşi hala onun yaşadığına inanıyor.⁶⁸

⁶⁵ *Las Guerrillas en el Perú y su represión*, s. 64.

⁶⁶ *Le Monde*, 12 Ocak 1966.

⁶⁷ “Guillermo Lobatón a-t-il été réellement tué?”, *Le Monde*, 12 Ocak 1966.

⁶⁸ Jacqueline Eluau de Lobatón, “Tras las huellas de Lobatón”, *Punto Final*.

ALTINCI BÖLÜM “PACHACUTEC” VE LUÍS DE LA PUENTE

Guillermo Lobatón'un komuta ettiği “Túpac Amaru” gerilla cephesi altı ay yaşayabildi. Ruben Tupayachi'nin yönettiği Luís de la Puente'nin içinde yer aldığı “Pachacutec” Cephesi daha şansızdı. Ordu, daha ilk başta onların nerede olduğunu genel olarak biliyordu ve gerillalar ilk saldırı eylemlerini yapmadan önce bölgeye asker yığılmıştı. Arazi de büyük ölçüde barınılamaz özellikteydi. Pachacutec Cephesi, Hugo Blanco'nun çalışması yaptığı La Convención Vadisi'nde faaliyet yürütmek için planlanmıştı. Ama De la Puente'nin karargahı Mesa Pelada'nın yüksek kesimlerindeydi. Peru ordusunun gerillalara ilişkin yayınladığı kitap bölgeyi çok iyi tanımlamaktadır:

“Mesa Pelada, Andların doğu kesiminde
'ormanın kaşı' çıkıntısında (Cuzco eyaletinde-

ki La Convención yakınlarında) bir platodur. Yaklaşık kırk mil uzunluğunda ve on iki mil genişliğindedir. Yaklaşık olarak denizden 4.000 metre yüksekliktedir ve yaklaşık bin metredeki dört vadi tarafından kuşatılmıştır. Plato ile vadiler arasında yaklaşık 3.000 metre yükselti farkı vardır. Ayrıca çok girintili çıkıntılı, tepeleri cangılla kaplıdır. Zirvesi yüksek 'ichu' otlarıyla kaplıdır; yıl boyu yoğun yağış alır ve sabahları yoğun bir sis olur. Isı, tepelerde donma noktasının altındayken, aşağılarda ortalama sıcaklık 24 derecedir. Okuyucu tüm bunlardan Mesa Pelatada hakkında yeterince bir fikre sahip olacaktır.”⁶⁹

Ordu, Lobatón grubu eyleme geçtikten sonra ve De la Puente saldırıya geçmeden önce, Ağustos 1965 sonlarında bölgeye girdi. MIR lideri bir bildiriyle eyleme geçişlerini kutlamıştır:

“1. Ayaklanma, plana uygun olarak, sadece merkez bölgesinde değil, güneyde Apurímac, Cuzco ve Arequipa ile kuzeyde La Libertad, Cajamarca ve Piura’da genişlemekte, hareketlenmekte ve büyümektedir.

Resmi bildiriler çelişkilidir; bir taraftan küçük, küçücük aşırı ve cani gruplardan söz ederken, diğer taraftan onlarca ve yüzlerce gerillanın yakalandığı ya da öldürüldüğünü bildiriyorlar. Bu ne anlama geliyor? Onlar küçük bir grup mu? Ölenler gerillalar mı, yoksa oligarşi ve emperyalist efendilerini ve kana susamış yöneticilerini tatmin etmek ve gösteriş yapmak için katledilmiş savunmasız köylüler mi?

Gazetelerde ve radyoda, oligarşi ve basıkcı güçleri ve onların kiralık köpekleri korkaklıktan söz ediyorlar, çünkü gerillalar düşmanın

⁶⁹ Savaş Bakanlığı, *Las Guerrillas en el Perú y su represión*, s. 31.

karşısına çıkmıyor, çünkü geri çekiliyor, beklenmedik zamanda saldırıyor ve pusu kuruyor. Onların bu söyledikleri, gerilla savaşının taktikleridir. Manevra ya da mevzii savaş aşamasına girdiğimizde o an da gelecektir ve o zaman isyan ordusu, paralı askerlere karşı eşit düzeyde büyük muharebelere girecektir. Korkaklık, iktidardakilerin müziğiyle dans eden ve ödülü paylaşanlara daha uygun düşer. Onları güçler dengesinin değiştiği ve zaferin yakınlaştığı zaman da okuyup görme şansına sahip olacağız. O zaman geldiğinde bu papağanları ve fırsatçı yazarları anımsayacağız.

2. Oligarşinin meclisi –onurlu sekiz üye dışında–, ölüm cezası yasası getiren ve askeri yargı yasasının bazı maddelerini değiştiren bir yasa çıkardı; kurulu düzene saldıranlar için ölüm cezası, vatandaşlıktan çıkarma vb. cezalar getirildi. Bu yasa, anayasaya aykırıdır ve oligarşinin ve onun hizmetindeki meclisin panik içinde olduğunu gösterir.

Biz, tüm kitle katliamcılarını, tüm hainleri, tüm casusları, halkımızın kanının dökülmesinde rol alan tüm oligarşi yöneticilerini, tüm milyoner hırsızları, kamu görevini yolsuzluk ve dolandırıcılık için kullananların tümünü halk adına ölüme mahkum edeceğiz. Bu karar, mücadele sürecinde ve zaferden sonra kentlerde ve kırlarda etkin biçimde yerine getirilecektir. O halde buna hazırlanalım. Oligarşiyi ve onun uşaklarını uyarıyoruz ki, onların yaygarasından korkmuyoruz ve ülkemizi yoksulluktan, sömürden, adaletsizlikten, az gelişmişlikten, bağımlılıktan, yolsuzluktan, ahlaksızlıktan, tüm krizlerden ve iflaslardan kurtarmak için her şeyi yapmaya hazırız.

3. Pedro Beltrán, Ulusal Savunma ve Demokrasi bonolarını satın alan ilk kişi oldu. Bankerler iç borçlanmanın üçte birini sağlayacak.

Onları büyük sanayiciler, büyük ihracatçılar, büyük maden sahipleri vs. izleyecek. Bunlar doğal. İşçi ücretlerinde sıkı pazarlık edenler, emekçinin yiyeceğindeki tuzun gramını hesaplayanlar, ürünlerimizin kuruşunu hesaplayanlar, kendi çıkarlarını savunmak için milyonlar veriyorlar. Onlar, kurulu düzeni savunmak için silahlı kuvvetlere para ödüyorlar, diğer bir ifadeyle, onların çıkarları, ayrıcalıkları ve servetleri, halkımızın alın teriyle, sağlığıyla ve kanıyla sağlanıyor. Polisler ve askerler, kendi sınıf kardeşlerine karşı savaşmak için, büyük sömürücüleri, milyonerleri, ülkenin kötülüğünün mutlak nedeni olanları savunmak için maaş alıyorlar. Anti-komünizm, anti-yurtsever çıkarları ve zemini savunmak için bir bahanedir. Onların sözünü ettikleri ülke, kendi mülkleri, madenleri, bankaları, milyonları, ayrıcalıkları, kârları, iş anlaşmalarıdır. Onların tehlikede olduğunu söyledikleri *ülke* budur.

4. MIR'in gerilla eylemlerini genellikle 'komünist' olarak yazıyorlar. Anti-komünizm, oligarşi ve uşaklarının çok iyi bildikleri bir hiledir. Açıkça söyleyelim, merkezdeki, güneydeki ve kuzeydeki gerillalar MIR'e aittir. Gerçekte Komünist Partisi'nin iki grubu, kendi üyeleri, özellikle de gençler tarafından tam olarak desteklenmese de, bize karşı duyuru yayınladılar. MIR, ne Komünist Partisi'ne, ne de onun fraksiyonlarına ait değildir.

MIR'in hiç bir troçkist grupla da bağlantısı yoktur. MIR, ideolojik, politik ve örgütsel olarak tümüyle özerk bir harekettir. MIR, solun birliğini destekler, ama masa başında değil, mücadele içinde bu birliğe ulaşılacaktır...

MIR, emperyalistlerle, burjuvaziyle ya da büyük toprak sahipleriyle uzlaşmamış olan ülkedeki tüm ilerici ve yurtsever kesimlerin, sektersizden uzak, kayıtsız-şartsız, ayrımsız bü-

yük bir ANTİ-OLİGARŞİK VE ANTİ-EMPERYALİST ULUSAL BİRLEŞİK CEPHE'de birliğini destekler. Sivil ya da asker tüm dürüst insanlara ve gerçek yurtseverlere, memurlara, aydınlara, teknisyenlere, büro çalışanlarına, köylülere, küçük ve orta ölçekli toprak sahiplerine, işadamlarına, sanayicilere, nakliye işçilerine, madencilere, zanaatçılara, tüccarlara, subay ya da er tüm askerlere bunun için çağrı yapıyoruz...

5. Bizim savaş platformumuz, Peru halkına yaptığımız devrimci çağrımızda açık biçimde ortaya konulmuştur...

6. Gün, tüm gerçek yurtseverlerin ayağa kalkma günüdür. Eylemlerimizle söylediğimiz sözlerin arkasında duruyoruz. İç savaş tüm ülkeyi tehdit ediyor. Biz bu şiddetin sorumlusu değiliz. Biz, işçi ve köylülere karşı gerici şiddetle devrimci şiddetle, gerilla savaşıyla yanıt veriyoruz. Hiç kimse ve hiç bir şey hareketimizi durduramaz. Devrim ilerliyor ve halk düşmanlarına karşı zaferin yolunu gösteriyor. Platformumuz çok açıktır ve hiç kimse halkın çoğunluğunun duygularını ifade ettiğini inkar edemez.

7. Ölüm cezasını haklı bulan ve kiliseyi oligarşi ve onun uşaklarının hizmetine veren Peru kilisesinin başpiskoposunun ve sahte hristiyanların tüm koşullarını reddediyoruz. Bu ülkede işçiler ve köylüler katledilirken hiç bir şey söylemeyenler; açlık, sefalet, işsizlik, adletsizlik ve acizlerin sömürülmesinden hiç söz etmeyenler, hristiyanlığın ilkelerini unutmuş olanlar kendilerini mahkum ediyorlar ve ülkeyi kuşatan kötülüklerin tek nedeni olan sömürücülerin hizmetçisi olduklarını gösteriyorlar.

8. Silahlı MIR, tüm halk kesimlerini savaşa çağırıyor. Zafer bizimdir. Gerilla yayılıyor. Silahlı savaş ülkeyi kapsıyor. Kurtuluş elimizde.

Bugün bir kıvılcımdır; yarın, tüm sahte yurtseverleri, yalancıları, kiralık katilleri, işkencecileri, ikiyüzlüleri, halkımızın acısını çektiği suçların ve kötülüklerin arkasındaki herkesi yakacak olan bir ateş olacaktır.

Yaşasın Peru Devrimi!

Yaşasın gerillalar!

Yaşasın MIR!

Yaşasın halkın birliği!

Kahrolsun oligarşi, emperyalizm ve onun uşakları!

And sıradağları

30 Ağustos 1965

Luís de la Puente Uceda

MIR Ulusal Devrimci Komuta Başkanı”⁷⁰

Ama devrimci bildiriler, Peru ordusunu kovmaya yetmiyordu. Ordu, Ağustosun sonunda bölgeye ulaştıktan sonra hemen ve doğrudan köylüler arasında varlığını hissettirmeye başladı. Gerillalarla ilk çatışma 9 Eylülde oldu. ABD ordusundan karşı-ayaklanma uzmanlarının saldırının planlanmasına yardım ettikleri ve yönettikleri söyleniyordu.⁷¹ 20 Eylülde beş ordu birliği Mesa Pelada’nın zirvesine doğru hareket etti, aynı gün gerillanın 6 numaralı kampı ele geçirildi. İklim koşulları çok kötüydü, bu sefer sırasında üç asker soğuktan öldü.⁷²

Savaş Bakanlığı’nın açıklaması şöyle devam ediyor:

“Operasyon, gerillaların yeniden toplanmalarını önlemek ve ellerindeki üsleri ele

⁷⁰ Akt. Mercado, *Las Guerrillas del Perú el MIR*, s. 193-98.

⁷¹ *New York Times*, 12 Eylül 1965.

⁷² Savaş Bakanlığı, *Las Guerrillas en el Perú y su represión*, s. 66. Gerillalar, ordunun donarak öldüğünü söylediği askerlerin gerçekte pusularda öldürüldüğünü iddia etti. (Mercado, *Las Guerrillas del Perú el MIR*, s. 184.)

geçirmek ve imha etmek için yoğunlaştırılarak sürdürüldü. Aynı zamanda hava kuvvetleri asileri nötralize etmek ve şaşkınlığa düşmelerini sağlamak için aydınlatma bombaları kullandılar. Onların sürekli tetikte ve hazır durumda kalmaya zorlamak için geceleri 120 mm'lik ağır havan toplarıyla taciz ateşi açıldı. Bu operasyon Mesa Pelada'nın yüksek kesimlerindeki insansız bölgede gerçekleştirildi.”

Ancak gerillalar ayrı bir tablo çiziyorlar: “Napalm bombaları ve yüksek patlayıcılarla plato yakıldı, köylüler katledildi ve tahrip edildi.”⁷³ *New York Times* muhabiri Ekimde şöyle yazıyordu: “Hava kuvvetlerine ait uçaklar her gün gerilla kampı olduğundan şüphelendiği yerleri napalm bombaları ve makineli tüfeklerle dövüyor”.⁷⁴

Bu koşullarda De la Puente'nin gerillalarının Mesa Pelada'nın dik yamaçlarında hayatta kalabilmek için çok az umutları vardı. Onların kaçıp kurtulması olanaksızdı. Gerilla kolunda Albino Guzmán adlı gerilla çok büyük gerilim altındaydı; gerillaları terk etti, polise teslim oldu; özellikle gerillaların gizli yerlerini polise gösterdi. Onun gerillaya ihaneti, gerillaların sayılı günleri kalmasına yol açtı.

Ordu, De la Puente ve Ruben Tupayachi'nin yönettiği gerilla kolunu çembere alarak sıkıştırmaya başladı. 23 Ekimde Amaybamba yakınlarında gerilla kolu orduyla çatışmaya girdi. Gerillalar ya yakalandı ya da öldürüldü. De la Puente ve Tupayachi'ye ne olduğu belirsizdir. Büyük olasılıkla yakalandılar ve iki günlük tutsaklıktan sonra öldürüldüler. Grubun eylemi sadece bir ay sürdü.

⁷³ Mercado, *Las Guerrillas del Perú el MIR*, s. 186.

⁷⁴ *New York Times*, 8 Ekim 1965.

YEDİNCİ BÖLÜM
HÉCTOR BÉJAR
VE “JAVIER HERAUD”

Peru ordusu, 25 Eylülde Lobatón ile De la Puente arasındaki bölgede *Ejercito de Liberation Nacional*'in (ELN/Ulusal Kurtuluş Ordusu) harekete geçmesiyle şaşkınlığa düştü. Héctor Béjar'ın yönettiği ELN, Mayıs 1963'de Puerto Maldonado'da Javier Heraud'ın öldürüldüğü gerilla olayında yer alan ve geçmişi 1962'ye dayanan devrimci bir gruptu. O, uzun süredir gerilla savaşı hazırlıklarını sürdürüyordu, ama Lobatón grubu Haziran 1965'de harekete geçtiğinde kendilerini bütünsel bir devrimci faaliyeti başlatmaya tam olarak hazır görmüyorlardı. Bununla birlikte De la Puente'yle dayanışma düşüncesiyle gerilla mücadelesine başlamaktan başka seçenekleri olmadığına karar verdiler. 9 Eylülde Lima'da ELN ve MIR temsilcile-

ri, birbirlerini desteklediklerini açıklayan ortak bir bildiri yayınladılar.

“Peru silahlı devrim süreci başlamıştır. Bu gerçek, değiştirilemez bir tarihsel dönüşüm niteliğindedir. Bugün gerillalar, silahlı mücadele yolunu izlemek zorunda olan Peru halkının ulusal ve toplumsal kurtuluşunu başlatmışlardır.

Bu durum, devrimci grupların birliğini–eylem içinde gelişecek ve pekişecek olan bir süreç– gerektirir. Bunun bilincinde olan Devrimci Sol Hareket (MIR) ve Ulusal Kurtuluş Ordusu (ELN), Ulusal Eşgüdüm Komutanlığı oluşturarak, ülkemizin kurtuluşu için yerine getirilmesi gereken görevleri birlikte gerçekleştirmek üzere eşgüdüm düzeyinde ilişkileri geliştirme konusunda anlaşmışlardır.

Mücadelenin amacı, insanın insan tarafından sömürülmesine son verecek ve ulusal egemenliğimizi yeniden kazandıracak bir toplumsal sistemi kurmada ve ülkemizi kıtada ve bütün dünyada kendi kaderini belirleyen bir ulus haline getirmede özsel bir aşama olan ulusal, anti-emperyalist halk devrimini gerçekleştirmektir.

Bu amaca, sadece toprak ağalığına, tekelci burjuvaziye ve emperyalizme karşı olan tüm yurtsever kesimlerin ve alt orta sınıfın, sömürülen orta sınıfın, ilerici aydınların, öğrencilerin, diğer bir ifadeyle, İnkaların ve ülkeleri için yaşamalarını veren Manco Inca, Juan Santos, Túpac Amaru, Pumacahua gibi Bağımsızlık Savaşı ve Cumhuriyet mücadelesinin kahramanlarının ve son dönemde asteğmen Vallejos,⁷⁵

⁷⁵ Mayıs 1962’de asteğmen Vallejos, Tunun bölgesinde Huncayo’ya otuz dakika mesafedeki Jauja cezaevinde görevliydi. Bir isyan başlamak amacıyla politik bir örgütten destek almak için troçkist POR’un (*Partido Obrero Revolucionario*/Devrimci

köylü Mayta ve şair Javier Heraud'un içlerinde bulunduğu halkın kurtuluşu için yaşamlarını verenlerin bize aktardığı şanlı bir geleneğe sahip olan Peru halkının büyük çoğunluğunun desteklediği işçi ve köylü ittifakı tarafından yönetilen halk mücadelesiyle ulaşılabilir. Bu anlaşma, kendi amaçları ve mücadele hedefleri olan diğer örgütleri dışlamaz ve onlara açıktır.

MIR ve ELN, bugünkü ulusal kurtuluş mücadelesinin, sürecin öz tarihsel aygıtı olan ve iki örgütün kurucu üyeleri olacağı güçlü Peru Devriminin Birleşik Partisi'nin ortaya çıkmasını sağlayacağını bilincindedirler.

Ya ülkemiz ya da ölüm!
Biz Kazanacağız!
Lima, 9 Eylül 1965"⁷⁶

İlk büyük eylemden kısa süre sonra, Ekimde, ELN kendi özgün görüşlerini açıklayan bir bildiri yayınladı:

"Belanúnde cumhurbaşkanı olduğundan bu yana, ülkemizin ve halkımızın kötü durumunda temel bir değişiklik olmamıştır.

Seçimlerde verdiği sözü unutan, oligarşik baskıya giderek daha fazla ödün veren Belanúnde ahlaksızca selefinin yolunda gidiyor. İktidarda kalma izni karşılığı olarak International Petroleum, Cerro de Pasco ve diğer ABD tekellerinin petrolü, bakırı, kurşunu, demiri ve çinkoyu yağmalamalarına izin verdi; büyük mülklere dokunmayan gülünç tarım reformuyla köylülerin yoksulluğunun ticaretini yapıyor

İşçi Partisi) bir üyesiyle bağlantı kurdu. Mayta adlı bir köylü lideriyle birlikte sosyalist devrim kıvılcımı olacak bir ayaklanma planladı. Kısa bir süre için cezaevini ele geçirdiler. Vallejos ve Mayta öldürüldü. Daha fazla ayrıntı için bkz. Americo Pomaruna, "Perú: revolución, insurrección, guerrillas".

⁷⁶ MIR ve ELN'nin ortak bildirisi, 9 Eylül 1965; akt. Mercado, *Las Guerrillas del Perú, el MIR*, s. 181-82.

ve silahlı kuvvetlerin zoruyla halkı eziyor.

Bugün tarihimizin en ağır krizinden geçiyoruz. Yönetici sınıflar topyekün şiddete karar verdiler. Belanúnde, halka vahşet uyguladığı bilinen partilerin denetimi altında, dışişleri bakanlığı aracılığıyla ulusal egemenliğimize ve bağımsızlığımıza ihanet etmiştir.

Kolonyalizme karşı mücadele eden Túpac Amaru, Pumacahua ve diğer liderlerinin yarattığı devrimci geleneği izleyerek, ulusal kurtuluş sloganlarıyla savaşıma ve gerekli silahlı birlikleri yaratma görevini üstleniyoruz.

1962'de işçi, köylü ve öğrenci liderleri, birbirini diyalektik olarak bütünleyen iki yöntemle, silahlı mücadele ve birlik politikasıyla ELN'i (Ulusal Kurtuluş Ordusu) oluşturmaya karar verdiler.

Silahlı mücadele, halkın kendi özgücüne daha fazla güvenmesini sağlayacaktır, ama halkın geniş birliğine dayanmaksızın başarılı olamaz. Sadece birleşik ve örgütlü bir halk oligarşinin güçlerini yenilgiye uğratabilir. Bölmek, bugüne kadar ezenlerin en etkili silahı olagelmıştır. Düşman her zaman devrimciler arasında ayrılıklar yaratmaya çalışır, çünkü bilirler ki, içsel olarak bölünmüş bir halk kolayca yönetilebilir.

Sekterler ve hizipçiler, halk saflarında düşmanın en tehlikeli müttefikleridir.

Sadece silahlı mücadele gerçek bir halk birliğini yaratır. Şiddet için şiddete inanmıyoruz. Ama zorbalığı ve askeri darbeleri kullanan, ekonomik ve askeri olarak güçlü oligarşinin sömürdüğü bir ülkede barışçıl araçları savunarak kendimizi ve halkımızı kandıramayız

Oligarşinin canice şiddetine, iktidarı ele geçirmeyi amaçlayan halk savaşıyla yanıt vermemiz gerektiğine inanıyoruz.

Son bir kaç on yılın ulusal hareketlerinin

deneyimi göstermiştir ki, halk, gerilla savaşıyla büyük ve çok iyi donatılmış bir orduyla baş edebilir. Bu, Cezayir'in, Küba'nın, Vietnam'ın ve emperyalizmi yenilgiye uğratan ya da ona karşı başarıyla savaşan tüm halkların verdiği derstir.

Askeri güçlerin amacı, ülke çapında gerilla savaşı yürüterek güçlü Ulusal Kurtuluş Ordusu'nu inşa etmek ve sonuç olarak emperyalizm ve oligarşiyi yenilgiye uğratmaktır.

Bizim politikamızın yakın amacı, tüm halkı geniş bir cephe içinde bir araya getirmektir.

Cephe, kitlelerin arkasında yapılan pazarlıkların bir sonucu olmayacaktır; tüm halk güçleriyle birlikte hareket edenlerin silahlı mücadelesinin bir aşamasının ürünü olacaktır.

Hiç kimse, pratikte kitlelerin başında yer almadıkça ve onları zafere götürebileceğini göstermedikçe kitlelerin yöneticisi olduğunu iddia edemez.

MIR'in 'Túpac Amaru', 'Pachacutec' ve 'Pumacahua' muzaffer birliklerinin Junín ve Cuzco'da açtıkları gerilla cepheleri Halk Savaşının başladığını gösteren devrimci örneklerdir.

ELN, Ayacucho bölgesinde bir gerilla cephesi açtığını halka duyurur.

ELN, devrimci özverinin bir örneği olan Héctor Béjar'ın komutasındaki 'Javier Heraud' gerilla birliğiyle ilk silahlı propaganda harekâtlarına başlamıştır.

Kana susamış Carrillo kardeşlerin Chapi *haciendas*ında iki bin köylü yılın onda dokuzunda hiç bir ücret ödenmeksizin çalıştırılıyordu. Dokuz yaşındaki çocuklar bütün gün acımasızca çalıştırılıyordu; hayvanlardan birisini yitirdiklerinde, daha fazla çalışarak karşılığını ödemek zorundaydılar. Köylülerin eşleri ve kızları zorla alıp götürülüyor ve bu kudurmuş top-

rak sahiplerine hizmet ettiriliyordu. Hiç kimseye ücret ödenmiyordu.

1962’de Carrillo kardeşlerin bu insanlık dışı tutumunu protesto eden köylüler soğukkanlılıkla katledildiler.

1963’de köylüler daha fazla dayanamadılar ve Carrillo kardeşleri tutsak aldılar. Yargılanması için yetkililere gittiler, ama onlar tutuklandı ve sığırları ve ürünleri çalmakla suçlandılar.

Gerçekleri daha yumuşak ifade eden şu sözler, oligarşinin McChartyci gazetesi *La Prensa*’dan Pedro Beltrún’a aittir, bu yılın 4 Ekiminde 6. sayfada yayınlanmıştır: ‘Polis de ortakçıların Carrillo kardeşlere karşı saldırgan olduklarını anımsıyor. Bir yıl kadar önce onlardan birisini yalın ayak ve ağzına tıkaç sokulmuş vaziyette, kurallara uygun olmayan yöntemlerle alıp Ayacucho’ya getirdiler. Polis, olaya müdahale ederek bir suçu önledi.’ Böyle yazıyor *La Prensa*.

Eylül 1965’de Chapi *haciendas*ında ELN’nin silahlı desteğiyle köylüler tarafından bir halk toplantısı düzenlendi, yargılamaya geçildi ve devrimci adalet yerine getirildi: Carrillo kardeşler ve onun uşakları kendi suçlarının bedelini ödediler.

Yaşasın Tunin, Ayacucho ve Cuzco gerillaları!

Yaşasın köylüler ve onların gerillayla birliği!

Kahrolsun savunmasız köylüleri vahşice katledenler!

Kahrolsun emperyalizm ve oligarşi!

Yaşasın Ulusal Kurtuluş Ordusu!”⁷⁷

Bu nedenle ELN’nin ilk askeri harekâtı, 25 Ey-

⁷⁷ ELN’nin “Ayacucho’da Yeni Gerilla Cephesi” bildirisi. Akt. Mercado, *Las Guerrillas del Perú, el MIR*, s. 188-91.

lölde, Chapi *haciendas*ının ele geçirilmesi ve Carrillo kardeşlerin vurulmasıyla başlar. Böylesine vahşi açılışın nedenini fazla aramaya gerek yoktu. Gerillalar onu şöyle açıklıyorlar:

“Ayacucho eyaletinde La Mar ilinde Chapi *haciendas*ının sahipleri canı Gonzalo ve Miguel Carrillo’nun idam edilmesi, Túpac Amaru’nun İspanyol başyönetici Ariaga’yı asmasına benzer tarihsel bir adalet eylemidir. Bu kasaplar için İnkaların İspanyol zorbaları için söylediklerini söyleyebiliriz: ‘Onun kötü davranışı, onun yok edilmesini saygın bir görev haline dönüştürmüştür.’ Chapi *haciendas*ı, Ayacucho’nun en geniş, en büyük malikanesidir; birbirlerine bir kaç günlük uzaklıkta olan Panto ve Chupon’un içinde bulunduğu altı köyü kapsar. Öylesine büyüktür ki, atla bir ucundan diğer ucuna bir haftada gidilebilir. Sahiplerinin silahlı adamları vardı ve yetkililerin yaklaşmasına izin vermezlerdi; en yakın sivil muhafız karakolu ana bina-
dan beş günlük mesafededir. İklim sıcak olduğundan, *haciendada* çok iyi kalite kahve ve kakao üretilir; bir bölümünde koka ve rom yapmak için şeker kamışı yetiştirilir. Çokça büyük baş hayvan vardır. Tüm bu üretim, çalışmalarını karşılığında kendi yiyeceklerini yetiştirmeleri için küçük bir toprak parçası verilen köylülerin ücretsiz emeğine dayanır... Burada öylesine ezilmiş, İspanyolca bilmeyen yüzlerce aile vardır. Doğal olarak, 1962’de talep etmiş olmalarına rağmen ne okul, ne sağlık ocağı vardır.

1960’da Gonzalo ve Miguel Carrillo, Huaman adlı bir köylüyü öldürmüşlerdir. Onu hırsızlıkla suçlamışlar, vücudunu parça parça kesmişler ve köylüleri terörize etmek için çiftlik binasının girişine asmışlardır. Ama köylüler ücret talebiyle isyan ederek Gonzalo Carrillo’yu yakalamışlar, bağlayıp bir tutuklu gibi en yakın

polis karakoluna götürmüşlerdir. Doğal olarak yetkililer cani toprak sahibini serbest bırakmışlar, Emeterio Huaman (öldürülen köylünün bir akrabası) adlı köylü liderini tutuklamışlardır ve halen Ayacucho’da cezaevinde yatmaktadır. Bu ve barbar Carrillo kardeşlerin işledikleri diğer suçlar (ırza geçme, köylülere işkence yapma, barakaları yakma vb.) 1964’de *Obrero y Campesino* gazetesinde yer almıştır.

Böylesi canilerin idam edilmesinin adil olduğundan kim şüphe edebilir?”⁷⁸

Ricardo Letts, ne olduğunu şöyle anlatır:

“Onların ilk eylemi, Ayacucho’nun dağlık kesiminde iki toprak sahibinin idam edilmesiydi. Önce bir kaç yıldır suçların bedelini ödetmeye karar vermiş olan köylüleri topladılar. Bu eylem yapıldığında çiftlik evinin çevresi savaş alanının ortasında bulunuyordu ve polisle karşılaşmaktan sakınarak geri çekildiler. Sahiplerinin ve kahyanın ölmesiyle birlikte, yüzyıllardır ezilen ve sömürülen yerliler tümüyle yeni bir konumdaydılar. Onları köle gibi çalıştıracak kimse yoktu, ürünlerinin yarısını ya da üçte birini verecekleri kimse de yoktu. Şimdi onlar kendi hakları olan toprakların sahibiydiler. *Hacienda* için çalıştıkları topraklar, şimdi hepsinin birlikte çalışacağı topraklar olmuştu. Bu durum gerillalar tarafından onlara açıklandı ve eylemden sonra hemen uygulamaya geçildi. Polis geldiğinde yapacağı bir şey yoktu. Polis köylülere saldırdı ve kendilerinden daha fazla nefret edilmesini sağladı. Boş arazi (çiftlik evi ve toprak sahiplerinin baskısını simgeleyen her şey yakılmıştı) korumak için oraya bir birlik bıraktılar, ama köylülerin kendi topraklarını ekmelerini ve ürün almalarını en-

⁷⁸ Mercado, *Las Guerrillas del Perú, el MIR*, s. 186-87.

gelleyemediler. Başka bir toprak sahibi öncekilerin yerini almaya gelemedi; bu, daha öncekilerin yazgısını paylaşmak demektir.”⁷⁹

Ordu bu yeni tehditle baş edebilene kadar bir süre geçti. Bütün mevcut güçler Túpac Amaru ve Pachacutec gerilla cepheleriyle uğraşıyordu. Bu yüzden Pachacutec grubunun tümüyle imha edilmesinden sonra, 25 Kasım'da Javier Heraud grubunun faaliyet yürüttüğü bölgeye Mesa Pelada'yı ele geçiren birliklerin gönderilmesine karar verildi. 6 Aralıkta harekete geçtiler ve 17 Aralık gecesi gerillalarla temas sağlandı. Çıkan çatışmada Béjar'ın ikinci komutanı Ricardo León öldürüldü. Çatışmalar Aralık sonu, Ocak başına kadar sürdü. Javier Heraud Cephesi, Béjar'ın ortadan kaybolmasıyla kesin olarak işin sonuna geldi. Daha sonra Béjar yakalandı ve hapsedildi.

1965'in gerilla hareketleri bununla sona erdi. Aynı koşullarda, Ekvator sınırındaki Gonzalo Fernández Gasco'nin yönettiği Manco Capac grubu hiç eylem yapamadı. 18 Ekim-5 Kasım arasında altı gerilla yakalandı. Onlar gerilla grubunun bölgede harekete geçmesinin planlandığını anlattılar, Fernández Gasco'nun ana üssünü ele verdiler. 11 Aralıkta ordu birlikleri Cerro Negro'daki ana üsse yaklaşmaya başladılar. Ancak hiç bir şey bulamadılar, bir ay sonra operasyon bitirildi. Gerillalar Ekvator'a geri çekilmişti.

⁷⁹ Ricardo Letts, “Perú: revolución, insurrección, guerrillas”.

SEKİZİNCİ BÖLÜM KOMÜNİSTLER VE GERİLLALAR

Peru Komünist Partisi'nin De la Puente gerillalarına karşı tutumu, sadece Che Guevara'nın "her zaman devrim için tüm koşulların var olmasını beklemek gerekli değildir; ayaklanma *foco*'su bu koşulları yaratabilir"⁸⁰ tezine kesin karşı çıkışıyla anlaşılabilir. Gördüğümüz gibi bu tezler De la Puente tarafından içtenlikle desteklenmiştir. Ama ortodoks komünistler, devrim koşullarının bu yolla canlandırılmayacağına inanırlar. (Şüphesiz komünistlerin Hugo Blanco'ya karşı çıkışları asıl olarak anti-troçkizmden kaynaklanır.)

Peru gerillalarının başarısızlığını tahlil eden Perulu komünist César Levano şöyle yazar:

⁸⁰ Che Guevara, *Guerra de Guerrillas* ("Gerilla Savaşı").

“Ana saptama, halkın yoksulluk ve toprak ağalarının şiddetinin acısını çektiği bir ülkede gerilla mücadelesiyle halkın sempatisi kazanılabilir şeklindedir. Ama bu sempati, devrimin nesnel koşulları az ya da çok olgunlaşmadığı sürece kullanılamaz ve aktif desteğe dönüşmez. Gerilla hareketinin başarılı biçimde gelişebilmesinin ikincil koşulu, gerilla mücadelenin başındaki politik örgütlenmenin görece olarak yüksek örgütlenme ve bilinç düzeyidir.”⁸¹

Komünistler, 9 Haziran 1965’de De la Puente gerillaları ilk eylemlerini yaptığında nasıl bir tutum takınacakları sorunuyla yüzyüze kaldılar. César Levano’ya göre, Komünist Partisi yirmi dört saat içinde gerillalarla dayanışma içinde olduğunu açıkladı.⁸² Ama burada bir koşul vardır: “partinin tavrı, onlara eleştirel bir destek olarak tanımlanabilir”. Ve Levano ekler, “Komünist Partisi, daha ilk başta, mücadeleye başlamak için seçilen zaman konusunda şüpheleri olduğunu söylemiş ve bu seçimin, sadece şu ya da bu bölgede köylülerin tavırları ve hazır olup olmadığı açısından değil, aynı zamanda ülke çapında politik durum açısından ele alınması gerektiğini işaret etmiştir”.

Yine de komünistler, gerillaların başarılı olma olasılığı konusunda her zaman bu şüphe taşı-

⁸¹ César Levano, “Lessons of the Guerrilla Struggle in Peru”, *World Marxist Review*, vol. IX, No. 9, Eylül 1966.

⁸² *Las Guerrillas del Perú*’da Rogger Mercado, parti genel sekreteri Jorge del Prado’dan partinin gerillalara ilişkin açıklamasının bir kopyasını istemesine rağmen kendisine verilmediğinden söz eder. (s. 146) Kitabında, bunun yerine emekli general César A. Pando’nun yönettiği komünist cephe örgütü *Frente de Liberación Nacional*’ın (Ulusal Kurtuluş Cephesi) Haziran 1965’de gerilla savaşı çıkışının beklendiğinden söz edilen bir duyuru-suna yer vermiştir. Bu duyuruda, “seçilmiş bir öncü grubun eylemiyle zaferin kazanılabileceği inancı hatadır” denilmektedir.

malarına rağmen, onların başarılı olma olasılığıyla hep karşı karşıya kalmışlardır. Bu yüzden gerillalarla ilişkiler ve tutum konusunda sürekli bir önyargıları vardır. Ağustos 1965'deki Merkez Komitesi toplantısında “yeni durumun dikkatli bir tahlili” yapılmıştır. Onların tahlilleri şu öncüllerden yola çıkmıştır:

a) Gerilla mücadelesi ile ayaklanma arasında kesin bir ayrım yapılmalıdır. Ayaklanma, bazı durumlarda halk savaşının *son aşaması* olabilir.

b) İktidarı ele geçirme anlamında *ayaklanma*, devrimci bir durumu gerektirir.⁸³ Ama bu koşullar *gerilla hareketinin ortaya çıkışı* için temel değildir.

c) Gerilla hareketinin kendisi devrimci bir durum yaratamaz.

d) Gerilla hareketi, sadece devrimci durumun olgunlaştığı zaman gelişebilir.

Merkez Komitesi, her ne kadar MIR ve daha sonra Héctor Béjar'ın ELN'in (15 Mayıs Hareketi) katıldığı silahlı mücadeleyi “köylülere yönelik şiddete bir yanıt” olarak ifade etse de, “ülkemizde mücadelenin temel biçimi ve Peru halkının temel görevi olarak silahlı mücadeleyi gerektiren bir devrimci durum mevcut değildir” saptamasını yaptı.

“En elverişsiz etmen, [diye yorumluyor Levano] sözde tarım reformuydu. Her ne kadar köylülerin toprakları almaya hazır olduk-

⁸³ Lenin'e göre komünistler her zaman belli nesnel koşulları öngören bir devrimci durumu göz önünde bulundururlar: 1) Yönetici sınıfların yönetimlerini eski biçimde sürdürmelerini olanaksız kılan politik bir kriz; 2) ezilen kitlelerin maddi koşullarının çok kötüleşmesi, ve 3) gerçek bir kitle hareketinin yükselmesi. César Levano, “Açıktır ki Peru'da Haziran 1965'de böylesi bir devrimci durum mevcut değildi” diye yorumlar.

ları bölgelerde yürütölmüşse de, bir süreliğine köylölere toprak verileceğı yanılısamasını beslemiştir. Bunun yanında petrol alanlarının ulu-sallaştırılması konusunda artan baskı ve bu bağlamda hükümetin etkili bir eylemde bulunacağı umudu yeniden canlanmıştır.

Anlaşılabileceğı gibi, *genel olarak* halk kendi deneyimleriyle koalisyon hükümetinin tutarsızlığını, demagojisini ve bozgunculuğunu görebilmiş değillerdi. Ayrıca APRA-UNO koalisyonu, hala kullanabileceğı belli (yetersiz olsa da) bir politik sermayeye sahipti.”⁸⁴

Gerilla çıkışının komünistleri ilgilendiren olumsuzluğu, hükümetin baskıyı doğrudan Komünist Partisi’ne yöneltmesiydi. Parti, işlemediğı suçtan dolayı suçlu bulundu ve kendi stratejisi alt üst oldu. Merkez Komite, gerici güçlerin gerilla mücadelesinden yararlandığını belirtir:

1. Tüm sol güçlere karşı bir baskı kampanyası başlatıldı.
2. Sol güçler ulusal ve demokratik kesimlerden tecrit edildi.
3. İktidardaki ılımlı burjuvaziye yalın bir gericiliğe yöneltti.
4. Bazı ayrılıkları (birincil olarak APRA ile ordu arasındaki geleneksel düşmanlığı) örtbas ederek aşırı gerici cephe içindeki güçleri birleştirdi.

Gerillalar, Belaúnde’nin reformist politikalarını destekleyen partinin durumunu tehlikeye düşürdü. Henüz partinin daha radikal destekçilerini yitirme korkusu yoktu. Böylesine edilgen olan parti, cılız da olsa silahlı mücadeleyi desteklemekten söz ediyordu.

“Peru Komünist Partisi’nin [diye yazı-

⁸⁴ UNO, eski başkan General Odría’nın partisidir. Belaúnde’ye muhalefet temelinde APRA’yla ortaklık kurmuştur.

yor Levano] ilkesel olarak silahlı mücadeleye karşı olmadığını söylemeye gerek yoktur. Son kongremizde açıkça ifade ettiğimiz gibi, her ne kadar komünistler ülkedeki devrimci süreci şiddet ve kan dökmeksizin ilerletmeyi tercih ederlerse de, barışçıl yol, oligarşi ve emperyalizmin kullandığı geleneksel yöntemler yüzünden oldukça zordur. Peru devriminin olası tek yolu, kongrenin ifade ettiği gibi, silahlı mücadele olacaktır. Gerillalara karşı, köylü mücadelesine ve halk hareketine karşı geçen aylarda yönetimin kullandığı yöntemler, genel olarak bu olasılığı güçlendirmektedir.”

Ama De la Puente'nin faaliyetlerini onaylayan komünistler, bu varsaydıkları durumdan kaçınmak için, aceleyle Komünist Partisi'nin faaliyetleriyle kendi faaliyetlerini koordine etmemesi başta olmak üzere MIR'in hatalarının listesini çıkartırlar:

“MIR'in hatası, [diye devam ediyor Levano] sadece elverişsiz bir zamanı seçmesi değildi, aynı zamanda onun yönetiminin Komünist Partisi'nin içinde yer aldığı sol güçlerle –gerilla hareketinin dışındakiler olarak– eşgüdümlü hareket etmemeyi sorun olarak görmemesiydi. Bunun gerilla mücadelesinden çıkartılacak en önemli derslerden birisi olduğunu söyleyebiliriz. Bu grup, partimize karşı öylesine güçlü önyargılara sahip olmadan mücadeleyi yönetebilseydi, aptalca hatalardan, zayıflıklardan ve ihanetlerden sakınılabilirdi, pek çok yiğit savaşçının ölümü önlenebilirdi.”

Yine de olanlara bakıldığında önyargısız olmak çok zordur.

Çin yanlısı Peru Komünist Partisi, ideolojik olarak silahlı mücadeleyle ilgilendikleri halde, De la Puente'nin gerillalarını ortodoks Rus yanlı-

sı parti kadar coşkuyla karşılamamıştır. Çin yanlısı parti Ocak 1964’de bir konferansla kurulmuştur, ama baştan itibaren zamanlarının çoğunu gerilla savaşını desteklemekten çok “revizyonistler”le savaşmakla geçirmişlerdir.⁸⁵

1965 ortalarında And dağlarında gerilla grupları eyleme geçtiklerinde Çin yanlısı parti başlangıçta sessiz kaldı. Politik Komisyon, Eylül ve Ekim’de toplandı, ama “Peru’daki silahlı mücadelenin başlaması devrimin ilerlemesinde yeni bir aşamayı işaret eder”⁸⁶ ifadesi dışında fazlaca bir şey çıkmadı. 15-16 Kasım’da, yani De la Puente’nin öldürülmesinden sonra, Çin yanlısı partinin İkinci Ulusal Konferansı’nda partinin gerillaları neden desteklemediğini açıklayan bir durum tahlili yapıldı.⁸⁷

⁸⁵ Bu parti, Latin-Amerika’da Pekin tarafından resmen tanınan ilk Çin yanlısı partidir. Çin kaynaklarına göre, kuruluş konferansı eski Merkez Komite üyelerinin çoğunluğu ile on yedi bölge komitesinin on üçünün temsilcileriyle toplanmıştır. Bkz. *Peking Review*, 14 Şubat 1964 ve 22 Mayıs 1964 ve Ernst Halperin, “Peking and the Latin American Communists”, *China Quarterly*, Ocak-Mart 1967. Çin partisinin lideri Saturnino Paredes’ti.

⁸⁶ *Peking Review*, 7 Ocak 1966.

⁸⁷ Çin partisi, ayrılan grup olarak Rus yanlılarını gördüğünden kendisini ortodoks parti kabul eder, bu yüzden de bu konferansa “Beşinci Konferans” adını verir. César Levano şöyle yazıyor: “Ayrı bir tutum benimsemiş olan *Bandera Roja* gazetesini yayınlayan ayrılan grup, Luís de la Puente ve MIR gerilla birliğlerinin liderlerini maceracılar olarak niteliyordu. Sonuçta bazı öğrenciler gruptan koptular ve ‘Ulusal Kurtuluş Silahlı Kuvvetleri’ni oluşturdular”. Bu örgüt (gerilla faaliyeti yürütmedi) hala partiyiyle bağlarını sürdürüyordu. Daha sonra ayrılıkçıların gerilla karşıtı tavrı geri tepti; kendi “merkez komite”lerinden hukukçu Saturnino Paredes’in başını çektiği grup, diğer grubu, hukukçu José Sotomajor’in grubunu “revizyonizm”le suçlayarak ihraç etti. Böylece başlangıçta silahlı mücadeleyi, mücadelenin doğru biçimi olarak ilan eden sol oportünistler, daha sonra mermiler uçuşmaya başlayınca, içtenlikle, ama yanlış biçimde onlara inananları yüzüstü bırakıp hızla geri çekildiler.

Alınan kararları uzunca aktarmaya değer:

“Peru’daki toplumsal çatışma, gerilla savaşı biçiminde silahlı mücadelenin başlamasıyla bir üst aşamaya geçmiştir. MIR, kendi inisiyatifiyle bu mücadeleyi başlattı. Bu devrimci hareketin faaliyetlerinin sınıfsal temeli ve amaçları ve ülkemizdeki silahlı mücadeleyi başlatmanın doğru anı olup olmadığının tahlihi yapılması zorunlu olsa bile, bu açık gerçek yadsınamaz.

MIR üyelerinin sınıfsal kökeni, temel olarak *küçük-burjuvazidir*, üyelerinin bazıları proleterleşme aşamasına geçmemiştir. Gerçekte ulusal liderleri dahil üyelerinin çoğu APRA’dan gelmektedir; gerçek Marksist-Leninist eğitimleri eksiktir, troçkizm ve revizyonizmle bağlantılıdır; sekter, elitist ve hegemonyacı zihniyete sahiptirler. Bu durum, tek Marksist-Leninist Komünist Partisi olan partimizin MIR’i tanımasını önlemiştir. Onların, ülkede iki komünist grup olduğu ve MIR’in kirlenmemiş yeni sol olduğu ifadeleri ve bize karşı düşmanca tutumları partimizle dostça ilişkiler geliştirmesini engellemiştir. Komünist Partisi’nin Ocak 1964’deki 4. Ulusal Konferansı⁸⁸ sonrasında görüldüğü gibi, MIR, silahlı mücadele ve buna uygun olarak eyleme geçme inisiyatifi kapıp kaçma rekabeti içinde görünmüştür. Bu eğilim, silahlı devrimci hareketin denetimini almaya çabalayan diğer küçük gruplarda da ortaya çıkmıştır. Bu bakış açısı, MIR’in yeterli askeri eğitime sahip olduklarını düşünerek silahlı mücadeleye başlama kararı almasında çok etkili olmuştur. MIR, ülkenin genel durumunu göz önüne almıştır, ama silahlı mücadeleye başlamak için uygun bir politik durum olup olmadığına bakmamıştır. Onların hesaba kat-

⁸⁸ Çin yanlısı partinin kuruluş konferansı.

tıkları tek öznel etmen, kendi silahlı güçlerinin eğitimi olmuştur. Ancak geniş kitlelerin duyguları ve yakınmaları hesaba katılmamış, birleşik cephe sorununa, devrimi kitlelerle yürütme düşüncesine gereken önem verilmemiş, kendileri dışında mücadeleye girecek devrimci grubun olmadığı düşüncesiyle hareket etmişlerdir. Bunlar, çok elverişli olmayan bir anda silahlı mücadeleye başlanıldığını düşünmemizin nedenidir. Bu, gerilla mücadelesinin büyük bir güçler kutuplaşmasına yol açacağını ve çelişkileri keskinleştireceğini, emperyalizm yanlısı oligarşinin vahşi ve baskıcı niteliğini etkin biçimde açığa çıkartacağını kabul etmemizi engellemez. Peru Komünist Partisi [yani Çin yanlısı parti], savaşta düşen eski MIR lideri Luís de la Puente Uceda'ya ve onu izleyen tüm devrimcilere saygı duyar. Silahlı mücadele ateşinin söndürülmesine göz yummak bizim görevimiz değildir. Bu vesileyle, bu ateşi korumak için her türlü çabayı göstereceğimizi ilan ederiz. Silahlı mücadelenin başladığı unutturulamaz. Unutulmamalıdır ki, silahlı mücadelenin başlatılması, özsel olarak öznel koşulların olgunlaşma düzeyine bağlıdır. Çok iyi biliniyor ki, Peru'da devrimci bir durum vardır, Peru toplumunun temel çelişkilerinin devrimci çözümünü gerektiren nesnel koşullar hazırdır. Öznel koşullar, temel olarak halkın geniş kitlelerinin savaş ruhuna ve örgütlenme düzeyine ve ayrıca devrimci partinin silahlı mücadele için özgün hazırlık düzeyine bağlıdır. Ama nesnel koşullar isteğe bağlı değildir. Diğer taraftan öznel koşullar, asıl olarak devrimi hazırlama ve yürütme isteğine bağlıdır. Bize bağlı olan öznel koşulların kendiliğinden oluşmasını beklemek devrimcilik değildir. Çünkü onları yaratmak, geliştirmek ve örgütlemek zorundayız. Bu öznel koşullar belli bir olgunluk dü-

zeyine ulaştığında, silahlı m¼cadele daha b¼y¼k başarıyla başlatılabilir. Ama karşı-devrimci g¼çler, eğer hazırlık çalışmalarını saptamışlarsa, devrimci g¼çleri hemen eyleme geçmeye zorlarlar. Bu nedenle g¼c¼ korumak için ¼nlemler alınması zorunludur.

Peru'da silahlı m¼cadelenin başarı şansı çok y¼ksektir. Nesnel koşullar ¼znel koşulları y¼kseltmek için elverişlidir. Her ne kadar emperyalizm ve baskı g¼çleri çok g¼çl¼yseler de, devrim g¼çleri (g¼receli olarak zayıftırlar) kendi davalarının haklılığıyla, halkımızın kahramanlık geleneğiyle ve d¼nyanın devrimci g¼çlerinin desteğiyle, giderek g¼çlenecek ve sonuçta d¼řmanın g¼c¼n¼n ¼ken temellere dayandığını ve ezilen ve s¼m¼r¼len sınıflar tarafından tanınmadığını daha açık hale getirecek, karşı-devrim g¼çlerini yenilgiye uğratacaktır.

Peru Kom¼nist Partisi, izlediği genel ilkelere yineler: devrim d¼řmanlarını bozguna uğratmanın tek yolu, halkın devrimci savaşıdır; yani kitlelerin, ¼zel olarak k¼yl¼lerin politik m¼cadelesiyle eřg¼d¼ml¼ ve birleşik savaşıdır. Geçen Ekim ayında Genişletilmiş Politik Komite'nin Kararı'nda ifade edildiği gibi, 'silahlı m¼cadele, kitlelerden tecrit olmuş k¼¼k silahlı grupların katılımıyla sınırlandırılmaz, kitlelerin varlığını hesaba katmalıdır. Diğer yandan gerilla grupları zaman zaman yaşayabilmek için doğaya g¼venebilirse de, b¼t¼n halkı peşine takacak kadar b¼y¼yemez. Bu, kentlerdeki işçilerin, devrimci savaşın parçası olması için devrimci ve sınıf temelinde ¼rg¼tlenmiř olmasını da gerektirir. Kentlerdeki işçi sınıfının yardımı olmaksızın y¼r¼t¼len silahlı m¼cadele sonuçta başarısızlığa uğrar'. Mesa Pelada'da MIR'in yenilgiye uğramasından ¼nce yayınlanan bu duyuru, Cuzco b¼lgesinde k¼yl¼ kitlelerinin hemen hemen hiç desteğine sahip olma-

yan gerillaların yaşadığı üzücü olayların nedenlerinden birisini doğrulukla ortaya koyar. Politik Komite'nin bu belgesinde çizilen ana hatlar tümüyle onaylanmıştır ve yürürlüktedir.

Mao Zedung yoldaşın söylediği gibi, devrimin üç sihirli değneği, Komünist Partisi, birleşik cephe ve silahlı mücadeledir. Bu, komünistlerin geniş kitlelerin desteği olmaksızın tek başlarına devrim yapamayacakları gerçeğinden çıkartılmıştır. Bu yüzden partinin temel görevi, geniş bir ulusal kurtuluş cephesi içinde ezilen sınıfların hepsini bir araya getirmektir. Konuya sadece solun birliği olarak bakılırsa, bu cephe birleşik cephe olamaz. Bu cephe, özel olarak işçilere ve köylülere dayanır; sol partilerde yer almayan geniş halk kitlelerini kendisine çekmek zorundadır. Şu bilinmelidir ki, Peru Komünist Partisi dışında ulusal düzeyde örgütlenmiş ve kitle desteğine sahip başka devrimci parti yoktur. Silahlı mücadelenin başlangıcı, partisi aracılığıyla işçi sınıfının yönetici sınıf olduğu, köylülerin, *küçük-burjuvazinin* (esnaf, küçük tüccar, memurlar, aydınlar ve öğrenciler) ve *ulusal burjuvazinin* ilerici kesimlerinin içinde yer aldığı bir birleşik cepheyi oluşturmak için savaşmayı kesinlikle gerektirir.

Ancak gerçek bir birleşik cephe revizyonistler ve troçkislerle oluşturulamaz, çünkü onlar devrimci değil, şu ya da bu biçimde ajandırlar. Onlar devrimi çarpıtmaya ya da başarısızlığa uğratmaya çalışır. Ayrıca bu karşı-devrimci grupların hiç biri, hiç bir desteğe sahip değildir. Bunu yapmaya kalkışmak, savaşılan düşmanla birlik aramak demektir. Mevcut ayrılıklara rağmen MIR'le anlaşmak için kapılar açıktır, troçkist ve revizyonistlerden uzak durmak, geniş kitlelere bağlanmak ve partimizle ittifak kurmak kendileri için daha iyidir.

Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin⁸⁹ başarısızlığı, açıkça partiyle bağlarını kopartan bazı üyelerinin kişisel, sekter, anti-komünist ve karşı-devrimci faaliyetlerinin bir sonucudur. Parti, geniş kitle tabanına dayanan bir Ulusal Yurtsever Cephe yaratmak için savaşıacaktır, öyle ki bu cephe, köylülük ve diğer ezilen sınıflarla ittifak kuran işçi sınıfının ve partisinin yönetimi altında devrimi gerçekleştirecektir.”⁹⁰

Bu metin, belki de Latin-Amerika'daki gerilla hareketlerine karşı Çinlilerin tutumunu çok açık biçimde ifade ediyor.

⁸⁹ Gerilla hareketi değil, ortodoks komünistlerin egemen olduğu cephe örgütlenmesi.

⁹⁰ Çin yanlısı Peru Komünist Partisi'nin 5. Ulusal Konferans kararları, 16 Ekim 1965, s. 13-18.

DOKUZUNCU BÖLÜM GERİLALAR HESAP ÇIKARIYOR

“Devrimde inanç kesinlikle esastır, ama küçük bir öncünün, daha ilk çatışmada her şeyi tehlikeye atarak burjuva devletin baskı güçleriyle başarılı biçimde çatışması tek başına yeterli değildir.”

Américo Pumaruna

1965 Peru gerillaları altı ay içinde yok edildiler. Ama bu yenilgi, silahlı mücadele konusunda Peru solundaki polemikleri sona erdirmeydi. Ana gerilla grubunu oluşturan MIR, 1966'da Merkez Komitesi'ni topladı ve aşağıdaki kararları aldı:

“A) Kuzeydeki devrimci faaliyetlerimiz, silahlı mücadeleye başlamak ve sürdürmek için

gerekli politik ve askeri düzeye ulaşmamıştı. Askeri harekâtlara başlamadan kısa bir süre önce iki silahlı grup birleştirildi; bu, bölgedeki çalışmanın ters gittiği demektir. Diğer taraftan eylemlerimizi eşzamanlı olarak başlatmayı ne taktik olarak, ne de stratejik olarak göz önüne almamıştık. Bu başarısızlığa rağmen, örgütümüzün politik ve askeri kesimleri bölgeye yerleştirildi ve silahlı kuvvetlerin onları yok etmeyi başaramadığı bir birleşme ve mevzilenme düzeyine ulaşıldı. Kuşatma ve imha operasyonlarından sadece birinde, Aralıkta, yaklaşık 10.000 asker seferber edildi ve ayrıca Ekvator ordusundan yardım aldılar. Bizim askeri örgütümüz, Ulusal Komutanlığın talimatlarıyla düşünmeyle doğrudan savaşıma girişmedi.

B) Merkezdeki Túpac Amaru gerilla birliği, yerel köylülerle önemli bağlantılar kurdu, büyük bir enerjiyle ustaca savaştı. Partinin oluşturulmasındaki zayıflık, köylüler arasındaki desteği ve coşkuyu daha iyi kullanmayı engelledi.

Merkezdeki MIR gerillaları, en elverişsiz koşullarda bile baskı güçlerine karşı zaferler kazanılabileceğini gösterdi. Bu Yahuarina, Pucuta ve diğer çatışmalarda kanıtlandı.

MIR Kurultayı'nda yapılan merkezdeki gerilla faaliyetinin tahlili, yoldaşlarımızın karşılaştıkları tersliklerin, karada, havada ve nehirdeki çok iyi donatılmış baskı güçlerinin savaş yetenekleriyle ilgili olmadığını göstermiştir.

C) Güneyde parti kurma çalışması ve bu temelde kitlelerin örgütlenmesi çok iyi ilerliyordu ve bu kapsamda, aynı yolda ilerlendiğinde silahlı eylemin kitlelerin desteğini daha çok alabileceğine güvenmek için yeterli neden vardı. Ancak bu çalışma başarılı biçimde ilerlerken, dikkatsizlik gerilla koluna pahalıya mal oldu. Askeri hazırlıklar gerillanın inisiyatifi ko-

ruması için yeterli değildi. Bunun dışında hareketin genel sekreteri Luís de la Puente'nin burada bulunduğu sırada yapılan ciddi bir hata açığa çıkmalarına yol açtı. Düşman tüm dikkatini bölgeye yoğunlaştırdı ve komuta merkezinin arka cephesi olarak varsayılan yer ön cephe haline geldi. Buna rağmen, mayınlarla ve gerilla eylemleriyle bölgenin savunulması bazı zamanlarda baskı güçlerinin gerilemesini sağladı. Bu etmenler ve arazinin doğal zorlukları nedeniyle tahminlerinin çok daha ötesinde kayıplara uğradılar ve moralleri bozuldu.

Şanssız bir olay baskı güçlerine yardım etti ve bu önemli kesimde ağır kayıplara uğranılmasına yol açtı; bu, ülkesine ve devrime ihanet eden Albino Guzmán'ın yaptıklarıdır. Gerilla savaşının sıkıntılarına katlanmayı beceremeyen bu kişi moral olarak çökmüş, baskı güçlerine teslim olmuş ve gerilla grubunun tüm gizli askeri bilgilerini düşmana vermiştir. Böylece düşmanın işi daha da kolaylaşmıştır.

Hain Guzmán baskı güçlerinin hedeflerine ulaşmasına yardım etmek için yeterli bilgiye sahipti. Kendisi aynı yöredendi ve Hugo Blanco'nun köylü mücadelesinde aktif olarak yer almıştı. Uzun süredir gerilla güçlerinin en seçkin üyelerinden birisiydi, kendisine ilişkin kayıtlara göre yoldaşları tarafından bölge komitesine atanmıştı; böylece gerilla bölgesinin hazırlık çalışmalarında yer almıştı. Bunlarla birlikte onun parti örgütü konusundaki kişisel bilgisi, yoldaş Luís de la Puente'nin baş komutanlığındaki ana grubun yerinin saptanması ve yok edilmesinde düşmanın en etkili silahı haline getirmiştir.

Her ne kadar bu kişinin moral çürümesi teslim olmadan önceki günlerde fark edilmişse de, gerilla birliği insani nedenlerle gereken önlemi almamıştır.”⁹¹

Ulusal Kurtuluş Ordusu'nun lideri Héctor Béjar, bir röportajda gerilla için en yaşamsal unsur olan köylülüğün rolünü tartışır:

“*Soru 9:* Kırsal nüfusun gerillalara karşı tutumu nasıldı? Gerillaları desteklediler mi, yoksa red mi ettiler? ELN'nin köylüler arasında yürüttüğü politik çalışma neydi?

Yanıt: Pek çok sol kesim şimdi düşmanın karalamalarını yenileyip duruyor ve halk bizi desteklemediği için başarısızlığa uğradığımızı söylüyorlar. Size kendi deneyimimizi anlatacağım, MIR'deki yoldaşlarımdan yaptığı işleri birinci elden biliyorum.

Bölgeye silahlı insanlar gelmeye başladığında köylülerin ilk tepkisi meraktan ibaretti. Kim olduğumuzu, ne yaptığımızı, niçin savaştığımızı öğrenmek istiyorlardı. İktendiler ve meraklarının giderilmesini istiyorlardı. Daha sonra onlarla ilişkilerimiz daha da sıklaştı, dost olduk ve olanaklarımız ölçüsünde onlara yardım ettik. Onların güvenlerini kazanmak için onlara her konuda yardım ettik, sağlıkçı, danışman, öğretmen olduk. O zaman onlar bize sorunlarını anlattılar. Aralarında durumlarının neden kötü olduğunu bilen çok sayıda açık görüşlü insanlar bulduk, bazılarının mücadele deneyimi vardı, madenciydiler ve sendikalarda çalışmışlardı. Onların sorunlarından en yakıcı olanı büyük malikanelerdi. Doğal olarak bu sorunu çözmek için bizden yardım istediler. Kendi toplulukları boş yere mahkemede dava açmak için para harcamıştı ve her zaman olduğu gibi davaları kaybetmişlerdi. *Hacienda* işçileri fiilen köledirler, çok iyi bilindiği ve onların da bildiği gibi toprak ağaları onların baş düşmanıdır. Bu yüzden bizim eylemlerimiz her zaman doğru-

⁹¹ Mercado, *Las Guerrillas del Perú, el MIR*, s. 167-69.

dan büyük malikanelere karşı oldu, orduya da toprak sahiplerini korumak kaldı.

Yılın sonuna doğru pratikte bölgenin tek yetkilisi olduk ve pek çok köylü birliğimize katıldı ya da katılmaya hazırды.

Bütün bunlar onlar için ve bizim için çok değerli bir deneyimdi. *Cafe* devrimcilerinin ya da marksistlerinin Peru'nun ve Peru halkının gerçeğinden çok, ama çok uzak olduklarını ve Peru'da şimdiye kadar neden örgütlü ve güçlü bir politik kitle hareketi olmadığını anlamaya başladık. Başlangıçta, dilimiz bile onlara yabancıydı. Anlayabilecekleri bir dilde konuşmayı öğrendik. Çok çabuk devrimin gerekliliğini kavradılar. Politik çalışmamız, devrimin toprak ağalarını sürüp çıkarmakla sona ermeceğini, uzun bir yol olduğunu ve her yerde onlar gibi sömürülen halkların olduğunu kavratmaya dayanıyordu. Peru köylüsü düşüncesini toplamakta yavaştır, yani bir sorunu çok uzun süre düşünür. Bir kez düşüncesini toparladı mıydı ciddileşir. Onun belirlemeleri yalın olabilir, ama sorunları derinliğine kavrar ve insanidir. Bu nedenle, Peru devriminin aylar değil yıllar içinde tamamlanabileceğine inanıyorum. Gerçekleştiğinde, Amerika'nın en engin ve en güzel devrimlerinden biri olacaktır. Köylü bunu yapmaya hazır olmalıdır, yani sadece aşağıdaki üyeler olarak değil, devrimci liderler olarak onları biz hazırlamalıyız. Bu deneyim sadece bizim için değil, tüm sol için yararlıdır. Pek çok kişi köylünün politik bilinci olmadığını için koşulların var olmadığını, ilk önce ona devrimci politik bilinç verilmesi gerektiğini söylüyor. Bunlara köylüyü tanımadıklarını anlatmak gerekiyor. Taktiğimiz, kendimizi Peru köylüsünün psikolojisine uyarlamak olmalıdır. İktidar mücadelesi için zamanın olgunlaştığını bize gösterecek kitle hareketi dalgasını bekle-

yemeyiz.

Köylünün politik bilincini geliştirmek için onunla birlikte yaşamak zorundasınız; anlaşıl-maz konuşmalar yapan ve daha sonra partiye ya da liderlerine rapor vermek için kente geri dönen bir propagandist ya da sendika örgütçü-sü yahut rastlantıyla oraya gelmiş ziyaretçi gibi değil. Kendimizi savunmak için, toprak ağala-rına ve onların uşaklarına karşı köylüyü savun-mak için silahlı olmak zorundayız; silahlı ve ör-gütlü olmanın gücünü onlara göstermeliyiz. Ama düşman baskısı karşısında sağ kalınma-lıdır. Sağ kalmak, etkinliğimiz kadar yaşamayı da başararak, devrimin sadece gerekli değil, aynı zamanda olanaklı olduğunu halka göster-mek için gerillanın bir yükümlülüğüdür.”⁹²

Béjar’ın ilginç tahlili, Peru köylüsünün bir “kulak”* zihniyetine sahip olduğu ve devrimci faaliyete katılmakta gönülsüz olduğu şeklindeki yaygın inanca ilişkin zorunlu bir düzeltmedir. Bu, Hugo Blanco ve De la Puente’nin faaliyet yürüt-tükleri La Convención çevresinin gerçeği olabil-se de, Béjar’ın tanıklığı, ELN’nin faaliyet bölgesin-de benzer bir görüntünün çok da yaygın olmadı-ğı izlenimi uyandırıyor. Onun işaret ettiği nokta, köylüler konusunda küçük ölçekli bir inceleme-nin sonucunun genelleştirilmesi tehlikesidir.

MIR’in tahlili, gerillanın köylünün desteğini alıp almadığı sorusunu tümüyle görmezlikten gelir. Başarısızlık, “taktik hatalar” ve “ihamet”le ilgilidir. Bu basit bir açıklama, hemen yenilgi sonrasında doğaldır. Yine de kolayca 1965 gerillalarının ezil-mesinin Peru’da zorunlu bir tarım devrimini son-

⁹² Héctor Béjar’la Görüşme, Peru ELN’in yayın organı *Opi-niones*’da yayınlanmıştır, 1967; “Perú: entrevista a dos guerrille-ros”, *Pensamiento Crítico* (Havana), No. 6, Temmuz 1967.

* Kulak – Rus zengin köylüsü. -ç.

suza kadar ortadan kaldırdığı varsayılmaz. Peru platosundaki köylünün memnuniyetsizliği hala bir gerçektir ve onu denetime almak için oligarşi ve ABD ittifakının diktiği baskı setlerini aştığı bir zaman gelecektir.

Ekim 1968'de kurulan askeri rejim solun programlarının çoğunu çalıp uygulayarak, büyük olasılıkla gerçek Peru devriminin ertelenmesine yol açıyor. Er ya da geç devrim zamanı geldiğinde, kıtadaki en ilginç yerli grubu özgürleştğinde, Béjar'ın ortaya koyduğu gibi, bu devrimin Amerika'nın en engin ve en güzel devrimi olacağına inanabiliriz.

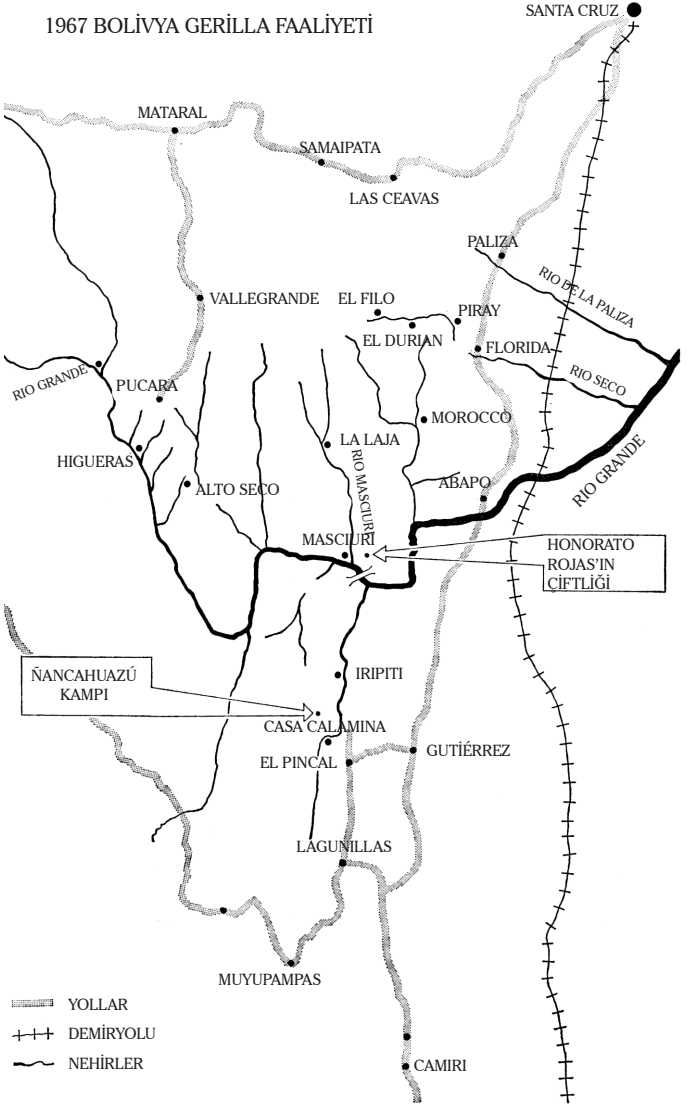
Luís de le Puente Uceda
*Movimiento de Izquierda Revolucionaria (MIR/
Devrimci Sol Hareket)* lideri.

BEŞİNCİ KISIM BOLİVYA TRAJEDİSİ

“Yadsınamaz, kesin bir gerçek var: elli kişi bütün bir ulusu sarstı, bir hükümeti salladı, emperyalistlerin ve uşaklarının uykularını kaçırdı ve tüm dünyanın dikkati onların üzerinde toplandı. Bu insanlar, ölümsüzlüklerinin bedelini yaşamlarıyla ödediler. Bütün ülke devrim yolunda ilerleyince neler olabileceğini düşünün.”

Mario Monje
Bolivya Komünist Partisi
Genel Sekreteri

1967 BOLİVYA GERİLLA FAALİYETİ

BİRİNCİ BÖLÜM
JORGE MASETTİ
VE SALTA GERİLLALARI

1967'deki gerilla dönemi, kıtasal devrimi başlatmaya yönelik planlı bir girişimdi. Ernesto Guevara daha ilk başından bu düşüncenin coşkulu bir savunucusuydu. Altı yıl boyunca Havana'daki kürsüsünden Latin-Amerikalı devrimcilere bunu anlattı. Kıtadaki tüm ülkelerdeki gerilla hareketlerinin iniş çıkışlarını izledi ve sonunda, engin deneyimi ve saygınlığıyla yeniden gerilla mücadelesine atılma zamanının geldiğine karar verdi. Fidel Castro, Ocak 1966'da *Tricontinental Konferansı*'nin kapanış konuşmasında bunu şöyle açıklar:

“Yoldaş Guevara, Meksiko'da sürgündeyken bize katıldı, ve her zaman, daha ilk günden itibaren, Küba'daki mücadele tamamlandığında, başka yerlerde yerine getirilmesi gereken görevler olacağı düşüncesini açıkça ifade etti ve biz de, her zaman devletin çıkarını, ulusun

çıkarını, koşulları ileri sürerek ülkemizde kalmasını istemeyeceğimiz sözünü verdik. Yoldaş Guevara'ya bu sözümüzü tam ve içtenlikle yerine getirdik.”¹

Daha başlangıçta Che gibi milliyetçi duyguları az gelişmiş birisi için bile Arjantin'e geri dönmeyi düşünmesi doğaldır. Onun hemen hemen olanaksız olan durumda bile burjuva toplumunu kökten değiştirmeyi arzulamadığını söylemek zordur.² 1963'de Jorge Masetti'nin yönettiği Tartagal ve Salta'daki talihsiz gerilla seferiyle ilişkisi olduğunu akla getiren bazı kanıtlar vardır.

Jorge Masetti, 1958'de Fidel ve Che'yle görüşmek için Sierra Maestra'ya giden bir Arjantinli gazeteciydi. Daha sonra Küba gerillaları hakkında “*Los que luchan y los que lloran*” adlı kitabı yazdı. Küba Devrimi'nden sonra Che tarafından Havana'ya davet edildi ve Küba haber ajansı *Prensa Latina*'nın kurulmasına yardımcı oldu. 1961'de, büyük ölçüde ajans içindeki eski-muhafız komünistlerle sorunlar yüzünden ve kısmen de bir Arjantinlinin Küba ajansının başı olmasını çekemeyen Kübalılar yüzünden istifa etti.

Masetti, her zaman Arjantin'de bir gerilla ha-

¹ Fidel Castro, *Tricontinental Konferansı* kapanış konuşması, Havana, Ocak 1966.

² Guevara ile 1959'un Ocağında Cabaña kalesinde yapılan ilginç bir röportaj Küba ve Arjantin'e karşı tavrına ışık tutmaktadır. “Fidel ile tanıştım ve o anda onun düşüncesi ve amaçlarıyla benimkilerin aynı olduğunu gördüm. Onun grubuna gönüllü olarak, sadece doktor olarak değil, aynı zamanda haklı bir devletin bir askeri olarak yazıldım. Daha önce Perón diktatörlüğüne karşı savaşmak yerine ülkemden kaçmışım. Kendi ülkelerine ve kendi kuşaklarına karşı sorumluluklarından kaçan gençlerde kahramanlık yoktur. Bu açıdan borcumu ödemeliydim ve Küba'da onu silebileceğimi umdum.” (Rafael Otera Echeverría, *Reportaje a una Revolución: de Batista a Fidel Castro*, Editorial del Pacífico, Santiago, 1959, s. 46.)

reketinin başlatılması düşüncesini taşıyordu. Eski bir Peronist olmasına rağmen, 1959'da Tucumán'da *Comandante* Uturuncu'nun Peronist gerilla hareketiyle çalıştığına ilişkin hiç kanıt yoktur. Ama *Prensa Latina*'dan ayrıldıktan sonra zamanının çoğunu Arjantin'e gizlice dönmeyi planlamaya ayırdı.

Haziran 1963'de Bolivya'da Arjantin sınırına yakın bir çiftliğe yerleşti. Onunla birlikte üç Kübalı vardı; içlerinden biri, Ricardo (Papi), daha sonra Guevara'nın Bolivya seferinde önemli bir rol oynayacaktı.

Masetti, Eylülde bir küçük grupla sınırı geçerek Salta eyaletinden Arjantin'e girdi. Kolunun adı *Ejército Guerrillero del Pueblo*'ydu (EGP/Halkın Gerilla Ordusu) ve kendisi *Comandante Segundo* adıyla kolu yönetiyordu.³ Onlara ne olduğuna ilişkin bilinenler çok azdır. İçlerine polis sızmış ve çoğu yakalanmış, işkence görmüş ve vurulmuştu. Masetti'nin kendisi hiç bir zaman bulunamadı, ama ya vuruldu ya da cangılda öldü.

Ricardo Rojo, Mayıs 1963'de Puerto Maldonado'da büyük kısmı yok edilen Javier Heraud'un Peru gerilla grubuyla bağlantı kurmayı ummuş olabileceğini ileri sürmüştür. Rojo, ayrıca bu zamanda Arjantin'deki mevcut koşulların bir geril-

³ Bu açıklama Rojo'nun *Mi Amigo el Che* kitabından alınmıştır. Rojo'ya göre, Masetti'nin kendine *Comandante Segundo* (ikinci Komutan) demesi, *Comandante Primero*'nun (Birinci Komutan), yani Che Guevara'nın var olduğunu gösteriyordu. Diğer bir kanıt ise, iki Arjantinlinin kendilerine *nom de guerre* (savaş adı) almalardı. Guevara'nın ünlü Arjantinli *gaucho* (sığır çobanı) Martín Fierro'nun adıydı ve Masetti'ninki de diğer ünlü *gaucho* Segundo olmasıydı. Ricardo'nun önemi gözönünde tutulursa onun gerçek adının kayıtlarda bulunmaması da şaşırtıcıdır ve 1967 Bolivya seferine katılan Kübalıların çoğunun kimlikleri daha sonra belirlenmiştir.

la çıkışının başarılı olması için yeterli olmadığına işaret eder. Her ne kadar 1962’de ordu, sivil başkan Arturo Frondizi’yi devirdiyse de, 1963’de seçimlerin yapılmasına izin verdi. Seçimi Arturo Illía kazandı ve ordu, 1966’ya kadar ülkeyi yönetmesine izin verdi. Bu yüzden Masetti’nin gerilla faaliyetini başlatmayı umduğu zamanda Arjantin’de oldukça ılımlı bir sivil hükümet vardı.⁴

Şüphesiz Guevara, Arjantin’de bazı şeyler yapmak istiyordu. Kendi ülkesiydi, iyi biliyordu ve belki Masetti’nin başarısızlığı ve hataları üzerine yapıcı şeyler inşa etmek olanaklı olabilirdi. Ayrıca Masetti’nin harekât planlamasına katılmış olan Kübalı Ricardo yaşıyordu ve ikinci kez gitmek istiyordu.

Ama Guevara baştan mücadelenin kıtasal boyutta olması gerektiğini vurguluyordu. Eğer Küba Devrimi’nden beri kıtanın şurasında ya da burasında ortaya çıkan yalıtık gerilla savaşı çıkışları merkezi olarak yönetilebilse ve eşgüdümüne sahip olsaydı, onların tarihi çok farklı olabilirdi. Eğer Arjantin hedef alınmışsa, mücadele Bolivya ve Peru üzerinden And sıradağları ve Paraguay ve Brezilya tropikal ormanları boyunca hızla yayılabileceği için önemliydi. Oradan Kolombiya ve Venezüella’da mevcut olan hareketlerle birleşebilirdi.

Che, 1964’de aktif savaşa kişisel olarak geri

⁴ Eylül 1968’de *Union de Periodistas de Cuba* (Küba Gazeteciler Birliği) Havana’da düzenlediği toplantıya Jorge Masetti’nin anısı onuruna katıldım. Oğlu, Che Guevara ile gerillayı birlikte gösteren bir portrenin açılışını yaptı ve Arjantin harekâtıyla ilgili bazı belgelerin yer aldığı bir broşür yayınlandı. Bu belgelerden biri, Masetti’nin 9 Temmuz 1963’de Augustu César Sandino kampından Arturo Illía’ya yazdığı açık mektuptu. Bir diğeri, Salta dağlarından, Ocak 1964 tarihli “Yoldaş Köylüler”e yazılmış bir mektuptu.

dönme olasılığını ciddi olarak düşünmeye başladığında, koşular umut verici görünüyordu. Brezilya'daki askeri darbe, Rio Grande de Sul valisi ve eski başkan João Goulart'ın kayın biraderi Lionel Brizola'nın gücünü serbest bırakmıştı. Brizola, Uruguay'a sürgüne kaçtıktan sonra ülkesinde iktidarı alan albaylar çetesine karşı bir gerilla kampanyası başlatma olanaklarını araştırıyordu.⁵ Peru'da Luís de la Puente, Guillermo Lobatón ve Guevara'nın kayın biraderi Ricardo Gadea, Hugo Blanco hareketinin çökmesinden ve Javier Heraud'un feci ölümünden sonra Peru platosunda ayrı ayrı yeniden bir şeyler yapma çabası içindeydiler. Ve Kasım 1964'de, 1952'den beri ülkeyi yöneten başkan Paz Estenssoro'nun ulusalcı rejimi General René Barrientos ve General Alfredo Ovando tarafından devrilmişti. Askeri diktatörlüğe karşı bir isyan tümüyle gerçek dışı görünmüyordu.

⁵ Başında ifade edildiği gibi, Brezilya ve kuzey doğudaki yoksul köylüler arasında Francisco Julião'nun mücadelesi bu kitaba alınmamıştır. Brizola'ya bu kadar değinmek durumundayız. Bu nedenle onun görüşlerini özetleyen 1963'deki kaydedilmiş bir röportajdan bir alıntı yapmak yararlı olabilir: "O [Goulart] ve ben politik ortamda tanıştık ve aynı ideallere sahiptik. O, bir reformisti; köylü kulübelerinin duvarlarını boyayarak güzel görünmelerini isteyen, ama büyük evin kendisinde oturan biri. O, büyük evin yerel kooperatifin merkezi olması gerektiğinin farkında değildi. Komünist Partisi'nin ve Francisco Julião'nun yaptığı hatalardan kaynaklanan sorunlar yaşadık. Yine de Julião'nun nüfusun en ezilen kesiminin, köylülüğün uyandırılmasında sahip olduğu büyük onuru kabul etmeliyiz. Ve bütün hataların üstesinden gelinebileceğine inanıyoruz. Biz anti-komünist değiliz; ülkesinin kurtuluşu için mücadele etmeye gelen her yurtsever Brezilyalıya kucak açarız. Latin-Amerika sorunu ulusal kurtuluş terimleriyle ifade edilmelidir. Ulusal kurtuluş olmaksızın temel reformlar yapılamaz, çünkü yoksulluğun reformu olmaz." (Brizola'yla röportaj Victor Rico Galan'dan ["The Brazilian Crisis", *Monthly Review*, Nisan 1964] alınmıştır.)

İKİNCİ BÖLÜM ÇİN-SOVYET AYRILIĞI

“Her şeyden önce kendilerini ‘Çin yanlısı’ olarak adlandıran örgütlerin ya da partilerinin başarısızlığını incelemek sıkıcı olduğu kadar, usandırıcıdır da. Onlar örgütlenmenin ilk aşamasında, programları ve vaatleri sayesinde kararlı ve dürüst militanları kendilerine çekebildiler. Çok kısa sürede, çalışma yöntemleri, politik çizgilerinin yaygaracı oportünizmi, silahlı mücadele konusundaki kendi resmi çizgilerini sinsice sabote etmeleri, devrimci katmanların, özellikle gençlerin onları terk etmelerine yol açtı.”

Régis Debray

Revolution in the Revolution?

1964 yılı devrimcilere pek çok fırsatlar sunar-ken, aynı zamanda Çin-Sovyet tartışmasının geniş ve geri dönülemez bir ayrılığa doğru geliştiği yıl

oldu. Onun Küba ve kıtasal devrim planları üzerindeki etkisi, Çin yanlısı gruplara katılmak için Latin-Amerika'daki ortodoks komünist partilerinden ayrılan en militan üyelerden dolayı çok daha yıkıcı olmuştur. Ve Yoldaş Castro'yu en şamatacı biçimde destekleyenler, şimdi sadece Başkan Mao'nun sesine kulak verebilirlerdi. Ocak 1964'de Peru partisi ikiye ayrıldı ve Bolivya'daki dahil diğer partiler benzer sonuçlara hazırlanıyordu.

Komünist dünyadaki bu zor dönem boyunca Kübalı liderler –bu konuda acemi olduklarından– her iki tarafa da müdahale etmekten kaçınıyorlardı. Ağustos 1964'de Guevara Amerikalı öğrenci grubuna şöyle açıkladı:

“Çin-Sovyet ayrılığı, bizim için üzücü gelişmelerden birisidir. Bu tartışmalarda taraf tutmuyoruz. Onları çözmek için etkimizi kullanmaya çalışırız. Ama şimdi ayrılık ortaya çıktı, onların halkını bilgilendiririz ve parti onları tartışır. Partimizin konumu, kimin doğru, kimin yanlış olduğunu söylemek değildir. Tavrımızı belirleriz ve Amerikan filmlerinde söylendiği gibi, ‘benzerlikler tamamen tesadüftür’. Bizim için önemli olan, onurlu bir yaşam için sosyalizmin gelişmesidir.”

Kübalılar, Çin'i açıkça desteklemeksizin, Rusların barış içinde bir arada yaşama arzularına karşın, silahlı mücadeleye vurgu yapan Çinlilerden yana belirgin bir tercih yaptılar. Kübalılara kendi devrimci deneyimleri ve kıyılarından doksana mil ötedeki Amerikan emperyalizmiyle günlük çatışmaları çok az bir seçenek bırakıyordu. Ama ekonomik gereklilik onları Rus kampında sıkıca tutuyordu. Yine de Kübalılar mümkün olduğunca tarafsız kalmaya çalıştılar. Ruslar, Çin'i dünya komünist hareketinden dışlamak için Mart 1965'de

Moskova’da Komünist Partiler Toplantısı örgütlemeye giriştiğinde, Kübalılar ilk başta katılmakta isteksizdiler. Sonuçta oraya gittiklerinde bir tutum takınmayı reddettiler.

Diğer yandan Latin-Amerika komünist partileri, Moskova’yı desteklemekte daha kararlıydılar. Bağımlı bir ulusa tanınan bağımsızlık düzeyi, bağımlı bir partiye göre daha büyüktür. Bu nedenle Latin-Amerika komünist partilerinin, Moskova toplantısında benimsenen ortak tutumu görüşmek için Ekim-Kasım 1964’de Havana’da yaptığı toplantıda, Küba ile Latin-Amerika ortodoks partileri arasında daha sonraki çatışmanın tohumu atıldı.

Bu fırsattan yararlanılarak farklılıklar akılcı ve dostça uzlaştırıldı. Kübalılar, ortodoks komünistleri memnun eden “hizipçilik” faaliyetlerine karşı çıkmayı kabul ettiler ve onlar da karşılık olarak Kübalıları memnun eden belirlenen ülkelerdeki “devrim savaşçıları”nı desteklemeyi kabul ettiler.

Ama sonuç belgesi ciddi bir çelişki içeriyordu. Komünist partilerin desteklemeyi kabul ettikleri “ağır baskı altındaki” ve fiilen savaşan devrimcilerin çoğu, aynı zamanda “hizipçi faaliyetler”de bulunan kişilerdi. Yine de belge Çinlileri az da olsa sevindirdi ve önceki yıl görülmeye başlanılan kıtadaki komünist hareket içindeki bölünme eğilimini büyük olasılıkla hızlandırdı. Havana konferansından iki ay sonra, Şubat 1965’de, Guevara Pekin’deydi ve belirgin bir soğuklukla karşılandı. Konferansın resmi görevlilerinin tavrı daha iyi değildi. Kolombiyalı komünist Gilberto Vieira olanları şöyle anlatır:

“Havana Konferansı, ikili ya da çoklu görüşmelerle, tüm Marksist-Leninist partilerinin

katılacağı konferans ya da konferanslarla dünya komünist hareketin birliğini korumaya yönelik Latin-Amerika partilerinin tavsiyelerini SBKP'ye ve Çin Komünist Partisine iletmek üzere dokuz Latin-Amerika komünist liderinden oluşan bir komisyon kurma kararı almıştı.

Fazla ayrıntıya girmeden, komisyonun Moskova'da SBKP liderleriyle görüştüğünü ve görüşme sonrasında Latin-Amerika komünist partilerinin kararlarıyla tam uyuşum içinde olduklarını, hatta eğer olanaklı olursa, SBKP'nin belgenin altına imza atmakta duraksamaya çağını açıkladıklarını söylemek yanlış olmayacaktır.

SBKP'nin kararın tüm maddelerini onaylamasından sonra komisyon fikir alışverişinde bulunmak için Pekin'e gitti ve Çin Komünist Partisi'nin bir heyetiyle bakış açısı üzerine görüştüler. Mao Zedung'la yapılan görüşmeyle de süren bu görüş alışverişinin sonucunda Çinli liderler şu tavrı aldılar:

A) Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi, açılmış olan polemikleri sona erdiremez; polemiklerin dünya komünist hareketinin çıkarlarına zarar verdiğine inanmaz.

B) Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi, Latin-Amerika partilerinin hizipçi faaliyetlerin zararlı olduğuna ilişkin kararına katılmamaktadır ve anti-emperyalist ve devrimci olarak kabul ettiği kişileri, komünist partilerden ihraç edilmiş olsalar bile, destekleme kararından vazgeçmeyecektir. Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi, onların yeni partiler kurma hakları olduğu konusunda ısrarlıdır...

Latin-Amerika kararıyla Çin liderlerinin bu kesin uyuşmazlığı yüzünden komisyon görevini tamamladığına ve özel bir bildiriyle görüşmelerin sonuçlarını Latin-Amerika komünist partilerine iletmeye ve bildirinin bir kop-

yasını SBKP Merkez Komitesi ile ÇKP Merkez Komitesi'ne göndermeye karar verdi.”⁶

Çin çizgisinin temsil ettiği görülen aktivizmin daha çekici olmasına rağmen tarafsız kalmaya kararlı Küba liderleri, komünist hareket içinde kopmayı zorlayan Çinlilerin kararına karşı çıkma belirtileri gösterdiler. Latin-Amerika'daki sol hareketlerde ayrılık eğilimi Çin-Sovyet çatlağından daha önce vardı ve bu tarihi bilen sorumluluk sahibi hiç bir devrimci bu eğilimin bir öğretiye dönüşmesini arzulamayacaktı. Guevara bu konuda bir istisna oluşturmamıştır. Onun Kasım 1964 Havana Konferansı kararlarına karşı olduğuna ilişkin bir kanıt bulunmamaktadır ve bir eylemci olmasına rağmen Çinlilerin dogmatik tavrı ona hiç bir zaman çekici gelmemiştir. Yazılarında, Fidel gibi, Rusları ve Çinlileri, Latin-Amerika'daki devrimci görevi sadece zorlaştıran cansıkıcı kavgaları yüzünden kınamıştır.

Pratikte, Bolivya'da Çin-Sovyet ayrılığı Kübalı devrimcilerin en büyük sorunu olmuştur. İlk aşamada, Arjantin'de Masetti'nin faaliyeti sırasında, değişik Bolivyalı komünistlerle yakın temas içinde olduğundan pek kuşku yoktur. Fidel Casto şu açıklamayı yapmıştır:

“Che, parti içinde ayrılık ortaya çıkmadan önce Bolivyalı komünist liderler ve militanlarla ilişki kurdu, onlara Güney Amerika'daki devrimci harekete yardımcı olmaları çağrısı yaptı. Bu militanların bazıları, partinin izniyle, yıllar içinde değişik görevlerde onunla işbirliği yapmışlardır. Partideki ayrılık yeni bir durum ortaya çıkardı, Che ile çalışan militanlar kendilerini ayrı kamplarda buldular.”⁷

⁶ Gilberto Vieira, “International Conference of Communist Parties will Promote Unity”, *World Marxist Review*, Eylül 1968.

Kübalı Ricardo, Arjantin’de 1963-64’deki Ma-setti harekâtı sırasında Bolivya Komünist Partisi’yle La Paz’ın içinde ve dışında temastaydı. İşin doğrusu, Çin-Sovyet ayrılığının dışında gelişen pek çok polemikten birisi de, Çin yanlısı komünistlerin Bolivya Komünist Partisi genel sekreteri Mario Monje’yi Arjantin gerillalarını sabote etmekle suçlamalarıdır.⁸

Ve parti bölünmeden önce, Che Guevara, Ekim 1964’de, Bolivyalı komünist militan Oscar Zamora’yla, Zamora’nın Komünist Partisi dışında

⁷ Fidel Castro, “Zorunlu Bir Giriş”, *Bolivya Günlüğü*.

⁸ Temmuz 1968’de Bolivya’daki Çin yanlısı komünist partisinin o zamanki başkanı Oscar Zamora, Fidel’e “Küba Bolivya gerillalarını yönetti ve onların başarısızlığından tümüyle sorumludur” başlıklı bir açık mektup yazdı. Gerçekte ciddiye de alınmaması gereken Zamora’nın suçlamaları, “revizyonistler”in gerilla hareketine ihanet ettiği şeklinde özel bir suçlamada bulunuyordu: “Tartagal, Arjantin. Genç Arjantinlilerin gerilla hareketi Bolivyalı ve Arjantinli revizyonistlerin ihanetine uğradı. Monje ve kliğinin Peru gerilla hareketine ihanetinin La Paz’daki büyükelçiliğiniz aracılığıyla ve doğrudan Havana’ya çok iyi bilgilendirilmesine rağmen, siz [Fidel], kişisel olarak, Arjantinli gerilla grubunun Bolivya topraklarında karşılanması ve eğitilmesi görevini Monje ve onun ‘parti’sine emanet etme kararı aldınız. Bu grup sınırı geçmez Tartagal’da Arjantin polisiyle karşılaştı. Bolivya siyasi polisinin başkanı General San Román revizyonistler tarafından bu olay konusunda da haberdar edilmişti. 1964’de Havana’da Ernesto Guevara’yla konuştuğumda, Monje’nin Bolivya polisiyle temas halinde olduğu için Tartagal felaketinin kişisel sorumlusu olduğu konusunda benimle aynı görüşteydi. Guevara’nın sözleri şunlardı: ‘Tartagal’da olanlar, Arjantinlilerin Monje tarafından ele verilmesiydi ve Fidel bunu biliyor’. Gerillalar, Arjantin Komünist Partisi’nin dışında faaliyet yürüttükleri için onlara bilgi verilmemesi konusunda anlaşma yapmış olmalarına rağmen, Monje gerilla hareketi konusunda revizyonist Arjantin Komünist Partisi’ni bilgilendirdi. Mario Monje ve Vitorio Codovilla’yla birlikte sizin Küba Komünist Partisi adına imzaladığınız komünist partiler konferansı çağrısı, Tartagal’da olanların üstünü örtme gereksinimiyle çok yakından ilgilidir.” (Oscar Zamora, “Cuba dirigió las guerillas en Bolivia y su fracaso la pertence integramente”, *Los Tiempos* (Cochabamba), 14 Temmuz 1968.)

silahlı mücadeleyi yürütecek bir devrimci grup oluşturma planı konusunda görüştü. Zamora, bu toplantıya ilişkin bir kayıt bırakmıştır:

“Eylül-Ekim 1964’de Küba ve Avrupa’da yaşayan Bolivyalı bir grup genç öğrenci, Marksizm-Leninizmin bayrağı altında Bolivya’nın kurtuluşu için devrimci bir öncü oluşturmak amacıyla bir mücadele başlatma konusunda anlaştık. Bunu yapmak için, Bolivya Komünist Partisi’nin mevcut yönetiminin çerçevesi dışında bir Marksist-Leninist güç oluşturmayı düşünmüştük. Böylece ben yardım aramak için Küba’ya gittim. Burada Binbaşı Ernesto Guevara, komünist partilerinin revizyonizme sapsmış çürümüş liderlerine karşı mücadeleyi desteklediğini ifade etti. Bolivya’da olanaklı tek yol olan silahlı mücadeleyi destekliyordu. O sırada Küba Sanayi Bakanı olan Che, bu görüşme sırasında Bolivya ya da dünyanın bir başka yerindeki silahlı eylemi yönetme niyeti olduğunu hiç göstermedi. Che’yle yapılan bu konuşma sonunda, alınan kararlar konusunda o zamanki Bolivya Komünist Partisi yöneticilerine bir şey söylememe, ama sadece size [Fidel] bilgi verme konusunda anlaştık.”⁹

Bu olay, Kübalıların umutsuzca taraf olmamaya çabaladıkları Çin-Sovyet ayrılığının Latin-Amerika’da açık bir bölünmeye yol açtığı bir anda ve Aralık 1964’de Havana’daki Latin-Amerika komünist partileri toplantısında uzlaşmaya çalışıldığı sırada meydana geldi. Zamora devam ediyor:

“Aralık 1964’de... revizyonist komünist partilerinin konferansı için hazırlık toplantıları sırasında Che’yle yaptığım görüşmeyi siz kişisel olarak Monje’ye anlattınız ve Küba’daki

⁹ Oscar Zamora, Ibid.

Marksist-Leninist öğrenci grubunu revizyonist partinin denetimine verdiniz. O sırada bir ‘hizip’ olarak tanımladığınız bizim grupla her türlü ilişkiyi kesme konusunda Monje’yle anlaştınız. Bu şekilde Marksist-Leninist güçlere karşı savaşmak için revizyonist konferans kararlarını pratikte uygulamaya soktunuz. Bu gerçekleri yadsıyamazsınız, çünkü Ocak 1965’de La Paz’da Monje’nin kendisi ‘en büyük politik zaferini kazandığı’ni övünerek bana söyledi.”

Guevara’nın Zamora’nın “hizipçi” hareketine Küba’nın olası tavrı konusunda herhangi bir somut söz verdiği kuşkuludur.¹⁰ Ne olursa olsun Küba, Aralık 1964 Havana toplantısından sonra ayrılıkçı hareketlere kesin olarak karşı çıktı. Yine de hiç bir şey Zamora ve onun Çin yanlısı arkadaşlarını, Pekin’den verilen “revizyonistler”i bal-talamanın en iyi yolunun partileri bölmek olduğu şeklindeki işaretlere uymaktan alıkoymadı. Nisan 1965’de Siglo Veinte büyük kalay madeni bölgesinde toplanan bir konferansta Zamoro ve yoldaşları, madenci önderi Federico Escobar’ı öncülüğünde Çin yanlısı Bolivya Komünist Partisi’ni kurdular. Burada bulunanlardan birisi de, ideolojik olarak Moskova ve Pekin partileri arasında kalan kendi muhalif hareketini oluşturan bir başka madenci önderi Moises Guevara’ydı.

¹⁰ Guevara, 1966’da ortodoks komünist Mario Monje’ye (Monje’nin anlattığına göre) şunları açıklamış: “Yaşamımda insanlar konusunda çok az hata yaptım ve yaptığım hatalardan birisi Oscar Zamora’dır. Zamora Küba’ya yardım istemek için geldi ve Bolivya Komünist Partisi yönetimini ele geçirmek ya da partiyi bölmek için hizipçiliği kışkırtabileceğini söyledi. Ben kendisine, gerilla savaşı başlarsa hizipçiliği kabul edeceğimi söyledim. Zamora kabul etti. Bolivya’ya geri döndü, sözlerini ve ona verdiğimiz yardımı unuttu ve kendini en yüksek fiyatı verene sattı. Şimdi onunla ve grubuyla hiç bir işimiz kalmadı.” (Mario Monje’den Mektup, *Presencia* (La Paz), 25 Temmuz 1968.)

Bolivya'daki Moskova yanlısı komünistler bu gelişmeyle altüst oldular ve hemen "parti karşıtı unsurların bölücü faaliyetleri"ni görüşmek için bir kongre topladılar.

Merkez Komite üyesi Jorge Kolle Cueto'ya göre, bu "benzeri görülmemiş genişlikte bir ayrılık"tı. Komünist Partisi'nin örgütlü olduğu on dört bölgeden altısını etkilemişti. La Paz, Cochabamba ve Santa Cruz gibi üç ana kentte ayrılık yıkıcı olmadıysa da, diğer üç bölgede "ayrılıkçıları destekleyen geniş grubu tekrar içine almak ve yenisinden eğitmek için zamana ihtiyaç vardı".

1967 Bolivya gerilla hareketine ilişkin hiç bir tahlil, Bolivya'da devrimci soldaki Çin-Sovyet ayrılığının ciddi etkisini vurgulamaksızın tam sayılamaz. Yine de Bolivya, pek çok açıdan, komünist partisinin eşsiz devrimci formüle sahip olduğu iddiasında bulunan tek parti olduğu diğer ülkelere göre daha az etkilenmiştir. Örgütlü troçkizm, Bolivya'da en güçlü partilerinden birisine sahipti: *Partido Obrero Revolucionario* (POR/Devrimci İşçi Partisi). POR, her ne kadar Komünist Partisi gibi ciddi biçimde bölünmüşse de, gerillalara büyük bir sempati besliyordu. *Partido Revolucionario Izquierda Nacional* (PRIN/Ulusal Devrimci Sol Parti) de, devrimci olarak görülecek olumlu taleplere sahipti. Bunlar eski düzen partisi *Movimiento Nacionalista Revolucionario de izquierda*'den (MNR/Solun Ulusal Devrimci Hareketi) ayrılmışlardı ve belli ölçülerde oportünist sayılabilecek MNR lideri Juan Lechin, gerilla eylemi olasılığını hesaba katmamıştı. Bolivya'da olup bitenlere ilişkin bilgisi olduğuna ilişkin belirtiler bulunsa da, yardım etmek için somut bir şeyler yapabilecek durumda değildi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM LA PAZ'DAKİ HAZIRLIKLAR

“Eğer asıl amaç, yabancı ülkeden ya da aynı ülkenin uzak ve sapa bölgesinde mücadeleyi başlatmaksa, kitlelerin desteği ya da bilgisi bulunmaksızın eylem yapan gizli üyelerin küçük gizli hareketleriyle başlanması gerektiği açıktır.”

Ernesto Che Guevara
Gerilla Savaşı

Che Guevara, Nisan 1965'de Küba'dan “kayboldu”. Bir süre Kongo'da ve belki de Vietnam'da kaldıktan sonra Latin-Amerika devrimini planlamak için 1966'da Küba'ya geri döndü. Ocak ayın-

da Havana’da Latin-Amerika, Afrika ve Asya’dan devrimci liderleri bir araya getiren *Tricontinental Konferansı* düzenleyerek gelişmeleri hızlandırmak düşünüldü. Guevara’nın kendisi konferansa katılmadı, ama çok sayıda Latin-Amerika komünist partisi lideri oradaydı. Kübalılar, Kasım 1964’de Havana’daki Komünist Partiler Konferansı’nda verdikleri sözü anımsatarak, devrim savaşçılarını destekleme görevini çok ciddi biçimde yerine getirmeleri konusunda onlara baskı yaptılar.

Küba’da tasarlanan kıtasal devrimin başlatılmasına yönelik özgün plan, Guevara’nın Arjantin’e dönerek Masetti’nin bıraktığı gerilla közünü canlandırmak, Brezilya’da Brizola’yla ve Peru’da El Chino’yla¹¹ yakın işbirliğine gitmek ve eğitim ve barınma üssü olarak Bolivya’yı kullanmayı kapsıyordu. 1966 başlarında Luís de la Puente’nin gerilla hareketi tümüyle yok edilmişti, ama El Chino –sonsuz enerji ve coşkuya sahip bir kişi–, hareketi yeniden canlandırmak için yeterince eski gerillalardan kalanlar ve yeni gönüllüler olduğuna inanıyordu. Özgün planda Bolivya ikincil öneme sahipti, çünkü gerilla savaşını örgütlemek için hazır yerel kadro bulunmuyordu. Buna rağmen Bolivyalı komünistleri, Bolivya devrimini ilerletmek için fiili planlarının ne olacağını düşünmeye zorladılar.

Bolivya Komünist Partisi genel sekreteri Mario Monje, *Tricontinental* için Küba’ya geldi. Beş ay sonra, Mayıs 1966’da bir kez daha geldi ve Fidel Castro’yla görüştü:

“Mayıs 1966’da Küba’da benim için yoldaş Fidel Castro ile bir görüşme ayarlanmış-

¹¹ “El Chino” –Juan Pablo Chang– Peru’da 1965 ve önce-sinde ELN (Ulusal Kurtuluş Ordusu) gerillasının planlanmasına katılmış, ama savaşa katılmamış bir Peruluydu.

tı. Bu görüşmede benim enternasyonalizmin üzerinde durduktan sonra, iyi bir devrimci olarak bildiğimiz bir yoldaşın Bolivya'daki yolculuğu süresince korunması konusunda benim yardımımı istediğini söyledi. Bu kişinin ülkesine dönme hakkı vardı. Fidel, benden kişisel olarak onu yol boyunca koruyacak dört güvenilir yoldaş seçmemi ve eğer olanaklı olursa onunla birlikte gitmemi istedi. Bu talebi kabul ettim ve bu bilgiyi kendime saklamamı istedi. Daha sonra Bolivya devrimini Bolivyalıların yapmasını desteklediğini söyleyerek Bolivyalı komünistlere koşulsuz yardım önerdi. Bolivya'nın iç işlerine karışmama ve Küba'da eğitilen ve ülkelere geri dönmek isteyen öğrencileri Küba'da alıkoyma konusunda söz verdi. Bunlar için kendisine teşekkür ettim.

Döndüğümde Ulusal Sekreterliği talepler ve anlaşma konusunda bilgilendirdim.”¹²

Monje'den dört adam dışında, “Brezilya konusunda Brizola ile eşgüdümü” sağlaması istenmişti.¹³

Kendisine Havana gezisi sırasında Bolivya devrimini desteklemek için 25.000 dolar verildiği anımsanırsa, Monje'nin daha sonraki çarpık davranışlarını açıklamak daha kolay olacaktır.¹⁴ Bolivya Komünist Partisi hiç bir zaman çok para-

¹² Mario Monje'nin Bolivya Komünist Partisi Merkez Komitesi'ne 15 Temmuz 1968 tarihli mektubu, *Presencia* (La Paz), 25 Temmuz 1968.

¹³ *Pombo's Diary* (“Pombo'nun Güncesi”), 28 Eylül 1966. Bu günlük, Daniel James (ed.), *The Complete Bolivian Diaries of Che Guevara and other captured documents* (Stein&Day, New York, 1968) adıyla basıldı. Bu günlüğün sorunu, sadece İngilizce yayınlanmış olmasıdır. Her ne kadar İspanyolca *Presencia*'da yayınlanmışsa da, bunun İspanyolca özgün metin değil, İngilizcenin bir çevirisi olduğuna inanıyorum.

¹⁴ *Pombo's Diary*, 24 Ekim 1966.

lı olmamıştır. Monje'nin tümüyle anlaşılmadığı bir program üzerine Kübalılarla işbirliği yapması, Küba fonlarına ihtiyacı olmasından kaynaklanıyor gibi görünmektedir. Komünistler açısından her zaman bir tehlike vardı: Kübalılar Bolivya'daki diğer devrimci gruplarla faaliyetlerini yürütmeyi tercih edebilirlerdi.

Monje'nin Mayıs ayındaki Küba yolculuğunun ardından Ricardo, Monje'nin bulduğu dört Bolivyalı eşliğinde, planlanan kıtasal mücadeleden Bolivya cephesini örgütlemek üzere La Paz'a gönderildi. Sürecin hiç bir aşamasında Komünist Partisi'ne Havana'da planlananlarla ilgili ayrıntılar verilmemiş görünüyor. Ayrıca Che Guevara'nın planın bütünüleyici parçası olduğunu kimse bilmiyordu.

1966'nın Mayıs-Temmuz ayları arasında temel strateji değiştirildi. "En uygun koşullara" sahip ülkenin Arjantin değil, Bolivya olduğuna karar verildi.¹⁵ Sonuçta Bolivya kıtasal devrimin merkez karargahı oldu. Savaşın Arjantin'de başlayıp kuzeyden Bolivya'ya yayılması yerine, Bolivya'da başlayıp kuzeyden Peru'ya yayılmasına karar verildi. Bolivya'nın Arjantin'den daha doğru bir seçim olmasının ötesinde, Kübalılar Arjantin'de gerilla *foco*'su başlatabilecek grupları konuşlandırma konusunda olağanüstü güçlüklerle karşılaştılar.

Peruluların önceliğin kendilerine verileceğini umut ettiklerini söyleyebilmek için yeterince kanıt var. Plandaki değişiklik kendisine söylendiğinde, "El Chino" açıkça hayal kırıklığına uğradı. Kübalılar, bununla birlikte, 1965 Peru gerilla deneyiminin başarısızlığından sonra açıklanamamış ba-

¹⁵ *Pombo's Diary*, 28 Eylül 1966.

zı şeylerin olduğunu fark ettiler. İhanet imasından daha başka şeyler olduğundan, Kübalılar Guevara'ya harekâta oradan başlamasını öneremediler.¹⁶ Bunun, neden gerilla hareketinin dayanma gücüne sahip olduğu Venezüella ve Kolombiya gibi ülkeler değil de Bolivya'nın seçildiğini açıklıyor olması olasıdır. Guevara'nın mevcut bir hareketin kendi alanında kaçak avlanmaktansa, yeni bir yerde başlamayı açıkça istemesinin dışında, ihanet tehlikesi, oturmuş ve de içine sızılmış bir harekete göre ilk baştan oluşturulan bir harekette çok daha azdı.

Bolivya harekâtının başarısızlığından sonra pek çok kişi, başarılı bir gerilla mücadelesi için Bolivya'nın uygun olup olmadığını sorguladı. Oysa bu zamanda mükemmel bir seçimdi. "Bolivya" diye yazıyor Régis Debray 1965'de, "özel ve nesnel koşulların en iyi biçimde birleştiği bir ülkedir. Gündeminde sosyalist devrimin olduğu tek Güney Amerika ülkesidir."¹⁷

Nisan 1967'de, ilk pusudan on gün sonra *Guardian*'da Bolivya'nın neden seçildiğini yazdım:

"Eğer Latin-Amerikalı bir gerilla lideri olsaydınız, diyor kod adı 'Che' olan bir kişi, yeni devrimci üs olarak hangi ülkeyi seçerdiniz? Venezüella artık çok çekici bir yer değildir. Anti-terörist güçler denetimi ele geçirmiş durumdadılar, ve kısa bir süre önce doğudaki gerilla yöneticilerinden José Saher, babasının vali olduğu ilde öldürüldü. Guatemala etkili bir 'ikinci Kü-

¹⁶ *Pombo's Diary*, 6 Ağustos 1966.

¹⁷ Régis Debray, "Latin America: the Long March". 12 Ağustos 1967'de *Economist* şöyle yazıyordu: "Eğer bu Fidel Castro'nun 'yeni Vietnamlar'ından birisi ise, en azından psikolojik olarak potansiyel bir zaferdir. Hiç bir Güney Amerika ülkesi gerilla savaşıyla yüz yüze gelen Bolivya'dan daha kötü koşullara sahip değildir."

ba' olmak açısından çok küçüktür ve de oradaki yönetim felakete uğramıştır. Ana kişilerden Luís Turcios geçen yıl sonunda gizemli bir otomobil kazasında öldürüldü. Kolombiya'da şiddet kendine özgüdür ve gerçek devrimci kanallara akıtılması çok zordur. Peru'da gerillalar, bir liderin öldürülmesi ve diğer liderin hapsedilmesiyle zayıflamıştır.

Ve bu, Latin-Amerika'daki bütün gerilla faaliyetlerinin geçen haftaya kadarki toplamıdır. Haritaya göz atan dikkatli bir gözlemci, koşullar uygunsa, gerillaların eşsiz değere sahip bir stratejik üstün yola çıkarak faaliyet yürütebilecekleri bir ülke olduğunu görecektir.

Santiago gazetesi *El Mercurio* son başyazısında, 'Bolivya gerilla hareketi için kusursuz olanaklar sunmaktadır. Arazisi hem *sierra*-da, hem de tropical ormanlarla kaplı yüksek platolarda en zorlu arazi koşullarına sahiptir; maddi geri kalmışlığı, nüfusu demagojiye açık hale getirmiştir; modern iletişim ağının yokluğu, hükümetin askeri güçlerinin faaliyetlerine engel olmaktadır. Ve gerillalar Bolivya'dan Güney Amerika'nın kalbine sızabilirler, çünkü Arjantin'e, Paraguay'a, Brezilya'ya, Peru'ya ve Şili'ye sınırı vardır ve sınır çizgileri yalıtılmış ve ulaşılması zor bölgelerden geçer.'

Gazete, her ne kadar bunu yapmaktan kaçınmışsa da, şunu ekleyelim: Bolivya'da kişi başına ortalama yıllık gelir ancak 30 £'dır; ülke tümüyle istikrarsız gelir kaynağı olan kalay satışına bağımlıdır ve ülke nüfusunun %70'i yerlilerden oluşur. Okur-yazar olmayanlar aynı orandadır. Kuşkusuz burası bir devrimci gerilla cenneti.

... Eğer gerillalar orada dayanabilirlerse... Che Guevara'nın her zaman hayal ettiği sürekli bir 'devrimci *foco*'yu yaratamamaları için hiç bir neden yoktur. Güney Amerika kıtasında

böylesi bir üs, Bolivya'dan uzaktaki *Fidelista*'ların zayıflamış olan ruhlarını yeniden canlandırabilir.”¹⁸

Temmuzda iki Kübalı, Pombo ve Tuma, plan değişikliğine ilişkin ayrıntıları alarak La Paz'a geldiler.¹⁹ Bolivyalıları, devrimin Arjantin'de değil de Bolivya'da başlatmak için ikna etmek zorlu bir mücadele oldu. İki Kübalı varır varmaz Ricardo ile bağlantıya geçtiler ve bir dizi politik görüşme başladı. Önce Fidel'in ricasıyla Mayısta Ricardo'ya yardım etmesi için Monje bulduğu dört Bolivya parti üyesiyle yeni planı görüştüler. Bu önemli dört kişiden ikisi kardeşti, Coco ve İnti Peredo. Bu dört kişi gerilla savaşının başlatılmasından yayanaydılar, ama Kübalılar hemen parti yönetiminin bir bölümünün plana sıcak bakmadıklarını açıkladılar.

Yine de Ricardo, 28 Temmuzda Monje ile görüştü ve görüşmeden oldukça iyimser çıktı. Guevara'ya verdiği raporda, Monje'yi “kararlı gördüğünü” yazdı. “Plana göre hareket edilmesini önerdi, ancak dağlardaki mücadeleyle eşzamanlı olarak başkentte uyarıcı bir ayaklanma yapılmasını da önerdi. Daha sonra kendileriyle çalışmaya başlayacak en iyi yirmi adamını ayarlama sözü verdi.”²⁰

Ricardo, yine de, Monje'ye Guevara'nın kendisinin de projeye katılacağını söylemekte geç kalındığını düşünüyordu. Pombo ise, günlüğünde yorumladığı gibi, partiye görüşmelerde bazı nok-

¹⁸ Richard Gott, “Latin America: the Next Revolution”, *Guardian*, 6 Nisan 1967.

¹⁹ Pombo, gerçek adıyla Herry Villegas Tamayo, çok az sayıdaki sağ kalanlardan birisidir. Guevara'nın çok yakın bir arkadaşı olan Tuma'nın kimliği hiç açıklanmadı.

²⁰ *Pombo's Diary*, 30 Temmuz 1967.

taların geldiğinde kişisel olarak Guevara tarafından açıklanması gerektiğini düşünüyordu.

Bir hafta sonra Monje'nin görünürdeki coşkusu tümüyle yok olmuştu. Ricardo kendisine söz verdiği yirmi adama ek olarak başkalarının da gerektiğini söylediğinde, Monje, "Ne yirmisi?" diye yanıtladı ve "silahlı mücadeleye girmeme konusunda baskı yapan diğer Merkez Komitesi üyeleriyle sorun yaşadığını, geçen seçimlerde [Temmuz] 32.000 oy almalarının kendileri için başarı olduğunu, çünkü daha önceki seçimlerde alınan oyunun iki katı olduğunu" ekledi. Pombo soğukça şöyle yorumluyor:

"Sağladığımız küçük ilerlemelerden bazı şeylerin havada kaldığı görülebiliyordu; daha açık ifadeyle, mücadeleye katılma kararı konusunda belirsizlikler çok sayıda. Gerçekte, ölümcül bir konu; ve olaya karşı coşkunun çok az olması sorunuyla karşı karşıyayız. Nitekim Mbili [Ricardo] en ufak bir şey yaptırabilmek için nefesini onların enselerinde hissetmelerini sağlamak zorundaydı; çok büyük bir umursamazlık. Tüm örgütlenmeyi yapan bizleriz ve bize hiç yardım etmiyorlar."²¹

19 Ağustosta Monje ile Ricardo arasında ikinci bir görüşme oldu. Monje, yeni adamlar vermek yerine, Kübalılarla fiilen çalışan dört kişiyi geri çekmekle tehdit etti. Bir kez daha ana sorunun, Monje'nin kendisi değil de, gerilla mücadelesine her açıdan açıkça karşı olan Merkez Komitesi'nin diğer üyeleri olduğu görülüyordu.

Bolivya Komünist Partisi'yle görüşmeler sürerken, aynı zamanda Kübalı temsilciler planlanmış Peru *foco*'sunun örgütleyicileriyle sürekli te-

²¹ *Pombo's Diary*, 8 Ağustos 1967.

mas halindeydiler. El Chino'nin La Paz temsilcisi, "Sánchez" olarak bilinen Julio Dagnino Pacheco Perulu bir solcuydu. Kendisine ilkin ana stratejik kararın mücadeleye önce Bolivya'da başlamak olduğu söylendi ve daha sonra, Temmuz sonunda, Peru olduğu söylendi. Planlandığı gibi El Chino grubundan bazı kişilerin eğitim için Bolivya'ya gönderilmeleri ayarlanmıştı. Yeni plana göre, yeni Perulular fiili savaş koşulları altında eğitilmiş olacaktı ve Bolivya'daki gerilla savaşının başlatılmasına dahil edilmiş oluyorlardı. Sonrasında Peru'da planlanmış *foco*'yu başlatmak için Kübalıların bir kısmıyla birlikte geri çekileceklerdi. El Chino, Bolivya *foco*'suyla başlanması kararından çok mutlu olmadı, ama kesenin ipi Kübalılarda olduğundan, onların kararı son karardı.

La Paz'da Sánchez ve Monje dışındaki Kübalı örgütleyiciler dolaylı yoldan Moises Guevara ile bağlantı kurdular. Moises Guevara, Zamaro ve Escobar'ın Çin yanlısı Komünist Partisi'nden ayrılmış küçük bir komünist muhalif grubunu yöneten Oruro'lu madenci önderiydi. Öyle görünüyor ki, Moises Guevara, büyük ölçüde El Chino'nun Perulu grubuyla önceden bağlantıda olduğu için Küba planına alınmıştı. Her açıdan Sánchez'in, bu Bolivyalının ortaya koyduğu silahlı mücadele inancını pratikte ölçmeyi sağlayacak bilgiye sahip olan Perulularla ilişkileri vardı. 23 Ağustosta Kübalılar ile Monje ve ortodoks komünistler arasındaki ilişkiler çok zor bir döneme girdiğinde, Moises Guevara'ya daha fazla ağırlık verme olasılığı arttı. Ama hiç kimse onun yeteneklerinden ve güvenilirliğinden emin değildi.

Pombo bu günleri günlüğünde şöyle yorumluyor:

"Biz, [Moises] Guevara'dan yararlanma

durumunda ne yapılması gerekeceğini görüş-
tük. Sánchez, harekât ve toplanma vb. alanla-
rı olarak belirlenmiş yerlerin bilgisinin Gueva-
ra'ya verilmemesini önerdi. En iyi yolun, biraz
para harcanmasına yol açabilse de, onun ör-
gütünü pratikte sınamak olduğunu söyledi. Bu
amaçla ayaklanmaya hazır adamlarını Cocha-
bamba'da toplaması istenebilirdi. Bunun için
kendisine on beş gün verilerek, ev kirası, taşı-
ma giderleri vb. masrafların ne kadar olacağı-
nı belirlemesi istenebilirdi. Bu yolla, onun ger-
çekten ayaklanmaya hazır insanları olup olma-
dığını anlamış olacaktık.”

Bu plan uygulanmadı ve Moises Guevara ko-
nusundaki belirsizlik sürdü. Ricardo, onun “ger-
çekten ayaklanmaktan aciz baş belası bir çıkın-
tı” olduğunu düşünüyordu. Sánchez, yine de “bir
işe yarayacağını” düşünüyordu. Pombo şu sonu-
ca vardı:

“Bizim çizgimizde, gerilla savaşı çizgisin-
de açıkça savaşma kararı verdiğini görmezlik-
ten gelemeyiz. Grubunun, işçi sınıfından (ma-
denciler), savaşmaya kendilerini adanmış köy-
lülerden oluşan bir grup olduğunu da görmez-
den gelemeyiz. Militanların hemen hepsi, yir-
mi kişi, mücadeleye katılmaya hazırlar.”

Gerçekte Che'nin Küba'dan gönderdiği yeni
temsilci Pacho (Alberto Fernández Montes de
Oca) Eylül başlarında yeni talimatlarla La Paz'a
gelmemiş olsaydı, Moises Guevara'nın güvenilir-
liği bu kadar can alıcı öneme sahip olmayacak-
tı. Birinci olarak, Che, Moises Guevara grubuna
Komünist Partisi'nden daha fazla güvenme niye-
tindeydi. İkinci olarak, ilk *foco*'yu, Arjantin ve Pa-
raguay'a geçişi sağlayan güney yerine, Peru'ya
geçişi sağlayan Bolivya'nın kuzeyindeki Beni'de

başlatmak istiyordu. Üçüncüsü, Havana’da felsefe profesörlüğü yapan ve 1964’de Bolivya’ya gitmiş olan Régis Debray, *foco*’nun yerleşim yerini araştırmak ve Moises Guevara’nın güvenilirliğini soruşturmak için Bolivya’ya gönderilmişti.

Bu haber La Paz’da bulunan Kübalılar tarafından iyi karşılanmadı. İlk planda Ricardo, kişisel olarak ortodoks komünistlere söz vermişti. Tüm ilişkisi onlarlaydı. Onlar da işbirliğinden kaçınmamışlardı ve Moises ve grubunu çok iyi bilmiyordu. İkinci olarak, harekât bölgesi seçimi yapılmıştı, Kübalılar Santa Cruz bölgesinin Beni’den daha uygun olduğuna karar vermişlerdi ve Coco Peredo Temmuzda Río Ñancahuazú’da bir çiftlik satın almıştı.

Havana’dan gelen yeni emirlerle kafası karışan La Paz’daki Kübalılar, Che’ye o güne kadarki faaliyetlerini anlatan bir bilgi notu hazırladılar:

“Bilmenizi isteriz ki, sıçrama örgütlenmesine ilişkin tüm ilişkilerimiz partiyle ve Estanislao’yla [Monje] kuruldu... Önceliği [Moises] Guevara grubuyla anlaşmaya vererek bizi zor duruma düşürdünüz. Ayrıca bu öncelik değişikliğinin doğru olduğunu düşünmüyoruz, çünkü Parti’nin ve [Moises] Guevara’nın adamlarını da kapsayacak birleşik merkezi bir komutanlık örgütleyebilirdik.”²²

Kübalılar Guevara’ya yazdıkları raporlarında, ayrıca Ñancahuazú bölgesini neden seçtiklerini de açıkladılar. Burası tropikal bölgeydi, ıssızdı, depoların inşasına uygundu ve ekonomik olarak önemliydi.

“Ñancahuazú arazisi, Santa Cruz eyaletinin güney batısında sık bitki örtülü bir dağlık

²² *Pombo’s Diary*, 10 Eylül 1967.

bölgesinde bulunuyor ve genelde su sıkıntısı var. Arazide ise yeterince su var. Ñancahuazú, doğuda Serranías de las Piriendas ile batıda Serranías Inkahuasi arasındaki kanyondadır; bunların zirveleri doğu ve batı sınırlarını oluşturur. Bu iki sıradağ güneyde birleşir ve Arjantin'in Salta sıradağlarıyla devam eder. Çiftlik kuzeyde, araziye bize satan Remberto Villa'ya ait ve boş duran Iripiti arazisiyle çevrili. Bu kişi, Ñancahuazú'dan 20 kilometre uzakta Lagunillas yakınındaki Terrazas çiftliğinde yaşıyor. Güneyimizde, domuz yetiştiren Ciro Algarrañaz çiftliği var. Çiftlik, Santa Cruz'dan 255 kilometre uzakta ve Santa Cruz-Camiri yolu üzerindedir ve çevreden görece yalıtılmıştır. Ñancahuazú ya 25 kilometre olan Laguillas'a hiç girmeden Gutiérrez'in altı kilometre güneyinden bir yan yola girilerek ulaşılabilir...

Çiftlik, 1,227 hektar ve önemli miktarda kerestelik ağaç var. Bu bağlamda planın yasal kılıfı, domuz yetiştirip, daha sonra da bir bıçkıhane kurmaktır.

Önemli bir nokta da, kuzeye doğru, sık ağaçlıklı dağlık bir bölgeden Vallegrande'ye gitmek, oradan da ormanda dağılmak mümkündür. Güneye doğru benzer yapıda bir arazi-den Arjantin'e geçmek de mümkündür.”²³

Yine de komünistler, Kübalıların başını Ñancahuazú arazisine yerleşmekten daha çok ağrıttıyordu. Regis Debray Eylülde geldi ve Beni'yi orada bir *foco* kurulması açısından incelerken, bir yandan da Çin yanlısı komünistlerle bağlantı kurdu. Bu durum kısa sürede Marío Monje'nin kulağına gitti ve ayın ortasında bir açıklama yapması için Ricardo'yla görüşme talebinde bulundu. Kübalılara, Debray'ın Çin yansılı ayrılıkçılarla bir

²³ *Pombo's Diary*, 11 Eylül 1967.)

sözleşme yapmaya çalışır görünmesinden hoşlanmadığını söyledi.

Kübalılar, Monje'ye, biraz kızgınlıkla Debray'ın göreviyle ilgili bir şey bilmediklerini, ama komünistlerin faaliyetlerinden tam olarak hoşnut olmadıklarını açıkladılar. Pombo, "Biz bazı şeylere dikkat çekmek için bu fırsattan yararlandık" diye yazar ve acımasızca devam eder:

"1. Gerilla savaşına güvenleri olmadığını gösteriyorlar.

2. Kendilerini örgütlemek için çaba göstermiyorlar; daha çok, işleri hiç bir şeyi çözmemiş gibi görünüyor. Ayrıca bütün çabalarını genel bir ayaklanmaya yoğunlaştırdıklarını ve gerilla savaşını ikincil saydıklarını eklediler. Onlara bu güne kadar ne yaptıklarını sorduk, 'hiç bir şey' diye yanıtladılar. Biz de, yirmi yıl oturup onları bekleyemeyeceğimizi söyledik."²⁴

Kübalılar ile Bolivyalı komünistlerin ilişkisi, Monje'nin –şüphesiz Merkez Komitesi'nin baskısı altındaydı– verdiği sözleri geri almaya çalışmasıyla son derece gergin biçimde sürdü. Ekim başlarında Küba'da bulunan Che Guevara'dan Pachon'un getirdiği kararları iptal ediyor görünen açıklayıcı bir mesaj geldi:

"[Moises] Guevara'ya tam olarak güvenmiyoruz. Hiç bir söz vermeksizin sadece işbirliği yapıyoruz. Estanislão ve [Moises] Guevara ile bizim politik ilişkilerimiz konusunda canınızı sıkmayın. Önemli olan gerekli koşulların sağlanmasıdır.

Estanislão ile ilişkilerinizi tartışmadan kaçınarak sürdürün. Yardım talebi daha sonra dikkate alınacaktır.

²⁴ Pombo's Diary, 24 Eylül 1967.)

Şimdiki çiftlik [Ñancahuazú] uygundur. Bir tane daha alın, ama ben bildirene kadar silahları oraya aktarmayın.”²⁵

Bu aşamada Che Guevara, kendisi Bolivya’ya ulaşana kadar Komünist Partisi’yle ilişkiler konusunda son kararın alınmamasından kaygılı görünüyor. Gidişi Kasım başına planlanmıştı.

²⁵ *Pombo’s Diary*, 4 Ekim 1967.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM ÑANCAHUAZÚ

1966 Ekiminin başlarında, Uruguay'lı bir iş adamı, Adolfo Mena Gonzáles, İspanya'dan gelerek São Paulo'ya ulaştı. Başkan Barrientos'un Basın Yayın Genel Müdürü Gonzalo López Munoz'dan sağlanmış "Bolivya kırsal bölgesindeki ekonomik ve toplumsal ilişkiler üzerine bir araştırma yapan ve bilgi toplayan Amerikan Ülkeleri Örgütü'nün (OAS) özel elçisi" belgesiyle güvenlik içinde Brezilya'dan La Paz'a geçti. Belge, ayrıca bütün yetkililerin ve özel bireylerin, "araştırmalarını kolaylaştırmak için Bay Adolfo Mena ile işbirliği yapmalarını" istiyordu.

Böyle bir belgeyle silahlanmış kel, gözlüklü, orta yaşlı Mena, And dağlarının soğuk platosundaki Doğu Bolivya'nın tropikal bölgesinde bulunan,

Bolivya'nın ikinci büyük kenti Cochabamba'ya doğru değişik refakatçiler eşliğinde yolculuğunu sürdürdü. Mena, orada pos bıyıklı bir öğrenci, Jorge Vásquez Viaña ile bağlantı kurdu. O sırada yirmi sekiz yaşında olan Vásquez, Bolivya'nın en seçkin tarihçilerinden Humberto Vásquez Machicado'nun küçük oğluydu ve bir ara Almanya'da da öğrenci olarak bulunmuştu, Bolivya Komünist Partisi'nin bir militanıydı.

Vásquez, Bolivya'nın doğu bölgesinde çokça bulunan iki Japon Toyota cip sağladı ve gruptan dört kişiyle güney doğu Bolivya'nın küçük bir kasabası olan Langunillas'a iki günlük bir gezi düzenlediler. Langinillas, bir meydan ve meydana açılan bir kaç sokaktan ibaretti. Binalar harap görünüşlerine rağmen etkileyiciydiler. En gelişkin olduğu dönem, 1920'lerde kasabanın önemli sığır yetiştirme merkezi olduğu yıllardı. Bu durum, 1930'larda Bolivya ile Paraguay arasındaki Chaco savaşlarıyla sona erdi ve o günden sonra kasabanın durumu giderek bozuldu. Langinillas'ın çöküşünün sebeplerinden bir diğeri de, güneyde ciple bir buçuk saatlik uzaklıkta Camiri'deki Bolivya petrol sanayisinin gelişmesiydi. Langinilla'nın yoksun olduğu bütün bolluk ve canlılık, gelişmekte olan 20.000 kişilik bu kasabaya kaydı. Camiri bu canlılığını büyük ölçüde 1930'ların sonunda Bolivyalı bir grup ulusalcıyla *Yacimientos Petroliferas Fiscales Bolivianos*'u –Bolivya Devlet Petrol Sanayii– kuran Humberto Vásquez Machicado'ya borçluydu.

Jorge Vásquez, Lagunillas'ı geçince Adolfo Mena'yı orada bıraktı ve ciplerden birini yolun kenarına sakladı; diğeriyle kuzey yönünde kumluk bir yoldan ciple bir buçuk saat mesafede olan Río Ñancahuazú kıyısına yakın bir çiftliğe doğru ilerledi. Ñancahuazú çevresindeki arazi, bir ara-

ya toplanmış ve sadece dar, derin, balta girmemiş kalın tropikal bitki örtüsüyle kaplı vadilerle bölünmüş olan yüzlerce sarp tepeden oluşuyordu. Casa Calamina olarak bilinen Vásquez çiftlik evi, çatısı saç kaplı, iki odalı küçük bir kulübeydi.

Vásquez konuklarını evde bırakarak, Adolfo Mena'yı ve diğer cipteki malzemeyi almak üzere Laginillas yolundaki cipe döndü. Bu karmaşık düzenlemeler gerekliydi, çünkü Laginillas-Casa Calamina yolun yarısında, Al Pincal denilen bir başka çiftlik vardı ve sahibi Ciro Algarañaz, Jorge'nin bölgedeki faaliyetlerinin illegal kokain üretimi ile ilgili olduğundan kuşku duymaktaydı. Bolivya'nın Paraguay sınırına 150 milden uzaklıktaki bu bölgesi kaçakçı cenneti olarak ünlenmişti. Casa Calamina'ya gidip gelen çok sayıda cip, Ciro Algarañaz'ın burada kendisinin de yararlanabileceği kârlı bir işin döndüğünü düşünmesine yol açabilirdi.

Adolfo Mena, ikinci kez Casa Calamina'ya dönerken Jorge'ye kendisinin Nisan 1965'te Küba'dan kaybolan Che Guevara olduğunu söyledi.

“Bigotes²⁶ kimliğimi öğrenince [diye yazıyordu aynı gece günlüğüne Guevara] az daha uçuruma yuvarlanıyordu, uçurumun kenarında duran cipi terk ettik. Yirmi kilometre yürümek zorunda kaldık ve çiftliğe vardığımızda gece yarısını geçmişti.”

Guevara, Nancahuazú 'daki çiftliğe varır varmaz, bütün gücüyle yaşamsal önem taşıyan bir dizi devrimci görevi yerine getirmeye koyuldu. Teğmenleri pek çok ön çalışmayı tamamlamışlarsa da, hala yapılacak işler vardı. Arjantinliler ve Pe-

²⁶ *Bigote* İspanyolcada “bıyık” anlamına gelir. Bu Jorge Vásquez'in takma adıydı. Bir diğer adı da Loro idi.

rulularla bağlantılar hala gelişmemiş durumdaydı ve gerillanın kent örgütlenmesi istenilen düzeyde değildi.²⁷

Guevara'nın Bolivya'ya gelmesinden önce, Peru *foco*'sunun kurulması planları hazırlık çalışmalarıyla ilerliyordu. Gerçekten de El Chino başlamak için aylardır sabırsızlanıyordu. Şimdi planları koordine etmek için Che'yi görmeyi bekliyordu. Kasım sonunda Ricardo, El Chino'nun ülkede olduğu ve yirmi Peruluyu eğitim için Bolivya *foco*'suna göndermeyi çok istediği haberini getirdi.

El Chino 2 Aralıkta kampa geldi. Bir günlük görüşmeden sonra durumu anlatmak için Küba'ya dönmesi gerektiğine karar verildi. Ona bir miktar silah verilmesi ve beş Perulunun silahları sınırdan kaçak olarak geçirmeyi sağlamak için Bolivya-Peru sınırındaki Titicaca gölünün diğer tarafındaki Puno bölgesine gönderilmesi kararlaştırıldı. Bir kaç ay içinde, Bolivya gerillası faaliyete geçtikten sonra, El Chino iki, olanak olursa beş Peruluyu eğitim için Nancahuazú'ya gönderebilecekti.

El Chino, Havana'ya yaptığı kısa yolculuktan sonra, Mart 1967'de Nancahuazú'ya geri döndü, beraberinde söz verdiği iki Peruluyu getirdi. Guevara, 20 Martta günlüğüne şunları yazdı:

“El Chino'yla bir ön görüşme yaptık. On ay boyunca her ay 5.000 dolar istiyor ve Havana

²⁷ Guevara'nın günlüğünde Brizola ve Brezilyalılarla bağlantı kurma olanağıyla ilgili hiç bir gönderme yoktur. Gerçekten de Bolivya'dakiyle eş zamanlı olarak Rio Grande del Sul'da bir Brezilya *foco*'su başlatılmıştı. Bir hafta sonra, Brezilyalı gerillalar pes etmek durumunda kaldılar. *Bubonic plague* hastalığına yakalandılar ve teslim olmak zorunda kaldılar – Güney Amerika tropikal ormanlarında karşılaşılabilecek doğal felaketlerin korkunç bir tablosu.

bunu benimle konuşmasını söylemiş... Ben de, ilke olarak kabul ettiğimi, ama altı ay içinde savaşı başlatmaları gerektiğini söyledim. O da, Ayacucho bölgesinde kendi komutası altında on beş kişiyle başlayabileceklerini düşündüğünü söyledi. Ayrıca şimdi yanına beş kişi alabileceği, ve daha sonra silahlandırılmış ve savaş için eğitilmiş on beş kişi gönderileceği konusunda anlaştık.”

Guevara ona 30.000 dolar vermeyi planladı. Bu para, onun gerilla savaşına başlamak için yapacağı hazırlıkların masraflarını karşılayacaktı. Fidel’e de, kaygılı bir dille El Chino’nun pek gerilla liderine benzemediğini, ama bunun onun sorunu olduğunu yazdı.²⁸

Arjantin *foco*’sunun düzenlemeleri çok az ilerlemişti. Arjantin’de bir üs örgütlemek için seçtikleri baş kurye, “Tania” olarak bilinen Alman kökenli Arjantinli Tamara Bunke’ydi. Uzun süre önce La Paz’a yerleşmişti ve Bolivya *foco*’sunun hazırlık aşamasının örgütlenmesinde önemli rol oynamış görünüyordu.²⁹ Aralıkta Guevara, onu sol

²⁸ Guevara’nın Fidel’e “görünmez mürekkeple ve şifreli” olarak yazdığı bir nottan. Régis Debray’in duruşmasında savcı tarafından okundu ve 14 Kasım 1967’de *Presencia*’da yayımlandı.

²⁹ Tania’nın bir Rus casusu olduğu sıklıkla iddia edilmiştir. Bazı hikayeler daha da ileri giderek, onun Guevara’nın sevgilisi olduğunu, gerilla gücüne ihanet ettiğini bile iddia ettiler. Bu iddiaları için kanıtın kendisi bir yana, gölgesi bile yoktur. Ama hikayeleri CIA’nın uydurduğu neredeyse kuşku götürmez bir gerçektir. Bu hikayeler ilk kez sansasyon haberleriyle ünlü Alman gazetesi *Welt am Sonntag*’da yayınlandı. Doğu Almanya’dan 1961’de iltica eden Gunther Maennel, Tania’nın Guevara’nın faaliyetlerini gözlemesi için ajan olarak işe alındığını iddia ediyordu. 1961’deki olay doğru kabul edilse bile, ki olmayacak bir şeydir, bundan Tania’nın 1966-67’deki davranışıyla ilgili kabul edilebilir bir sonuç çıkarmak olanaksızdır. Eski Bolivya İçişleri Bakanı Antonio Arguedas bana La Paz’daki CIA bağlantısı tarafından bu maka-

kesimden iki Arjantinli, gazeteci Jozami ve ressam Ciro Roberto Bustos'la bağlantı kurması için Buenos Aires'e göndermeyi düşündüğünü yazdı. Tania onlarla bağlantı kurdu ve görüşmek için Nancahuazú'ya geleceklerdi. Ama Ocak sonuna kadar onlardan bir haber çıkmadı.

Daha sonra Tania, Jozami ile yeniden bağlantı kurdu, ama gelecek durumda değildi:

“Tania bağlantıları kurdu ve bazıları geldi, ama söylediğine göre, buraya kadar onları ciple göndermiş, bir gün kalmalarını planlamış, ama işler karışmış. Jozami birincisinde kalamadı, ikincinde ise Tania burada olduğu için bağlantı bile kuramamış.”³⁰

Yine de Bustos Mart başında Nancahuazú'ya geldi ve Guevara onunla şu düzenlemeleri yaptı:

“Kendisine Jozami, Gelman ve Stamponi yönetimi altındaki gruplar arasında bir çeşit eşgüdüm sağlama türünden bir iş önerdim... Kabul ederlerse, Arjantin'in kuzeyinde keşfe gidecekler ve bana rapor gönderecekler.”

Guevara Bolivya'ya geldiği sırada Arjantin ve Peru *foco*'larıyla ilgili planların hala gerisinde bulunuluyordu ve aynı durum, özellikle kentlerdeki örgütlenme açısından Bolivya *foco*'su için de geçerliydi. “Örgüt hala emekleme döneminde” diye yazar Guevara 2 Aralıkta. Ocak başında gerillalar hala sadece kent ağının en temel düzenlemele-

leye dikkatinin nasıl çekildiğini ve bu hikayenin Bolivya gazetelerinden *El Diario*'da yayınlanmasında nasıl aracılık ettiğini anlattı. *New York Times*'dan Benjamin Welles adlı bir dışişleri muhabiri aynı öyküyü yayınladı ve Daniel James tarafından yeniden ele alınıp, eski hikayeden farklı biçimde ve büyük sansasyonla *London Observer*'da yayınlandı. Tania'nın Guevara'nın sevgilisi olduğu hikayesi James tarafından uydurulmuş görünüyor.

³⁰ *Bolivya Günlüğü*, 21 Mart 1967.

rini tartışıyordu. Yılın sonunda Ñancahuazú'daki bir toplantıda görevler La Paz'da Kübalılarla çalışmış olan Perulu Sánchez'e verildi ve Humberto Vásquez (Jorge'nin kardeşi) ile Bolivyalı Rudolfo Sardaña'nın da La Paz'da kalması kararlaştırıldı. Hareketin kasası, Genç Komünistler'in üyesi Loyola Guzmán adlı Bolivyalı bir genç kız oldu. Kendisi La Paz'da kalıyordu, ama kız kardeşi Camiri'ye yerleşecekti. Bir başka ilişki Santa Cruz'a ve bir diğeri de Sucre civarında bir yere yerleştirilecekti.

Guevara daha önce yapılan düzenlemelerden fazla hoşnut değildi. 15 Ocakta günlüğüne, kentteki kadrolar için notlar yazmak için kampa kaldığını yazdı. 22 Ocakta yazdıkları bitmişti.³¹ Bir kaç gün sonra Loyola kampa geldi ve La Paz'a götürmek için belgeleri aldı.

Bu sorunlardan çok daha büyük öneme sahip olan sorun, gerilla için yeni kadroların sağlanmasıydı. Yıl sonunda Ñancahuazú *foco*'sunun tam kadrosu on yedi Kübalıdan oluşuyordu. Bunlar, kıtasal devrimi başlatacak bu tarihi görevde onu yalnız bırakmayıp kendisiyle gelmeye karar veren Guevara'nın dostlarıydı. Bolivyalı bulmak daha da güçleşmişti ve Guevara'nın ilk aylarda sürekli kafa yorduğu konulardan birisiydi. Kuşkusuz, diye yazdı bir keresinde, otuz-kırk kişilik bir temelden bir gerilla birliği oluşturmak olanaklıydı. Ama daha fazla Bolivyalı olmazsa, *foco* daha ilk baştan tehlikeli biçimde Kübalılara bağımlı olacaktı. Kübalılar buraya asıl olarak eğit-

³¹ Kır gerillasını destekleyecek bir kentsel ağ kurulması üzerine bu uzun ve ayrıntılı yönergeler Havana'da ve ayrıca Guevara'nın *Bolivia Günlüğü*'nün Siglo XXI tarafından Mexico City'de yapılan baskısında yayınlandı. Bu notların İngilizce'ye çevrilmiş olanına henüz rastlamadım.

menlik ve danışmanlık yapmak için gelmişlerdi ve Ñancahuazú'daki üs, daha sonra Peru ve Arjantin *foco*'larına katılacak olan gerilla savaşçılarının eğitim üssü olarak kullanılacaktı.

Bolivyalı yeni kadrolar bulmadaki başarısızlığın nedenlerinden biri, Guevara'nın kentlerde büyük bir politik örgütlenmeye dayanmamasıydı. Gerçek şu ki, Komünist Partisi'nin kadroları hazırды ve gerillaya katılmayı bekliyorlardı. Ama Monje'den işaret gelene kadar hareket etmeyeceklerdi. Bu da Monje ile Guevara arasındaki politik görüşmeye kadar olanaklı değildi. Guevara sürekli olarak daha fazla Bolivyalı bulmayı başaramadıklarını yazıyordu. "Bolivyalılar iyiler" diye yazıyor Aralık sonunda, "yine de sayıları çok az". Bir ay sonra yine aynı sözleri yineliyordu: "Bolivyalı savaşçıların katılımını sağlamak, programımızın kalan bölümlerini yapmaktan daha zor." Durum değişmedi ve gerçekte gerilla birliği yeterince güçlü değildi.

BEŞİNCİ BÖLÜM YENİ “GRITO DE MURILLO”

“Saat 12’de günün tarihsel önemi-
ne işaret etmek için şerefe kadeh kaldır-
dık. Bu anı, kıtasal devrimin yeni ‘*Grito
de Murillo*’su olduğuna işaret ederek
yanıtladım ve devrim gerçeğinin karşı-
sında yaşamlarımızın hiç bir önemi ol-
madığını vurguladım.”

Ernesto Che Guevara
31 Aralık 1966

Guevara’nın Ñancahuazú’deki kampta ilk altı
hafta boyunca en çok önemseddiği, Monje ve Ko-
münist Partisi’nin tutumuydu. Komünistlerin işbir-
liğinden emin olana kadar, geleceğin kıtasal mü-

cadelesi konusunda önemli kararlar almak zordu. Her şey gecikmişti. Peru'da gerilla mücadelesine başlamak için çok istekli olan El Chino'nun Nancahuazú'ya gelmesiyle Guevara'nın canı daha çok sıkılmıştı, Monje ile bazı şeylerde karara varana kadar yapılabilecek bir şey yoktu.

Monje, 1966'nın son bir kaç haftasına egemen olan kaygılı duruma yol açtı. Monje, kendisinin Bolivya'da gerilla savaşı hazırlıklarını sürdürürken, Kübalıların ve Régis Debray'ın ortodoks Komünist Partisi'ni bypass etmeyi planladıklarını iddia ediyordu:

“Seçimlerden sonra, Ağustos ve Eylülde, gerekli yardımları yapmak için hazırlanırken, askeri birimlerimizi seçip eğitirken ve parti- nin askeri kolunu oluştururken, bende bir başka yerde bir başka plan yürütüldüğü, parti aygıtından başka bir gizli faaliyet oluşturulduğu ve her yönden yanlış bilgilendirildiğim şeklinde bir his uyandı. Avrupalı bir aydının ülke boyunca yaptığı geziler benim kuşkularımı daha da artırdı.

Sonuçta Fidel Castro'nun bir resmi temsilcisini çağırdım ve ona ülkede neler yapılacağına ilişkin şeyleri kabul etmiş olmadığımı ve yabancı müdahalesini hoş görmeyeceğimi söyledim. Bunun Fidel'in önerdiği anlaşmanın ihlali olduğuna işaret ettim ve bütün bunları Bolivya Komünist Partisi'nin politik komitesinin dikkatine sunacağımı ekledim. Temsilci, anlaşmanın bozulmadığını, sadece önlemler aldıklarını ve Avrupalı aydının gezilerinin anlaşmayla ilgisi olmadığını söyledi.

Ekimde gelişmeler hakkında ne düşündüğümü politik komiteye anlattım. Politik komite, durumu görüşmek ve bilinen tavrımızı –Bolivya devrimi Bolivyalılar tarafından yönetilir– ifa-

de etmek için Küba'ya bir delegasyon göndermeye karar verdi; Latin-Amerika komünist ve işçi partileri konferansı toplanmasını teklif ettik; uluslararası komünist hareketin duruşunu desteklediğimizi bir kez daha ifade ettik.”³²

Monje, Bulgaristan'da parti kongresi için çağrını yaptı. Ünlü Bolivyalı komünist Jorge Kolle Cueto ile birlikte çağrılı olarak Havana'ya gitme fırsatı yakaladı.

“Aralıkta Havana'ya ulaştım ve Fidel Castro'yla ayrıca konuştum, ülkede neler olduğuna ilişkin kaygılarımı ona anlattım. Benimle konuşan temsilcinin tutumu için özür diledi ve Bolivya devriminin Bolivyalılar tarafından yönetileceği konusunda benimle aralarında bir anlaşmazlık olmadığını yineledi. Ona konuyu üstlenmek niyetinde olduğumu söyledim ve başka bir komünist ve işçi partileri konferansı gereğini onun aklına soktum. O zaman Bolivya sınırında bir ülkede olduğunu söylediği yoldaş Ernesto Che Guevara'yla konuşmaya davet etti. Daha sonra toplantı yerinin sınırın neresinde olacağını bana bildirecekti. Daveti sevinçle kabul ettim. Önerilen partiler konferansının ise, yoldaş Guevara'yla anlaşmaya varılmasına bağlı olduğunu söyledi. Konuşmanın gizli kalmasını yineledi ve ancak toplantı gerçekleşikten sonra o konuda konuşabileceğimi söyledi. İlk görüşmede gizliliği korumadığım için beni eleştirdi.”

Fidel bu görüşmeden sonra Guevara'ya aşağıdaki telgrafi gönderdi:

“Czo No. 24
Sevgili Ramón, Stanislão'nın [Monje] gezisi, açıkça Papi'nin [Ricardo] faaliyetlerinin

³² Mario Monje'nin mektubu, *Presencia*, 25 Temmuz 1968.

içeriye mi yoksa güneye mi yönelik olduğunu, güneye yardım etme ve iç planlamanın ona bırakılması konusundaki anlaşmanın devam edip etmediğini sormak içindi. Papi'ye ilişkin şikayetlerini yineledi, onun planlarda ona yardımcı olma konusundaki anlaşmayı yerine getirmediğini söyledi. Bu durum karışıklık yarattı ve Kolle, en kısa sürede partiyi bırakması için Stanislão'ya baskı yapmak için avantaj sağladı. Askeri grubuyla birlikte ayrılmak ve partiyle uzlaşmaksızın ya da en azından tarafsızlaştırarak bir ayaklanma çıkarmak gibi her yolu düşünüyor. Partiye bağlı kalırsa ayaklanma olmayacağını görmüş. Bu durumda, seninle konuşana kadar partiyi bırakma konusunu ertelemesinde anlaştık. Sana dışardan biri olarak değil de, partinin genel sekreteri olarak katılmasının daha iyi olacağını düşünüyor. Yerinde tahlil ederek en iyisine sen karar vereceksin. Başlangıçta tam olarak öngöremediğimiz bu harekâtın stratejik yöneticisi olduğun için seninle konuşması gerektiğini söyledim. Beklenmedik olaylar güney yerine Stanislão'nun bölgesinde başlamayı gerektirebilir. Senden söz etmem onu çok etkiledi ve kesin bir dille seni her yerde izleyeceğini ve olanaklı her yolla sana yardım edeceğini, konuşma için 25-30 Aralık arasını ayarlayacağını söyledi. Tam zamanı ve yeri Papi belirleyebilir. Bilgisi olması için görüşmenin ülke dışında olabileceğini söyledim. Stanislão'nun son tutumunun ne olacağını söyleyemem, ama bazı iyi insanlar da getirebilir... Bu mesajı getiren kişi, Stanislão'nun gönderdiği on kişilik grubun lideri ve İnti'nin denetiminde. Kalanlar Aralık sonuna kalıyor, eğer uygun görürsen bir bak. Sevgiler. Leche. 14 Aralık.”³³

³³ Fotokopi olarak *El Dìorio* (La Paz), 31 Ekim 1967'de ya-

Aralık sonuna doğru Monje La Paz’a geri döndü. Ricardo, Tania ve Perulu bağlantı Sánchez’in eşliğinde Nancahuazú’ya doğru yola koyuldu. Onun Guevara’yla karşılaşması tam bir talihsizlikti. Gerilla savaşının erdemlerinin Latin-Amerika’da baş temsilcisi küçük bir komünist görevliyle tartışıyordu. Ama görece güçleri açısından iki hasım az ya da çok eşitler. Guevara, geniş görüşe ve üstün özelliklere sahipti, ormanda hazır yirmi adamı vardı. Fonlardan yararlanma olanağı da vardı. Monje ise, parti aygıtını elinde tutuyordu.³⁴

Bu, tarihsel bir toplantıydı. Kübalı devrimcileri iktidara getiren tezlerin komünistler tarafından son reddedilmesini temsil eder. Ve Latin-Amerika ve dünya politikalarında yeni bir çağın, solda komünist partilerinin hegemonyasının sona erdiği bir çağın başlangıcıdır.

Guevara görüşmenin özünü verir:

“Monje ile konuşma genel konularla başladı, ama hızla sözü temel konulara getirdi, üç temel koşul ileri sürdü:

1) Parti liderliğinden istifa edecek, ama partiyi hiç olmazsa tarafsızlaştıracak, ve mücadele için kadrolar getirecek.

2) Devrim Bolivya’da yer aldığı sürece

yınlandı. “Ramon” (Julio Cortazar’ın kısa öyküsünden alınma) Guevara’nın, “Leche” de Fidel’in kod adı.

³⁴ Pompo günlüğünde 15 Kasım 1966’da Guevara’nın Monje üzerindeki mali denetimini şöyle açıklıyor: “Mongo [Che] Stanislão’ya anlatacağı ana hatları bizimle konuştu... O Bolivya’da politik güce sahip değil. Yine de doğrudan askeri harekâtları yönetmek için yeterli deneyimi olduğunu ve mali denetimi sağlayabileceğini hissediyor. Çünkü paranın gerekli olduğu yer burası. Biz Çin ve SSCB’den yardım etmelerini isteyebildik, Çin tarafına hiç bir politik vaatle bulunmadan bizden bir mektupla [Moises] Guevara’yı Çu Enlay’a ve Mario’yu [Monje] bir yoldaşla SSCB’ye gönderebildik. Böylece onlar en azından ne kadar katkıda bulunabileceklerini bize anlatırlar.”

mücadelenin politik ve askeri lideri o olacak.

3) Güney Amerika partileriyle ilişkiler sağlayacak, kurtuluş hareketlerini desteklemeleri için onları ikna etmeye çalışacak. (Örnek olarak Douglas Bravo'yu verdi.)

Her ne kadar tutumunun büyük bir hata olduğunu düşünüyorsam da, birinci noktanın parti sekreteri olarak kendi kararına bağlı bir konu olduğunu söyledim. Kararsız, uysal ve tarihte zayıflıklarıyla suçlananların ününü koruyacak. Zaman beni haklı çıkaracak.

Üçüncü noktaya ilişkin, denemesine itirazının olmadığını, ama başarılı olamayacağını söyledim. Codovilla'dan Douglas Bravo'yu desteklemesini istemek, kendi partisi içinde bir isyanı desteklemeyi istemekle eşdeğer. Zaman yine yargıç olacak.

İkinci noktayı, hiç bir koşulda kabul edemezdim. Askeri şef benim ve bu konuda hiç bir belirsizliği kabul edemem. Burada görüşme sona erdi ve konuşmamız kısır döngüye girdi.”³⁵

Monje'nin Guevara'nın söylediklerini aktarırken gerçeğe uymayan ifadeler olsa da, toplantı hakkında, her biri kendi aklının işleyiş tarzıyla ilgili bilgiler veren iki açıklama yaptı. Monje'ye göre Guevara şunları söyler:

“Bizim aramızda daha sonra herhangi bir hoşnutsuzluk olmaması için önce bazı şeylere açıklık getirmek istiyorum. Gerçekten sizi kandırdık. Fidel'in hatası olmadığını söyleyeceğim; bu benim planımın parçasıydı. Fidel benim ricamla bazı şeyleri size teklif etti. Önce başka planlar yaptım ve daha sonra onları değiştirdim. Buradayım, burası benim kurtarılmış bölgem ve elimde sadece benimle buraya ge-

³⁵ Guevara, *Bolivya Günlüğü*, 31 Aralık 1966.

lenler kalsa bile burayı bırakmıyorum. Lütfen sizinle konuşan yoldaşı [Fidel'in resmi temsilcisi] mazur görün, o iyi biridir, tümüyle güvenilir, ama politikacı değildir ve planlarımı size anlatamazdı. Size çok kaba davrandığını biliyorum... Sizi sabırsızlıkla bekledim. Bazı şeyler hakkında sizinle çok konuşmak istedim, ama asıl olarak hareketin politik başı olarak ayaklanmayı yönetmek için bizimle kalmanızı teklif etmek istedim.”

Bu giriş konuşmalarından sonra görüşme başladı. Monje'nin yorumu şöyle:

“Konuşmaya başladık. İyi bilinen, ama ayrıntılı olarak açıklanması gereken koşulları ortaya koydum. Guevara'nın günlüğünde değindiği kısır döngü, Boliviya devrimi Bolivyalılar tarafından yürütülür ve diğer ülkelerin devrimcileri koşulsuz olarak ve gerektiği zaman katılabilirler konusunda ortaya çıktı. Daha sonra devrim planlarımızdaki değişiklikleri ele aldık ve bir politik büronun askeri komutaya tabi olamayacağını, dolayısıyla da devrimin politik komutanının askeri komutana tabi olamayacağı konusunu konuştuk. Sonuç olarak devrimci ordu içinde parti hücrelerinin örgütlenmesinin gerekli olduğunu, kısmen de politik büro ve politik liderin, politik komiserlerin seçiminde, terfi işlemlerinde ve hareket planlarının yapılmasında vb. rol oynayacağını görüştük vb..

Anlaşmamız olanaksız olduğu için, Fidel Castro'nun müdahale etmesini teklif ettim. Guevara, her zaman bir hedef belirlediğini, planlar yaptığını ve tüm engellere rağmen onları gerçekleştirdiğini, bu yolda önüne çıkan kim olursa olsun ezip geçtiğini söyleyerek yanıt verdi. ‘Bu konuda istediğinizi düşünebilirsiniz, sizin gibi siyasi ilkeleri düşünen biri değilim; benim ilkelerime ne ad koyarsanız koyun,

hatta kişisel bile deyin. Sorunun özü şu ki, ben bir numara olmak zorundayım.'

Bana tavrımın esnek olup olmadığını sordu. Hayır dedim. Ondan sonra bazı sorular sordum ve o da hayır diye yanıtladı."

Sürekli kendi tavrını haklı gösterme kaygısı içinde olan Monje ayrıntılara giriyor:

"Yoldaş Guevara konuyu ilk açtığında, nerede doğduğunun, deneyimini nerede kazandığının hiç önemli olmadığını söyledi. O, Latin-Amerika'yı, bütün kıtayı kendi ülkesi olarak düşünüyordu; bir devrimci olarak, Amerikan emperyalizmini sürüp çıkarmak ve sosyalizmi kurmak için her yerde savaşabilirdi. Onun birincil amacı, herhangi bir yerde, başka bir ülkede savaşı başlatmakmış, ama kitlelerin ekonomik durumunun kötü olması, artan açlık ve sefalet, ağır emperyalist sömürü ve baskı, halk arasında büyük bir savaş ruhu, gerici baskı güçlerinin zayıflığı, beceriksiz bir hükümet, politik istikrarsızlık vb. nedenlerle Bolivya'nın daha elverişli olduğuna karar vermiş. Bu, halkın mücadelesini yükseltebilecek bir gerilla grubu, devrimci bir grup kurmak için elverişli bir durumdu. Gerilla grubu, anti-emperyalist güçleri bir araya getirme üstünlüğüne sahip olacaktı ve onları silahlı mücadeleye çekecekti; savaşın yayılması ve emperyalizm ve diğer yabancı güçlerin açık müdahalesi, gerilla savaşının kıta çapında yayılmasıyla diğer ülkelerde yeni merkezlerin yaratılmasına yol açacaktı. Mücadele on, on beş yıl sürebilirdi, ama başka yöntemlerle Bolivya kurtarılan son ülkelerden biri olabilirdi. Tüm bu bakış açısıyla yoldaş Guevara bana politik şef olarak mücadeleye katılmamı teklif etti. Açıkta ki, kendisi askeri şef olarak mutlak komutan olacaktı.

Ben üç koşulla katılabileceğimi söyledim:

1. Amerikan emperyalizminin saldırılarına karşı hareketin eşgüdümünü sağlamak için kıtanın komünist ve işçi partilerinin bir konferansının toplanması; 2. Ülkede Bolivya Komünist Partisi'nin de içinde yer alacağı tüm halk grupları ve anti-emperyalist gruplarla tek devrimci komutanlığı oluşturacak olan geniş bir politik cephenin kurulması; 3 (a). Bolivya için devrim planı, kitlelerin deneyimini ve bilincini esas almalıdır ve yalnız gerillalara dayanmamalıdır; 3 (b). Politik ya da askeri liderlik bende ya da devrimci komutaya kim seçilirse onda olabilir, ama her durumda askeri liderlik politik liderliğe tabi olmalıdır. Mücadeleye yardım etmek için tüm politik konumlarımdan istifa edeceğim, her durumda bunu yapmaya niyetliyim.

Gerilla planının karşıtı olarak, Bolivya'nın koşullarını daha fazla gözönüne alan bir plan hazırladım. Bu planın ana noktaları şöyledir: Silahlı mücadele için Bolivya Komünist Partisi ve diğer devrimci güçlerin eğitimi; ulus çapında halk silahlı güçlerinin örgütlenmesi ve ordulaştırılması; kentlerde, madenlerde ve dağlarda zamandaş eylemlerin eşgüdümü; mücadelenin şiddetli bir politik kriz zamanında başlatılması ve sadece bir grevin sürdürülmesi ya da hükümetin baskısına karşı bir yanıt gibi ele alınmaması.

Yoldaş Guevara, ilk iki noktayı kötümser sözlerle geçiştirdi; ama onları kabul etti, onun için en değerlisi üçüncüsüydü. Planımın uzun bir eğitim dönemi, geniş bir devrimci örgüt ve mücadeleye başlamadan önce sonsuz bekleyiş anlamına geldiğini söyledi. Korkarım ki dedi, planım yürütülürse ve başarılsa, tek ülkeyle sınırlanmış olacağını, diğer ülkelerin çıkarlarının unutulduğunu ve eğer böyle olursa, kesinlikle Bolivya'daki devrimi pekiştirmeye yoğunlaşacağımı, denize çıkmak için emper-

yalizmle anlaşma yapmak zorunda olacağımı söyledi.³⁶

Onun planının mevcut koşulları ve halkın deneyimini hesaba katmaksızın yürütülmeyeceğine işaret ettim; onun planı düşünce-siz eyleme, kurbanlara, gerillanın başarısızlığına ve Yankee emperyalizminin ve gerici burjuva hükümetlerin kolay zafer kazanmalarına yol açacaktı. Sonuç olarak, politik ya da askeri liderliğin bir planın uygulanmasını, bir çizginin izlenmesini içerdiğini, ve bu nedenle askeri liderliğin politik liderliğe tabi olması gerektiğini açıkça ifade ettim.

Görüş açılarımız tam olarak karşıtı ve sorunları görüşerek çözmek olanaksızdı. Bu açıdan ve ayrıntıları tartışmanın gereksiz olduğunu düşünerek konuşmayı bitirdim.”

Bir yıl kadar sonra, Ocak 1968’de Monje, Bolivya Komünist Partisi’ne Nancahuazú’daki görüşmenin daha fazla ayrıntısını açıklayan bir rapor sundu. Guevara’ya söylediği altı noktanın ayrıntılarını veriyordu. Onların hemen hepsi, doğrudan Guevara ve Küba Devrimi’nin izlediği ideolojik çizgiye terstir. Guevara’nın tavrı şu şekilde özetlenebilir: Birinci olarak, Latin-Amerika devrimi kıtasal ölçekte gerçekleşecektir; ikinci olarak, her Latin-Amerika ülkesi devrimci potansiyel açısından büyük ölçüde benzer özelliklere sahiptir; üçüncüsü, Küba bu özellikleri paylaşır ve bu yüzden Küba Devrimi, başarıyı sağlamak için uygun bir devrimci örnek oluşturur; dördüncüsü, Çin-Sovyet tartışması devrimci faaliyetin bir engelidir, tarafsızlık kavgacılar karşısında benimsenecek

³⁶ Bolivya, Latin-Amerika’da tümüyle topraklarla çevrili tek ülkedir. Şili’yle 1879’da yaptığı Pasifik Savaşı sırasında Pasifik kıyısındaki toprakları kaybetmiştir. Deniz kıyısındaki toprakları geri almak tüm Bolivya hükümetlerinin amacı olmuştur.

tek doğru tutumdur; beşincisi, devrimci savaşta politik kararların askeri komutanın elinde olması zorunludur; altıncısı, devrimler, mevcut koşulların üstünlüklerinden yararlanan insanların kararlılıklarıyla gerçekleşir.

Monje, Guevara'nın ideolojik görüşünde her biri yaşamsal nitelikte olan bu noktalara karşı tavır aldı:

“Guevara, kendi devrimci teorisini ülkemizde uygulamaya çalışıyordu. Ben, Bolivya devriminin izleyeceği yol konusunda neden ayrı düşüncelere sahip olduğumuzu açıklamaya çalıştım. Bazılarını aşağıdaki gibi ona açıkladım:

Şüphesiz Latin-Amerika halkları pek çok bağlantılara sahip, ortak sorunları ve görevleri çok fazla; onların yazgıları birbirlerine sıkıca bağlı; halk, Rio Bravo'nun güneyinden Patagonya'ya kadar aynıdır; bunu tanıtlamak için geçmişe bakmak yeterlidir. Geçmişte iki büyük imparatorluk görülür, şimdiki Meksika'daki Aztekler ve Peru'daki İnkalar ve onlarla birlikte Mayalar, Chibchalar, Araucanianlar vb. diğer kabileler; tüm bu halklar, dilleri ve gelenekleri yer yer ayrı olsa da, aynı ekonomik, politik ve kültürel düzeyde yaşamışlardır; İspanyol ve Portekiz feodal güçleri bu kıtayı ele geçirmiş, halklarını ateş ve kılıçla zapt etmiş ve onlarla karışmıştır; onlar daha ileri üretim yöntemlerini kabul ettirmişler, eski farklılıkların üstesinden gelmişler ve kıtayı geniş ölçüde birleştirmişlerdir.

O zaman ona işaret ettiğim gibi, üç yüzyıllık İspanyol ve Portekiz düzeninden sonra, sömürgecilere karşı son mücadele 1809'da başlamıştır ve elli yıl sürmüştür, ama pek çok ülke 1820-30 arasında kısa aralıklarla bağımsızlığını kazanmıştır. İspanyol ve Portekiz sömürge-

cileri sürölüp çıkarıldıktan sonra, bir kişinin ya da bir grubun isteği gözetilmeksizin çok sayıda ölke yaratılmıştır. Pek çok ortak soruna, bağ-lara ve devrimci istemlere rağmen bu ölkele-rin yaratılmasında ekonomik, politik ve kültü-rel nedenler vardır.

Bu ölkelere kurulduğu zaman, mevcut fark-lılıklar şiddetlendi, ölkelere ayrıştıran ve kanla-rını akıtan kardeş kavgaları ortaya çıktı. Şove-nist milliyetçilik ve intikam duyguları kışkırtıl-dı, çünkü egemen sınıflar kendi egemenlikle-rini pekiştirmeye çalıştılar, kapitalizm gelişti ve emperyalizm daha vahşileşti. Bugün Küba dı-şında tüm Latin-Amerika ölkelere feodalizmin kalıntılarıyla birlikte kapitalist düzende yaşıyor-lar. Ama kıta halkları için ortak bağlar ve görev-lere ilişkin ayrılıklara yol açmayan ekonomik, politik ve kültürel ayrılıklar var. Bu durum kar-şısında, Yankee emperyalizmi her ölkede kuk-lalarını destekleyerek ve onların da birbirleri-ni desteklemesini sağlayarak kıtasal bir stra-tejiye göre hareket ediyor. Bunun karşısında halkların tutumu emperyalizme karşı tek cep-he oluşturmak olmalıdır. Ama her ölkede aynı anda ya da sadece tek ölkede devrimin zafer olasılığı konusunda genelleştirmeye gitmeme-liyiz. Latin-Amerika'daki durum her iki devrim olasılığını da içerir. Önemli olan, eğer zorun-luysa tek ölkede, eğer olanaklıysa birden çok ölkede devrimin yapılmasıdır. Hareketin ulus-lararası yönünü gözden kaçırmaksızın, pek ala tek ölkede de başlatılabilir. Zaten bu ilk adım olacaktır; daha sonra devrimin gelişmesiyle bu değişebilir.”

Monje, daha sonra Guevara'nın ikinci nokta-sının üzerinde durur. Bunu şöyle özetler:

“Şimdi Bolivya denilen bölge köken olarak yerli kabilelerinin yerleşim yeridir. Kabileler, il-

kel komüenal toplum aşamasında bulunan Ay-marahlılar tarafından denetlenirdi.

Daha sonra tüm bölge Quechualıların denetimine geçti. Başkenti bugünkü Peru'daki Cuzco olan İnka imparatorluğunun parçası oldu. İnka imparatorluğu bugünkü Kolombiya'nın güneyinden bugünkü Arjantin ve Şili'nin kuzeyine yayıldı. İspanyol sömürgecileri geldiğinde, bu halklar ilkel komüenal toplum ile daha üst bir üretim tarzı arasında bir geçiş aşamasındaydılar. İspanyol sömürgecileri zorla kapitalizmi kabul ettirdiler. Bu bölge ve halkı, önce Lima Valiliğinin parçası oldu. Daha sonra –bir ölçüde Charcas gibi belli bir özerklikle– Buenos Aires Valiliğinin parçası oldu.

Genel olarak İspanyol sömürgelerinde politik bölünme hemen hemen hiç görülmez, öyle ki devrimciler, doğduğu ya da yaşadığı yerin hiç önemi olmaksızın herhangi bir yerde eylem yapabilirler. Túpac Amaru, Peru ve Bolivya'yı kapsayan bir bölgede faaliyet yürütmüştür. Devrimciler, Lima ile Buenos Aires arasında bağlantılara sahiptiler. Sömürge döneminde kıtanın bu parçasında, diğer bölgelerden farklılaşan ve Bolivya ülkesinin kurulmasına yol açan belli ekonomik, politik ve hatta kültürel unsurlar ortaya çıktı. Bağımsızlığın 150 yılı boyunca, önce feodal oligarşi ve daha sonra emperyalizm altında diğer ülkelerle farklılıklar daha fazla keskinleşti ve kötüleşti. Ortak düşmanın doğrudan yararlandığı çatışmalar ortaya çıktı. Bütün bunlara sınırlarını çevreleyen ülkelerin hepsinden daha geri kalmış olmasına, emperyalizmin ağır baskısı rağmen, bazı ülkelerin ulaşamadığı önemli liberal değişiklikler yapılmaktadır ve devrimci bir plan yapılırken bu unutulmamalıdır.

Dikkat çektiğim üçüncü nokta, İnsanlığın kapitalizmden sonra komünizme doğru geli-

şim yönüdür. Emperyalizm, kapitalizmin en yüksek aşamasıdır, tıpkı sosyalizmin komünizmin ilk aşaması olması gibi. Sosyalizmden komünizme giden yol 7 Kasım 1917'de Rus halkı tarafından açılmıştır. Bugün insanlığın üçte biri sosyalizm bayrağı altında yaşamaktadır. Halk, zorlukları ve engelleri alt ederek, başarısızlıklardan ve yenilgilerden öğrenerek, aynı noktalardan oraya ulaşmıştır. Sosyalist devrimin zaferi, proletaryanın, özgün tarihsel koşullar temelinde, temel kapitalist sınıf burjuvazinin üzerinde zaferinin sonucudur.

1871'de Paris Komünarları kazandıkları ilk zaferi, kapitalist bir savaşta Prusya ordusu ve *burjuvazisinin* karşısında Fransız ordusunun yenilgisine ve Fransız *burjuvazisinin* zayıflığına borçludurlar. Ancak savaşta düşmanlar (ama sınıf kardeşleri) hızla işçi sınıfına karşı ve kapitalist düzeni korumak için ateşkes ilan etmişlerdir. Böylece Prusya burjuvazisi ve ordusu, Paris Komünü'nü ezmek için Fransız burjuvazisi ve ordusuna yardım etmiştir. Rusya'da, 1905'de Çar ordusunun Japon militarizminin karşısındaki yenilgisi, Rus işçi sınıfının başlangıçta bazı başarılar kazanmış olan ayaklanmasını olanaklı kılmıştır. Ama her iki ülkenin hükümeti, devrim karşısında ve onu yenilgiye uğratmak için anlaşmakta gecikmediler. Her iki emperyalist güç, Rus işçi sınıfının ve onun müttefiki köylülerin zaferini önlemek için işbirliği yaptılar. I. emperyalist dünya savaşı 1917'de devrim ortamı yarattı. Çar ordusunun yenilgisi ve Rus emperyalist burjuvazisinin zayıflığı ve itibarsızlığı, Rus proletaryasının büyük devrimci ayaklanmasını olanaklı kıldı. Rus proletaryasının başındaki Komünist Partisi ayaklanmanın doğru anını belirledi ve bu sayede zaferi güvenceye aldı. Rus devrimi, partinin rolüne büyük bir saygınlık kazandırdı ve ayaklanmanın

sosyalizmin en iyi yolu olduğunu gösterdi. Çin Devrimi'nin ortamı kesinkes aynı değildi. Çin Devrimi, İkinci Dünya Savaşı'na yönelen emperyalistler arasındaki kavgalar içinde ve sınırındaki ilk sosyalist ülkenin, Sovyetler Birliği'nin varlığı koşullarında oluşmuştur. Bu durum, Çinlilerin zaferle sonuçlanan uzun bir iç savaş yürütmelerine olanak sağlamıştır. İç savaşta, sadece Parti değil, Halk Ordusu da saygınlık kazanmıştır.

Küba Devrimi'nin oluşumu daha ayırdır. Dünya çapında sosyalizm ile emperyalizm arasındaki çelişkinin ve eskisi kadar güçlü olmasa da emperyalistler arası çelişkinin ürünüdür, ayrıca sosyalist kampın varlığından dolayıdır. Bu, başlangıçta sınırlı hedefleri olan, ama daha sonra her türlü gelişime açık gerilla savaşı için uygun ortam yaratmıştır. Komünist Partisi'nin rolü burada zayıftır ve daha sonra daha fazla radikalleşen ve pekişen geniş bir silahlı devrimci hareket öne geçmiştir

Bunlar halkın kurtuluş mücadelelerinin en önemli üç tanımlayıcı örneğidir, şüphesiz kendine özgü özelliklere sahip Asya ve Avrupa'daki diğer halkların devrimci süreçlerinin deneyimlerini görmezlikten gelmeksizin. Bu nedenle, on dört sosyalist ülkenin halklarının, kendi yollarında kendi zaferlerini kazanmış olduklarını söyleyebiliriz. Bu yüzden üç değil, on dört örnekten söz edebiliriz. Tüm bu halklar, işçi sınıfının önderliği altında köylülükle ittifak kurarak, her ülkenin özgün koşullarına uygun olarak kitleleri harekete geçirme yeteneğinde bir politik gücün önderliği altında, temel olarak silahlı mücadele araçlarıyla burjuvaziyi ve gericiği yenilgiye uğratmışlardır. Bu devrimler, bireysel paylarla ortak bir paydaya sahiptir.

Tüm bunlar gösteriyor ki, silahlı mücadelenin yürütülmesinin her bir yolu tektir ve onla-

rın hiç biri yinelenemez. Bu yüzden onları genelleştirmek hatadır. Biz, Marksist-Leninistler olarak, devrimin yolu konusunda mutlak genelleştirmeler yapmaya yol açan somut tarihsel koşulların tekrarlanması bekleyemeyiz. Tersine, açıktır ki, yeni yollar aramalıyız ve geliştirmeliyiz. Bunu tarih göstermiştir.”

Monje'nin Guevara'ya karşı ortaya koyduğu devrimlerin ayrı biçimler alması gerçeğini onaylayan dördüncü nokta, uluslararası komünist harekette ortaya çıkan tartışmaları anlamayı sağlar:

“Emperyalizm üzerinde sosyalizm gücünün hızlı zaferine duyulan arzu, anti-emperyalist güçler arasında, özellikle de komünistler arasında birliği gerektirir. Bu gereklilik, tarafsızlığın bir sonucu olan kopmayı önlemek için birliği zorlayan taraf olmayı zorunlu kılar. Bu özseldir ve ertelenemez.

Rus Devrimi'nin zaferi, sosyalizm ve komünizmin inşası aracılığıyla bir dünya gücü olan Sovyetler Birliği'nin devrimci güçlerin bir mevzisi olmasını da sağlamıştır. Sovyetler Birliği'nin tüm alanlardaki başarıları, kapitalizme geri dönüş anlamına gelmez. İnsan cennetindeki ödül için değil, dünyada daha iyi yaşamak için savaşı. Daha iyi örgütlü bir toplum, insanlık için en büyük çekici ve uyarıcı güçtür. Rusların barış içinde bir arada yaşama politikası uzlaşmacılıkla karıştırılmamalıdır.

Sovyetler Birliği Komünist Partisi, şüphesiz Marksizm-Leninizmin muhafızıdır, uluslararası komünist hareketin toplanma yeridir. Ama bu, tıpkı yapıldığı gibi, SBKP tüm ülkelerdeki devrimin sorunlarını en iyi bilen bir partidir demek değildir. Basitçe onu emperyalizme karşı mücadelede lider olarak kabul etmektir. Ayrıca SBKP hiç bir zaman böyle bir hak iddiasında bulunmamıştır. Bunu yoksayan Çin ko-

münist liderleri kabul edilemez. Çin halkının pek çok başarı ve zafer kazandığına kuşku yoktur. Ama bu liderler, diğer halkların yargıçlığını üstlenmelerini haklı çıkartacak bir şey ortaya koyamazlar. Onlar, Sovyetler Birliği'nin kurucularının en iyi mirasçısı olma iddiasındalar ve şimdi keskin biçimde onu eleştiriyorlar; usta yapıtıyla anıldığı halde, onlar ustayı kabul edip yapıtına karşı çıkıyorlar. Ama sosyalist devrim yolu tersine çevrilemez ve her ne kadar yavaş ve acılı olsa bile, Çin halkının aileye yeniden katılmasını beklemeliyiz.

Diğer sosyalist ülkeler arasında az da olsa başka tartışmalara yol açan iki büyük sosyalist güç arasındaki ilk çekişmelerde olduğu gibi, esas olarak oportünizm tarafından yaratılan bu tartışmalar karşısında bizim acil görevlerimiz, sosyalizmden daha çok kapitalizm için elverişli durum varken birliğe ulaşmaktır. Emperyalistler, her zaman bölünmüş bir devrimci cepheden çok birleşik devrimci cepheden korkarlar.

Beşinci noktanın liderlikle ilgili tartışmada ortaya çıkması tesadüf değildir. Askeri liderliğin politik liderliğe tabi olması, politik liderliğin askeri liderliğe tabi olmasından farklıdır. Askeri etmenler çözümde bir parça rol oynasalar da, devrim sorunu, temel olarak politiktir. Hiç bir durumda politika tümüyle ve sürekli askeri düşüncelere tabi olamaz. Politik sorunlar partiyle, askeri sorunlar orduyla ilgilidir. Yeri gelmişken söyleyelim ki, partinin ve devrimci ordunun rolü konusunu konuşurken her iki gücün, parti ve gerillaların durumuna ve onları durumun gerektirdiği düzeye getirmek için değişiklikler yapma gereğine kafa yorduk. Sonuç olarak, açık ya da kapalı partinin orduya bağlı olması bir bakış açısidir, ordunun partiye bağlı olması bir başka bakış açısidir. Devrime doğru

yaklaşım, politikanın askeriye'nin parçası olarak değil, askeriye'nin politikanın parçası olarak kabul edilmesidir.

Altıncı nokta, devrimlerin emirle, yalın bir iradi eylemle planlanamaz ve önceden belirlenemez oluşlarıyla ilgilidir. Onlar etmenlerin birleşimiyle gündeme gelirler, gelişirler ve olgunlaşırlar, kişilerin iradesine bağlı değildir. İnsanlar devrimin olgunlaşmasına katkıda bulunabilir ve onu hızlandırabilir, ama zamanını ayarlayamaz. Devrimler, tek başına insanların arzularından değil, somut tarihsel koşullardan doğar.”³⁷

Monje'nin o sırada tüm bunları gerçekten söylediği kuşkuludur. Bunlar onun Guevara'nın planlarına tabi olma isteksizliğinin tasarlanmış bahanesidir. Ama tartışma, gidişatı ne olursa olsun, tümüyle nihai olarak kilitlenmiştir. Karşıt görüşleri uzlaştıracak orta yol yoktu.

Guevara, görüşmeler bittiğinde, yolların ayrılmasından üzüntü duyan, çoğu Monje'nin kişisel arkadaşı olan Bolivyalı gerillalarla konuşmasına izin verdi. Guevara'ya göre, Monje “hepsini toplayıp konuştu ve onların bizimle kalmak ya da partiyi desteklemek arasında seçim yapmalarını istedi; hepsi kalmayı tercih etti ve bu ona bir darbe vurmuş gibi görünüyordu.”

Öğlen Komünist Partisi'nin resmi desteği olmaksızın devam etme kararını kutlamak için kadeh kaldırıldı. Guevara bu durumu “*Grito de Murillo*”^{*} –Latin-Amerika'nın ilk bağımsızlık müca-

³⁷ “Las divergences del P. C. Boliviano con Che Guevara”, *Punto Final*, No. 49, 27 Şubat 1968.

^{*} “*Murillo'nun Narası*”. Pedro Domingo Murillo, 16 Temmuz 1809'da bir İspanyol sömürgesinde ilk bağımsızlık bildirgesini yayınlayan Bolivyalı yurtsever. 29 Ocak 1810'da idam edildi. Son sözü, “Meşaleyi ben tutuşturdum, ama hiç kimse onu sön-

delesini başlatan savaş narası- ile karşılaştırdı. İkinci kıtasal devrim başladı.

Monje ertesi gün La Paz'a gitmek için yola çıktı. Guevara, gerilla koluna "devrim yapmak isteyen herkesle birleşebileceklerini" söyledi, ama gerillaların içindeki "Bolivyalıları zor anlar ve manevi acılar beklediğini" öngördü. Ona göre komünistler beklediği gibi davrandılar. Günlüğüne şu notu düştü: "Monje'nin tutumu, bir yandan gelişmemizi yavaşlatabilir, ama diğer yandan politik ödünler vermekten beni kurtarıyor." Ve Ocak sonunda durum biraz daha netleştğinde şöyle yazar:

"Parti, şimdi bize karşı silahlanıyor, bunun nereye varacağını bilemiyorum. Ama bu bizi durduramayacak, belki uzun yolda iyi şeyler çıkabilir (bundan neredeyse eminim). Az ya da çok ciddi bir vicdan bunalımı geçirseler de, en dürüstleri ve en savaşçı olanları bizimle olacaktır."

Guevara, Monje'yle görüşmeler bitince, Orura'lu Çin yanlısı madenci lideri Moises Guevara'yla bir görüşme ayarladı. Moises Guevara Ñancahuazú'ya Ocak sonunda ulaştı ve Che'nin ortaya koyduğu koşulları isteyerek kabul etti. Buna göre, Moises Guevara kendi grubunu dağıtacak ve gerilla hareketine katılmalarını sağlayacaktı. Ayrıca "ulusal ya da uluslararası anlaşmazlıklar konusunda polemik yapılmayacak"tı. Che'ye göre, Moises Guevara "hepsini büyük bir anlayışla kabul etti" ve adamlarının ilk grubunu Şubatta Ñancahuazú'ya getirmesi konusunda anlaştılar.

düremeyecek. Yaşasın özgürlük!" oldu. -Ed.

ALTINCI BÖLÜM İHANET VE EYLEM

“Gerilla savaşı, kendi silahlı yoldaşları bile olsa, asla gereksiz tek sözcük etmemelidir, çünkü düşman, gerilla kolunun planlarını, yerleşim yerlerini ve yaşam araçlarını öğrenebilmek için onun içine her zaman ajanlar sokmaya çalışacaktır.”

Ernesto Che Guevara
Gerilla Savaşı

Ñancahuazú kampındaki ilk aylar eğitime ayrılmıştı. Kamp yeri inşa edildikten ve teçhizat için mağaralar kazıldıktan sonra askeri eğitim başlatıldı. Guevara 21 Ocakta şöyle yazıyor: “Küçük savaş oyunu oynadık; belli noktalarda yetersizlik var, ama genel olarak memnun edici. Eğitimin en

zayıf kısmı geri çekilme, bu konuda çok sıkı çalışmalıyız.” Daha sonra, Ocağın sonunda uzun bir yol yürüyüşü planladı. Amaç, Nancahuazú’nun ve Río Grande’nin kuzeyindeki bölgeyi tanımak ve içlerinden güvenilir insanlar bulmak için yöre köylüleriyle temas kurmaktır.

Pratikte yürüyüş felaket oldu. Ormandaki sorunlarla yüzyüze geldiğinde gerilla gücünün aşırı zayıf olduğunu gösterdi. Daha sonraki aylarda bu bölgeye dönmeye çalıştıklarında, ordu burada olduklarını öğrenmişti ve onları bekliyordu. Tüm köylerin sakinleri sorguya çekilmişti ve bölge köylü kılığında askeri muhbirlerle doluydu.

Guevara altı haftalık yürüyüş planlamıştı; on beş Kübalı ve on iki Bolivyalıdan oluşan bir grup kurdu. Nancahuazú’daki kampta iki Kübalı, Antonio ve Artura ile iki Bolivyalı, Campa ve El Nato’yu bıraktı. Onlar Moises Guevara’nın bulduğu sekiz kişilik Bolivyalı grubun gelmesini bekleyeceklerdi. Grubun Şubat ortasında gelmesi planlanmıştı, ayrıca Küba’da eğitimden dönen beş Bolivyalı da yoldaydı.

Guevara, kampta kalanlara ayrıntılı talimatlar bıraktı:

“En geç üç günde bir bağlantı kurulacak; dört kişi olduklarında ikisi silahlı olacak; karar-gah bir an bile boş bırakılmayacak; yeni gelenler genel çizgiye uygun olarak eğitilecekler, ama mutlaka bilmeleri gerekli olandan daha fazlasını bilmeyecekler; kamp tüm kişisel eşyalardan temizlenecek ve silahlar çadır bezine sarılıp ormana gizlenecek; yedek para her zaman kampta bulunacak ve birinin üstünde olacak; açılan patikalardan olabildiğince nehir yakınlarına devriye çıkartılacak.”

Yirmi yedi gerilla 1 Şubatta yola çıktılar. Dur-

madan kuzeye doğru yürüdüler ve 8 Şubatta bir sal yapıp sel mevsiminde Río Grande'yi geçtiler. Nehrin diğer tarafında, Río Grande'ye akan Masicuri yakınında ilk kez bir köylüyle, Honorato Rojas'la karşılaştılar. Bu köylü daha sonra gerillaya ihanet edecek ve pek çoğunun ölmesine neden olacaktı. Ama bu sırada dostça görünüyordu. Guevara ondan kuşkulandı: "Tipik köylü, bize yardım etmek istiyor, ama ortaya çıkacak tehlikenin farkında da değil, bu yüzden potansiyel olarak tehlikeli."

Gerillalar bir ay süreyle Río Grande'nin kuzeyindeki bölgede köylülerle konuşarak dolaştılar. Dikkatliydi, ancak sadece dostça olduklarını düşündükleriyle konuşuyorlardı. Ama Marita Nancahuazú'daki kampa geri dönüş yolculuğunda, öncü kolun lideri -Kübalı Marcos- adamlarının açıklıktan bitkin olduklarını görünce onların *Yacimientos Petrolíferos Fiscales Bolivianos*'ta (Bolivya Petrol Şirketi) çalışan birine ait eve götürmeye karar verdi. Gerilla savaşının kurallarını şaşırtıcı bir biçimde bir yana bırakarak silahlarıyla eve geldiler -ev sahibinin adı Epifanio Vargas'dı- ve kendilerini Meksikalı jeolog grubu olarak tanıttılar. Daha iyi bir hikaye uyduramamışlardı. Daha sonra neler olduğunu öğrenen Guevara çok kızdı ve Marcos'u öncü kol liderliği görevinden aldı. Ama zarar verilmişti. Vargas, Marcos grubu evini terk ettikten sonra Nancahuazú'ya yolunda onları izlemeye başladı. İzlerini kaybedince de Camiri'ye gitti ve yetkililere bölgede yabancı silahlı adamlar gördüğünü bildirdi.

Ama gerilla kolunun Guevara'nın yönetimi altındaki geri kalanları, yorgun ve aç olarak Martín üçüncü haftasının sonunda kampa geri döndüklerinde onları daha kötü haberler bekliyordu. Şu-

batta onlar yokken Moises Guevara'nın sekiz adamı gelmişti. ("Standartın çok altında" diyor daha sonra Che, "iki asker kaçağı, 'domuz gibi ses çıkartan' bir tutuklu, üç sürgün, iki geri zekalı".) İkisi, Vicente Rocabado ve Pastor Barrera, üç hafta daha kaldılar ve sonra bunun yeterli olduğuna karar verdiler. Neler olduğunu Debray açıklıyor:

"11 Martta, hiç kimse askeri operasyonu düşünmezken, Moises Guevara'nın grubundan iki kişi, avlanmak için sabah yedide silahlarını yanlarına alarak gerillanın merkez kampını terk ettiler ve nehrin aşağısına doğru gittiler. Avlanma alanının ters yönüne giderek Camiri'ye yöneldiler. Onlar iki asker kaçağıydı.

Kendi ifadelerine göre, 'teslim olup rapor vermek' için La Paz'a giderken, 14 Martta arazide tutuklandılar.

Aynı gün daha önce DIC ve siyasi polis-le bağlantısı olan birisi gibi çok ayrıntılı ifade verdiler.³⁸ Onun itiraflarından aktarıyorum, 'O bilgi toplamak için gerillaya katılmıştı, bildiklerini rapor ettiğinde kendisine ödül verileceğini düşünüyordu'. Onun kanıt olarak kullanılması için yazdığı ifade 30 sayfa. Bunlar kamuoyuna açıklanmadı, ben subaylara onları okumak istediğimi söyledim. Gerilla örgütünün tam eşkalini buradan aldılar; Che'yle (otuz kişi) Vallegrande çevresinde yapılan keşiflerin sayısı, gerillaların milliyetleri, isimler, planlar, kampın konumu, patikalar, telsizin varlığı vs.

³⁸ Her ne kadar Vicente Rocabado polis muhbiriye de, bilerek gerillaya sızdırılmış değildi. Ele geçirildiği zaman, yine de, polise işe yarar bilgiler verebildi. Çok iyi belleği vardı, sadece kamp ve yeraltındaki depolara ilişkin değil, gerillalara ve onların yaptıkları işlere ilişkin de çok doğru tarifler yaptı. İçişleri Bakanı Antonio Arguedas ona neden gerillaya katıldığını sorduğunda, "eğer benim gibi üvey anneniz olsaydı siz de gerillaya katılırsınız" diye yanıt verdi.

... Bunun içinde sadece takma adı Ramon olarak Che'nin durumu değil, aynı zamanda Bolivya'ya ne zaman ve nasıl geldiği, kılık değiştirmesi, onun kendisine ait işleri, ana kamp-ta onu nasıl beklediklerini vs.'ye ilişkin bilgiler bulacaksınız... O sıra kamp sorumlusu Antonio onlara yoldaş gibi davranmış, hiç bir şeyi gizlememiş, hatta hala gizli olan Che ve arkadaşlarının Kasımdan beri çektiydikleri fotoğraflarını göstermiş. Onu beklemeden kamptan ayrılmışlar. Havadan ve karadan orduya nasıl kılavuzluk yapacaklarını anlatmışlar, onun üzerine 23 Marttan önce raporlarını tamamlamaları için La Paz'daki Genelkurmay karargahına gönderilmişler. Daha sonra, Martın 17'sinde, Moises Guevara grubundan Choque-Choque direnmeksizin yakalanmış, bu konuda hiç şüphe yok. O, yoldaşlarının söylediklerini onaylamış; kampa nasıl ulaşılacağı ve kampın savunmasının nasıl olduğu konusunda orduya doğrudan kılavuzluk yapmış...

Ñancahuazú'den önceki gerilla yerinin tam bir resmini çizmek için ordunun sahip olduğu üçüncü bilgi kaynağı, ayın 23'ünde kampa doğru ilerleyen askeri kola kurulan pusuda ölen üniformalı sivil, Vargas'tı. Bu adam, öncü kol lideri Marcos ve silahlı adamlarının akılsızca ziyaret ettikleri Vallegrande'deki kişiydi. Mart başında Che'yle arazi keşfine çıkan gerillalar arasında gerçekten bir kıtlık olduğundan, yiyecek satın alırken kendilerini ona yabancı jeologlar olarak tanıtmışlar. Bu Vargas şüphelenmiş ve onları Vallegrande'den Ñancahuazú'ya kadar izlemiş ve ardından hemen Camiri'deki 4. Tümen komutanına durumu anlatmaya gitmiş. Algarañaz'ın birbiri ardına verdiği raporlara Marcos ile öncü kolun birden ortaya çıkması eklenince, doğal olarak ordu hareketi geçmiş ve saldırı başlatmış. 16 Martta, Coco

Peredo'nun evinin oradaki (Casa Calamina) çatışmada bir asker öldü. Sonraki bir kaç gün kampın yerini kesin olarak saptayan ordu devriyelerin sayısını artırdı. Keşif uçakları tüm gün bölge üzerinde uçtular. Sadece Camiri ve çiftlik yolunu keserek gerillaların çok az bir yiyecek kalmalarını sağlamadılar, aynı zamanda Che ve adamlarını hazırlıksız ve dağınık durumda yakaladılar. Che, 1 Martta Nancahuazú kampına döneceklerini söylemişti, ama oraya ulaşmaları üç hafta sürdü. Bu beklenmedik duruma ilişkin onları uyarmak için kuryeler gönderildi.

Bu arada Marcos, savunmak için yeterince adam olmadığını düşünerek terk etmeye karar verdiği merkez kampı Antonio'nun yardımıyla boşalttı. 20'sinde Che geldiğinde, ordunun ilerlemesinden önce gerillaları geri çekilmiş buldu. Bu çekilmeyi bozgunculuğun bir işareti olarak yorumladı. Marcos'u görevinden aldı, herkesi ana kampa geri getirdi ve her hangi bir ordu saldırısına karşı onu savunma kararı aldı. Ordunun ilerlemesini durdurmak için, kamptan kırk beş dakika uzaklıktaki Nancahuazú deresinde mevzilenmek için altı kişilik küçük bir grup gönderdi. 23'ündeki pusudan önce olanlar harekâtın daha sonraki rotası üzerinde kesin ve ölümcül bir etki yaptı.”³⁹

Guevara, 20 Martta Nancahuazú'daki merkez kampa geri döndü. Günlüğüne, “Bozgun havası egemen oldu, topyekün kaosun çok kötü bir yansıması; onlar ne yapacaklarını bilmiyorlar” diye not düştü. Önceki gün üzerlerinde küçük bir uçağın tur atmasını görünce bazı şeylerin yanlış gittiğini anlamıştı. Kübalılar o gelmeden önce bir saldırı düzenlemektense düşmanın ilerlemesinden

³⁹ Debray'ın Camiri'deki mahkemesindeki savunması.

önce çekilme kararı almışlardı. Guevara çok kızdı. “Düşmanla temas bile olmadan geri çekilmek duyulmuş şey mi?” Nancahuazú’nun dar bir geçidinde pusu kuruldu ve 23 Mart sabahı ordunun ileri kolu pusuya düştü. Nehir geçidinde mevzilenmiş gerillaların karşısında ordunun çok az şansı vardı. Altı asker ve bir teğmen öldürüldü, yedi asker tutsak edildi, içlerinde bir binbaşı ve bir yüzbaşı vardı.

Her ne kadar pusu, gerilla açısından tam bir başarıysa da, hiç şüphesiz gerilla harekâta başlamak için hazırlıklarını tamamlamış değildi. Sayısal olarak azdılar, kentteki politik örgüte bağlanırlar hala gelişmemiş durumdaydı ve dayanıklılık eğitimi yürüyüşünden sonra aşırı yorgundular. Guevara, Mart ortasında kendisinin çok zayıf düştüğü ve adamların morallerinin düşük olduğu yorumunu yapmıştı. Diğer taraftan keşfe zamansız çıkma olasılığını açıkça düşünmüştü. Kasım sonunda, “Plan, kalan adamları (Havana’dan) beklemek, Bolivyalıların sayısını en az yirmiye çıkarmak ve faaliyete başlamak” diye yazıyordu. Martta onun gerilla gücünde tamı tamına yirmi Bolivyalı vardı. Ocak sonunda şöyle yazıyordu: “Şimdi fiili gerilla aşaması başlıyor.” Bir ay sonra, “gelecek aşama, çarpışma aşaması ve kesin sonuçlu olacak” diye yazıyordu.

Kaçınılmaz biçimde, onların harekâtlarının boyutları gözönüne tutulursa, hikaye er ya da geç yayılacaktı. Gerillaların böylesine uzun süre fark edilmeden yaşamayı başarmaları gerçekten şaşırtıcıdır. Mart başlarında La Paz’da, ülkenin güney doğu köşesinde garip bazı şeyler olduğuna ilişkin söylentiler yayılmaya başladı, Katolik günlük gazete *Presencia*, Santa Cruz bölgesinde POR, PRIN ve Çin yanlısı Komünist Parti tarafından ör-

gütlenmiş silahlı kollar oluşturulduğu söylentisine yer verdi. Bu haber hükümet tarafından hemen yalanlandı, ama gerillalar ve bilinmeyen askeri hareketlere ilişkin söylentiden iki hafta sonra *Presencia*, Castro-komünist gerillaların ülkede faaliyet yürüttüğüne ilişkin haberi 21 Martta sürmanşetten verdi. Ertesi gün gerillalar ile ordu arasında bir çatışma olduğuna ilişkin haberler dünyaya yayıldı. Gerillalar, bir habere göre, –şaşırtıcı biçimde doğru– bir Kübalı ile iki Bolivyalı tarafından yönetiliyordu.⁴⁰

23 Marttaki büyük pusunun haberi hemen yayınlanmadı. 27 Martta başkan Barrientos ulusal bir radyo yayında çatışmanın ayrıntılarını açıkladı, gerillaların Guevara’yla bağlantılı olduğunu söyledi.⁴¹

Silahlı kuvvetlerin geçici başkomutanı General Jorge Belmonte Ardiles (General Ovando, Washington’a yaptığı bir kısa geziden sonra Avrupa’da bulunuyordu), basındaki haberleri doğruladı ve iki gerillanın Guevara’nın onların içinde bulunduğunu söylediğini aktardı. Bu yüzden Bolivyalı yetkililer, ilk baştan gerilla isyanını yabancıların işi olarak sunabildiler. Pusuya ilişkin resmi hükümet bildirisinde şöyle deniliyordu: “Ulusal topraklar değişik uluslardan oluşan silahlı bir grup tarafından işgal edilmiştir, çoğunluğu Castro-komünist çizgiye bağlıdır. Ülke içinden bazı aşınlar onlara katılmıştır.”

⁴⁰ *El Diario Ilustrado* (Santiago), 22 Mart 1967.

⁴¹ Bu haber AP’nin La Paz muhabiri Jorge Canelas’e ait. Haber, *El Mercurio*’da (Santiago, 28 Mart 1967) yer aldı. Aynı günkü *Presencia*’da Guevara’nın adından söz edilmiyor. Barrientos, 1 Nisandaki basın toplantısında, kişisel olarak Guevara’nın öldüğünü düşündüğünü söyledi. (*El Diario Ilustrado*, 2 Nisan 1967.) Daha sonraki aylarda çelişik açıklamalar yapmayı sürdürdü.

Gerilla kaçakları işlerini iyi yapmışlardı. Ordu, Guevara'nın Nancahuazú'deki kampta olduğunu iki olaydan öğrenmişti ve her gün arkası geliyordu. Guevara, 27 Martta günlüğünde şöyle değerlendiriyor:

“Bugün haber patladı, radyo programlarının çoğunda yer aldı ve Barrientos'un basın toplantısı dahil olmak üzere pek çok bildiri yayınlandı... Kaçakların ya da tutsağın konuştuğu açık, ama ne kadar konuştuklarını ve neler söylediklerini bilemiyoruz. Her şey Tania'nın kimliğinin açığa çıktığını gösteriyor. Böyleyse iki yıllık titiz ve sabırlı çalışma boşa gitti demektir. Bölgeden ayrılmak şimdi iyice güçleşti... Akşam kurmay toplantısı yaptık, geleceğe yönelik planlar üzerinde çalıştık.”⁴²

Gerilla savaşı yolunu izleyerek devam etmeye karar verildi. Gerilla kolu, Bolivya Ulusal Kurtuluş Ordusu (ELN) adını aldı. İlk yaptıkları şey, kendilerine ait eşyaları –telsiz, ilaçlar, silahlar ve mühimmat– koyacakları yeni bir mağara inşa etmek oldu. Kaçaklar işlerini öylesine iyi yapmışlardı ki, mevcut mağaralar düşman tarafından çok iyi biliniyordu. Ama kayalıkları dinamitle uçurmak zaman aldı, özellikle üzerlerinde keşif uçağı dolaşırken yapmak imkansızdı. Dinamitleme görevi madenci olduğu için Moises Guevara'ya verildi, o patlayıcı uzmanıydı. 1 Nisanda iş bitti. İki gün boyunca eşyaları yeni yere taşındılar ve bitince kampı terk ettiler. Tarih 3 Nisandı.

⁴² Bu gönderme Tania'nın gerillalara “ihamet” ettiği iddiasına yol açtı. Gerçekte o Camiri'nin dışında Choreti'de cipini bırakmış ve başka araçlarla Nancahuazú'deki kampa doğru yola çıkmıştı. Olaylar hızla gelişince Camiri'de çok tanınan birisi olduğu için ve bölge kuşatıldığından zaten ayrılması olanaksızdı. Gerçekten de zarar, ordunun onun cipini bulmasından çok önce üç kaçak tarafından verilmişti.

Bu arada ordu, Casa Calamina çevresini araştırdı. Gerillalar ana kampı boşalttıktan sonra, 4 Nisan'da ordu güneyden kuzeye doğru nehri geçti. Kaçakların verdiği bilgiyle kampa ulaştılar. Bir kaç gün sonra Santiago *Mercurio* ile Londra *Times*'tan iki gazeteci kamp yerine ulaştı. *Times* muhabiri Murrey Sayle kamp yerini şöyle anlatıyor:

“En az yüz kişiye ekmek pişirebilecek büyüklükte bir fırını da olan tam donanımlı bir mutfak bulduk. Yakınında sebze yetiştirilen bir bahçe ve *machete*'yle kesilmiş katırların olduğu bir kasap dükkanı vardı. Yiyeceklerin durumuna bakılırsa, kampı en çok üç gün önce terk etmiş görünüyorlar.

Az ötede üstü ağaçlar ve otlarla örtülmüş çok iyi donatılmış bir sahra hastanesi var. Ben, İtalyan, İngiliz, Batı Alman ve ABD üretimi boş antibiyotik kutuları, ameliyat elbiseleri ve aletleri buldum. Hastane çadırının branda bezleri alınmış, ama sarmaşıklarla bağlanmış canlı ağaçlarından yapılmış ameliyat masasını ve hastalar için bekleme sandalyeleri gördüm...

Yüz yarda ötede yatakhane vardı. Bu bölgede elliden fazla ev yapımı el bombası vardı. Bunlar, herhangi bir yerdeki gizli bir fabrikada boş meyve suyu kutularının ve gaz borularının içine dinamit doldurularak ve fünye takılarak hazırlanmıştı.

Çöpler temizce toplanmıştı. Bunların arasında, Dr. Che Guevara'nın ormanda çekilmiş bir resmini ve General Vo Nguyen Giap'ın İspanyolcaya çevrilmiş konuşmalarının bir kopyasını buldum.

Her şey gerilla kampının düzenli biçimde boşaltıldığını gösteriyor, değerli hiç bir şey geride bırakılmamış ve tüm belgeler yakılmaya çalışılmış. Boş mermi kutuları yığınına bakılırsa, kampın bir bölümü silah eğitimi için kul-

lanılmış.”

Bu arada gerillalar Gutiérrez köyü yönünde kuzey doğuya hareket etmişlerdi ve 10 Nisanda İripiti yakınlarında, fiilen Nancahuazú kıyısında orduyla büyük bir çatışma oldu. Bu gerillaların diğer bir zaferiydi. İkisi subay on Bolivyalı asker öldürüldü, Albay Ruben Sánchez’in komutası altındaki otuz kişi tutsak edildi. Bir Kübalı –El Rubio– çatışmada öldü.

23 Marttaki ilk pusudan sonra ordu ve Bolivya hükümeti şaşkınlık içindeydi, gerilla tehdidine karşı ne yapacaklarına ve nasıl yapacaklarına karar veremiyorlardı. Barrientos, hava kuvvetleri komutanı León Kolle Cueto’yu (komünist yönetici Jorge Kolle’nin kardeşi) özel bir görevle komşu ülkelere, Arjantin, Paraguay, Peru ve Brezilya’ya gönderdi. Ama pek çok gözlemci, Bolivya’nın yakında Punta del Este’de yapılacak olan İnter-Amerikan Devlet Başkanları Toplantısı’nda uluslararası sempati sağlamak ve ABD yardımının artmasını sağlamak için gerillaları kullanmayı istediğini düşündü.⁴³

İripiti’deki ikinci çatışma, herkesi gerilla tehdidini daha ciddiye almaya zorladı. Amerikalılar teçhizat, helikopter ve danışman göndermeye başladılar ve hükümet ülkedeki sol grupları sıkıştırmaya başladı. 12 Nisanda Panama’dan beş ABD askeri uzmanı kontra-gerilla okulu kurmak için geldi, ama bir tabur “Ranger” oluşturmak için altı aya ihtiyaçları vardı. Aynı gün Bolivya hükümeti güney doğu Bolivya’da sıkıyönetim ilan etti ve Komünist Partisi ile troçkist POR yasaklandı.

Gerçekte Amerikalılar önceki ay boyunca ge-

⁴³ Bkz. Gott, “Latin America: the Next Revolution”, *Guardian*, 6 Nisan 1967.

rillaları incelemeye almışlardı. Martta *Presencia*'da gerilla kollarının Santa Cruz bölgesinde faal oldukları söylentilerine ilişkin ilk haber çıktığında ABD'nin Bolivya'daki sürekli askeri ataşeliğinden dört kişi ile CIA ajanı olarak çalışan Kübalı sürgün Aurelio Hernandez haberlerdeki bilgilerin doğruluğunu araştırmak için Santa Cruz'a gittiler.⁴⁴ Bir ay sonra da ABD askeri ataşesi Albay Joseph P. Rice ve Binbaşı Robert "Pappy" Shelton kontra-gerilla eğitiminin yapılacağı yeri saptamak için Santa Cruz'a gittiler. 19 Nisanda Santa Cruz'un kuzeyindeki La Esperanza'da bir şeker değirmeninde binbaşı Shelton'un sorumluluğunda kontra-gerilla eğitimi başlatılacağı açıklandı.

Acil durum nedeniyle, Nisan ayındaki yıllık yeni asker alım programı Mart ayına çekildi. Böylece "Pappy" Shelton, ABD Özel Kuvvetler'den yirmi kişi ve CIA ajanı bir kaç Küba sürgünüyle birlikte yeni askere alınan 600 askeri kontra-gerilla gücü olarak eğitmeye başladı.

⁴⁴ 1967 yılında Bolivya'da CIA'ye çalışan Kübalı sürgünler yarım düzine kadardı. İçişleri bakanı Antonio Arguedas onların faaliyetlerini biliyordusa da, bu CIA ajanları onun denetimi altında değillerdi. Onlar, La Esperanza'daki Amerikan askeri merkez karargahıyla sıkı bağlantı içinde hükümetten bağımsız olarak çalıştılar.

YEDİNCİ BÖLÜM RÉGIS DEBRAY

“Régis Debray ile benim aramdaki temel fark, dünyanın geleceğini tuttuğumu hissettiğim yerde bulunmaktır. Anlıyorsun, Asya’ya gittim, dünyanın geleceği idi. Aksi olsaydı Rusya’ya gitmiş olurum. Orası hala gelecek; ama dünyanın geleceği Bolivya değil. Régis Debray oraya boş yere gitti. Zaman değişti.”

André Malraux

Le Monde, 27 Ekim 1967

Gerillaların hareketliliği, pusudan sonraki ilk haftalarda aralarına savaşçı olarak katılmaları planlamamış kimi “konuklar”ın katılmalarından oldukça etkilendi. Mart ayında Peru ve Arjantin

bağlantılarını kuranlar –El Chino ve Giro Roberto Bustos– Guevara’yla görüşmek için geldiler. Geçen yıl orada bulunmuş olan Fransız devrimci felsefeci Régis Debray da onlarla birlikte geldi.

Régis Debray, 2 Eylül 1940’da Paris’te, Georges ve Janine Debray’ın ikinci çocuğu olarak dünyaya geldi. Babası hukukçuydu, annesi ünlü bir muhafazakar politikacıydı. Savaş sırasında aile Paris’te kaldı. Her zaman çalışkan ve zeki bir çocuk olan Régis, on altı yaşında *Concours Général*’de felsefe ödülü aldı ve *École Normale Supérieure*’ün giriş sınavına hazırlanmaya başladı. Henüz on sekiz yaşındaydı, 1959’da bu okula birincilikle girdi.

Ailesi ödül olarak Temmuz 1959’da ABD’ye geziye gönderdi. Miami’deyken devrimin ilk yılındaki Küba’ya kısa bir gezi yapmak için bir tekne buldu. Kasımda Paris’e döndü ve *École Normale*’deki eğitimine başladı.

1961’de bir kaç aylığına Güney Amerika’ya yolculuk yaptı. Temmuz 1963’de felsefe bölümünden mezun oldu. Fransız televizyonuna Venezüella üzerine bir film yapmak için yola çıktı. Orada Şubat 1968’de Camiri’de evlendiği Venezüellalı devrimci Elizabeth Burgos’la tanıştı. Daha sonra Paraguay dışında bütün Latin-Amerika ülkelere uzun bir yolculuk yaptı. 1964 sonuna kadar Paris’e dönmedi. Deneyimlerini değerlendirdikten sonra Latin-Amerika üzerine “*Castroism: the Long March of Latin America*” (“Castroizm: Latin-Amerika’da Uzun Yürüyüş”) adlı ilk uzun deneşimini yazdı ve Jean-Paul Sartre’nin *Les Temps Modernes*’inde Ocak 1965’de yayınlandı.

Fransa’da felsefe çalışmalarına devam ederken, Temmuz 1965’de bir diploma daha aldı. Bir kaç aylığına Nancy Üniversitesi’nde öğretmenlik yapmaya gitti. Ocak 1966’da Fransız-Küba teknik

ve kültürel işbirliği anlaşması çerçevesinde Havana Üniversitesi'ne felsefe tarihi profesörü olarak Küba'ya geri döndü. Burada Ocak 1967'de Havana'da yayınlanan *Revolution in the Revolution?*'ı ("Devrimde Devrim mi?") yazmasını sağlayan Küba devrimci savaşına ilişkin malzeme-yi topladı. Kitap, Kübalıların o zamana kadar özel olarak ve sesizce dile getirdiği ortodoks komünist partilerine yönelik eleştirilerini açıkça ortaya koyduğu için Küba'da ve Latin-Amerika'da büyük bir yankı uyandırdı. Ağustosta Bolivya'ya giderken bir aylığına Paris'e geri döndü.

Küba'ya geri döndü, ama Şubat 1967'de Havana'dan Santiago'ya (Şili) gitti. Buradan Antofagasta'ya geçti, trenle Atacama çölünü aştı ve La Paz platosuna tırmandı.

Debray, Mart başlarında gazeteci görünümünde Nancahuazú'ya ulaştı. Daha sonra ne yaptığı kendisi anlatıyor:

"Beni buraya M. Maspéro [Fransız yayımcı] ve Meksika dergisi *Sucesos* gönderdi. Buraya nasıl gideceğime ilişkin bilgileri M. Maspéro verdi. Benim gezimin amacı Che Guevara'yla röportaj yapmaktı... Martın ilk günlerinde Bolivya'ya girdim. M. Maspéro'nun verdiği bilgiye uygun olarak Salı günü akşam altıda bir Bolivyalıyla –Andres diye biri– tanıştım. Bustos'un verdiği bilgileri verdi. Birlikte daha sonra adını basından öğrendiğim bir kadınla tanışmaya gittik. Bana kendisini Tania olarak tanıttı. Buraya bizi o getirdi."⁴⁵

Onlar Nancahuazú'daki kampa geldiklerin-

⁴⁵ "Andres", Debray ve Bustos tarafından "yetkililerin yanlış iz sürmeleri için" uydurulmuştur. Bkz. Luís Gonzalez/Gustavo Sanchez, *The Great Rebel: Che Guevara in Bolivia*, Grove Press, New York, 1969, s. 83.

de Guevara Río Grande'nın kuzeyindeki keşif gezisindeydi. Debray röportaj için iki hafta onun dönmesini bekledi.

Daha sonra kampta neler yaptığını açıkladı:

“Benim rolümün ayrıntılarına girmeksizin, ana kampa vardığımda Bolivyalı gerillaların özgün düşüncelerini paylaşmak için gerilla yaşamının zorluklarını ve görevlerini de paylaşmak, kampın içinde ve dışında nöbet tutmak, mutfığa, oturma bölümüne ve diğer günlük görevlere yardım etmek istediğimin altını çizmek istiyorum. Yoldaşlarım ben uyurken nöbet tutarken, bana yiyecek getirmek için yorulurken, bir devrimci olarak otelde kalan bir konuk gibi davranamayacağımdan ve öyle olmasını istemediğimden, geldiğim sıradaki düzene uygun olarak beni kendilerinden biri gibi nöbet listesine yazmalarını istedim. Bu 20 Martta Che'yle konuşana kadar sürdü. Bir gazeteci olarak gelmeme rağmen, oradaki Bolivyalıları gözleyip tanıdıktan sonra, konuk gibi görülme-ye bir son verip gerillalara katılmak için, kişisel olarak Che'den benim işimi yapacak bir başkasını getirmeme izin vermesini, bana konuk gibi davranmaya son vermesini ve oradaki Bolivyalılara danıştıktan sonra gerillaya katılmama izin vermesini istedim. Ama o kabul etmedi. Görevimin onun burada oluşunu ve amaçlarını dış dünyaya iletmek olduğunu, bunun savaşmak kadar önemli olduğunu söyledi. Daha sonra olanaklı olan en kısa sürede ayrıl-mama karar verildi, ama o zamana kadar, olmadığım ve olamadığım bir gerilla savaşçısı gibi kampın hergünkü işlerinin bir parçası olmalıydım ve olabilirdim.”⁴⁶

⁴⁶ Debray'ın mahkemeye yazdığı 12 Ekim 1967 tarihli mektubu.

Guevara, Debray'ın savaşçı olma düşüncesine sıcak bakmıyordu. "Onda yeterli fiziksel koşullar görmedim" diye yazıyordu Fidel'e ve günlüğünde şöyle yorumluyordu: "Bize katılmaya gelmiş, ama Fransa'ya dönüp oradan bize yardımcı olacak bir ağ oluşturmasını istedim; geçerken de Küba'ya uğrayabilir; bunlar onun evlenme ve bir erkek çocuk sahibi olma isteğiyle çıkıyor."

23 Marttaki ilk pusudan sonra gerillaların orada savaşçı olarak bulunmayanlardan kendisini ayrılması zorunlu olmuştu. Debray açıklıyor:

"Aniden durum karmaşıklaştı. Kamptaki dört konunun dış dünyayla iletişimi zorlaştı. Che, Gutiérrez üzerinden önce ben ve Bustos'un buradan ayrılmasına karar verdi ve devrim için çok daha önemli olduklarından El Chino ve Tania için daha ihtiyatlı bir plan çizildi. Gutiérrez girişimi başarısız olunca, yeniden Che'yle gerillaya katılma konusunu konuştum ve o da cangılda yaşama deneyiminin yetersiz olduğunu ima etti. Kendisi için bölgedeki bir köylünün kentten gelmiş on aydından daha iyi olduğunu söyledi. Bu beni ikna etti. Özellikle bu yalıtılmış zamanda dışarda içerdekinden daha çok işe yarayacaktım. Böylece geldiğim gibi, yani sadece bir konuk gibi gerillalardan ayrılmaya karar verdim..."

Nisan başında doğrudan gerilla birliğine katılmak için Che'yi sıkıştırdığımda, 'Sen, fiziksel olarak cangıl savaşına ve kır yaşamına uygunsun; senin gazetecilik işini daha sonra başkaları da yapabilir, acelesi yok; burada bizimle kal' deseydi, bana emredildiği her yerde ve her zaman savaşılmaya hazır bir gerilla savaşçısı olarak severek katılırdım. Bir devrimci, Che'nin komutası altında olmaktan daha başka ne isteyebilir ki? İlk ifademde söylediğim gibi, ne

yazık ki, bu sırada kötü beslenme yüzünden hastalandım ve Che benim fiziksel durumuma fazla güvenmedi.”⁴⁷

Che’nin yaptığı ilk plan, “konukları”, Camiri-Santa Cruz ana yolun üzerinde Río Ñancahuazú’nun doğusuna uzanan Gutiérrez köyü üzerinden tahliye etmektir. Askerlerin köyde bulundukları öğrenilince bu plan suya düştü. Gerillalar İripiti pususundan sonra güney batıya hareket ettiler. En azından Debray ile Bustos Muyupampa köyü üzerinden gidebilecekleri ve Sucre ya da Cochabamba yönünde gerilla bölgesinin dışına çıkacakları umuluyordu.

20 Nisan sabahı Debray ve Bustos, George Andrew Roth’la –bir önceki gün gelen Şilili serbest fotoğrafçı– birlikte gerillalardan ayrıldılar.⁴⁸ Üçü Muyupampa’ya yöneldiler. Köyün ana sokağında DIC (Bolivya Ağır Suç Bürosu) tarafından sorgulanmak için karakola götürüldüler. Yakalandıktan bir kaç dakika sonra Salustio Choque Choque –orduya değerli bilgiler veren eski madenci, asker ve gerilla kaçağı– Debray’ı teşhis etti. Debray’ı Ñancahuazú’deki kampta gördüğünü iddia ediyordu ve orduya onun gerilla olduğunu ihbar etmişti. Daha sonra üçü askeri yetkililere teslim edildi.

Onların şansı kasabada *Presencia*’nın bir muhabirinin bulunmasıydı. Aksi halde hiç iz bırakmadan kolayca kaybedilebilirlerdi. Muhabir onların fotoğrafını çekti. 21 Nisanda La Paz’dan dışarıya gerillalarla bir çatışmadan sonra bir Arjantinli ve bir İngiliz’in yakalandığı ve “René Debré” adlı bir Fransızın öldürülmüş olabileceğine ilişkin telgraflar çekildiği için de şanslıydılar.⁴⁹ Haberde ayrı-

⁴⁷ Debray’ın Camiri’deki mahkemesindeki savunması.

⁴⁸ Roth, bu olayı *Ercilla*’ya (Santiago, Eylül 1967) anlattı.

ca “Debré”nin Havana’daki komünist hiyerarşide çok önemli bir konuma sahip olduğu yazılıydı.

Tüm gazeteciler Muyupampa, Camiri ve gerilla bölgesindeki diğer kasabalardan çıkartıldıkları için neler olduğuna ilişkin ayrıntılı bilgi veremediler. Ama sonuç olarak üçünün de yaşadığı açıklandı. Ordunun Debray’ı öldürme emri aldığı açık biçimde görüldü. Daha sonra bu emir iptal edildi. Üçü de dayak yediler, Camiri bölgesindeki değişik cezaevlerinde dolaştırıldılar ve Temmuz başlarına kadar kimseyle görüştürülmediler. Daha sonra Roth serbest bırakıldı, Debray ve Bustos otuz yıl hapse mahkum edildiler.

ELN (Ulusal Kurtuluş Ordusu), kuruluşunun ilk altı haftasında ulusal ve uluslararası alanda kendi fiili gücünü aşan bir etki yaratabildi. Ve Debray’ın yakalanmasıyla birlikte bir yabancı gazeteciler alayı –özellikle Fransa’dan– olay yerine yığıldı. Başkan De Guaulle bile, başkan Barrientos’a mektup göndererek, Debray’a iyi davranılmasını istedi. Ama gerillaların kendisi, tanıtımlarının yapılmasından hoşnutsalar da, basın haberlerinde gösterildiği kadar güçlü bir durumda değillerdi.

⁴⁹ *El Mercurio*’de (Santiago) 22 Nisan 1967’de yayınlanan AP telgrafi.

SEKİZİNCİ BÖLÜM KOMÜNİSTLER KENARDA DURUYOR

Gerilla eyleminin zamanından önce başlamasının ve ardından kentlerden yalıtılmış olmalarının yol açtığı en büyük talihsizliklerden biri, Bolivya Komünist Partisi'yle bağlantının kopmuş olmasıydı. Monje, Ocak başında Ñancahuazú kampından ayrılırken, gelecek hafta parti genel sekreterliğinden istifa edeceğini söylemişti ve komünistler ile gerillalar arasında yeni görüşme olasılığı varlığını koruyordu. Ancak daha sonraki ay Gu-evara, Monje'nin sadece istifa etmediğini, "Kü-ba'dan gelen üç kişiyle de konuştuğunu ve onları gerillaya katılmaktan vazgeçirdiğini" öğrendi. Bununla beraber partinin kararları, şimdi asıl olarak Jorge Kolle Cueto ve Simón Reyes'in elin-

deydi ve bu ikili Fidel’le görüşmek için Şubatta Havana’ya gittiler. Ocak sonunda Guevara’ya Küba’dan gelen bir mesajda iki Bolivyalının beklenildiği bildiriliyordu. “Fidel, onların ne söyleyeceğini dinleyeceği ve sert davranacağı konusunda uyardı.” 14 Şubatta Havana’daki toplantının ayrıntıları Guevara’ya ulaştı:

“Havana’dan gelen uzun mesajı deşifre ettik. Ana konusu Kolle ile yapılan görüşmeydi. Görüşmede, kendisinin görevin kıtasal kapsamını bilmediğini, bu durumda bir plan dahilinde işbirliği yapabileceklerini söylemiş; Kolle ayrıntıları benimle görüşmek için Simón Rodríguez ve Ramírez’le birlikte gelecekti. Ayrıca Simón’un, parti kararı ne olursa olsun, bize yardım etmeye karar verdiği bildiriliyor.”

Guevara’ya gönderilen mesaj şöyleydi:

“Yakın zamandaki Kolle-Simón konuşmasında Kolle, Monje’nin sekreterlikte harekâtın ulusal ölçekte olduğunu söylediğini ve bunun kafa karışıklığına yol açtığını söyledi. Harekâtın kıtasal çapta oluşu ve stratejik kapsamı Kolle’ye açıkça anlatıldı. Bu durum harekât konusundaki kafa karışıklığını ortadan kaldırdı ve kendisi ulusal düzeyde harekâtın yönetimini kabul etti. Harekâta katılımı ve işbirliğini görüşmek için seninle konuşmayı istedi. Kolle, Simón ve Ramírez seni görmeye gelecekler. Onlar olumlu izlenimle ayrılıyorlar... Sanırım bir şeyler yapılabilir... ekonomik yardım ve adamlarının eğitilmesini istiyor. Sonucu sana iletacağız.”⁵⁰

Guevara, komünistlerin bu yeni önerisinden

⁵⁰ Boliviya İçişleri Bakanı Antonio Arfuedas’ın 10 Ekim 1967’deki basın toplantısında okuduğu belge. *El Diario* (La Paz), 31 Ekim 1967.

açıkçası çok etkilenmemişti ve ay sonunda günlüğünde şöyle yorumluyor: “... partinin, en yumuşak ifadeyle iki yüzlü ve ikircikli tutumu sürüyor, her ne kadar açıklık getirilmesi gereken hala bir nokta varsa da, yeni heyetle konuştuğum zaman belli olabilir.” Gerçek şu ki, Guevara’yı en çok sinirlendiren, Komünist Partisi yöneticileri ne zaman gerilla yönetimine öneri yapsalar, gerillaya destekleme belirtisi gösteren her Komünist Gençlik üyesini örgütünden ihraç etmeleridir. Bunlardan biri olan gerillanın kasası Loyola Guzmán, Nancahuazú’da Guevara’yla birlikte bulunan diğerleri gibi, o da bu tür parti içi temizliğin kurbanı oldu. Guevara, Martta birliği toplayarak yeni komünist girişimle ilgili ne düşündüğünü anlattı:

“Aynı zamanda bizimle bulunan Komünist Gençlik üyelerinin örgütten ihraç edilmeleri konusunda ne yapılabileceğini konuşmak için Kolle’nin buraya gelme ve görüşme düşüncesine değindim. Burada gerçekler önemlidir. Gerçeklerle çakışmayan sözler önemsizdir.”

Yine de onları görmeyi açıkça reddetmedi. Debray bunu doğruluyor:

“Bustos ve ben gerilladan ayrıldığımızda Che, dışardan, yani La Paz’dan gelecek olan gerçek kuryeleri bekliyordu. Ne yazık ki onlar hiç bir zaman gelmedi. Che’nin kesin talimatı üzerine, kentte her hangi bir iş için hiç bir gerilla gruptan ayrılmazdı. Che’nin politik ve askeri kurallara kesin bağlılığı, bir kez cangıla geldikten sonra tekrar ovaya gitmek isteyen savaşçılara izin vermediği için gerillanın başarısızlığının ana nedenlerinden birisi oldu. Ve burada çok kötü bir yanlış anlama söz konusuydu: onlar ovoidan cangıla gelemezken, diğer taraf da çok acil konularda karar alabilmek için onların

gelmesi bekleniyordu.”⁵¹

Ancak La Paz’daki komünist liderlerin gerilla savaşı fiilen patlak verince Guevara ile yeniden bağlantı kurmak için fazla kaygılanmadıkları kendi açıklamalarından anlaşılıyor. Parti sekreteryasının Mario Monje ve Humberto Ramírez imzalı 30 Mart tarihli duyurusunda gerillayla “dayanışma” çağrısı yapıldı, ama ülkenin güney doğusundaki çıkışın partinin politik çizgisini hiç bir açıdan değiştirmedigini doğruluyordu:

“Bolivyalılar!

Bu ülkede gerilla savaşı başladı...

Komünist Partisi yurtsever gerillaların mücadelesiyle dayanışma içinde olduğunu ifade eder. Bu durumun en olumlu yanı, şüphesiz Bolivyalılara devrimci zafere ulaşmak için izlenecek en iyi yolu göstermeye yardımcı olacak olmasıdır.

Gerilla saflarına katılma sorunu, parti örgütümüzün amaçları ve parti disiplininin dışında bir sorundur, çünkü Bolivyalılar halkın mücadelesine uygun buldukları yoldan yardım etmek hakkına ve sorumluluğuna sahiptir.

Bolivya Komünist Partisi’nin, 2. Konferansı’nda kabul edilen *kendi çizgisi vardır* ve onu koruyup geliştirecektir. Parti, hiç bir zaman, somut tarihsel koşullara ve gerekliliklere uygun araçlarla, en uygun anda ve partilerinin önderliğinde geniş kitlelerin eylemi ve katılımı koşuluyla, iktidarı ele geçirme, Bolivya halkının hizmetinde bir anti-emperyalist halk hükümeti oluşturma amacını gizlememiştir. *Mevcut durum Bolivyalı komünistlerin çizgisini ve amaçlarını temel olarak değiştirmiyor*, ama daha

⁵¹ Ben “*llanos*”u İngilizce’ye “*ovalar*” olarak çevirdim. Gerilla terminolojisinde, genellikle gerillanın faaliyet yürüttüğü kırsal alanların karşısı olarak kentler anlamında kullanılır.

büyük çaba, özveri ve disiplin gerektiriyor.”⁵²

Bu belgenin ışığında, bir ay sonra, Nisan sonunda Ñancahuazú’dan ELN’in kent örgütünün yaptığı çağrı, komünist militanlara doğrudan partinin talimatlarına uymamaları çağrısı gibi görünüyor: “Ulusal Kurtuluş Ordusu Bolivya halkını kendi saflarına katılmaya, politik ayrılıklara bakmaksızın çok sıkı bir birlik oluşturmaya çağırıyor.”

Bu belge, faaliyet süresince gerilla hareketi tarafından yayınlanmış tek çağrıdır. Jorge Kolle Cueto, Mayıs ayında Şilili bir gazeteciyle yaptığı görüşmede bunun nedenini şöyle açıklıyor:

“Öyle oldu ki, ülkenin doğusundaki gerillalar, düşünülen önce düzenli orduya karşı harekete geçtiler... Bu, gerillaların kentlerde ve madenlerde hareket ortaya çıkmadan önce savaşımaya başladıkları anlamına geliyor. Hükümetin ayrışmasıyla da zamanda olmamıştır.”

Şilili gazeteci Bolivyalı komüniste daha ayrıntılı sorular sorar:

“*Gazeteci*: Şimdiye kadar söylediklerinizin bende uyandırdığı izlenim, gerillaların ülkenin kentsel alanlarında kitle eylemi desteği olmadığı.

Kolle: Bugün sol partilerin politik güçleri, sadece gerillaları aktif olarak desteklemek ve işbirliği yapmak açısından değil, aynı zamanda kitlenin savaş ruhunu iktidarı almak için gereken düzeye yükseltecek ekonomik, toplumsal ve siyasal talepler ortaya koyarak, politik partilerin, madencilerin, fabrika işçilerinin ve gelişmiş orta sınıfların katılacağı geniş bir kitle hareketi oluşturma konusunda görüşmeler yapı-

⁵² Akt. *El Siglo* (Santiago), 29 Nisan 1967. (İtalikler bana ait. -R. Gott.)

yorlar...

Gazeteci: Kentlerde kitle eylemleri başlatmayı ertelemenin gerillaların uzun süre sağ kalabilmelerine zarar vereceğini düşünmüyor musunuz?

Kolle: Gerillanın yaşaması, çok iyi araştırılmış stratejik bir sorundur. Biz hiç bir zaman gerillanın ordu tarafından ezilmesi olasılığını gözönünde bulundurmamak. Bu sorun, büyük ölçüde harekâtların sayısı kadar taktik planlara bağlıdır. Zaten inisiyatif her zaman bizde olmalıdır.

Gazeteci: Kentlerdeki kitle eylemlerinin hazırlığı ne kadar sürebilir?

Kolle: Bu sorun, ülkedeki politik krizle yakından bağlantılıdır, MNR hükümetinin devrilmesinden beri bunu yaşıyoruz. Bu parti değişik gruplara ayrıldı; şimdi belli net tavır almak ve en belirleyici kesimleri savaşın içine sokmak gerekiyor. Diğer taraftan PRIN içinde çoğunluğu oluşturan madenciler, ordudan ABD büyükelçisine kadar herkesle iyi geçinmek isteyen orta sınıf aydınlarıyla iç çatışmaya girdiler. Bu, bizim için acil olan anti-empyrialist politik birlik sürecini yavaşlatıyor.

Gazeteci: Bu, gerillalar planının en önemli parçası değillerdi demek mi oluyor?

Kolle: Bu, gerillalar, ayaklanma savaşın bir yoludur demek. Ama açık ki yaptığımız tek faaliyet değildir. Bunlar birbirine bağlı birleşik eylemlerdir. Gerillaların kentli kitlelerin, madencilerin ve köylülerin savaş ruhunu daha da güçlendirecek ve bunların savaş ruhunun yükselmesi de gerillaları daha da güçlendirecek şekilde anlamalısınız.

Gazeteci: Bolivya'da gerilla savaşı çıkışını partiniz içinde Küba çizgisinin bir zaferi olarak düşündünüz mü?

Kolle: Biz, gerilla savaşının Bolivya'da doğ-

ru zamanda patlak verdiğine inanıyoruz. Her komünist partisi, kendi ülkesindeki mücadele koşullarına göre kendi sorunlarını çözme-ye çalışmalıdır diye düşünüyoruz. Kitle eylemimizin Latin-Amerika komünistleri arasındaki politik birliğe katkı yapacağını ve tüm kaygı ve kuşku- ları, örneğin Moskova yönlü partilerin as-keri araçlarla politik sorunları çözmeye sözde karşı olduğu varsayılan tutumları –ki gerçek ol- madığı açıktır– konusundaki kaygı ve kuşku- ları ortadan kaldıracığını umuyoruz. Barış içinde bir arada yaşama, termonükleer bir savaşı ön- lemeye çalışan Sovyetler Birliği ve ABD’ye ili- şkin bir politikadır, ama barış içinde bir arada yaşama, komünistlerin ülkemizde emperyaliz- me karşı sınıf mücadelesinden vazgeçmeleri- ni zorunlu kılar demek değildir. Gerillaları des- tekleyen bizim bugünkü duruşumuz bunu çok iyi gösteriyor.”⁵³

Ama Kolle, partisinin gerillayı desteklediğin- de ısrar etmesine rağmen, gerçekte ne kendisi, ne de partisi gerillanın önerisini, yani La Paz’ın ya da madenlerin yerine Ñancahuazú’nun dağlık or- manın odak noktası olacağı geniş anti-emperya- list cephenin oluşturulmasını kabul etmeye hazır değildi. Bu Debray için şaşırtıcı olmamıştır. “*Dev- rimde Devrim*”de şöyle yazar:

“Eğer gerçek devrimci bir cephe olacaksa ve bir seçim süresi için kurulan bir ittifak ya da kaybettikleri iktidarı yeniden ele geçirmek için burjuva gruplar arasındaki bir anlaşma söz ko- nusu değilse, böyle bir cephenin silahlı müca- deleden önce belirginleşmesi çok zordur. Ge- niş bir anti-emperyalist cephe, halk savaşı için- de oluşur.”⁵⁴

⁵³ *Flash* dergisi için José Gómez López’in Jorge Kolle Cueto ile yaptığı röportaj; akt. *El Siglo* (Santiago), 14 Mayıs 1967.

Nisan-Mayıs ayları boyunca Guevara, günlükte Bolivya Komünist Partisi'nin destek verip vermeyeceğinden daha çok askeri konuları ele almıştır. Mayıs sonunda ek bir yorum yapmaksızın şöyle yazar: "Parti, Kolle aracılığıyla görünüşe göre koşulsuz işbirliği öneriyor." Bu, büyük olasılıkla radyodan dinlemiş olabileceği Şilili gazeteciyle yapılan röportaja bir göndermeydi.

Haziran ortasında Guevara'nın gerilla grubu kurye olarak yardım etmeye hazır görünen Paulino adında bir çocuk buldu. Çocuğa Cochabamba'ya –en yakındaki büyük kasaba– mesaj götürüp götürmeyeceğini sordular. Onun sayesinde kent ve partiyle bağlantı kurmayı umuyorlardı. Ayın sonunda Guevara şöyle yazar:

"Her ne kadar Paulino aracılığıyla bazı sonuçlar getirebileceğini umduğumuz bir girişimde bulunduysak da, bağlantı kopukluğu partiye kadar uzanıyor... En acil görevimiz, La Paz'la yeniden bağlantı kurmak, sağlık ve askeri donanımımızı yeniden doldurmak ve eylem sırasında savaşçıların sayısı 10-15'ten daha fazla olmayacaksa da, kentten 50-100 kadar yeni savaşçı bulmaktır."

Temmuz ortasında Paulino'nun köyüne geri dönen gerillalar onun izini bulamadılar. Ordu, onlar yokken bölgeden geçmişti. Gerillalar Paulino'nun tanıdıklarına sordular: "Onlar, ordunun bize kılavuzluk yaptığı için onu aradığı dışında başka bir şey bilmiyorlardı."

Bu, gerillaların kentle bağlantı kurmak için son girişimleriydi. Ama Guevara, kaygıyla ülkede neler olduğuna ilişkin radyo haberlerini dinlemeyi sürdürdü. Bir gerilla *foco*'sunun amacı, yinele-

⁵⁴ Régis Debray, *Revolution in the Revolution?*, s. 125.

yelim ki, bir devrim yaratmak değil, devrimin koşullarını yaratmaktır. Guevara, patlamaya hazır bir politik durumda bir grup insanın devreye girmesinin olumlu sonuçlar verebileceğine inanırdı. İlk aylar boyunca, açıkça her şeyin plana uygun olarak gitliğini düşünüyordu. Mayıs sonunda, “askeri bakış açısından, ordunun kayıp verip bizim kayıp vermediğimiz bu yeni çarpışmalar... başarıdır” diye yazar. Ve Haziran ortasında şöyle yazar:

“İlginç olan şey, ülkedeki politik çalkantı, ortalıkta inanılmaz sayıda anlaşma ve karşı anlaşma uçuşuyor. Gerillanın katalizör olma olanağı bu kadar açık biçimde pek az görülmüştür.”

Bir ay sonra, 14 Temmuzda benzer şeyler yazar:

“PRA ve PSB [Barrientos’un] devrimci cephesinden çekiliyor ve köylüler, Falage ile ittifak konusunda Barrientos’u uyarıyorlar. Hükümet hızla ayrışıyor. Bu aşamada yüzden fazla adama sahip olmayışımız ne acı.”

Daha sonraki hafta, “haberler çok büyük politik kriz hakkında ve sonunun nereye varacağını göremiyorum” diye yazıyor. Haziranda hükümet birlikleri Altiplano’daki maden bölgesini işgal ettiler ve bu, Guevara’nın gerillalarının varlığıyla birlikte, La Paz’da büyük boyutlarda bir politik krize neden oldu. Komünist Partisi ya da bazı kent kökenli partiler bu durumdan yararlanmaya hazırdılar ve yararlanabilirlerdi, Ñancahuazú *foco*’su bu amaçlarına hizmet edebilirdi. Ama La Paz’daki muhalif politikacıların korkaklıkları, onlara sunulan bu fırsattan yararlanmalarını engelledi.

Guevara’nın diğer tezi, gerilla *foco*’sunun Amerikan müdahalesini tetikleyebileceğiydi. İlk

günlerde bu konuda iyimserdi. Nisanda şöyle yazıyor:

“Amerikalılar, Bolivya’ya askeri danışmanlar gönderilmesinin eski planın bir parçası olduğunu ve gerillalarla hiç bir ilgisi bulunmadığını bildirmişler. Belki şimdi yeni bir Vietnam’ın ilk perdesindeyiz.”

Ve ayın sonunda şu sonuca varır:

“Kesin olarak görünen o ki, Amerikalılar buraya güçlü biçimde müdahale edecekler. Helikopterler ve görünüşe bakılırsa Yeşil Berelileri gönderdiler...”

Bununla birlikte, daha sonra, Temmuz sonunda, Amerikan müdahalesinin kendi gerilla teorisinde ters etki yapabileceğini tahmin etmiş benziyor. “Hükümetteki politik kriz büyüyor” diye yazıyor, “ama ABD, Bolivya standartlarında büyük bir yardım olan ve hoşnutsuzluğu yatıştırma-ya hizmet eden küçük krediler dağıtıyor.” Bu, belki Latin-Amerika’da “ikinci Vietnam” yaratılması gerekliliği konusundaki tezini formüle ettiğinde unuttuğu bir durum. ABD’nin çok fazla seçeneği vardır, ama hepsi askeri değildir.

DOKUZUNCU BÖLÜM JOAQUÍN'İN YAZGISI

Nisanın ilk üç haftasında gerilla stratejisi geniş ölçüde “konuklar”dan kurtulmayı gerektiriyordu. 10 Nisandaki İripiti çatışması Gutiérrez yönünde ilerlerken meydana gelmişti. Bu çıkış kapanınca, gerilla grubu Muyupampa’ya doğru hareket etti. Guevara’nın planı, burada bir süre faaliyet yürütmek ve daha sonra kuzeye, herhalde Şubatta Río Grande’nin kuzeyinde buldukları alana geri çekilmektir. Gerilla grubunun Debray ve Bustos’u göndermeye çalıştıkları güç zamanda, Kübalı Joaquín’in yönettiği artçı grubu kaybettiler. Artçı grupta Joaquín’in dışında iki Kübalı ve beş Bolivyalı bulunuyordu. Onlar 15 Nisanda ana gruptan ayrılmışlardı. Joaquín’e verilen talimat, “düşmanın hareketliliğini denetim altında tutmak

için bölgede güç gösterisi yapmak”tı. “Bizi üç gün bekleyecek, sonra yüz yüze hiç bir çatışmaya girmeksizin bölgede kalacak ve bizim dönüşümü-zü bekleyecek” diye yazıyordu Guevara günlüğü-ne. 16 Nisanda Guevara, Tania ve Kübalı Alejandro’nun çok kötü biçimde geride kaldıklarını fark etti. İkisinin de ateşi yüksekti ve bu yüzden onla-rı bir Bolivyalı ve Perulu doktorla birlikte artçılara katılmaları için bırakmaya karar verildi. Ertesi gün yürüyüşün yavaşlamasına kızan Guevara, en ya-vaş dört Bolivyalıyı Joaquín’e katılmaları için ge-ride bırakma emri verdi. Moises Guevara da has-taydı ve o da artçıya katıldı.

Bu sırada Joaquín’in grubu, çoğu hasta ve te-daviye ihtiyacı olan on yedi kişiden oluşuyordu. Onlardan kurtulan on iki Kübalı, iki Perulu ve on üç Bolivyalı’dan oluşan Guevara’nın grubu daha büyük hızla hareket edebiliyordu. Bununla birlik-te, 27 kişi bir gerilla grubu için biraz küçüktü ve Guevara, bir kaç gün sonra Joaquín’den hiç bir belirti görmeyince aşırı ölçüde kaygılandı. Sonra-ki haftalar ve ayların stratejisi, kayıp grubu bulma-yı zorunlu kılıyordu. Onlar asla bir araya geleme-diler.

Guevara’nın grubu Joaquín’i aramak için Mayıs boyunca Nancahuazú bölgesinde kaldı. İlk haftanın sonunda yiyecekleri azaldığından yiye-cek deposunun bulunduğu eski kampa geri dön-düler. Askerler kampı terk etmişler, ama Casa Ca-lamina’da üstlenmişlerdi. Ayın sonunda grup de-miryolu boyunca kuzeye hareket etti. Yolun bir bölümü Camiri ile Santa Cruz arasında ana yol olarak kullanılıyordu. Guevara, Joaquín’in kuzeye hareket ettiği sonucuna vardı. Río Grande’nin ku-zeyinde onu bulmak daha kolay olacaktı.

Şimdi kuzeyde Santa Cruz’dan Cochabamba’-

ya giden asfalt yol ile Vallegrande üzerinden Mataral'dan Pucara'ya açılan Santa Cruz'dan Cochabamba'ya uzanan kötü ama geçilebilir bir yolla, güneyde Río Grande ve doğuda Santa Cruz-Yacuiba demiryoluyla çevrili engebeli bir dörtgen içinde faaliyet yürütmeye başladı. Bu alanda Río Grande'ye akan iki önemli nehir, güneye akan Masicuri ve batıya akan Florida nehirleri vardı. Tüm bölge, dağlık, cangıllarla kaplı ve derin vadilerle doluydu. Hiç yol yoktu, sadece patikalar vardı. Burada çok az insan yaşıyordu.

Eski dışişleri bakanı Albay Joaquín Zenteno Anaya'nın komutasında Bolivya ordusunun 8. Tümeni gerillaların Río Grande'yi geçmelerini önlemek için Abapo ve Masicuri Abajo'da birer tabur bıraktı. Ama 10 Haziranda gerillalar hiç bir engellemeyle karşılaşmaksızın nehir boyunca dikkat çekmeden ilerledi. Ancak bir köylü Abapo'daki askeri karargaha haber verince, hızla güneye doğru 90 asker gönderildi. Ertesi gün küçük bir çatışma oldu.

Ordu, bu çarpışmadan sonra gerillaların tekrar Nancahuazú'ye geri dönmek için nehri geçtiklerini düşündü. Ama gerçekte onlar ters yönde kuzeye doğru hareket etmeyi sürdürdüler. 19 Haziran'da az sayıda köylünün yaşadığı Morocco köyü yakınlarında görüldüler. Köylülerin arasında Vallegrande'deki ana üstün gerillaların hareketini izlemek için gönderilmiş köylü gibi giyinmiş iki istihbarat subayı vardı. Onlar gerillalar tarafından yakalandılar, ama iki gün sonra serbest bırakıldılar. Onlar da Vallegrande'ye geri dönerek, gerillaların tekrar kuzeye doğru hareket ettikleri haberi verdiler. Ordu onları 26 Haziran'da yakaladı ve Piray yakınlarında bir çatışma çıktı. Bir asker öldü, iki asker yaralandı. Gerillalardan Guevara'nın en

yakın arkadaşlarından Tuma öldürüldü, Pombo yaralandı ve bir katırın üstüne yüklenmesi gerekti.

Bu aşamada Bolivyalı yetkililer, Cochabamba-Santa Cruz yolundan fazla uzak olmayan Piray'daki küçük çatışmadan beri her yönden alarma geçmişlerdi. Ama kuzeye ilerleyen gerillalar, batıya, bir kaç nehrin birleştiği bir bölgeye döndüler. Albay Zenteno'ya göre, burası tümüyle aşılamaz ve ulaşılamaz bir bölgeydi ve kimse görmeden yıllarca kalınabilirdi. 3 Temmuzda bir *campesino* (çiftçi) Bermejo'daki askeri birliğe gerillaların bu en zor bölgede olduklarını söyledi.

Üç gün sonra, 6 Temmuzda akşam saat 10'da gerillalar Santa Cruz-Cochabamba yolu üzerindeki Las Cuevas'a doğru hareket ettiler. Bunu haber alan Santa Cruz'daki yetkililer Samaipata'daki askeri birliğe telefon ederek Las Cuevas'a doğru hareket etmelerini bildirdi. Gerillalar telefon konuşmalarını da dinliyorlardı. Bu yüzden birliğin hareketini biliyorlardı. Gerillalar eski bir otobüse el koydular ve gece yarısından sonra 12.30'da Samaipata'ya geldiler. Bu sırada görevli subay birliğine mühimmat dağıtıyordu. Bir otobüs sesi duydu ve silahını almadan ona bakmaya gitti. Ama gelenler gerillalardı.

Daha sonraki boğuşmada bir silah patladı ve bir asker öldü. Gerillalar ana yol üzerindeki telgrafhaneyi susturdular, telefonu kestiler ve nerede ilaç bulabileceklerini araştırdılar. Antibiyotik ve bazı astım ilaçları arıyorlardı.

Gerillalar, büyük bir tanıtım atağı olan Samaipata'daki cüretkar eylemden sonra güneydeki içine girilemez bölgeye doğru geri çekildiler ve on beş gün ortaktan kayboldular. 19 Temmuzda El Filo'ya yerleştiler ve 27 Temmuzda El Duran'da

önemli bir çatışma oldu. Bir kılavuz öldürüldü, bir asker yaralandı; gerillaların kaybı yoktu. 30 Temmuzda güneyde başka bir çatışma oldu. Ordu, öncü birliğin komutanının acemice hatasından dolayı dört ölü ve altı yaralı verdi. Gerillalardan Raul ve Ricardo öldü, Pacho yaralandı ve on sırt çantasını geride bıraktılar.

O sırada Joaquín grubu Río Grande'nin güneyinde Ñancahuazú bölgesinde hareket ediyordu. Bir çıkış yolu bulmak olanaksız olduğu için onlarla kalan Tania ve bazı hastalar yüzünden hareketleri engelleniyordu. 20 Temmuzda, Ticucha yakınlarındaki bir çatışmadan sonra ilk firar gerçekleşti. Altiplano'dan Chingolo ve Eusebio adlı iki Bolivyalı çatışmanın kargaşası içinde kaçtılar. Sucre'ye doğru giden kaçaklar Chullayacu köyünde bir silah satmaya çalıştılar. Durumdan rahatsız olan köylüler orduya bildirdiler ve kaçakların takibi başladı. Monteagudo'da bir öğretmene beş dolara bir silah sattılar ve yollarına devam ettiler. Río Monteagudo'yu yüzerek geçmek için durduklarında, daha önce İripiti pususunda gerillaların tutsak aldığı Binbaşı Ruben Sánchez'in baskınına uğradılar

Başlangıçta iki kaçak gerilla olduklarını kabul etmediler, ama silahla biraz tehdit edilince gerilla kolunun üyesi olduklarını açıkladılar. Daha sonra Ñancahuazú'daki 23 Mart pususundan sonra inşa edilmiş olan depoların yerlerinin bulunması için orduyla işbirliği yapmaya başladılar. 4 Ağustosta orduyu ilk depoya götürdüler. Bir kaç gün içinde diğer iki depo bulundu.⁵⁵

⁵⁵ Bu bilgiler Dare, "Dos canillitas hirierori de muerte a la guerrilla boliviana", *Confirmado International* (La Paz), No. 2, Şubat 1968'den alınmıştır.

Bu depoların bulunması, gerillaların karşılaştığı en büyük tersliklerinden birisiydi. Guevara, radyodan haberi duyduktan sonra günlüğünde, “Bu, onların bize vurdukları en büyük darbe” diye yorumladı.

Sadece beş gün önce ihtiyacı olduğundan sağlık malzemelerinin saklandığı depolardan birisini açmaları için üç kişiyi Nancahuazú’ya göndermişti ve onlar Samaipata’da saldırıya uğradıkları için bunu yapamamışlardı. Şimdi tıbbi yardım olmaksızın astımını alt etmeye çalışacaktı. Bu, Guevara için kişisel olarak kötü bir haberdı, ama depoların ele geçirilmesinin anlamı tüm gerilla kolu için ağırdı. Şimdi yeni katılanlar için silah ya da erzak bulabilecekleri hiç bir yere sahip değillerdi. Ordu sadece Guevara’nın ilaçlarını değil, aynı zamanda gerillanın gelecekteki gelişimi açısından yaşamsal öneme sahip olan erzakları ve radyo donanımını da ele geçirmişti. Şimdi onlar yalıtılmış ve yalnızdılar.

Daha da önemlisi kent örgütüne ilişkin fotoğraflar ve belgesel kanıtlar ele geçirilmişti. Özel olarak da İnti ve Coco Peredo’nın arasında oturan bir kadın gerillanın fotoğrafı vardı. Bu kadın gerilla, Ocak ayında Nancahuazú’daki kampa gelen gerillanın kent örgütlenmesinin kasası olan Loyola Guzmán’dı. Kısa sürede kimliği saptandı ve yakalandı. Yetkililer, depolardakilerle birlikte onun evinde bulunan belgelerle gerillanın kentlerdeki destek grubunu bitirmekte fazlaca zorlanmadılar.⁵⁶

Ağustos ortasına kadar hayatta kalmayı başa-

⁵⁶ Loyola Guzmán, gerillaların Temmuz 1970’de Teoponte’de tutsak aldıkları iki Batı Alman maden mühendisi karşılığında serbest bırakıldı.

ran gerillaların tek umudu, güçlerini yeniden birleştirmekti. Guevara'nın ve Joaquín'in grupları bilinmez bir duyguyla Şubat ayında ziyaret ettikleri köylü Honorato Rojas'ın evine doğru birbirlerine yaklaştırmaya başladılar. Hiç biri diğerinin niyetini bilmiyordu, ama ayın sonuna doğru Guevara kuzeyden, Joaquín güneyden birbirlerine doğru yürümeye başladılar.

30 Ağustosta Joaquín'in grubu, Río Grande'nin kuzeyinde, Masicuri'nin batı kıyısında Puesto Mauricio'daki Honorato'nun çiftliğinde görüldü. Akşamın altısında küçük çiftliğin köpekleri havlamaya başladı ve 3-4 gerilla görüldü. Onlar akşam yemeğini yiyen üç köylü buldular. Köylüleri tutsak alıp, bir kaç şey satın aldılar. Ama daha önce Guevara'nın grubunun karşılaştığı gibi, bunların kılık değiştirmiş askerler olduklarını bilmiyorlardı. Onlardan biri kaçmayı başardı ve gece boyunca yalın ayak La Laja'ya yürüdü, sabah subayları voleybol oynarken buldu. Bu sırada gerillalar çiftliğin arkasındaki tepelere çekilmişlerdi.

La Laja'da üstlenen birlikler Puesto Mauricio'ya geri dönmek için acele hareket ettiler. Honorato, ertesi gün gerillaların nehri geçecekleri yeri onlara göstermeyi kabul etmişti. Joaquín, her halde aynı yoldan Nancahuazú'ya geri dönmeyi planlıyordu. Subay, altı askeri nehrin bir tarafına, yirmi dokuz askeri diğer tarafında yerleştirdi ve askerler sabahın altısından akşamın beşine kadar beklediler. O sırada bir gerilla, Braulio görüldü, nehri geçti ve her şeyin yolunda olup olmadığına baktı. Daha sonra diğerlerini –hepsi on kişiydi– çağırdı. Onlar nehrin içindeyken ateş başladı. Karşı ateş açmak için sırt çantalarından kurtulmaya çalıştılar, ama göğüs hizalarındaki suda bunu yapmak olanaksızdı. Son ikisi, Tania ve Joaquín

kısa bir süre ateş edebildiler. Hepsi imha edildi. Daha sonra cesetleri Vallegrande'ye götürüldü. Bu, Bolivya ordusu için büyük bir zaferdi. Daha sonraki gün Guevara'nın kolu aynı yere ulaştı.⁵⁷ Joaquín'in grubu şimdi imha edildiği için birleşilemediğinden, Guevara, Citanas'a doğru hareket etti ve sonuçta 24 Eylülde Alto Seca'nın küçük köyüne girdiler.

Sabahın beşinde, köylüler uyandığında tüm köyün stratejik mevzileri işgal etmiş olan gerillalar tarafından ele geçirilmiş buldular. Gerillaların ilk işi muhtarın evinde telefon olup olmadığını sormak oldu. Eve gidip, haftalardır çalışmayan telefon hattını kestiler.⁵⁸

Yaklaşık bir saat sonra gerillanın “şefi” geldi. Köylülerin söylediğine göre bir katır sırtında gelmişti. Orta boylu, uzun saçlıydı. Hasta görünüyordu, katırdan indirmek için ona yardım ettiler.

Gerillalar yiyecek ve elbise satın aldılar ve daha sonra köyden yaklaşık 200 metre uzaklıktaki yıkık ve terkedilmiş bir evde kamp kurdular. Yaklaşık yirmi kişiydiler ve günü dinlenmekle geçirdiler.

Akşam 8.30'da İnti Peredo ve Che Guevara'nın başkanlığında okulda bir toplantı düzenlediler. “Böyle savaştığımız için bizim çılgın olduğumuzu düşünüyorsunuz” diye konuştu İnti, “Onlar bizim eşkıya olduğumuzu söylüyorlar, ama biz sizin için, işçi sınıfı için, askerler büyük maaşlar alırken az kazanan emekçiler için savaşıyoruz. Siz

⁵⁷ Honorato Rojas, Joaquín grubuna ihanetinden sonra ordu tarafından korumaya alındı. Santa Cruz'da saklandı, ama ELN onu yakaladı ve 1969 ortasında idam edildi.

⁵⁸ Bu bilgi, Edwin Chacón, “52 horas de ocupación guerrillera en Alto Seco”, *Presentia* (La Paz), 4 Ekim 1967'den alınmıştır.

onlara çalışıyorsunuz. Sizin için bir şeyler yaptılar mı? Çalıştığını düşündüğümüz için telefonu kestik. Şimdi anlaşılıyor ki hiç çalışmamış. Burada suyunuz yok, elektriğiniz yok. Tüm Bolivyalılar gibi terk edilmişsiniz. Bunlar bizim savaşıma nedenlerimiz”

İnti konuşmasını “Barrientos devrilene kadar” savaşmak için kendilerine katılmak isteyenlere çağrı yaparak bitirdi. Ama Guevara sözünü kesti: “Biz özgür isteğinizle gelmenizi istiyoruz, zorla değil. Biz asla zor kullanmayız, ama kimse gelmek istemezse bunu hoş görürüz.”

Daha sonra Che konuşmaya başladı. Belki köylüleri etkilemekten daha çok kendi adamlarının moralini yükseltmek için, Ağustos sonunda Tania ve Joaquín ile diğer gerillaların öldürüldüğü ve cesetlerinin ordu tarafından Vallegrande’de teşhir edildiğinin yalan olduğunu söyledi. “Ordu, Joaquín ve yoldaşlarının öldürüldüğünü söylüyor. Bu bir yalan, sadece ordu propagandası. Vallegrande’de sergilenen cesetler mezarlıktan getirildi. Onlar ölü gerillalar değil. Sizi temin ederim ki, bir kaç gün önce Joaquín ile iletişim içindeydim.”

Che, bir saat konuştuktan sonra konuşmasını şöyle bitirdi: “Her ülkede Amerikan baskısından kurtulmak için savaş sürdüreceğiz. Santo Domingo hikayesini duydunuz. Bolivya gibi bir ülke. Oraya Amerikalılar geldi ve daha iyi yaşamayı isteyen köylüleri içeri attılar. Aynısı burada da olacak. İşte bunun için savaşıyoruz.”

Ama daha sonra, akşam bir köylü genç sakalsız bir gerillaya yanaştı ve onlara katılıp katılamayacağını sordu. “Deli olma” diye yanıtladı, “bizim halimizi görmüyor musun? Buradan nasıl çıkacağımızı bile bilmiyoruz.”

Gerçekte de Che ve Coco köylülerle bölgedeki değişik yolları ayrıntılı olarak görüşmüşler ve ordunun nerelerde olduğu konusunda bilgi almaya da çalışmışlardı. Ertesi gün Higuera's yönünde yola çıktılar, ama 26 Eylülde orada Bolıvya ordusuyla karşılaştılar. Coco ve iki gerilla (Kübalı Miguel dahil) öldürüldü.

Bu aşamada gerillalar için her şey daha da zorlaşmıştı. Albay Zenteno, La Esperanza'da ABD Özel Kuvvetleri tarafından eğitimi tamamlanmış 600 yeni Bolıvyalı "Ranger"le savaşa girmişti. Ayrıca ordu iki eski gerilladan yardım alıyordu. Biri, Antonio Rodriguez Flores (León) gerilla kaçağıydı. Diğerı Orlando Jiménez Bazán (Camba), Coco öldükten sonraki gün gerillalardan ayrı düştüğü ve mermisi bittiğı için yakalanmıştı. Her ikisi de gerillaların durumu ve nerede oldukları konusunda bilgi verdiler. Bunların gösterdiği gibi, kalan grubun kaçıp kurtulmaya çalıştığından hiç şüphe yok. Alto Seco'da elbise ve traş bıçağı satın aldılar, usturalarını bilediler. Ama kuşatıldıkları ve kaçmak için çok az şansları olduğu açıktı. Higuera's bölgesinde on gün dayandılar, ama 8 Ekim öğlenden sonra saat 1.30'da bir grup askerle karşılaştılar.

ONUNCU BÖLÜM CHE GUEVARA'NIN YAKALANIŞI VE ÖLÜMÜ

“Gerilla savaşçısı, hiç bir zaman ve hiç bir koşulda yaralı yoldaşını düşmanın insafına terk etmemelidir, çünkü bu hemen hemen kesinlikle onu ölüme terk etmek olacaktır. Ne pahasına olursa olsun onu savaş alanından güvenli bir yere götürmek zorundayız. Bunu başarmak için en büyük çaba ve en büyük tehlike göze alınmalıdır.”

Ernesto Che Guevara
Gerilla Savaşı

8 Ekim 1967 pazar sabahı Che Guevara'nın yönetimindeki on yedi kişilik gerilla grubu Río Grande'nin –Bolivya'nın ortasından geçen ve

Amazon'a akan "büyük nehir"– aşağısında ormanla kaplı bir kanyonda, Quebrada del Yuro'da gizlenmişti. Yukarıdaki çıplak tepelerde askeri birliklerin hareketini fark ettiklerinde çok zor kumunda yakalandıklarını anladılar. Açıkçası kuşatılmışlardı. Tek kaçış yolu, Río Grande'ye doğru vadiden aşağı gitmekti. Che, eğer savaş saat birden önce başlarsa kötü olacağını, ama eğer saat dörde kadar çatışma olmazsa güvende olacakları ve gecenin karanlığında kaçabilecekleri düşündü.

Grubun ana bölümü kanyonun aşağısına geçerken örtü ateşi açmak gerekli olursa diye altı gönüllü istedi. Gönüllülerin içinden iki hafta önce kardeşi Coco öldükten sonra Bolivyalıların lideri olan İnti Peredo'yu seçti. Ayrıca iki Bolivyalı, Dario ve Nato ile üç Kübalı Pompo, Benigno ve Urbano'yu seçti. Pombo onun sekiz yıllık korumasıydı.

Bu birlik ateş başlamadan önce mevzilerine henüz girmişti ki, saat birden kısa bir süre sonra ateş başladı. Guevara'nın yönettiği ana grup, vakit geçirmeksizin Río Grande'ye doğru vadiden aşağı kaydı. Ama onların bilmediği tam olarak kuşatılmış olduklarıydı. Vadinin girişi kısa süre önce askerler tarafından kapatılmıştı. Buna karşın en tehlikeli görev için gönüllü olan grup kaçmaya en uygun durumdaydı ve bunu başardı. En kolay işi yapacak olan Guevara'nın grubu ise üstün güçlerle karşılaştı.

Guevara bacağından vuruldu, Bolivyalı maddenci Willy'nin yardımıyla kaçmaya çalıştı. "Biz ona yardım ettik" diyor daha sonra Şili'ye kaçabilenlerden Pombo, "ama olanaksızdı. Biz çok azdık ve onlar çok fazlaydı."

Che ve Willy ile birlikte Pacho ve El Chino da –onlar da yaralıydılar– yakalandılar. Bolivyalı

bir subay telsizle helikopter çağırırsa da, çatışma sürdüğü için kanyona inmesi güvenli değildi. Tutsaklar yakındaki La Higuera köyüne götürüldü; Vallegrande'deki askeri karargahtan Bolivyalı bir albay ile CIA'da çalışan Kübalı sürgün Felix Ramos helikopterle geldiler. Küba'da Guevara'yı tanıdığına inanılan Ramos, herhangi bir bilgi almadan onu sorguladı.

Her ne kadar Guevara yakalanırsa vurulması –ordunun eline düşen gerillaların %90'ına yapıldığı gibi– konusunda askeri yetkililer ilke kararı almışlarsa da, Bolivyalı askerler La Paz'dan doğrudan izin gelene kadar bunu yerine getirmekte kararsızdılar. Bu izin hemen gelmedi ve bu nedenle Guevara geceyi La Higuera'da geçirdi. İki ya da üç yerli ve yabancı gazetecinin bulunduğu Vallegrande'ye canlı götürülmüştü. Bu durum, daha sonraki Che'nin savaşta yaralandığı ve yaraları yüzünden öldüğü şeklindeki resmi hikayeyi ayakta tutmayı olanaksız kılmış oldu.

Şafakta bölge komutanı Albay Joaquín Zente-no, tutsağın gerçekten Guevara olduğundan emin olmak için helikopterle Vallegrande'ye gitti. Saat dokuzda önceki günkü çatışmada vurulmuş iki Bolivyalı askerin cesedini taşıyan helikopter, La Higuera'dan Vallegrande'ye geri döndü. Daha sonra helikopter, devlet başkanı General Barrientos ve genelkurmay başkanı General Ovando'nun imzaladığı ve telsizle gönderilen Guevara'nın köyün okulunda infaz edilmesi emrini ulaştırmak için La Higuera'ya geri döndü. Daha sonra Guevara, Bolivyalı çavuş Mario Terán tarafından vuruldu. Willy ve diğer tutsaklar hemen ardından aynı biçimde öldürüldüler.

Saat birde Zenteno Vallegrande'ye geri döndü ve bekleyen gazetecilere Che'nin öldüğü habere-

rini verdi. Akşam saat beşte aynı helikopter onun cesedini La Higuera'dan getirdi ve Vallegrande'deki hastanenin çamaşırhanesine konuldu. Buradaki operasyonu, Ramos arka planda kalırken başka bir CIA ajanı Kübalı sürgün Eduardo González yürüttü.⁵⁹

O pazartesi ve ertesi gün, cesedi görmeleri için gazetecilere her türlü kolaylık gösterildi, ama Çarşamba günü cesedin ortalıktan kaybolması, Bolivyalı yetkililerin Buenos Aires'den olay yerine gecikmeli olarak gelen Guevara'nın kardeşinin cesedi muayene ettirmemesini sağlamaya çalıştıkları şeklinde spekülasyonlara yol açtı. Cesedin yakıldığı ya da gömüldüğü, ellerinin ve başının kesildiği gibi gerçekliği kanıtlanamayan bir dizi söylentiler çıktı. Gerçekte cesedi iki Bolivyalı subay ve CIA ajanının eşliğinde Vallegrande'den küçük bir uçakla Salı gecesi götürülmüştü. Sonunda nereye götürüldüğü bilinmiyor. Belki, kimilerinin ileri sürdüğü gibi, Panama'daki Amerikan üssüne gizlice kaçırıldı. Daha büyük olasılık, ıssız bir yerde uçaktan atıldığıdır. Şurası kesin ki, asla bulunamayacak.⁶⁰

Bolivyalılar soruşturma tehdidiyle korkutuldu. Gazetecilerle konuşan üst rütbeli subaylar da uyarıldı ya da terfisi engellenildi. Küçük rütbeli subayların bazıları dışarıya gönderildi. Guevara'nın infaz edildiğinin izlerini taşıyan La Higuera'daki

⁵⁹ Reuter muhabiri Christopher Roper ve ben, o gün Vallegrande'deyken konuştuğumuz operasyon sorumlusu kel kafalı CIA ajanı Ramos'tu. Roper kendi haberinde bu ismi kullanmıştı. Eski Bolivya içişleri bakanı Antonio Arguedas, bana Ramos'un gerçekte La Higuera'da olduğunu açıkladı. Bizim o gün Vallegrande'de gördüğümüz kişi González'di.

⁶⁰ Fidel Castro, 26 Temmuz 1970'de Guevara'nın elleri ve başının maskının Antonio Arguedas tarafından Küba'ya getirildiğini açıkladı.

okul kapatıldı ve yıkılması kararlaştırıldı. Ama fiziksel kanıtlar ortadan kaldırılırken, güçlü bir efsane yaşamayı sürdürüyor.

Quebrada del Yuro'da pazar sabahı on yedi kişi olan gerilla grubun yedisi ertesi günün öğlen saatlerinde öldürüldüler. Che'nin dışında iki Kübalı –Arturo ve Antonio– ve bir Bolivyalı –Aniceto– pazar öğleden sonra öldürüldü. On bir kişilik Che'nin grubundan geriye dört kişi kalmıştı: Polo ve Chapaco (Bolivyalılar), Eustaquio (Perulu) ve “El Medico” olarak da bilinen Moro (Kübalı).

Bu dört kişilik grup, İnti Peredo'nun altı kişilik grubuyla hiç bir zaman birleşemedi. İnti'nin grubu ordunun kuşatmasını yarmaya çalışırken, bu dördü çemberin içindeydi. 12 Ekimde orduyla iki kez çatışmaya girdiler; Potrero El Naranjal'da dört asker ve bir kılavuz öldürdüler. 14 Ekimde Río Mizque ile Río Grande'nin birleştiği El Cajón'da yakalandılar ve aynı gece uyurlarken öldürüldüler.

İnti'nin intihar mangası en şanslı olanıydı. Onlar bir aydan daha fazla bölgenin içinde kaldılar, sadece 15 Kasım'da Mataral'ın güney doğusunda on beşinci kilometredeki çatışmada El Nato öldürüldü.

Hayatta kalan üç Kübalı ve iki Bolivyalı destekçileri tarafından gizlendikleri Cochabamba'ya kadar savaştılar. İki Bolivyalı İnti⁶¹ ve Dario⁶² Bolivya'da kalmayı tercih ettiler, ama üç Kübalı –Pombo, Benigno ve Urbano– kentten iki Bolivyalının eşliğinde Şubat 1968'de Altiplano üzerinden Şili'ye geçtiler. Buradan Havana'ya dönmelerine izin

⁶¹ İnti Peredo, Guevara'nın halefi olarak ELN'nin lideri oldu ve gerilla mücadelesini yeniden örgütlemeye çalışırken, 8 Eylül 1969'da La Paz'daki bir evde öldürüldü.

⁶² Guevara'nın gerillasından en son kalan Bolivyalı Dario (David Adiazola) Ocak 1970 başlarında öldürüldü.

verildi.

Guevara'nın gerilla kampanyası sırasında Bolivya tam olarak ne kadar devrimciydi? Eğer devrimciydiyse, devrimci ülkeler arasında tek ayrımcı özelliğe, sadece on beş yıl önce gerçekten bir devrime sahip olmasındandır.

1952'den sonra üst sınıflar kaçmış, ordu dağılmış, tarım reformu ve oy verme hakkıyla yerlilerin –nüfusun çoğunluğu– çok büyük kesimi çağdaş toplumun çerçevesi içine sokulmuşlardı. Ama devrim yönetimi olsa olsa belirsizdi ve yöneticiler kendi içlerinde çatışıyorlardı. Bu değişimlerin öncüsü olan en büyük parti *Movimento Nacional Revolucionario* (Ulusal Devrimci Hareket) iktidar rüşvetiyle ayrıışmıştı. 1964'de Barrientos ve Ovan-do'nun darbesinden sonra MNR yöneticileri sürgüne çekildiler.

Tarım reformunun etkisi ve köylülerin buna yönelik açık tutumları, madencilerin –Bolivya toplumunun potansiyel olarak en radikal unsurları– gerilla harekâtı sırasında fiilen mücadelenin dışında kalmış olmalarından dolayı bazı açılardan önemlidir. İlk aylarda madenciler gerillaları tam olarak destekliyorlardı. Madenlerdeki radyo istasyonundan silahlı mücadeleyi destekleyen propagandalar yapılıyordu. Siglo Veinte'deki büyük kaley madeninde atış eğitimleri yapılıyordu ve madenciler gerilla savaşı için eğitiliyordu. Sendika toplantılarında madenciler gerilla mücadelesi için para veriyorlardı.

Ama Haziran 1967'de devlet başkanı Barrientos baskıyı artırdı. Ordu madenlere sevk edildi. Düzinelerce madenci ve masum insan öldürüldü. Radyo susturuldu. Her ne kadar onları etkisizleştirmek için ordunun büyük bir bölümüne –gerilla bölgesine yöneltilebilecek olan– gereksinim ol-

muşsa da, madencilerin gerillaya desteği etkin olmaktan çok edildendi.

1952 devriminden sonra başlatılan tarım reformunun etkisi konusunda genelleme yapmak için köylülüğe ilişkin bilinmeyen çok şey vardır. Tarım reformu bazı bölgelerde başarılı oldu, ama başka yerlerde başarısızdı ve bazı yerlerde hiç yapılmadı. Başka türlü olması da şaşırtıcı olurdu. Sadece kendisine yeterli tarımın sorunları öyle bir yasa çıkartarak kolayca çözümlenemez.

Yalın geri kalmışlıktan daha önemli olan, 1964'de Barrientos'un eski lideri Victor Paz Estenssoro'yu ülkeden sürdükten sonra, bazı yerlerde eski toprak sahiplerinin köylülük üzerindeki egemenliklerini geri almak için Arjantin vb. yerlerden geri dönmeye başlamasıydı. Tarım reformu yönetiminin bazı bölgelerde köylülerden çok toprak ağalarının çıkarına geliştiğine ve bazı durumlarda köylülerin kendilerine verilen toprakları hak olarak almayıp satın almaya zorlandıklarına ilişkin göstergeler vardı. Fazla dikkat çekmeden köylü birliklerinin radikal liderlerinin yerine daha uy-sal kişiler getirildi.

Köylülerin çoğunluğunun tutulmayan vaatlerle yılgınlığa düşmüş değil de, etkin bir radikal siyasal güç oluşturmak için fazla vurdumduymaz olduğunu ileri sürmek olanaklı olsa da, bütün bunların daha geniş ölçekte yaşanması nüfusun artan memnuniyetsizliğiyle sonuçlanabilirdi, düzene yabancılaşmada önemli bir etken olabilirdi. Çoğunluk, büyük olasılıkla mevcut kazanımlarla mutluydu ve Barrientos'a destek vermiş olmaktan memnundu. Barrientos hiç bir zaman 1952 devriminin kazanımlarına açıkça karşı çıkmadı, hatta yardımcı bile oldu. Yine de kendi politik konumunu bozmaktan çok destekleye-

cek olan 1952 öncesinin insanlarını geri getirmeye çalıştı. Barrientos, belli bölgelerde silahlı köylüleri toplayarak –tiyatro oyunu gibi de olsa– gerillalara karşı gösteriler düzenletebildi.

Gerçek şu ki, tarım reformu, bazı koşullarda, 1950’lerdeki tarım reformu sırasında Güney Vietnam’daki gibi, yani toprak ağalarının gücünü artırarak köylülüğün fiilen Diem rejiminden uzaklaşmasını sağladığı biçimde köylüye karşı yürütülebilir.

Ama Vietnam gibi Bolivya da ABD’den mali ve askeri destek almıştır. Bolivya ekonomisi 1952’den beri Amerikalıların elindedir. Askeri yardımlar devlet başkanı Siles Suazo döneminde, madencilerin silahlandırılıp Paz Estenssoro tarafından kurulan Halk Milislerinin lağverilmesi sırasında, 1958’de başlamıştır.

Amerikalılar başkenti korumak için Viecho’da iki alayı eğittiler. Daha sonra bir dağ taburu eğitildi ve madencilerle gözetmek için Challacollo’da (Oruro) üslendi. Bir “*ranger*” taburu köylüleri gözetmek için Cochabamba’ya yerleştirildi ve nehir deneyimli bir grup, gerillaların Brezilya’dan Peru’ya geçtikleri bölge olduğuna inandıkları kuzeyde Riveralta’ya yerleştirildi. Son olarak 1967’de Santa Cruz’in dışında La Esperanza’da bir “*ranger*” taburu daha eğitildi. O sırada “karşı-ayaklanma” deniliyorduydu da, kontra-gerilla eğitimi 1965’de başlatılmıştı. Bunlar daha sonra “iç savunma ve kalkınma”ya dönüştürüldü.

Kimse Bolivya içindeki istihbarat çalışmalarında ABD’nin katkısını küçümseyemez. Gerillanın kent örgütü Bolivya istihbaratının kendi çabasıyla keşfedilmemiştir. Gerilla bölgesinde köylü kıtlığında askerlerin yerleştirilmesi düşüncesi Bolivyalılara ait değildir. Ve Bolivya dışişleri bakanlığı-

nın Eylül 1967’de OAS’a sunduğu Guevara’nın Bolivya’da olduğuna ilişkin kesin kanıtların Bolivyalı olmayanlar tarafından hazırlandığı hemen hemen kesindir. Guevara’nın öldüğü gün ve önceki hafta da, Vallegrande’de pek çok CIA temsilcisi vardı.

Guevara’nın ölümü ve Bolivyalı gerillaların imhasıyla birlikte Latin-Amerika’da silahlı mücadele stratejisinin kaybettiği sonucunu çıkarmak kolaydır. Ama bu, gerillaları abartmak olacaktır. Şiddete dayanan devrim görüşü, kıtanın hiç bir yerinde hiç bir zaman özellikle iyi bir yol olarak görülmemiştir. Mart 1967’den önce, Bolivya gerillalarına ilişkin ilk haberler geldiğinde, gerilla hareketleri geri çekilme aşamasındaydı. Peru’da yok edilmişlerdi. Venezüella, Kolombiya ve Guatemala’da dış düşmandan daha çok iç anlaşmazlıklarla yüz yüze kaldıkları için savunma konumundaydılar. Bu cesaret kırıcı duruma rağmen pek çok kişi silahlı mücadeleye hazırdı. Bolivya’daki gerilla çıkışı ve Latin-Amerika Dayanışma Örgütü’nün (OLAS) kuruluşu onları yüreklendirdi ve Bolivya’daki başarısızlık ve OLAS’ın görünen güçsüzlüğü, onların içindeki devrimci ateşi söndürmeye yetmiyor. Bu insanlar için Guevara’nın ölümü, stratejinin yanlışlığını kanıtlamaktan daha çok bir esin kaynağı ve bir meydan okuma olacaktır.

Bazıları, Bolivya’da köylülerin esas olarak tutucu ve 1952 devriminden elde ettikleri kazanım kırıntılarını koruma kaygısı içinde oldukları iddia ederek, Guevara’nın Bolivya’yı seçmekle hata yaptığını ileri sürerler. Ama bu sorunu kavrayamamaktır. Guevara’nın stratejisinde silahlı mücadele başarılı bir devrimin “koşullarını yaratmak” için tasarlanmıştır. Sadece Mao, gerillaların “suda balık gibi” hareketli olmalarında ısrarcıdır.

Doğu Bolivya'da "su" çok azdır. Gerilla bölgesi nüfus azlığıyla tanınır. Gerçek şu ki, köylülerin bazıları gerillalarla karşılaştıklarında onlara düşmanca davranmış olsalar da, bu davranış, Küba'da Sierra Maestra'nın ilk altı ayında yaşanan kadar kötü olmamıştır. Gerilla *foco*'sunun başlangıç aşaması her zaman en zor aşamadır – Arjantin'de Salta *foco*'su daha gizlilik aşamasından çıkmadan imha edilmiştir.

Belki köylülerin fazla tutucu olduklarından ve toprak için fazla istekli olmadıklarından çok, gerillaların fazla entelektüel oldukları iddia edilebilir. Bir seferinde Joaquín'in küçük grubu orada yaşayan bir köylüden yiyecek satın almak için bir çiftliğe gitmişlerdi. Onu kendi davalarına kazanmaya çalıştılar:

"Ulusal Kurtuluş Ordusu zafer kazandığında" diyorlardı, 'traktör, okul ve hatta üniversite sahibi olacaksınız'.

Köylü sordu: 'Üniversite nedir?'

Gerillanın sözcüsü, 'yüksek okul öğrencilerinin okuduğu yer' diye yanıtladı

'Peki yüksek okul öğrencisi kim?'

'Bunlar liseyi bitirmiş olanlar.'

'Peki onlar nereden gelecekler?'

'Sizin içinizden gelmeleri gerekir.'⁶³

Ve gerillalar, arkalarında şaşkın bir köylü bırakarak kendi yollarına gittiler.

Ancak bundan, iki tarafın birbirlerini anlamamalarının hüznü öyküsünden çok, gerillaların Bolivya'da yapılması gerekenlere yaklaşımlarının tümüyle hatalı oldukları sonucunu çıkarmak yanlış olacaktır. Onlar daha uzun yaşayabilselerdi, 1952'de bir devrime sahip olmasına

⁶³ *El Diario* (La Paz), 19 Ağustos 1967.

rağmen ÷lkede hala potansiyel bir devrimci durumun mevcut olup olmadığını yargılamak için daha iyi konumda olunabilirdi. Bu haliyle bu konjonktü-rel bir konudur. Bununla beraber elbette köylülerin toprak reformuna bağılı kazanımlarının hiç bir biçimde güvence altında olmadığını ileri sürmek akla yakındır. Bugün köylüler ilgisizdir; yarın köylünün çıkarlarına temelden düşman olan Barrientos hükümetine karşı kendi haklarını korumak durumunda kalırlarsa savaşıacaklardır. Madenlerdeki durum, kapitalist baskının ders kitabı konusu olarak öylece duruyor: ordu işe ka-nıştı, ücretler yarı yarıya azaldı ve sendikalar yok edildi. Hoşnutsuzluk yayılmıştır ve etkin bir çıkış yolu bulunmamaktadır.

Bu koşullarda gerillanın Bolivya'nın devrimci potansiyelinin tahlili, onu gösterdiği genişlikte değildi. Onların hatası, belki, kendi *foco*'larıyla çıktıkları kıvılcımın ÷lkeyi nasıl tutuşturacağını açıklamayı başaramamalarıdır. Onlar devrimin "koşullarını yaratma" çabaları için ilgisiz bir bölgeyi, gerilla savaşında olağıandan daha tehlikeli olan tropikal ormanı seçtiler. Mao ve Giap'tan sonra gerilla savaşının en önemli temsilcisi, Leon Trotsky'den sonra en romantik devrimci kişi ve belki de Bolivar'dan sonra en büyük Latin-Amerikalı Che Guevara bile, görevin kendisini aştığını düşündü.

SONSÖZ DEVİRİMİN YENİLGİSİ Mİ?

“Bir kaç bölüm dışında, devrim yıllıklarının en önemli parçası... ‘Devrimin Yenilgisi!’ başlığını taşır.

Ama bu yenilgilerde yenik düşen devrim değildi. Yenilgiye uğrayanlar, devrim-öncesinin geleneksel uzantıları, henüz keskin sınıf çelişkileri noktasına gelmemiş olan toplumsal ilişkilerin sonuçlarıdır...

Tek sözcükle: Devrim, dolaysız ... kazanımlarıyla değil, ama tersine güçlü, birleşmiş bir karşı-devrim yaratarak, savaş içinde yıkıcı partiyi gerçek bir devrimci partiye dönüştüren bir düşman yaratarak ilerledi, kendine yol açtı.”

Karl Marks

Fransa’da Sınıf Savaşları 1848-50

Latin-Amerika’da ve her yerde devrimci değişimi ilerletmede gerilla savaşının değeri konu-

sundaki tartışma, yirminci yüzyılın son yarısının tarihine kesin olarak kazılmış olanlardan birisidir. Bu kitabın amacı, karşı çıkılamaz savlarla bu tartışmalara son vermek değil, ama daha çok daha verimli ve yapıcı olmasını sağlayacak malzeme-yi ortaya koymaktır. Venezüella, Kolombiya ve Guatemala’da gerilla mücadeleleri sürerken bu tartışmaya son verilemez. Bu kitap, Küba Devrimi’nden sonra Latin-Amerika’da yükselen büyük gerilla hareketlerine ilişkindir ve 1848-49 deneyiminden sonra Marks’ın yaptığı gibi bir sonuca ulaşmak kolay olacaktır: “Bir kaç bölüm dışında, devrim yıllıklarının en önemli parçası... ‘Devrimin Yenilgisi!’ başlığını taşır.”

Fidel Castro’nun Havana’ya yürüyüşünün üzerinden on yıl geçti. Burada ele alınan ülkelerde aynı şey yinelenemedi, ama bu, sıkça yok sayılmış ülkelerde *foco* teorisinin ya da doğrudan başarıya ulaşmış bir başka biçiminin gereksiz olduğu anlamına gelmez. Bir Batista kadar kötü Somoza yönetiminin olduğu küçük Nikaragua’da başarılı bir isyanın tohumlarının ekilmemiş olduğundan kim emin olabilir ki?

“1967 ortasında, gençlerden oluşan, *Frente Sandinista de Liberatién Nacional*’in (FSLN/ Sandinist Ulusal Kurtuluş Cephesi) üyelerinin oluşturduğu kol, orta Nikaragua dağlarına çıktılar ve eğitime başladılar, mühimmat topladılar ve erzak depoları kurdular. Çok iyi eğitilmiş, daha önce Dominik Cumhuriyeti’nde deneyim kazanmış Nikaragua Ulusal Muhafız birliklerine ait küçük bir askeri müfreze gerillalarla karşılaştı ve on beşi öldürüldü. Ölenlerin onu FSLN’nin aktif üyeleri-ydi. Onların bazıları Küba’da, bazıları Doğu Avrupa’da eğitilmişlerdi.

Daha sonra Nikaragua kentlerinde komünist terörizm patlaması oldu. Leon’da hükümetteki Liberal Parti politikacılarının evleri bombalandı ve Managua’da Ulusal Güvenlik Bürosu’ndan bir teğmen sokakta vuruldu...

FSLN’nin 1967’deki gibi kırsal alanda bir gerilla gücü yaratabilme gücü olup olmadığı bilinmese de, bu olaylar en azından hala yalıtık terörist olaylar yaratabildiğini gösteriyor.”¹

Bunlar Augusto Sandino’nun varisleri olabilirler mi? Ve sosyal-demokrat Uruguay’da, Latin-Amerika’nın “İsviçre’si”nde, “*Tupamaros*” –İspanyol yönetimine 18. yüzyılda isyan ettiği için kazığa bağlanıp yakılan büyük İnka şefi Túpac Amaru’nun manevi torunları– şimdiden varlıklarını hissettiriyorlar:

“Uzmanlar, 2,5 milyondan daha az nüfusuyla küçük Uruguay’ın, ulusun çok sayıda seçkininin içinde yer aldığı yaklaşık bin kişilik, disiplinli ve potansiyel olarak etkili gerilla hareketine ev sahipliği yaptığından şüphe etmiyorlar. Küba dahil, diğer Latin-Amerika ülkelerinde yoğun bağlantıları var görünüyor.

Ayrıca *Tupamaros*’un Latin-Amerika’da gerilla savaşına yeni bir yaklaşımı –savunucularının Bolivya ve başka yerlerde kırsal alanlarda Ernesto Che Guevara tarafından izlenilen örneğe göre daha iyi iş göreceğini umdukları şehir gerilla faaliyetlerini esas alan– temsil ettiğine ilişkin güçlü belirtiler var.

Tupamaros, Uruguay’ın demokratik hükümetine son yıl boyunca bir dizi şok yaşattı ve yankısı Washington’da hissedildi. Radyo istasyonlarını havaya uçurdular, bir dizi banka soy-

¹ *The New Strategy of Communism in the Caribbean*, ABD Dışişleri Bakanlığı Inter-Amerikan İlişkiler Komitesi için Armistead I. Selden Jr.’ın hazırladığı rapor, Kasım 1968, s. 10.

gunu gerçekleştirdiler, silah ve dinamit çaldılar, grevler ve sokak çatışmaları örgütlediler...

Grubun çekirdeği, Uruguay'ın politik ve uzman elitinden oluşuyor. *Tupamaros*'un bakanlıklar, bankalar, üniversiteler ve güçlü sendikalar içinde kilit konumları elinde tuttuğuna inanılıyor.”²

Ve Ekim 1968'deki Olimpiyat oyunları öncesinde dehşete düşmüş hükümetin, kentteki yabancı gazetecilerin gözlerinin önünde yüzlerce öğrenciye ateş açtığı Meksika'da, daha sonraki devrimci patlamalar için sahne kesinlikle hazırdır.

Diğer deyişle, ne kadar bilimsel olmaya çalışırsak çalışalım, Latin-Amerika'daki toplumsal süreç hakkındaki bilgimiz, geleceğin nasıl biçimleneceğini az ya da çok doğru biçimde saptamamız için yeterli değildir. Devrim geldiğinde, hiç beklenmedik bir zamanda ve bir yerde gelmiş olacaktır diye özetlemek mantıklı olacaktır. Ama gerillalara hasım olmaktan daha çok onu destekleme eğiliminde olan bir ortodoks komünist yazar bile, bir grup insanın, ideolojik formasyon ya da ülkenin koşullarını doğru biçimde kavramaksızın dağlara çıkabileceğini ve devrimi kışkırtabileceğini, üzülerken de olsa, kabul etmektedir. Öyle görünmüyorsa da, eğer koşullar olgunlaşmışsa devrim olabilir:

“Elbette sınıf mücadelesi cephesindeki somut durumlara bakmaksızın bir grup devrimcinin silahlı eylem yapmaya karar verme olasılığı her zaman vardır. Böyle bir eylem, silahlı mücadele için nesnel koşulların olgunlaştığı (her şeyden önce kitlelerin duyguları so-

² Malcom W. Browne, “A Small Elite Rebel Band Harasses Uruguayan Regime”, *New York Times*, 23 Ocak 1969.

rundur) bir duruma denk düşebilir. Bu durumda, silahlı mücadele kitlelerin desteğini kazanabilir, ülkenin politik yaşamında belirleyici bir etmen olabilir ve devrimin zaferine doğru ilerleyebilir. Deneyimler göstermiştir ki, bu koşullar altında, yani güç toplandığında mücadeleyi başlamak, devrimci süreci hızlandıran önemli bir etmen olur.”³

Bununla birlikte, gelecekteki başarı olasılığını dışlamadan, geçmiş on yıldaki başarısızlıklardan bazı sonuçlar çıkartmak gerekir.

Birinci olarak, başarısızlıkta gerilla hareketlerinin ne kadar suçu olduğu açıkça ortaya konulmalıdır. Onlar, iddia edildiği gibi, devrimi gerçekleştiremedikleri için suçlanamazlar. Bu, onların yakın hedefleri değildi. Onların amacı devrimin *koşullarını* yaratmaktır. Bu ikisi arasında önemli ve ince bir fark vardır. Gerillanın tutumu, Latin-Amerika’nın devrim için uygun olduğundan daha çok, bir devrime *gereksinimi* olduğudur. Devrimcinin görevi, bu nedenle, kendisini ezilen ve yoksul kitlenin kurtarıcısı olarak kabul ederek dağlara çıkmaktan daha çok, 19. yüzyılda Rusya’da narodniklerin yaptığı gibi, acı çekmelerine yol açan haksızlıkların niteliğini kavratarak pasif köylüleri *uyandırmak* için kırlara gitmektir. Halk uyanırılıp harekete geçirildiğinde, işte o zaman devrim gündemde olacaktır. Latin-Amerika’daki pek çok ülkede bu tip faaliyetleri silahsız olarak yapmak olanaksızdır. Politik ajitasyon, köylü sendikalarının örgütlenmesi ve grevler çokluk yasadışıdır. Devlet gücüyle desteklenen yerel toprak sahiplerinin gücü, yeni başlayan isyan hareketlerini bas-

³ Schafik Handal, “Reflections on Continental Strategy for Latin American Revolutionaries”, *World Marxist Review*, Nisan 1968.

tırmak için kullanılmıştır. Debray, ilk çalışmalarında sorunu şöyle açıklıyordu:

“Gazete ve radyo olmasızın, feodal rejim altında yüzlerce yıllık ‘toplumsal barış’la sindirilmiş, ilk isyan işaretleri ortaya çıkmaya başladığında *latifundist*lerin özel polis gücü tarafından katledilmiş cahil köylü, düşünce, yansıma ve okuma süreciyle uyandırılmaz, politik bilince ulaşamaz. Onlar, sadece kendi işlerini paylaşan, onların koşullarında yaşayan ve onların maddi sorunlarını çözen insanlarla günlük olarak temas halinde olduklarında bu aşamaya ulaşacaklardır. Devrimci savaşa girişerek, pratikte baskıya karşı direniş deneyimi ve tarım reformu için Ukrayna sovhozlarına ilişkin yazılmış yüzlerce broşürden çok daha iyi propaganda olanağı sağlayan *latifundiste* ait verimli toprakların küçük bir bölümünü zapt ederek, kurtarılmış bir bölgede sınırlı da olsa tarım reformu deneyimi kazanırlar.”⁴

Gerçek şu ki, gerillalar, şimdiye kadar çabalarını göstermek için az şeye sahipler, ama bunu ne kıtanın komünist partileri –çok uzun süredir yaptıkları iş– yapıyor, ne de “İlerleme İçin İttifak”ın –kullanımlarında çok büyük para bulunan– idealist destekçileri. Bu yüzden gerillanın başarısızlığı, Latin-Amerika’da toplumsal ve ekonomik değişimle ilgilenen tüm grupların başarısızlığının kapsamında görülmelidir.

Öyle ise, şimdiye kadar gerillanın devrimin koşullarını yaratmadaki başarısızlığının özgün nedenleri nelerdir? Yanıtlamak için en açık görünen-den başlamak daha uygun olacaktır:

1) *ABD müdahalesi*. Arthur Schlesinger Jr’a

⁴ Régis Debray, “Latin America: the Long March”.

göre, ABD'nin gerilla savaşına karşı ilgisini büyüten, Kennedy ile Walt Rostow'un tek kişiymiş gibi çalışmasıdır. Kennedy, ilk olarak Laos krizi sonrasında Mayıs 1961'de gerilla savaşıyla ilgilenmeye başlamıştır. "Senato günlerinden ön bilgiye sahipti."⁵ Karşı-gerilla eğitimi, kısa sürede onun "kişisel projesi" haline geldi ve bu konuda ordunun ne yaptığını öğrenmesi için Rostow'u görevlendirdi.

"O, kısa sürede Fort Bragg'daki Özel Kuvvetler'in yaklaşık bin kişiden az olduğu bilgisini aldı. Sahra talimatnamelerini ve eğitim literatürünü gözden geçirdi, 'kuru' ve 'yetersiz' oldukları için bir yana itti. Mao Zedung ve Che Guevara'yı okudu, ordunun da aynı şeyi yapmasını istedi. (Mao'nun "gerilla halk arasında denizde yüzen balık gibi hareket etmelidir" sözünü hafta sonlarında karısını eğlendirmek için kullanırdı.) Askeri yaveri General Clifton'dan ordunun standart karşı-gerilla donanımını getirtmesini istedi, üzüntüyle denedi ve ordu araştırma ve geliştirme bölümüne daha iyi hale getirmeleri için talimat verdi. Hepsinden daha önemlisi, şimdiye kadar üçüncü dünya savaşında cephe hatları gerisinde eylem yapmak için kadrolar eğiten Fort Bragg'daki Özel Savaş Merkezi'ne, az gelişmiş ülkelerin ormanlarında ve dağlarındaki gerilla savaşının meydan okumasının karşısına çıkmak için özel görevini genişletme talimatı verdi. İlke olarak ayrı bir seçkinler komutasından nefret eden ordu bürokrasisinin karşı çıkışı üzerine, yeni güçlerin simgesi olarak Özel Kuvvetler'in yeşil beresini aldı."⁶

Schlesinger'e göre, karşı-gerilla savaşının di-

⁵ Arthur Schlesinger Jr, *A Thousand Days*, s. 309.

⁶ Arthur Schlesinger Jr, *ibid*, s. 309-10.

ğer ateşli taraftarı, Robert Kennedy⁷ ve CIA'dan Richard Bisset'di. Ve 1961 yazında “konvansiyonel olmayan savaş için ulusun yeteneklerini” geliştirmek amacıyla General Maxell Taylor'un başkanlığında bir Karşı Ayaklanma Komitesi kuruldu.

Karşı-gerilla savaşına verilen bu yeni önem, Latin-Amerika'ya Küba Devrimi'nin baskısıyla Başkan Eisenhower günlerinde başlayan ve gideerek artan Amerikan askeri ilgisinin karşısında yer aldı. O zamanda ABD, Panama Kanalı bölgesinde –1903'den beri ABD toprağı– “Güney Komutanlığı” oluşturmuştu. Avrupa Komutanlığı, Ortadoğu Komutanlığı ve Asya Komutanlığı ile birlikte bu komutanlık, hala ABD'nin dört kıtadaki askeri komutanlıklarını oluşturur. Kara, hava ve deniz kuvvetlerinden 500-600 subaydan oluşan genelkurmayı ile yeraltı büroları, lojistik üsleri, teçhizat depoları, nükleer silahları ve gerilla savaşı, karşı-yıkıcılık, sızma, piyade, paraşütçü vs. konusunda sayısız eğitim okulları vardır. 1962'den sonra tüm Latin-Amerika ülkelerinden 20.000'den daha fazla subay yıkıcılıkla savaşın yeni yollarını öğrenmek için burada bulunmuşlardır.

Özel Kuvvetler'in (Yeşil Bereliler) dünyadaki dört eğitim üssünden birisi Panama'dadır. (Diğer üçü, Vietnam, Okinawa ve Batı-Almanya'dadır.) 1965'de yalnız bu güçler, gerilla bölgelerine indirilen paraşütçüler de dahil, Latin-Amerika'da 52

⁷ Latin-Amerika'ya ilişkin merhum Robert Kennedy'nin radikalizmi konusunda yanılısamaya sahip kimse bulunmayabilir. Onun arkadaşı ve iş arkadaşı Richard Goodwin, Guevara'nın ölümünden sonra *New Yorker*'deki yazısında, Amerikalıların Bolivya'ya müdahale etmeye hakları olduğunu, ama Bolivyalıların Guevara'yı vurarak yanlış yaptıklarını ileri sürmüştür. Tipik liberal uzlaşmacılık.

özel yıkıcılık karşıtı görev yerine getirmişlerdir.⁸ Bu kuvvetler, 1966-67'de Guatemala ordusuna yardım etti ve hatta gerillalar onlara bazı kayıplar verdirdi. 1967'de Bolivya karşı-gerilla operasyonlarının gözbebeği olan bir "Ranger" taburunu eğitmek amacıyla Binbaşı "Pappy" Shelton'un komutası altında Santa Cruz dışında bir Özel Kuvvetler eğitim kampı kuruldu. İki Özel Kuvvetler birimi Venezüella'daki operasyonlarda da yer aldı. 1967 sonlarına doğru Nikaragua'da da bulundular.

Her ne kadar Vietnam deneyi Amerikalılara kendi birliklerinin geniş çaplı katılımı konusunda isteksiz olmayı öğretmişse de, Latin-Amerika çapında askeri ve istihbarat görevlerini aktif olarak sürdürmektedirler. CIA, Bolivya *foco*'sunun hızla sonuçlandırılmasında belirleyici bir rol oynamıştır.

Karşı-ayaklanma uzmanları "sivil eylem" programlarına daha fazla önem vermeye başladılar ve bunlar Guatemala'da gerillaların köylü desteğinden yoksun kalmasında belli ölçüde etkili oldular. Yine de genelde görülmüştür ki, bunlar sadece askerlere oyalanacak bir şeyler sağlamaya yaramıştır.

Gerilla için en büyük dezavantaj, ordunun hemen her zaman değişik aşamalarda gerilimi onlardan daha yükseğe tırmandırmasıdır. Gerilla grubu napalm bombasına sahip değildir. Buradan karşı-gerilla uzmanlarının, bugün gerilla savaşının yürütülmesi konusunda gerillaların kendisinden daha çok şey bildikleri sonucunu çıkarmak da zordur.

2) *Solda birlik eksikliği*. Latin solu, çok ender

⁸ "Le Dispositif militaire anti-subversif en Amérique Latine", *Problèmes d'Amérique Latine*, No. 7.

olarak birleşmiştir, ve gerillaların, kendi çevrelerinde solu birleştirme amaçlarını başaramadıklarını açıktır. Castro, birliğin gerekliliğini sürekli olarak vurgular ve gerilla gruplarının öncelikli olarak diğer gruplarla birlik oluşturdukları koşulda Küba yardımından yararlandıklarına inanmak için çok neden var. İşin doğrusu, yine de, devrimci hareket Küba'da birliğe devrim-öncesi dönemde ulaşamadı. Fidel, 26 Temmuz Hareketi'ni başat güç olarak kabul ettirmekle uğraştı, ama ondan emir almayan *caciques* (reisler) vardı. En azından Küba'da, her devrimci grup, devrim davasını ilerleten şöyle ya da böyle bazı şeyler yapıyordu. Bugün Latin-Amerika'da bazı devrimci gruplar, ya kendi çıkarlarını gözetiyorlar ya da birbirlerine saldırıyorlar.

Bir gerilla hareketinin mevcut politik bir örgüte dayanmaksızın ve onun yardımı olmaksızın başlangıç aşamasında başarısızlığa uğramasının olası olduğu sonucunu çıkartılabilir. Pratikte bu, bazı istisnalar dışında komünist partinin desteği anlamına gelir. Peru'daki hareketlerin, Bolivya'daki hareketin ve Guatemala'da aşırı güçsüz MR-13 Hareketi'nin başarısızlığı, çok büyük ölçüde doğru dürüst bir örgütlü politik temelin olmamasına dayandırılabilir. Küba, Kolombiya ELN'si gibi, elbette bir istisnadır. Komünist partisinin tavrını tersine çevirerek, gerilla gruplarına bu destek ve dayanağın sağlanması yakın gelecekte söz konusu değildir. Bu, Venezüella'nın FALN'ı ya da Guatemala'nın FAR'ı gibi mevcut grupların durumunda kesinkes ölümcül olmasa da, işleri çok zorlaştırmıştır.

3) *Solda kararlılık eksikliği*. Yerleşik inançların tersine, Latin-Amerika üniversiteleri şapkasını atıp dağlara çıkmaya hazır öğrencilerle dolu de-

ğildir. Gerillalar için en büyük sorun, köylü desteğinin sağlanamaması değil, kentli aydınları gerilla örgütlemeye özendirmek olmuştur. Bu sorun, Fidel Castro'nun işaret ettiği gibi, Kübalıların ön çalışmalarında sürekli varolmuştur:

“Latin-Amerika ülkelerinin büyük çoğunluğunda devrim yapmak için Küba’da varolandan daha iyi koşullar mevcut. Eğer bu ülkelerde devrimler olmuyorsa, kendisine devrimci diyenlerin çoğunda inancın eksik olmasındandır. Bir davayı derinden hisseden, bir teoriye sahip ve gerçeklere uygun teoriyi uyarlayabilme yeteneği olan inançlı devrimciler, ne yazık ki çok azdır. Böylesine inançlı insanlar olursa ve olduğunda, sadece bir avuç olsalar da, o zaman, devrimin nesnel koşulları mevcut olduğu yerde devrim olacaktır. Tarih nesnel koşulları oluşturur, ama insanlar öznel koşulları yaratır.”⁹

Dağlarda söz konusu olmaması gereken inanç eksikliği, gerillanın kendi tavrını belirlemedeki yetersizliğine denk düşer. Her ne kadar Küba Devrimi, Latin-Amerika’da devrimin mümkün olduğunu ve sonuna kadar sürdürülebileceğini tanımlanmasında birincil etkiye sahip olmuşsa da, başka bir başarıyla izlenmediği zaman güçsüzleşmiştir. Santo Domingo’da Amerikalı askerlerin karaya çıkışı ABD’nin Küba’ya benzeyen en küçük bir durumun bile ortaya çıkmasını kabul etmeye hazır olmadığını gösterirken, füze krizi ve Vietnam’daki uzun savaş, Sovyetler Birliği’nin kendi müttefiklerini korumak için risk almaya hazır olmadığını sergiledi. Guevara’nın 1961’de işaret et-

⁹ Fidel Castro, 26 Temmuz 1966 tarihli konuşması. Ayrıca benim makalem, “Latin America’s Vietnams Short of Guerrillas”, *Guardian*, 19 Haziran 1967.

tiği gibi, “emperyalizm Küba’dan ders çıkarmıştır... bizim yirmi cumhuriyetimizin hiç birinde tekrar şaşkınlığa düşmeyecektir”.

Gerillalar, tartışmasız bir gerçek ki, yabancı baskıyı ulusalcı bir tepki doğuracağı umuduyla fiilen olumlayarak avantaja dönüştürmeye çalıştılar. Guevara çok iyi biliyordu ki, gerilla savaşları, en iyi biçimde, halkın milliyetçilik duygularını yükseltecek olan, kimliği kolayca anlaşılan bir düşmana karşı, tercihen yabancı düşmana karşı başarılı olur. “Vietnamlar yaratma” planı bu düşünceyle tasarlanmıştır. Ama pratikte ABD, azami vahşet ve asgari fiziki müdahaleyle Latin-Amerika’daki gerilla hareketlerini ezebilmektedir.

4) *Yerel koşulların ayrıntılarının bilinmemesi.* Örneğin Bolivya’da gerillalar, Camiri-Vallegrande bölgesinin Chaco Savaşı zamanından beri askeri bir bölge olduğunu kavramış görünmemektedirler. Bölge halkı orduya düşman olmaktan uzaktır, ona alışmıştır. Peru’da De la Puente’nin gerillaları, ülkenin diğer yerleriyle ilişkilerinin kesilmesinin kolay olduğu bir alanda tecrit olmuşlardır. Diğerleri Cerro Pasco şirketine ait topraklarda faaliyet yürüttüler, buranın koşulları komşu yerlerden tümüyle ayrıydı.

Bu, genel bilgisizliğin bir parçasıdır. Latin-Amerika kırsal alanlarındaki duruma ilişkin CI-DA raporları dışında çok az çalışma yapılmıştır. Soruna bakıldığında, gerçekte koşulların sadece ülkeden ülkeye, ilden ile değil, vadiden vadiye bile değiştiği sonucuna ulaşılır. Gerillalar bir köyde destek bulabilirler, ama bir başkasında hemen anlaşılamayan nedenlerle bulamayabilirler. Bolivya’da yarı çapı yüz mil olan Camiri, Masicuri ve Santa Cruz’u içine alan bölgede yaşayan köylüler konusunda bile genelleme yapamazsınız.

Hepsinde toprak mülkiyet sistemi ayrı çalışır ve sefalet değişik düzeylerdedir. Bazılarının yaptığı gibi, bölgedeki köylülerin, Bolivya’da 1952’de bir toprak reformu yasasının çıkarıldığını için devrimci olmadığını ileri sürmek, reformun pek çok bölgede hiç bir zaman uygulanmadığı gibi bir ayrıntıyı gözden kaçırmak demektir.

Gerçek şu ki, yaygın inançların tersine, bu grupların içinde bulundukları yaşam koşulları konuşulmaksızın, ne köylüler, ne de kentli kitleler –Latin-Amerika toplumundaki iki büyük grupta devrimcidir denilemez. Köylüler çokluk çağdaş toplumun dışında yaşar, olumsuz duyguların dışında merkezi hükümet tarafından fazla etkilenmemişlerdir, onların ufku yaşadıkları kasaba ya da vadiyle sınırlıdır. Onlar isyan etmeye kalkıştıklarında, hükümetler onları sakinleştirmekte fazla güçlük çekmemişlerdir. Peru’da baskı, sınırlı toprak reformuyla beraber yürütülmüş, uyanmış devrimci ateşi söndürmüştür. Venezüella ve Bolivya’da hükümet partileri uyanık köylüleri yönetim aygıtının içine almışlardır. Kolombiya’da köylüler kendi toprak ağalarından daha çok birbirleriyle savaşmaya özendirilmişlerdir. Ve Guatemala’da, ABD’nin kışkırtmasıyla yalın kaba baskı, potansiyel olarak isyancı köylüleri denetim altında tutmada etkili olmuştur.

Kent proletaryası devrimci olmak zorunda. Onların Santiago’un *callampa*’larında, Lima’nın *barriada*’larında, Rio’nun *favda*’larında ya da Karakas’ın *rancho*’larındaki yaşam koşulları sefillik içindedir. Perişan durumdaki yerleşimciler, zengin ile yoksul arasındaki uçurumu kendi günlük yaşamlarında sürekli olarak görürler. Eğer Latin-Amerika’da yükselen beklentiler devriminden birileri etkilenmişse, onlar olmalıdırlar. İmalat sa-

nayiinden daha çok hizmetler sektöründe çalışan kent sakinleri, pratikte hala yukarı sınıfın davranışlarını taklit ederler – onun yerine geçmekten daha çok ona katılmaya çalışır.¹⁰ Onun devrime ilgisi kesinlikle sınırlıdır.

Ama eğer köylülük ve kentli kitleler doğru-
dan devrim ateşi için kolayca alevlenen malzeme
değillerse, niçin gerillalar, kentlerde değil, kırlar-
da yoğunlaşmıştır?

Bunun çeşitli nedenleri vardı. Birincisi, el-
bette, gerillaların kentleri reddetmedikleri ka-
bul edilmelidir. İnsanın gerilla stratejisinde kent-
lerin başat olmasa da önemli olduğunu görme-
si için, Nancahuazú'daki kampında Guevara'nın
kent kadrolarına ayrıntılı talimatlar yazışını, Vene-
züella'da Douglas Bravo'nun sürekli olarak Kara-
kas'taki gelişmeleri izlediğini ya da Guatemala'-
daki gerillaların kentlerde ölen yoldaşlarının intika-
mını almak için yaptıkları misillemeleri düşün-
mesi yeter. Gerillanın kırlara önem vermesi, kıs-
men Sierra Maestra'daki Küba devrimcilerinin
Santiago de Cuba ve Havana'daki kent mücade-
lesinin katalizatörlüğünü üstelinip başarmış ol-
masıyla ilgilidir; kısmen de onlarca yıldır kentlere
önem veren ortodoks komünistlerin yarattığı ha-
yal kırıklıklarının yansımasıdır. Aynı zamanda de-
neyim, Karakas ve Santo Domingo'da (ve Bolivya
maden bölgesinde) kent ayaklanmalarının baskı
güçleri tarafından nasıl kolayca sıkıştırılıp çaresiz
bırakıldığını gösterdi.

Kent isyanı, üstelik, iktidarı hızla ele geçir-
mek için kısa kanlı bir muharebe anlamına gelir.
Ama gerilla teorisi, başarılı bir devrimin koşulları-

¹⁰ Bkz. Claudio Velíz (ed.), *The Politics of Conformity in Latin America*.

nı yaratan uzun bir eğitsel savaş gerektirir. İlgisiz kitleler uyandırılacaktır. Ama eğer bugün devrim koşulları mevcut değilse, bir “devrimci” grubu iktidara getiren bir kent isyanından sonraki hafta var olmayacaktır. Bu nedenle, bir kent *darbesi*yle iktidarı alan bir devrimci hükümet, gerillanın bugün karşı karşıya olduğu aynı sorunla karşı karşıya kalacaktır: ilgisiz, uzak duran köylülük bir devrimci güç haline nasıl dönüştürülür? Madem ki Latin-Amerika’da köylülük er ya da geç harekete geçirecektir, gerillalar iddia ediyor ki, şimdi, yani, devrimci hareketin sonal olarak iktidarı ele geçirmesinden önce başlamak daha iyidir.

Latin-Amerika’nın gelecekteki kalkınmasında köylülüğün önemi, belki de, kalkınma teorisine gerillaların yaptığı tek en önemli katkıdır. Bir kaç *avant-garde* ekonomist dışta bırakılırsa, gerillalar, Latin-Amerika’nın mevcut geri kalmışlığın dışına çıkmasında köylülüğün canalcı bir rol oynayacağına vurgu yapan tek gruptur.

Öyle ki, her ne kadar yukarıda gerillaların başarısızlığını, reformistlerin ve devrimcilerin genel başarısızlığına eşdeğer gördüğümü yazdıysam da, bu gruplardan sadece birinin, gerillaların, köylülüğü yaşamsal etmen olarak diğerlerinden ayırdığını vurgulamak önemlidir. Latin-Amerika’nın en temel bilgisi, hızlı sanayileşmenin tarımın doğru örgütlenmesinin yerine geçemeyeceğini gösterir. Bugün için sanayiın hiç bir şey vaatmiyor; ne şimdi, ne de yüzyılın sonuna kadar kırlardan kentlere boşalan insanlara iş sağlayabilir. Sermaye-yoğun tekniklerin kullanımı, kısa vadede kıtanın gıda sorununu çözebilir, ama sadece işsiz insanları kırdan, işsizliğin egemen olduğu kentlere sürme yönelimini hızlandırmaya hizmet edecektir. Sadece köylüleri harekete geçiren ve

onları toprakta tutan bir tarım devrimi, sanayileşmeye istikrarlı bir temel oluşturabilir. Latin-Amerika'nın bir tarım devrimi olmaksızın tarih öncesi-nden "Refah Devleti"ne sıçrayabileceğini hayal etmek – ne yazık ki Latin-Amerika'nın kalkınma sorunlarıyla mesleki olarak ilgilenenlerin büyük çoğunluğu bunun altına imzalarını atmışlardır– hüsnü kuruntudur. Latin-Amerika'da Küba, tarım sektöründe yoğunlaşan tek ülkedir ve Küba esinli gerillalar, kalkınma için bu sektöre dayanmanın yaşamsal önemini öngöründe tektirler.¹¹

Sonuç olarak, son on yılın Latin-Amerika gerilla deneyimi, kıtada gelecek açısından sınırlı bir etkiye sahip olsa bile, bugün dışarıda çok büyük öneme sahip olduğu açıktır.

Uzun zamandır diğer ülkelerin düşüncelerini kopyalayan Latin-Amerika ilk kez bir şeyler ihraç ediyor. Che Guevara, dünya çapında başvuru bir politik simge oldu. Şimdiki Güney Afrika'nın siyah hareketleri –özellikle Rodezya ve Portekiz sömürgelerinde–, kendilerini ezen beyaz hükümetleri yıpratmanın tek yolu olarak gerilla mücadelesine karar vermiş durumdalar. Stokeley Carmichael'in 1967'de Havana'da yapılan OLAS Konferansı'na tarihi katılımının sonucu olarak, artık gerilla hareketlerinin sadece Güney yarım küreyle sınırlanmayan bir anlamı var. Bir Amerikalı tarihçi şöyle yazıyor: ABD'de "Yeni sol, kendini Castro, Guevara, Regis Debray ve Ho Chi Minh ile

¹¹ Üzülerek burada, "Tarıma Küba'nın daha fazla önem vermesi, verimli bir adada bazı duygular oluşturur, ama toprağın daha fazla insanı besleyemediği Meksika, Peru ve Bolivya gibi ülkeler için karışıklık çıkarmaktan başka işe yaramaz" diye yazan Hugh Thomas'tan ayrılmak zorundayım. (Hugh Thomas, "Cuba's Ten-year Revolution Still Experimenting", *The Times*, 17 Şubat 1969.)

daha fazla özdeşleştiriyor; radikallerin pek çoğu içerde 'sömürgecilığe' karşı 'gerilla savaşı'ndan söz ediyorlar ve gerçekte de siyah militanların kendilerini gördükleri gibi, yani şiddetli toplumsal değişimin devrimci öncüsü olarak görüyorlar.”¹² Aynı eğilim Batı-Avrupa'da da görülmektedir.

Bu gelişmeler, kıtanın bağımlılığı yüzünden bir devrim yapma yeteneğine sahip olup olmadığı kuşkusu açısından Latin-Amerika için büyük öneme sahip olabilir. ABD egemenliğine karşı başarılı bir isyan, ABD'nin, bu isyanın önemsiz olduğuna, müdahaleye değer olmadığına karar vermesi halinde gerçekleşebilir. Bu yüzden gelişmiş kapitalist dünyadaki iç parçalanma, Amerikan imparatorluğunun uç bölgelerinde devrimin önemli bir önkoşuludur. Böyle bir gelişme, Paris ve Şikago olaylarından sonra olasılık dışı görülemez. Son olaylar, ABD'nin Berkeley'den daha fazla Bolivya'da güçlü olduğunu ve deniz piyadesi kullanmanın evinden çok dışarıda daha kolay olduğunu göstermiştir.

Ama Latin-Amerika gerillaları, önemli bir zincirleme tepki başlattılar. Mayıs 1968'de Paris'te yaşanan olayların alabileceği biçimi alamaması, önceki yıl Bolivya'daki olaylardan dolayı değildir. Gu-
evara ve Debray, genç kuşakların ortodoks devrimci sola inancını aşındırmışlardır ve şimdi dünyanın kentsel alanlarında büyük bir yeni devrimci güç doğuyor. Ve o düşünceler, Nancahuazú'da olanların verdiği yeni bir güçle, Paris'te olanların dönüştürdüğü haliyle şimdi Latin-Amerika'ya geri dönüyor. 1968 Olimpiyat oyunları sırasında Meksikalı öğrencilerin isyanı, Fransa'daki Mayıs

¹² Christopher Lasch, "The Trouble with Black Power", *New York Review of Books*, 29 Şubat 1969.

Devrimi'nden doğrudan etkilenmiştir ve bu eylem biçimi –Latin-Amerika kentlerinde *avant-garde* öğrenciler arasındaki burjuva değerlerine karşı büyüyen bir başkaldırı– pekala geleceğin modeli olabilir.

Bununla beraber, gerilla hareketlerinin yakın gelecekte büyük başarılar sağlamaksızın sürmesi olasıysa da, gelecekteki değişimler için bir temel oluşturuyorlar. Prof. Hugh Thomas, Küba Devrimi'nin ayırıcı özelliklerden birisinin, Castro'nun “arkasında neredeyse tamamı sürekli kriz içinde geçmiş olan altmış yıllık Küba politikasına sıkıca kök salmış bir devrimci gelenek” olduğuna işaret eder.¹³ Onun çıkardığı sonuç, devrim, “engellenmiş devrimler dizisinin birikimidir”. Bir *New York Times* muhabiri 1965'de Venezüella gerillalarına ilişkin yazısında, pek çok analistin, onların “kuşkusuz uzun vadeli asgari hedef oluşturdukları”ına inandığını yazar. “Bu, –değişken ve işlevsiz de olsa– orduyu yıldıran, hükümeti etkileyen ve hepsinden önemlisi Venezüella politik yaşamında kökleri derinlere uzanan, ama uyumakta olan bir devrimci gizemi canlı tutan bir varlık oluşturmaktır”.

Latin-Amerika tarihinin çöplüğündeki başarısız ve düzmece devrimler arasında yollarını bulacak olan gelecek yüzyılın tarihçileri, olanaksız koşullara rağmen dağlarda savaşan küçük grupların, pratikte er ya da geç başarılı olacağı tanıtlanmış gerçek bir devrimci geleneğin sürdürülmesinde yaşamsal bir rol oynadığını daha iyi anlayabileceklerdir.

¹³ Hugh Thomas, “The Origins of the Cuban Revolution”, *The World Today*, Ekim 1963.

Che Guevara'nın sırt çantasında bulunan
fotoğraf makinesinden

EK

CHE GUAVARA'NIN
ÖLÜMÜNDEN SONRA
GERİLLA HAREKETLERİ

Che Guevara'nın önderliğindeki Bolivya hareketinin başarısızlığı ve onun 1967'de ele geçirilip öldürülmesi, 1959 Küba Devrimi'nden sonraki on yılı kapsayan birinci dönem Latin-Amerika gerilla deneyimini dramatik bir sonla kapadı. Bu dönem, Fidel Castro'nun gerilla ordusunun bir devrimci rejim kurmadaki başarısını ütöpik yollardan yinelemeye kalkışan deneyimsiz siyasal idealistler kuşağı için umutlar ve trajedilerle doluydu. Bolivya yenilgisi sanki bir dönemin sonunu gösteriyordu.

Yine de 1960'larda tüm kıtada başlayan süreç Guevara'nın ölümüyle duraksamadı. 1970'lerde gelişmeye başlayan Nikaragua'nın Sandinistas, Uruguay'ın Tupamaros gibi bazı gerilla hareketle-

ri, bu kitabın 1970'te yapılan ilk baskısı sırasında hızla parlayıp sönen bir ilgi gördü.¹ Bu kitapta sözü edilen Kolombiya'daki FARC ve ELN gibi bir çoğu 21. yüzyıla kadar değişmeden ve zafere ulaşmasalar da yenilgiye uğramadan sürebildiler. Guatemala'daki çeşitli hareketler, ülkenin kıtanın diğer yerlerindeki kadar çok daha güçlü baskılara maruz kalmasına rağmen kalıcı biçimde birleştiler ve 1990'lara kadar yılmadılar.

Başka yerlerde, bilinen ya da hiç beklenmedik bölgelerde, ve çoğu kez farklı taktikler ve ideolojilerle yepyeni gruplar ortaya çıktı. Bu yeni hareketlerin bazıları kentlerde, bazıları dağlarda yerli halk arasında faaliyet gösterdiler. Ama söylemleri ve farklılıkları ne olursa olsun, nerdeyse hepsi Guevara örneğinden esinlendiler ve onun 1967'de Küba'da kurulan *Tricontinental* örgütüne gönderdiği son mesajındakileri yerine getirmek kararlılığındaydılar:

“Ölüm, nereden ve nasıl gelirse gelsin, savaş sloganlarımız kulaktan kulağa yayılacaksa ve silahlarımız elden ele geçecekse ve başkaları yeni savaş ve zafer naralarıyla ve de mitralyöz sesleriyle cenazelerimize ağıt yakacaksa, hoş geldi, safa geldi.”²

Bu alışılmadık dokunaklı çağrı, bütün Latin-Amerika'nın bam teline vurdu ve Guevara'nın

¹ Bkz. “Devrimin Yenilgisi mi?”, bu kitapta s. 333.

² John Gerassi, “*Venceremos: The Speeches and Writings of Che Guevara*”, Londra, 1968, s. 424. *Tricontinental*, Küba tarafından Havana'da 1965'te düzenlenen bir konferansta kurulan Afrika, Asya ve Latin Amerika Halkları Dayanışma Örgütü'nün kısaltılmış adıdır. Konferanstan önce Kasım 1965'de Paris'te öldürülen örgütün Tunuslu kurucusu Ben Barka, bir hazırlık toplantısında, “Dünya devriminin iki akımı orada temsil edilecek: Ekim Devrimi'nden doğan akım ve ulusal kurtuluş devriminden doğan akım.” diye konuştu.

ölümünden sonra da, her yerde kulak verilip her yerde uyuldu. Çağrısı tüm kıtada, Buenos Aires'in, Sao Paulo'nun, Montevideo'nun kalabalık sokaklarında, balta girmemiş Amazon ormanlarında, Orta Amerika'nın tepelerinde ve fundalıklarında ve And Dağları'nda tekrar tekrar dirildi. Ancak 1990'larda ve 20 yıllık acımasız bir askeri baskı rejiminin ardından susturulabildi. Guevara'nın güçlü mirasının telaşına kapılan ve ardarda gelen ABD hükümetlerince kışkırtılan askeri güçler pek çok ülkede yönetimi ele geçirdiler ve gerillalara karşı açtıkları genel savaşta onları katlettiler. Régis Debray'ın bir zamanlar kehanette bulunduğu gibi, devrim karşı-devrim ortaya çıkardı.

Sözde-devrimcilerin pek çoğunun Guevara'nın ölümüne ilk tepkisi, onun devrimci gerilla savaşı stratejisini terk edilmesine değil, kırlar üzerine yaptığı vurguyu sorgulamak olmuştur. Bolivya'nın Nancahuazú bölgesinin kaba saba kırsal halkı ona yardıma gelmemişti ve kıtanın başka yerlerinde köylüler kırsal alanları boşaltarak büyük kentlerin gecekondu mahallelerine yerleşiyorlardı. Kentlerdeki bu muazzam nüfus yoğunlaşması, Mao Zedung'un klasik benzetmesindeki, gerilla ordularının içinde yüzebileceği deniz olabilir miydi? Güney Amerika'nın güneyindeki –Arjantin, Brezilya ve Uruguay– yeni bir devrimci kuşağın 1960'ların sonunda çizdiği tablo buydu.

Brezilya

Deneyimli bir Brezilyalı komünist olan Carlos Marighella, 1968'de Sovyet yanlısı Ortodoks Brezilya Komünist Partisi'nden ayrıldı ve Che Guevara ile Régis Debray'ın geliştirdiği devrimci *foco* anlayışını kırdan kente uyarladı. Marighella, önsel olarak patlamaya hazır Latin-Amerika kentlerinin içi-

ne sokulmuş küçük gerilla guruplarının, Brezilya ormanlarında kaybolmuş kırsal gerilla birliklerinden çok daha büyük bir siyasal etki yaratacağını ileri sürdü. Brezilya 1964'ten beri askeri yönetim altındaydı ve sivil demokrasi çökmüştü. Silahlı direniş, tek siyasal çözüm olarak görülüyordu.

Marighella, Küba örneğine ve Guevara'nın mirasına hayranlık duymakla birlikte, bu kent anlayışıyla küçük bir şehir gerillası birliği oluşturdu. Onlara *Ação Libertadora Nacional* (ALN/Ulusal Kurtuluş Eylemi) adını verdi ve kentte başlayıp daha sonra kırlara sıçrayacak bir devrimci savaş planı yaptı. 1968'de ALN hem silah alımı için para toplamak, hem de eylemcilerine yiyecek, barınak parası sağlamak için banka soygunlarına başladı. O yılın Eylül ayında, Marighella'nın grubu, gerilla savaşı taktiklerinde yeni gelişmelerin habercisi olan gösterişli bir harekâtla ABD büyükelçisi Charles Burke Elbrick'u kaçırdı. Elbrick, hükümetin 15 tutuklu devrimciyi serbest bırakmasından sonra serbest bırakıldı.

İster kır gerillası olsun, ister kent gerillası, Brezilya bir gerilla savaşı sürdürmenin hiç de kolay olmadığı bir ülkeydi. Ordunun denetimi sıkıca elinde tuttuğu (ve 1968'de sivil politik kurumları çok daha fazla sıkıştırdılar) koşullarda gerillaların başarı şansı çok düşüktü. Ordu, Elbrick'in kaçınılmasından sonra kendini bir iç savaşta kabul etti ve Marighella'nın grubuna karşı hızla misilleme başlattı. Kasım 1969'da Marighella ele geçirildi ve öldürüldü. Ardından hareketi vahşi baskılarla 1970'lerde yok edildi. Yine de etkisi uzunca süre devam etti, şehir gerilla savaşı üzerine yazıları geniş ölçüde yayımlandı.³

³ Carlos Marighella, *For the Liberation of Brazil*, Penguin,

Bundan bir kaç yıl önce Brezilya Komünist Partisi (PCB) içindeki bir başka grup, Çin-Sovyet bölünmesi sırasında Çin'in tutumunu destekleyerek partiden ayrılmıştı. Kendine Brezilyanın Komünist Partisi (PC do B) diyen bu grup kırlarda ayaklanma düşüncesini destekledi. Bu parti, 1969 yılına ait bir belgede, kırsal alanda üsler oluşturarak işe başlayacak “bir halk ordusu” kurulmasını tasarlamıştı, ama bir yandan da kentli gruplarla işbirliği yolları arıyordu. 1972’de Araguaia nehri kıyısında, Tocantins ve Pará eyaletleri arasındaki sınırda bir gerilla savaşı başlattı, ama kısa sürede Orta Brezilya’nın geniş arazisinde, ancak çok yıllar sonra herkes tarafından öğrenilecek geniş ve gizli bir askeri operasyonla hızla ve vahşice ezildi.⁴

Arjantin

Marighella’nın bir şehir gerillası hareketi düzenlediği sırada, Arjantin’de iki devrimci grup benzer biçimde düşünmeye başladılar. Bunlardan biri, kendine *Montoneros* diyordu. Eski sağ kanat katolikler ile 1965’te görevinden azledilen ve İspanya’da sürgünde yaşayan başkan Juan Perón’un eski sağ kanat destekçilerinden oluşan garip bir ittifak. 1970’lerin başlarında, Montoneros aşırı sola kaydı ve kendilerini iyi silahlanmış bir siyasi grup olarak örgütlediler. Gerçek devrimcilerin Perón’un toplumsal mirasını reddedemeyecekleri inancıyla, onun Arjantin’e dönmesi için Peróncu hareketin gençlik kanadı olan *Juventud Peronista* (Peróncu Gençlik) ile ortaklaşa mücadele yürüt-

Londra, 1971. Bazıları *The Mini Manual of the Urban Guerrilla* (Şehir Gerillasının Elkitabı) adıyla yayınlanmıştır.

⁴ Bkz. Tais Morais/Eumano Silva, “*Operação Araguaia: Os Arquivos Secreos da Guerrilha*”, Sao Paulo, 2005.

tüler. Perón gerçekten de 1972’de kısa süreliğine Buenos Aires’e döndü ve ertesi yıl Başkan seçildi. 1974’te öldü ve yerine karısı Başkan Yardımcısı olan Isabella Martínez geçti.

Bir diğer Arjantinli grup, Mario Roberto Santucho önderliğindeki *Ejército Revolucionario del Pueblo* (ERP/Halkın Devrimci Ordusu) idi. 1960’ların sonlarında ortodoks troçkist bir geçmişten doğdu. 1971’de bir ERP militanı, “Kır gerillası stratejisinden vazgeçtik. Savaş, kitlelerin bulunduğu yerdedir ve Arjantin daha çok kentlerden oluşur.” diyordu.⁵ ERP, taşranın sanayi kentlerine, Cordoba ve Rosario’ya yerleşti. Montoneros ve ERP’nin araları açıldı, ama her ikisi de şehir ayaklanması stratejisiyle işe giriştiler; zengin işadamlarını kaçırarak para sağladılar ve toplumsal saygınlıklarını arttırmak için de halkın sevmediği ve önde gelen siyasal kişileri öldürdüler.

Eylemlerinin sonucu olarak 1973-1976 yılları arasında ülkede geniş anlamda bir ayaklanma tehdidi gelişti. 1974-1976 arasında, Peron’un karısı Isabella’nın kısa hakimiyeti boyunca Peronistlerle derin bağlara sahip olan Montoneros iç savaş anlamına gelen harekete giriştiler. Bu sırada Peronist iç çekişmeye uzak duran ERP, 1974’te Andlar bölgesindeki Tucuman’da bir gerilla *foco*’su kurdu. Bu bölge, 1963’de Küba destekli Jorge Masetti gerilla hareketine⁶ sahne olmuştu. 1975’te ordu bunlara karşı operasyona girişti ve ertesi yıl Santucho

⁵ James Petras, “Questions to a Militant of the PRT-ERP”, *New Left Review*, No: 71, Ocak-Şubat 1972, Daniel Castro, “*Revolution and Revolutionaries: Guerrilla Movements in Latin America*”, Wilmington, 1999.

⁶ Bkz. Beşinci Kısım, İkinci Bölüm: “Jorge Masetti ve Salta Gerillaları”, s. 226. Ayrıca Jon Lee Anderson, “*Che Guevara: A Revolutionary Life*”, Bantam Press, New York, 1997, s. 573-94.

öldürüldü. İsabella Peron, 1976'da General Jorge Videla'nın başında bulunduğu bir askeri darbe ile görevden uzaklaştırıldı ve ardından gelen "Kirlili Savaş" her türlü direnişini yerle bir etti. Hem Montoneros, hem de ERP yok edildi.

Uruguay

1960'ların sonlarında Uruguay'da kentsel bölgede etkili olan benzer bir hareket gelişti. Kendilerine *Tupamaros* adını verdiler. Kökenleri, ateşli bir sendikacı olan Raul Sendic'in on yıl kadar önce ülkenin kuzeyindeki yoksul şeker kamışı işçilerini örgütlediği günlere dayanır.⁷ Kırsal bölgedeki yalıtılmış eylemlerin oldukça ılımlı etkisi Sendic'i devrimcilerin kentsel bölgelerde, özellikle de Montevideo'da çalışması gerektiğine inandırdı. 1968'de Tupamaros başkentteki ekonomik hedeflere saldırmaya başladı. Başlangıçta fidye için zengin işadamlarını kaçırdılar ve ardından 1970'te ABD'li polis işkencecisi Dan Mitrione'yi infaz ettiler. 1971'de İngiltere Büyükelçisini kaçırıp sekiz ay alıkoydular.

Tupamaros şiddetli baskı altında, Sendic de dahil olmak üzere önde gelen tüm yöneticilerinin kuşatılıp yakalanmasına kadar ancak iki yıl dayanabildi. Uruguay silahlı kuvvetleri yönetime el koydu ve silahlı eylemler olanaksızlaştı.

1960'ların sonlarıyla 1970'lerin başlarında Brezilya, Arjantin ve Uruguay'daki şehir gerilla eylemleri önemli bir yerel etki sağladı ve uluslararası ilgiyi Latin-Amerika üzerine yoğunlaştırdı. Dış dünya 1960'ların kır gerillalarına hiç bir zaman fazlaca ilgi göstermemişti, ama şehir gerilla eylem-

⁷ Alain Labrousse, *The Tupamaros: Urban Guerrillas in Uruguay*, Penguin, Londra, 1973.

leri her yerde manşet oldu; özellikle de ABD’de. Sonunda, fazla gecikmeden, gerici bir tepki gelişti. 1973’te Şili’de Salvador Allende’ye karşı düzenlenen darbeye ülkede ve Güney Amerika’nın hemen her yerinde on yıldan uzun bir süre askeri rejimler hüküm sürdü.

Nikaragua

Güney bölgesi ülkeleri –Arjantin, Brezilya, Bolivya, Şili, Paraguay ve Uruguay– 1970’ler boyunca askeri yönetimler altındayken, gerilla olgusu Orta Amerika’da, birincil olarak Nikaragua’da sürdü. *Frente Sandinista de Liberación Nacional* (FSLN/ Sandinist Ulusal Kurtuluş Cephesi) ilk olarak Carlos Fonseca Amador tarafından, Küba örneğinden esinlenerek 1961’de kuruldu. Sandinistler, Orta Amerika’da uzun süre ABD’nin temel direklerinden olan General Anastasio Somoza’nın diktatörlüğünü yıkmaya yönelik bir siyasal hareket örgütlemeye giriştiler. 1967’de dağlarda bir gerilla grubu oluşturdular, ama bu grup kısa sürede yok edildi. 1970’lere kadar önemli bir siyasal etki yaratamadılar. 1974’te Managua’nın zengin bir semtinde bir bakanın evini gösterişli bir biçimde ele geçirdiler ve karşılığında önemli bir fidye ile siyasal tutukluların salıverilmesini sağladılar. Sonunda Sandinistler kısa sürede kendi aralarında strateji ve taktik konularında bölündüler ve durumlarını güçlendiremediler. 1976’da Fonseca yakalandı ve öldürüldü.

Sandinistler üç gruba bölündü. Tomás Borge ve Bayardo Arce önderliğinde, güçlerin kırsal alanlarda yoğunlaştırılmasını savunan grup *Guerra Popular Prolongada* (GPP/Uzun Halk Savaşı) adını aldı. İkinci grup, kentlerde silahlı eylemleri savunan, Jaime Wheelock önderliğinde kurulan

Proletario (Proleter Çizgi) grubuydu. Üçüncüsü, Daniel Ortega yönetiminde, geleneksel sol dışındaki gruplarla işbirliğini öngören *Terceristas* (Üçüncü Yol) grubuydu. Her üç grup da, birleşme konusunda Fidel Castro'nun baskısına maruz kaldılar ve ancak 1978'de Somoza rejiminin güçten düşme belirtileri göstermeye başlamasıyla her grup kendi destekçileriyle, ülke çapında silahlı saldırı eylemlerine yöneldiler. Sonuçta bu üç grup, Küba'nın baskısıyla Mart 1979'da Sandinist Ulusal Yönetimi adıyla birleştiler. Birleşmeden dört ay sonra 19 Temmuz'da, küçük bir gerilla ordusu Managua'yı ele geçirdi. Somoza yurt dışına kaçtı ve sonunda Paraguay'da öldürüldü.

Sandinistlerin zaferi, Küba devriminin kopması gibiydi ve Guevara'nın gerilla savaşının kırlardaki potansiyel güce duyduğu inancı doğru oluyor görünüyordu. Yine de, yüzeysel benzerliklere rağmen, Somoza'nın yenilgisi gerilla ordusunun kendine özgü zaferinden çok, kentlerde ve kırlarda gelişen güçlerin geniş koalisyonunun yarattığı baskının sonucuydu. Sandinistlerin başarısı, her durumda, Managua'da ve Washington'da Küba Devrimi'nin başarısı ve Orta Amerika'da Küba (ve Sovyet) nüfuzunun genişlemesi olarak algılandı. Jimmy Carter yönetimi süresince ABD, Somoza'nın düşürülmesine müdahale konusunda pek çaba göstermedi, ama 1980'de Ronald Reagan'ın seçimi kazanmasıyla, Washington, Sandinistleri Amerika yarıküresinde yeni bir soğuk savaş düşmanı olarak kabul etti. ABD, kısa süre sonra onları yok etmeye karar verdi. Amerikalılar, Sandinist hükümetine karşı silahlı sağ muhalefet, "kontralar" aracılığıyla Nikaragua'da bir iç savaş başlattı. Sonuçta, Sandinistler on yıl sonra 1990'da yapılan seçimlerde yenildiler.

El Salvador

Sandinistlerin 1979'daki zaferinin bir etkisi, baskıcı askeri yönetimler altındaki Orta Amerika ülkelerinde, özellikle de El Salvador ve Guatemala'da benzer sol kanat hareketlerine yeni umut taşımak oldu.⁸ El Salvador Komünist Partisi, 1960'larda Sovyet-Çin bölünmesinin etkisiyle Latin-Amerika'nın her yanında yaşanan bölünmeleri yaşamıştı. Pek çoğu Sovyet yanlısı partiden ayrılıp Çin ya da Küba modeline yakın gruplar oluşturdular. En tanınmış komünist lider, partiden 1970'te ayrılıp *Fuerzas Populares de Liberación Farabundo Martí* (FPL/Farabundo Marti Halk Kurtuluş Güçleri) adıyla anılan gerilla gurubunu kuran Cayetano Carpio idi. Farabundo Martí, 1930'larda bir komünist liderdi. 1970'lerde El Salvador'da ciddi kuramsal ve taktiksel farklılıklar gösterecekler de, buna benzer küçük gerilla orduları oluşturuldu. Bunların arasında Joaquin Villalobos önderliğinde ERP (*Ejército Revolucionario del Pueblo*/Halkın Devrimci Ordusu) ile ERP'nin ünlü şair Roque Dalton'u öldürmesinin ardından kurulan *Resistencia Nacional* (RN/Ulusal Direniş) de vardı.

Sonunda bu gruplar 1979 Aralık ayında FLMN şemsiyesi altında birleştiler. Birlik konusundaki baskı bir kez daha Küba lideri Fidel Castro'dan geldi. FLMN ilk askeri saldırısını Başkan Reagan'ın göreve başlamasından on gün önce, Ocak 1981'de gerçekleştirdi. Morazán ve Chalatenango eyaletlerini etkin bir biçimde kontrol altına alan FMLN gerillaları, on yıl boyunca çarpıştılar, ama sonuna kadar ABD tarafından desteklenen El Salvador ordusuna karşı ülke genelinde etkin olamadılar.

⁸ James Dunkerley, *The Long War: Dictatorship and Revolution in El Salvador*, Junction Books, Londra, 1982.

Nisan 1983'te Cayetano Carpio'nun komutan yardımcısı Ana María açıklanamaz bir biçimde yoldaşları tarafından öldürüldü ve Carpio da aynı gün intihar etti.

Komşu Nikaragua'da Sandinist hükümetin çöküşünden sonra, 1992'de gerilla savaşını son vermek için barış görüşmelerine başlandı. FMLN seçimlere katılan bir siyasal gruba dönüştü, ancak başarılı olamadı.*

Guatemala

Guatemala'da gerilla hareketleri 1960'ların sonunda büyük ölçüde gerilediyse de, 1970'te gerillalar dışişleri bakanının ve Almanya büyükelçisinin kaçırılması başta olmak üzere çok sayıda ve önemli kent eylemine giriştiler. Aynı yıl başkanlık seçimini kazanan Albay Carlos Araña Osorio'nun başlattığı bir dizi baskı uygulamaları onların çöküşüne yol açtı. 1972'de Komünist Partisi'nin (PGT) altı üst düzey üyesinin öldürülmesiyle Guatemala sol tarihinin en karamsar dönemine girildi.

Yine de askeri rejime karşı taban hareketi sürdü. 1976'daki deprem felaketinden sonra yerli toplulukları hükümet otoritesinin yokluğu koşullarında örgütlenmek zorunda kaldılar. Bu örgütler siyasallaştılar ve üç yeni gerilla grubu ortaya çıktı: *Organización Revolucionario del Pueblo en Armas* (OPRA/Devrimci Silahlı Halk Örgütü), *Ejército Guerrillero de los Pobres* (EGP/Yoksulların Gerilla Ordusu) ve yeniden örgütlenen *Fuerzas Armadas Rebeldes* (FAR/İsyancı Silahlı Kuvvetler). 1970'lerin sonunda bu üç gurup, yerli toplulukların şaşırtıcı desteğiyle kırsal bölgelerde bir araya geldiler

* FMLN, 16 Mart 2009'da yapılan devlet başkanlığı seçimi kazandı. -Ed.

ve zengin çiftlik sahiplerinin kaçırılması ve önde gelen askeri kişilerin öldürülmesi gibi çok sayıda eylem gerçekleştirdiler.

Ancak bir kez daha rejim vahşi bir baskı dönemi başlattı. 1978-1982 yılları arasında pek çok eyalette ordunun saldırıları ve katliamları yaşandı. Mart 1982'deki *coup d'état*, kana susamış General Efraín Ríos Montt'u iktidara getirdi. Bu, isyanı bastırmak için tüm gücüyle saldıracak bir askeri düzenin habercisiydi. Gerilla gurupları *Unidad Revolucionaria Nacional Guatemalteca* (URNG/ Guatemala Ulusal Devrimci Birliği) adıyla yeni bir şemsiye örgüt oluşturdular ve savaş on yıl daha sürdü. Barış görüşmeleri 1994'te başladı ve Birleşmiş Milletler'in gözetiminde 1996'da sonuçlandı.

Peru

1970'te Peru'da gerilla savaşını da yürüten sıradışı güçlü bir siyasal hareket ortaya çıktı. *Sendero Luminoso* (Aydınlık Yol) biraz Küba'dan, biraz da Che Guevara'dan etkilenmişti. Kökleri 1964'te Sovyet yanlısı Peru Komünist Partisi'nden ayrılan Çin yanlısı hizbe dayanır ve başında Andlar bölgesinde Ayacucho'daki üniversitede felsefe dersleri veren bir dahi, Abimael Guzmán vardır. Guzmán, 1965'te Çin'e gitmiş, orada Çin ve And toplumlarının arasındaki benzerlikten emin olmuştur. Peru'nun Çin yanlısı *Bandera Roja* (Kızıl Bayrak) partisini ele geçirmiştir. Harekete verdiği adla Guzmán, harekete verdiği adla 1920'lerde "Marksizm-Leninizm devrimin aydınlık yolunu açacaktır"ı yazan ilk Perulu Marksistlerden José Carlos Mariátegui'ye bağlılığını da göstermiş oldu

Aydınlık Yol, 1970'lerde Andlardaki kent üniversitelerinin sol siyasal hareketi olarak faaliyet gösterdi, ancak, 1980'de kırsal alanlara geçerek

Çin modelinde bir “halk savaşı” için hazırlanmaya başladı. Muhaliflerine karşı aşırı şiddet politikasını benimseyerek, Andlarda büyük destek kazanmış olan bağınaz protestan (evangelist) hareketlerinkine benzer dinsel bir keskinlikte mücadele etti. Aydınlık Yol, Andların her yerinde çabucak yayıldı ve kısa zamanda Lima varoşlarında örgütlenmeye başladı. Hükümeti küçük düşürmek için elektrik direklerini uçurdu ve egemenliğini göstermek için yerel toplum liderlerini öldürdü.⁹

1980’ler boyunca Aydınlık Yol, görünüşte güçsüz bir hükümet döneminde etkisini tüm ülkeye yaydı. 1990’da gerillalara boyun eğdirmesi için askerlere tam yetki veren Alberto Fujimori’nin başkan seçilmesiyle durum tamamen değişti. Onlar da bu yetkiyi kanlı ve vahşi bir savaşta kullandılar. Guzmán, Eylül 1993’te Lima’da yakalandı, yargılanması ve hapsedilmesinden sonra onun hareketi yaşayamadı. 2003’te yayımlanan Gerçek ve Uzlaşma Ko-misyonu raporuna göre, 70.000 kadar kişi öldürüldü ya da “kaybedildi”.

Bu yıllarda Peru’da *Movimiento Revolucionario Túpac Amaru* (MRTA/Túpac Amaru Devrimci Hareketi) adlı küçük bir gerilla hareketi faaliyete geçti. MRTA, bir dönem iktidarda olan APRA’nın sol kanadının oluşturduğu 1960’ların Luís de la Puente’nin MIR’inin çizgisinde tipik Küba yanlısı bir hareketti.¹⁰ İlk eylemleri olan Kentucky Fried Chicken lokanta zincirinin bombalanması 1984’te gerçekleşti. Liderleri Victor Polay, 1989’da yakalandı, ama hareket etkisi azalarak bir kaç yıl

⁹ Simon Strong, *Shining Path: the World’s Deadliest Revolutionary Force*, HarperCollins, Londra, 1992.

¹⁰ Bkz. Bu kitapta “Luis de la Puente ve MIR”, Dördüncü Kısım, Dördüncü Bölüm, s. 154.

daha sürdü. En görkemli eylemleri Aralık 1996'da Lima'daki Japon büyükelçiliğinin işgaliydi. Burada 72 kişiyi dört ay süreyle rehin aldılar. Silahlı kuvvetler, Fujimori hükümetinin emriyle binaya saldırarak rehineleri kurtardı ve gerillaların bazıları çatışmada öldü, kalanları orada infaz edildi.

Meksika

1990'larda Meksika'da, güneyindeki Chiapas eyaletinde tamamen farklı bir hareket ortaya çıktı. *Ejército Zapatista de Liberación Nacional* (EZ-LN/Zapatist Ulusal Kurtuluş Ordusu), kendisine "*Subcomandante Marcos*" diyen, köklerini on yıl önce başlayan Lacandon yerlileri arasındaki çalışmaya dayandıran bir başka üniversite profesörünün buluşuydu. 1 Ocak 1994'te Zapatistler Chiapas'da beş belediyeyi ele geçirerek olağanüstü bir ulusal ve uluslararası ilgi odağı oldular.

Bunlar da, biraz farklı da olsalar, 1960'larda dağlara çıkan Küba yanlısı devrimcilerin mirasçılarıydılar. İki gurup, Génaro Vázquez Rojas önderliğindeki *Asociación Cívica Nacional Revolucionaria* (ACNR/Devrimci Ulusal Yurttaş Birliği) ve Lúcio Cabañas Barrientos önderliğindeki *Partido de los Pobres* (PP/Yoksullar Partisi), 1968 Olimpiyatlarının başlangıcında Meksiko kentinde meydana gelen Tlatelolco öğrenci katliamı sonrasında oluştu. Her iki gurup da yerlilerin büyük desteğini aldılar ve bu destek kıyı eyaleti Guerrero'daki hükümet baskılarından etkilenen halkın desteğini alarak başladı. Savaşçı birlikleri sınırlıydı ve eyalet dışında gelişme gösteremediler. 1970'lerin başlarında önderlerinin öldürülmesinden sonra varolamadılar. Yine de devrimci geleneklerine katkıda bulunarak kendilerini onurlandıran bu iki gerilla grubu toplumun anılarında yaşamaya de-

vam ettiler.

Onların izinden giden Zapatistler, 1980'lerde örgütlenmeye başladılar, ama daha en başta Latin-Amerika'daki eski Küba yanlısı gruplardan farklı bir gündemleri vardı. Her şeye rağmen Meksika'nın kendine özgü bir devrimci geleneği vardı ve ulusalcı Zapatistler topraksız köylülere desteklerken bunu kullandılar. Komşuları Guatemala'daki güçlü yerli hareketlerin devrimci faaliyetlerini bildiklerinden, Chiapas'daki yerli halkın davasını savunmaya başladılar.

Zapatistler yepyeni bir siyasal hareket modeliydi. 1994'te Chiapas'ta gerçekleştirdikleri silahlı eylemlerin ardından, büyük ölçüde barışçılışıp o yıllarda filizlenmeye başlayan globalizm karşıtı hareketlerle uluslararası ittifak oluşturdular. İnternet, cep telefonu gibi yeni teknolojilerin olanaklarını da kullandılar ve böylece Meksiko, Paris ve New-York'un geniş kitlelerinin, Zapatistlerin etkinliklerinden ve *Subcomandante* Marcos'un düşüncelerinden olabildiğince bilgi sahibi olmalarını sağladılar.

Zapatistlere verilen uluslararası destek, Meksika hükümetini onlarla pazarlığa oturmaktan zorunda bıraktı. Hükümet, diğer Latin-Amerika ülkelerindeki gibi gerillaları yok eden bir "Kirli Savaş"a girişemedi. Yine de Zapatistler, onlarca yıllık geçmiş olan *Partido Revolucionario Institucional*'in (PRI/Kurumsal Devrimci Parti) kurduğu hükümet gerilemeye başlamışken, Meksika içinde daha geniş bir sol destek sağlayamadılar. EZLN, Chiapas sınırları içinde kaldı ve başarısızlığını "iktidarı almadan dünyayı değiştirmek" sloganıyla bir erdem gibi sundu.

Kolombiya

Kolombiya'daki gerillalar, Latin-Amerika'daki benzer hareketlerin en kalıcısı oldular ve 1960'lar-daki Kolombiya Devrimci Silahlı Kuvvetleri'nin (FARC) lideri Manuel Marulanda 21. yüzyıla kadar bu liderliğini sürdürdü. Son 40 yılda, içerde ve dışarda, gerilla hareketlerini etkileyen, ama onların varolma yeteneğini zayıflatamayan temel değişikliklere sahne oldu. İlk değişiklik, ABD ve Avrupa pazarlarını besleyen kokain ve eroin hammadde-sinin üretiminin gelişiminde ortaya çıktı. Kenevir, koka ve haşhaş ekimine ayrılan topraklar 1960'lar-dan sonra beş kat genişledi ve gerilla hareketleri bu ekim alanlarındaki kır işçilerini korudular.

İkinci değişiklik, milis örgütlerinin (paramiliter) büyümesi oldu. Bu örgütler parasal olarak, 19. yüzyıldan beri Kolombiya'ya özgü iç savaş ortamını canlı tutan uyuşturucu baronları ve sonra da devlet tarafından desteklendiler. ABD'nin tasarımı olan "Kolombiya Planı"yla ilk kez 1999'da başlatılan askeri yardım paketi, milislerin (paramiliter) çoğalmasıyla iki katına ulaştı. Böylece Kolombiya dünyada ABD yardımı alan en büyük beşinci ülke oldu.

Üçüncü değişiklik, Sovyetler Birliği'nin 1991'deki çöküşü ve buna bağlı olarak, bir zamanlar FARC gerillalarının ana desteği olan Kolombiya Komünist Partisi'nin etkisizleşmesi oldu. 1990'da yetenekli bir komünist lider olan Jacobo Arenas'ın ölümü, Marulanda'yı FARC'ın tek komutanı yaptı.

Gerillalarla hükümet arasındaki pazarlıkların geçen 25 yılın temel konusu olmasına karşın, 1980'lerdeki şanssız bir deneyim FARC'ı bu pazarlıklarda çekingen davranmaya itti. FARC, 1984'te ateşkes imzalanmasından sonra, yetkililer tarafından yasal bir parti kurmaya –*Unión Patriótica*

(UP/Yurtsever Birlik)– ve 1985'teki seçimlerinde aday göstermeye teşvik edildi. Bu deneyimle ortalama bir başarı sağlandı ve FARC altı senatör, 23 millet vekili ve yüzlerce yerel meclis üyesi ile seçimi tamamladı.

Ancak sonuç felaket oldu. Açığa çıktıktan ve başlarını siperden çıkarttıktan sonra, UP yandaşlarının pek çoğu tek tek öldürüldüler. Seçimden sonraki bir yıl içinde 4.000'den fazla sol sempati-zan ve kadro öldürüldü. FARC gerillaları kırlardaki güvenli bölgelere çekildiler ve aynı hatayı tekrarlamamaya and içtiler.

Bolivya

Guevara'nın ölümü, Bolivya'da gerilla savaşının sonunu belirlemiş oldu, ancak pek çok sol devrimci stratejiye inanmaya devam etti. 1970 Temmuzunda çoğunluğu katolik olan La Paz'lı bir grup üniversite öğrencisi, La Paz'ın güney doğusundaki vadide, Teoponte bölgesinde bir gerilla üssü kurdular. Bu davranış, Guevara'ya bağlı ve onun hareketinin devamı olarak algılandı. Teoponte gerillaları siyasal ve askeri olarak deneyimsizdiler ve grupları bir kaç ay içinde vahşice ezildi.¹¹ Bolivya, 1970'lerin başlarında General Juan José Torres'in kısa süren bir radikal-milliyetçi yönetiminden sonra, diğer güney ülkeleri gibi, silahlı muhalefetin olanaksızlaştığı uzun süreli bir askeri yönetimler dönemine girdi.

1980'lerde, yerlilerin siyasi hareketleri oluşmaya başladığında, içlerinden bazıları bir silahlı kanat oluşturdular. 18. yüzyılın sonlarında yaşayan bir yerli isyancı olan Túpac Katari'nin adıyla

¹¹ Gustavo Rodríguez Ostría, *Teoponte: la otra guerrilla guevarista en Bolivia*, La Paz, 2006.

1984'te kurulan *Ejército Guerrillero Túpac Katari* (EGTK/Túpac Katari Gerilla Ordusu) Bolivya'daki ilk yerli gerilla hareketiydi. Bunların ilk silahlı eylemi, 1991'de La Paz'ın dışında El Alto'da yüksek gerilim hattını havaya uçurmak oldu.

EGTK'nın liderleri arasında "El Mallku" adıyla tanınan ve Pachakuti Yerli Hareketi'nin başı olan Felipe Quispe ve 2006'da Başkan Yardımcısı olan toplumbilimci Alvaro García Linera da vardı. 1992'deki bir askeri baskı dönemi grubun parçalanmasına neden oldu ve aralarında Quispe'nin de bulunduğu pek çok yandaşı tutuklandı. Bir başka yerli gerilla gurubu, adını 19. yüzyılda yaşamış bir isyancıdan alan *Fuerzas Armadas de Liberación-Zarate Willka* (FALZW/Zarate Willka Silahlı Kurtuluş Güçleri) 1989'da kuruldu. Anti-emperyalist bir yerli hareketi olan FALZW, kamusal etkinliğini 1989'da, Mormon misyonerlerine yönelik bir saldırıyla 1989'da başlattı. Liderleri ertesi yıl tutuklandı ve hareket, benzer yerli gündemiyle hareket eden diğer grupların içine karışarak yok oldu.

Sonuç

Guevara'nın ölümünden sonraki 40 yıl, şehir gerilla savaşında yaşanan belirgin artışla, gide-rek artan askeri baskıyla ve And ülkelerinde güçlü yerli hareketlerinin ortaya çıkışıyla belirlendi. Guevara bir uluslararası devrimci simge olmaya devam ederken, onun özgün mesajı bulanıklaştırıldı. Görünüm, 21. yüzyılın başlarında geri dönülemez biçimde değişti. Köylü ayaklanmaları ve gerilla hareketleri tarihin içinde kayboldu. Yine de 1998'de devrimci bir program sunan soldan kanattan bir albayın, Hugo Chávez'in seçimleri kazanmasıyla Guevara'nın benimsediği pek

çok siyasal konu kıta gündeminin tepesine yeniden oturdu.

Latin Amerika'nın 19. yüzyıldaki kurtarıcısı Simón Bolívar'ın anısına Hugo Chávez tarafından "Bolivarcılık" adıyla yeni bir uluslararası hareketin oluşturulması Küba devriminin ilk yıllarındaki coşkuyu yeniden canlandırır gibi oldu. Fidel Castro'nun kendisi, devrimci bir hükümetin başında elli yıl geçirdi ve Latin-Amerika'nın belki de 20. yüzyıldaki en büyük kişisi olarak kabul edildi. Daha sonra, 2006'daki seçimlerde Evo Morales'in Bolivya'nın ilk yerli başkanı olarak seçilmesiyle "Bolivarcı" hareket güç toplamaya başladı. Morales'in başkan yardımcısı Alvaro García, bir zamanlar Túpac Katari Gerilla Ordusu'nun bir kadrosuydu. Chavez'in bakanlarının pek çoğu da 1960'larda Venezüella'daki gerilla savaşlarından sağ kalan eylemcilerdi. Latin-Amerika'da 20. yüzyıl gerilla hareketleri sislere gömülürken, şimdi onların mirası kıtanın gelişen politikalarına sıkıca kök salmış bulunuyor.

KAYNAKÇA

KOLOMBİYA

Kitaplar

Colombia en pie de lucha, Editorial Paz y Socialismo, Prag, 1966.

Comité Central del Partido Comunista de Colombia, *Treinta años de lucha del partido comunista en Colombia*, Ediciones Paz y Socialismo, Bogotá, 1960.

Enrique Cuellar Vargas, *13 Años de Violencia*, Ediciones, Cultura Social Colombiana, Bogotá, 1960.

Diario de un guerrillero colombiano, Editorial Freeland, Buenos Aires, 1968.

Robert H. Dix, *Colombia: the Political Dimensions of Change*, Yale University Press, 1967.

Orlando Fals Borda, *Campesinos de los Andes*, Editorial Iqu-eima, Bogotá, 1961.

Orlando Fals Borda, *La subversión en Colombia*, Ediciones Tercer Mundo y Departamento de Sociología, Universidad Nacional, Bogotá, 1967.

- Vernon Lee Fluharty, *Dance of the Millions: Military Rule and Social Revolution in Colombia, 1930-1956*, University of Pittsburg Press, 1957.
- Eduardo Franco Isaza, *Las guerrillas del llano*, Libería Mundial, Bogotá, 1959.
- Germán Guzmán Campos, *La violencia en Colombia*, Edición Tercer Mundo, Bogotá, 1962.
- Germán Guzmán Campos, *Camilo: Presencia y destino*, Servicios Especiales de Prensa, Bogotá, Mayıs 1967.
- Norberto Habegger, *Camilo Torres: el cura guerrillero*, Editorial A, Pefia Lillo, Buenos Aires, 1967.
- Pat Holt, *Colombia Today - and Tomorrow*, Pall Mall Press, London, 1964.
- Alonso Moncado Abello, *Un aspecto de la violencia*, Bogotá, 1963.
- Diego Montaña Cuellar, *Colombia: país formal y país real*, Editorial Platina, Buenos Aires, 1963.
- Cristian Restrepo Calle (ed.), *Camilo Torres: Biografía, Plataforma, Mensajes*, Ediciones Carpel-Antorcha, Medellín, Nisan 1966.
- José Maria Nieto Rojas, *La batalla contra el comunismo en Colombia*, Empresa Nacional de Publicaciones, Bogotá, 1956.
- Camilo Torres Restrepo, *Obras Escogidas*, Provincias Unidas, Montevideo, 1968.
- Camilo Torres: Liberación o muerte*, Instituto del Libro, Havana, 1967.
- Luís Torres Almeyda, *La Rebelión de Galán el Comunero*, Bucaramanga, Imprenta del Departamento, 1961.

Makaleler

- Germán Arciniegas, "La violence en Colombie", *Problèmes d'Amérique latine*, La Documentation Française: Notes et Études Documentaires, No. 3247, 21 Aralık 1965.
- Norman A. Bailey, "La Violencia in Colombia", *Journal of Inter-American Studies*, Ekim 1967.
- Alvaro Delgado, "The Working Class and Labour Movement in Colombia", *World Marxist Review*, Eylül 1967.
- Alvaro Delgado, "Freedom to Colombian Patriots", *World Marxist Review*, Nisan 1967.
- Orlando Fals Borda, "Violence and the Break-up of Tradition in Colombia", *Obstacles to Change in latin America*, ed. by Claudio Veliz, Oxford University Press for Chatham House, 1965.

- Ernest Feder, "The Rational Implication of Land Reform in Colombia and its Significance for the Alliance for Progress", *America latina* (Rio de Janeiro), Centro Latin-americano de Pesquisas en Ciencias Sociais, Ocak-Mart 1963.
- Rafael H. Gaviría-Calarca Moeschamp, "La lutte en Colombie", *Partisans* (Paris), Nisan-Haziran 1967.
- Adolfo Gilly, "Guerrillas and 'Peasant Republics' in Colombia", *Monthly Review*, Ekim 1965.
- Adolfo Gilly, "Camilo, Guerrillero", *Aranco*, Ocak 1966. (Camilo'nun ölümünden önce yazılmıştır.)
- Alberto Gómez, "The Revolutionary Armed Forces of Colombia and their Perspectives", *World Marxist Review*, Nisan 1967.
- Eric Hobsbawm, "The Revolutionary Situation in Colombia", *World Today*, vol. xix, Haziran 1963.
- Ronald H. McDonald, "Political Protest and Alienation in Voting: the Case of Colombia", *Interamerican Economic Affairs*, vol. xxi, No. 2, Güz 1967.
- Marío Menéndez Rodriguez, "El Ejército de Liberación Nacional de Colombia". *Sucesos*, Nos. 1777-81.
- Diego Montaña Cuellar, "Los problemas estratégicos y tácticos de la revolución en Colombia" (Kolombiya Komünist Partisi'nin politik tezleri), *Punto Final* (Ek), No. 47, 30 Ocak 1968.
- Marcel Niedergang, "La Guérilla Révolutionnaire en Amérique Latine", *Le Monde* (Paris), 8 Şubat 1965.
- Francisco Posada, "La violencia y la vida colombiana", *Documentos Politicos* (Kolombiya Komünist Partisi'nin dergisi), Mayıs-Haziran 1967.
- "Un pays inquiet qui manifeste sa volonté de progres", *Tribune de Genève*, 20 Ocak 1967.
- "Colombie: la situation politique apres les elections generales de 1966", *Problèmes d'Amérique Latine* 4, La Documentation Francaise: Notes et Études Documentaires, 3 Şubat 1967, No. 3360.
- Russell W. Ramsey, "The Colombian Battalion in Korea and Suez", *Journal of Inter-American Studies*, Ekim 1967.
- Gilberto Vieira, "La Colombie à l'heure de Marquetalia", *Démocratie nouvelle* (Où va Mister Johnson? başlığı sayı), Temmuz-Ağustos 1965.
- Richard S. Weinert, "Violence in Pre-modern Societies: Rural Colombia", *American Political Science Review*, Haziran 1966.

Robert C. Williamson, "Toward a Theory of Political Violence a the Case of Rural Colombia", *Western Political Quarterly*, Mart 1965.

PERU

Kitaplar

Héctor Béjar, *Perú 1965: Apuntes sobre una experiencia guerrillera*, Casa de las Américas, Havana, 1969.

Hugo Blanco, *El camino de nuestra revolucion*, Lima, 1964.

Francois Bourricaud, *Poder y sociedad en el Perú contemporáneo*, Paidós, Buenos Aires, 1967.

Gonzalo Am Castillo, *Historia secreta de las guerrillas*, Ediciones 'Mas alia', Lima, 1967.

Silvestre Conduruna, *Las experiencias de la última etapa de las luchas revolucionarias en el Perú*, Ediciones Vanguardia Revolucionaria, Lima, 1966; *Estrategia*, No. 3 (Santiago), 1966.

Las Guerrillas en el Perú y su represión, Savaş Bakanlığı, Lima, 1966.

Ricardo Letts Colmenares, *Reforma Agraria Peruana*, Lima, 1964.

Ricardo V. Luna Mendoza, *The Role of the Modern Peruvian Left*, (Department of Politics of Princeton University, Nisan 1962).

Carlos Malpica, *Guerra o muerte al latifundio*, Lima, 1963.

Carlos Malpica, *Los dueños del Perú*, Ediciones Ensayos Sociales, Lima, 3. baskı, 1968.

Marío Malpica, *Biografía de la revolucion: historia y antología del pensamiento socialista*, Ediciones Ensayos Sociales, Lima, 1967.

Rogger Mercado, *Las guerrillas del Perú, el MIR: de la prédica ideológica a la acción armada*, Fondo de Cultura Popular, Lima, 1967.

Nahuel Moreno (Hugo Bressano), *La revolución latinoamericana*, Ediciones Chaupimayo, Lima, 1962.

Hugo Neira, *Cuzco: Tierra y Muerte*, Ediciones Problemas de Hoy, Lima, 1964.

Hugo Neira, *Los Andes: Tierra o Muerte*, Editorial Zyx, Santiago, 1968.

R. J. Owens, *Peru*, Oxford University Press: Royal Institute of International Affairs, 3. baskı, 1966.

James L. Payne, *Labour and Politics in Peru*, New Haven, Conn., 1965.

Luís de la Puente Uceda, *La Reforma del agro peruana*, Ediciones Ensayos Sociales, Lima, 1966.
Tenencia de la tierra y desarrollo soto-económico del sector agrícola: Perú, CIDA Washington, 1966.
 Victor Villanueva, *El Militarismo en Perú*, Lima, 1962.
 Victor Villanueva, *Hugo Blanco y la Rebelión Campesina*, Editorial Juan Mejía Baca, Lima, 1967.

Makaleler

Héctor Béjar, "Bilan d'une guérilla au Pérou", *Partisans* (Paris), No. 37, Nisan-Haziran 1967.
 "Hugo Blanco Correspondence", *International Socialist Review*, Spring 1965.
 David Chaplin, "Peru's Postponed Revolution", *World Politics*, Nisan 1968.
 Wesley W. Craig, "The Peasant Movement of La Convención, Peru: Dynamics of Rural Labour Organization", paper presented to seminar on peasant movements in Latin America, Cornell University, Aralık 1966.
 Norman Gall, "Letter from Peru", *Commentary*, Haziran 1964.
 Norman Gall, "Peru's Misfired Guerrilla Campaign", *Reporter*, Ocak 1967.
 Adolfo Gilly, "Los sindicatos guerrilleros del Perú", *Marcha*, Montevideo, Ağustos 1963.
 André Gunder Frank, "Hugo Blanco Must Not Die", University of Toronto, Ocak 1967.
 Eric J. Hobsbawm, "Problèmes Agraires à La Convención (Pérou)", International CNRS Conference on Agrarian Problems in Latin America, Ekim 1965.
 Ricardo Letts Colmenares, "Breve reseña contemporánea de la lucha por la reforma agraria", *Economía y Agricultura* (Lima), Şubat 1964.
 César Levano, "Lessons of the Guerrilla Struggle in Peru", *World Marxist Review*, vol. IX, No. 9, Eylül 1966.
 Jacqueline Eluau de Lobatón, "Tras las huellas de Lobatón", *Punto Final*.
 Livio Maitán, "The Revolt of the Peruvian Campesinos", *International Socialist Review*, Güz 1965.
 Marcel Niedergang, "Guerre de guérillas au Pérou", *Le Monde* (Paris), 24/25 Ağustos 1965.
 James Payne, "Peru: the Politics of Structured Violence", *Journal of Politics*, Mayıs 1965.
 'Pérou: le président Belaúnde a mi-course', *Problèmes*

d'Amérique Latine 5, La Documentation Française: Notes et Études Documentaires, No. 3383, 19 Nisan 1967.

Américo Pomaruna (Ricardo Letts Colmenares), "Perú: revolución, insurrección, guerrillas", *Pensamiento Crítico* (Havana), No. 1, Şubat 1967.

Luís de la Puente Uceda, "The Peruvian Revolution: Concepts and Perspectives", *Monthly Review*, vol. xvn, No. 6, Kasım 1968.

Aníbal Quijano O., "El movimiento campesino del Perú y sus líderes", *América Latina* (Rio de Janeiro), vol. viii, No. 4, 1965.

Milton C. Taylor, "Problems of Development in Peru", *Journal of Inter-American Studies*, vol. IX, No. 1, Ocak 1967.

BOLİVYA

Kitaplar

Luís González/Gustavo Sánchez, *The Great Rebel: Che Guevara in Bolivia*, Grove Press, New York, 1969.

Mariano Baptista Gumucio, *Guerrilleros y generales sobre Bolivia*, Ed. Jorge Alvarez, Buenos Aires, 1965.

Philippe Labreveux, *Bolivia bajo el Che*, Colección Replanteo, Buenos Aires, 1968.

Edgar Millares Reyes, *Las Guerrillas: teoría y practice*, Biblioteca Universidad de San Francisco Javier, Sucre, Bolivia, 1968.

Ruben Vásquez Diaz, *La Bolivie à l'heure du Che*, Maspero, Paris, 1968.

Cornelius H. Zondag, *The Bolivian Economy 1952-65: the Revolution and its Aftermath*, Praeger, New York, 1966.

Makaleler

Dare, "Dos canillitas hirieron de muerte a la guerrilla boliviana", *Confirmado Internacional* (La Paz), No. 2, Şubat 1968.

Casto Ferragut, "La Reforma Agraria (en Bolivia)", *Reformas Agrarias en América Latina*, ed. by Oscar Delgado, Fondo de Cultura Economica, Mexico City, 1965.

Antonio Garcia, "La Reforma Agraria y el desarrollo social de Bolivia", *El Trimestre Económico* (Mexico City), Temmuz-Eylül 1964.

Richard Gott, "Guevara, Debray and the CIA", *Nation* (New York), 20 Kasım 1967.

- C. A. M. Hennessy, "Shifting Forces in the Bolivian Revolution", *World Today*, Mayıs 1964.
- "Informe técnico sobre la documentación subversiva", *El Diario* (La Paz), 23 Eylül 1967.
- "La Situation politique en Bolivie, Kasım 1964-Şubat 1966", *Problèmes d'Amérique Latine* 2, La Documentation Française: Notes et Études Documentaires, 17 Haziran 1966.
- Ramiro Otero, "The Communists of Bolivia in the Fight for Unity of the Popular Forces", *World Marxist Review*, Nisan 1967.
- Alfredo Ovando Candia, "Una descripción documentada de la acción guerrillera roja", *El Diario* (La Paz), 23 Eylül 1967.

İlkeriş Yayınları

www.ilkeris.com
iletisim@ilkeris.com

“Geniş tutulmuş bir değ erlendirmeye, son iki y zylda dünya be  büyük devrim görmüştür: Fransız, Rus, Vietnam, Çin ve Küba devrimleri. Ve  u soru ortaya çıkıyor: Devrimciler –kapsamlı ve önemli değişimleri kavrama yeteneğine sahip insanlar–, bu devrimler arasındaki zamanlarda ne yaparlar? Yanıtı açıktır: bu zamanı başarısız devrimleri örgütlemekle geçirirler. Her ne kadar bu devrimler başarılı olmamı sa da, sonunda belki de başarılı olabilecek bir devrimci geleneği besleyen bir halk söylencesi do urmu tur.”

Richard Gott, İngiliz *The Guardian* gazetesinin eski Latin-Amerika muhabiri ve editörü. Latin-Amerika  zerine yayınlanmış “*Küba, Yeni Bir Tarih*” ve “*Chavez ve Bolivarcı Devrim*” adlı iki kitabı daha vardır.

